

Dolgozat kicsi cím

Dolgozat nagy cím

Kiado, nyonûms a szerkeszto

Tartalom

Köszönetek

A romániai orgonaépítészet történetének teljes feldolgozása zenetörténet-írásunknak gyönyörű feladata. De aligha kerülhet sor összefoglaló munkára addig, míg a részletkutatások el nem jutnak egy meghatározott szintre. E részletkutatások egyik eredményét teszem le Önök elé, mely a romániai, közelebről meghatározva, az erdélyi orgonaépítés műhelyébe enged bepillantást. Az **első részben** ismerteti a XIX. századi erdélyi szász és magyar orgonaépítők munkásságát és az azt meghatározó előzményeket, eredetét és gyökereit levéltári kutatások, helyszíni vizsgálatok, gazdag fotóanyag segítségével A **második és harmadik részben** kiemelt helyen foglalkozom Kolonics István, a szerb származású, Szabadkáról Kézdivásárhelyre áttelepült orgonaépítő munkásságával és annak szakmai jelentőségével.

Ahogy egy nemzet gazdasági termékeinek igazi értékét lényegesen befolyásolja az, hogy más nemzetek mit adnak azokért, épp úgy befolyásolja a kultúremlékek abszolút értékét az, hogy azok a termékek Európa, illetőleg az emberiség kultúrtörténetében milyen szerepet töltenek be. A történelem korszakaiban mindig találunk egy-egy hangszer, melyet kora kedvenceként dédelgetett. Ilyen dédelgetett kedvenc volt az orgona is. Többször is. A görög bölcsek az orgonaszó hallatára abbahagyták vitájukat. Néro miatta még a szenátust is faképnél hagyta és öngyilkossága előtt nem csak a költőt, de az orgonaművészt is siratta magában. Albert Schweitzer leírja emlékirataiban, hogy Carmen Sylva román királyné többször is meghívta őt vakációzni sinaiai kastélyába, ahol egyetlen kötelessége napi kétórai orgonálás lett volna.

Azt hiszem, nem állítok hihetetlen dolgot akkor, amikor azt mondom, az európai orgonaépítészet egyik bölcsője nálunk található. Az orgonaépítészet korszakainak itteni tipikus példányainak ismerete nélkül Európa sem tekintheti teljesnek hangszerkultúráját, és szoros összefonódásban az európai kultúrával alakult és fejlődött a liturgikus orgonazene is nálunk.

Az összefonódás a szászok erdélyi betelepülésével kezdődött a XII.-ik század

Minunata sarcină a scrierii noastre de istoria muzicii este prelucrarea integrală a istoriei construcției de orgă din România. Însă cu greu s-ar putea ajunge la o lucrare de sinteză, până când cercetările parțiale nu ajung la un nivel determinat. Depun în fața Dumneavoastră unul din rezultatele acestor cercetări parțiale, care permite aruncarea unei priviri în atelierul de construcție a orgii din România, mai îndeaproape, în cel din Transilvania; în **prima parte** lucrarea prezintă activitatea constructorilor de orgă transilvăneni și a maghiari din secolul al XIX-lea, originea și rădăcinile acestora, prin intermediul unor cercetări arhivare, examinări la fața locului și al unui bogat material fotografic. În cea de **a doua și a treia parte**, mă ocup în mod deosebit de activitatea și însemnătatea profesională a constructorului de orgă de origine sârbă, Kolonics István, transferat de la Subotica, Serbia, la Târgu Secuiesc.

Așa cum adevărata valoare a produselor economice ale unei națiuni este substanțial influențată de ceea ce se primește pe acestea de la alte națiuni, tot așa valoarea absolută a monumentelor culturale este influențată de rolul pe care aceste produse îl joacă în istoria culturală a Europei, respectiv a umanității. În epocile istoriei regăsim întotdeauna câte un instrument muzical pe care epoca sa îl alina preferențial. Un asemenea preferat alintat era și orga. Chiar de mai multe ori. La auzul orgii, înbeleștii greci își încetaseră discuțiile. De dragul orgii, Nero întorcea spatele chiar senatului și înaintea sinuciderii sale deplângea nu numai poetul, dar și organistul din persoana lui. Albert Schweitzer descrie în memoriile sale, că regina română Carmen Sylva îl invitase de mai multe ori în vacanță la castelul ei din Sinaia, unde singura lui sarcină ar fi fost să cânte la orgă câte două ore pe zi..

Cred că nu afirm ceva incredibil, atunci când spun că unul din leagănele construcției de orgă din Europa se află la noi. Nici Europa nu poate considera completă cultura sa de instrumente muzicale, fără cunoașterea exemplarelor tipice de aici ale epocilor construcției de orgă, iar muzica de orgă liturgică s-a format și ea în strânsă

közepén, nélkülük mindez – ha létre jött volna is – talán nem ezt a magasrendű értéket képviselné, de a befogadó közeg, az itt élő népek csillapíthatatlan kultúrszomja, alkotási készsége is meghatározó szerepet játszott ebben. A gyulafehérvári fejedelmi udvar európai rangú zenei élete, az első „orgonaiskola” megszületése, melyet Girolamo Diruta Il Transilvano címmel éppen Erdély fejedelmének ajánlott, - a XVII. század nagyműveltségű román származású ferencendi szerzetese, a kódexíró és orgonaépítő Kájoni János, aki az erdélyi barokk egyik legfontosabb személyisége, - Daniel Croner wroclawi és wittenbergi jelenléte, - a J.S.Bach tanítvány Petrus Schimert nagyszzebeni tevékenysége, akit az akkor messze földön híres nagyszzebeni orgona vonzott Erdélybe, vagy a XIX. század közepén egy brassói orgonaépítés, mely felkeltette a szakemberek nemzetközi érdeklődését – mind egy-egy kapocs Európa felé.

A nyugati vallási kultúrával való azonosulás jegyei és az orgona liturgikus használatának erdélyi nyomai elsőnek Gyulafehérváron jelentkeztek. A XV. századtól már Brassó és Szeben is két nagy zenei központ, később Beszterce is egyre nagyobb szerephez jut és az orgona áll az egész egyházzenei élet középpontjában s az akkori erdélyi orgonaépítők minden bizonnyal már gazdag tapasztalatokkal rendelkeztek. A reformáció kálvini áramlata viszont jó másfél századra számúzi az orgonajátékot a liturgiából. Felekezeti villongások, tatárdúlás, tűzvész, háborúskodás áldozata lesz sok orgona. Igazán a szász evangélikus gyülekezetek templomaiban éli túl a megpróbáltatásokat s a felvidékről ideköltöző Johannes Vest megépíti 1673-ban Szebenben Kelet-Európa egyetlen három manuális orgonáját, mely meghatározza Erdélyben az utána következő orgonaépítés irányvonalát.

Az erdélyi orgonakultúrában a XIX. század hozott nagy változást. Brassóban telepedik le a sziléziai származású Johannes Prause a XVIII. század végén (egyik legszebb, 1789-ben épített barokk orgonájának renoválását fejezte be a nemrégén Pap Zoltán udvarhelyi orgonaépítő a marosvásárhelyi vártemplomban). Tanítványa, Andreas Eitel méltó követője a mesternek. Markáns vonalat képvisel Petrus Gottlieb Schneider és fia Carl Schneider brassói műhelye, Johann Binder és fiai, Friedrich és Samuel főleg Segesvár környékén dolgoztak, Samuel Jozef Maetz és fiai, Friedrich és Wilhelm a berethalmi orgonaépítő műhely hírnevét öregbítik. Az

împletire cu cultura europeană.

Aceasta împletire a început la mijlocul secolului al XII-lea, odată cu stabilirea sașilor în Transilvania, totodată un rol determinant l-a avut și setea nestăvilită de cultură, capacitatea de creație a popoarelor care au viețuit aici. Legăturile strânse cu Europa au fost determinate de viața muzicală de rang european, a curții domnești de la Alba Iulia, de crearea primei „școli de orgă”, pe care Girolamo Diruta a dedicat-o prin numele atribuit “Il Transilvano”, tocmai domnitorului Transilvaniei, - prin călugărul franciscan de origine română, de o vastă cultură din secolul al XVII-lea, scriitor de codice și constructor de orgă, Kájoni János (Ioan Căianu), care reprezintă una din cele mai importante personalități ale barocului transilvănean, - apoi prin prezența lui Daniel Croner la Wroclaw și Wittenberg, - activitatea de la Sibiu a lui Petrus Schimert, discipol al lui J.S. Bach, pe care-l atrăsese în Transilvania orga din Sibiu, renumită pe atunci în cele mai îndepărtate ținuturi, sau prin construcția de orgă din Brașov la mijlocul secolului al XIX-lea, care a trezit interesul internațional al specialiștilor.

Semnele de identificare cu cultura religioasă occidentală și urmele folosirii orgii în Transilvania în sens liturgic apar prima dată la Alba Iulia. Începând din secolul al XV-lea, Brașovul și Sibiu erau deja două mari centre muzicale, mai târziu capătă și Bistrița un rol tot mai însemnat și orga este cea care se situează în centrul întregii vieți muzicale bisericesti. Constructorii de orgă de atunci dispun deja, cu siguranță, de o vastă experiență. Curentul calvinist al reformei alungă însă muzica de orgă din cadrul liturgiilor pentru mai bine de un secol și jumătate. Multe orgi ajung victimele conflictelor confesionale, devastării tătarilor, incendiilor, războaielor. Orga care rezistă cu adevărat acestor încercări este cea din bisericile confesiunilor evanghelice săsești, iar Johannes Vest, stabilit aici de prin părțile Slovaciei, construiește la Sibiu, în 1673, unica orgă trimanuală din Europa de Est, care determină în Transilvania linia directoare a construcției de orgă de mai târziu.

Secolul al XIX-lea a adus mari transformări în cultura orgii din Transilvania. La sfârșitul secolului al XVIII-lea se stabilește la Brașov Johannes Prause, de origine sileziană (constructorul de orgă Pap Zoltán din Odorheiu Secuiesc, tocmai a terminat renovarea uneia din cele mai frumoase orgi baroce de-ale acestuia, construită în 1789, în cetatea-biserică din Târgu Mureș). Discipolul său, Andreas

erdélyi orgonaépítészeti fordulópontja most Brassóhoz kötődik és a Fekete templom hatalmas hangszerének megszületése az. 1839. április 17-én Európa egyik leghatalmasabb barokk orgonáját avatják fel itt, melynek építője a kor egyik legjobb mestere, a berlini Carl August Buchholtz.

A brassói orgona felépülte után a szakemberek, orgonaépítők és organisták száma megnövekedik. Jönnek máshonnan is, mint a szerb származású Kolonics István, de a hazai tanítványokból is lassan mesterek lesznek. Kolonics kitűnő kézdivásárhelyi műhelyében több magyar orgonaépítő is tanult és adta tovább a tudást, - Takácsy Ignác, Szabó János, Vass István, Mátisfalvi Szöcs Sámuel, Klink Sándor, Boda József és mások. Nagy József Brassóban tanulja ki a mesterséget, ő az egyetlen aki a szászok között gyökeret ver, tudását szász mesternek, Carl Einschenknek adja tovább.

A brassói orgona meghatározó jelentősége abban csúcspontot ér el, hogy az orgonaépítőknek szinte jelzőtoronyként mutatja a fejlődés helyes útját és értelmét, kisugárzása annyira erős, hogy a romantikus orgona előretörését, térfoglalását minimálisra csökkenti nálunk, s ez által megvédi az orgonaállományt az átépítés vagy lecserélés pusztító erejétől. Orgonaépítőink annak tudatában alkotnak, hogy elődeiktől jól megtanulták a szakmát: egy orgona akkor válik művészi szempontból híressé, ha hangzását a történelmileg kialakult variábilis menzura törvényszerűségeivel alakították ki, ha szerkezete tökéletes (mechanikus, csúszkaladás traktúra) és az orgonaszekrény stílusa jelentős képzőművészeti korszakot képvisel.

Kolonics István-t Fogarasy Mihály gyulafehérvári püspöknek sikerült megnyernie, hogy Erdélyben alapítson műhelyt. Az 1826-ban Szabadkán, a Vajdaságban született fiatal ember 1854-ben még a bajai evangélikus templom orgonáján dolgozik, de egy év múlva már Kézdivásárhelyen telepszik le. Első erdélyi orgonáját – még Kolonics néven – a nagyenyedi plébániatemplom számára építette meg szabadkai műhelyében, majd munkába lendül a kézdivásárhelyi műhely és legközelebb már Csíksomlyón dolgozik, a Kájoni-féle orgona átalakításán-kibővítésén. Csaknem 200 hangszerét az erdélyi orgonaállomány értékes, legjobb példányai között tartjuk számon. Dolgozott a Kárpátokon túl Moldvában és Bukarestben is. Legnagyobb orgonájában – melyet

Eitel este urma^oul demn al me^oterului său. Atelierul din Bra^oov al lui Petrus Gottlieb Schneider ^oi fiul Carl Schneider reprezintă un reper important în dezvoltarea orgilor, apoi Johann Bider ^oi fiii, Fridrich ^oi Samuel care au lucrat mai ales în zona Sighi^ooarei. Samuel Jozef Maetz ^oi fiii, Friedrich ^oi Wilhelm întăresc renumele atelierului de construcție de orgă din Biertan. Totul de cotitura în construcția de orgă din Transilvania este legat acum de Bra^oov ^oi o constituie na^oțerea imensului instrument muzical de la Biserica Neagră. La 17 aprilie 1839 se inaugurează aici una din cele mai puternice orgi baroce din Europa, al cărei constructor este unul dintre cei mai buni mae^otri ai epocii, Carl August Buchholtz, din Berlin.

După terminarea construcției orgii de la Bra^oov, se măre^ote numărul speciali^otilor, al constructorilor de orgă ^oi al organi^otilor. Vin ^oi de pe alte meleaguri, cum a fost Kolonics István de origine sârbă, dar încet-încet, discipolii din țară ajung ^oi ei mae^otri. În excelentul atelier al lui Kolonics din Târgu Secuiesc au învățat ^oi au transmis cunoștințele lor mai departe mai mulți constructori de orgă maghiari, - Takács Ignác, Szabó János, Vass István, Mátisfalvi Szöcs Sámuel, Klink Sándor, Boda József ^oi alții. Nagy József ^oi însu^oe^ote meseria la Bra^oov, el este singurul care prinde rădăcini printre sa^oi, iar cunoștințele sale le transferă maestrului sas, Carl Einschenk.

Însemnătatea majoră a orgii de la Bra^oov constă în faptul că ea indică constructorilor de orgă, precum un turn de semnalizare, drumul corect ^oi sensul dezvoltării sale, iar rațiunea ei este atât de puternică, încât diminuează la minim avansarea, răspândirea a orgii romantice la noi ^oi protejează astfel inventarul existent de orgi, de forța devastatoare a reconstrucției sau schimbării.

Constructorii no^otri de orgi aplică legea orgii care declară: o orgă capătă renume artistic, dacă rezonanța i-a fost creată prin legitățile **menzurii variabile**, formată istoric, dacă **structura** sa este perfectă (tractură mecanică, cu cutia de suflu cu culise) ^oi dacă **stilul dulapului orgii** reprezintă o epocă semnificativă în artă plastică.

Episcopul Fogarasy Mihály din Alba Iulia reu^oe^ote să-l câștige pe Kolonics István în a-^oi înființa atelierul în Transilvania. Tânărul născut la 1826, în Subotica din Voivodina, lucrează încă în 1854 la orga bisericii evanghelice din Baja, la un an însă se stabile^ote la Târgu Secuiesc. Prima sa orgă

a gyulafehérvári székesegyházban állított fel – az egyik hatalmas fasípon tőle származó ceruzairás olvasható: „Kolonics István sajátkezű 134. műve. Született Bácskában, Szabadkán. Behívatott Erdélybe 1855. Lakásom Kézdivásárhelyt. 1877 jún. 18. Gyulafehérvár.”

Kolonics kizárólag mechanikus, csúszkaládás orgonákat épített kisebbeket és nagyobbakat egyaránt szép számmal, összesen 199 darabot (ennyit látott el intarziába rajzolt névjegyével), javított, intonált, átépített kb. 80-at. Nem ritkán az orgonakarzat és a szószék építése is a nevéhez fűződik, historizáló (klasszicizáló, neogótikus) stílusuk az orgonaszekrény-homlokzattal, a templombelsővel egységben alkot gyönyörű harmóniát. Hangszereiben előszeretettel alkalmaz újításokat és maga is újít.

Kapcsolatom a Kolonics-orgonákkal néhai orgonatanárom Benedek Kálmán révén kezdődött. Neki köszönhetem, hogy megismerkedhettem a család egyetlen itt élő leszármazottjával, és tanárom Kolonicsal kapcsolatos írásai indították el a több mint tíz éves kutatómunkát is.

A levéltári adatgyűjtés ennek csak kis részét teszi ki, az igazán fontos és meghatározó élmény az orgonákkal történő személyes megismerkedés volt és maradt továbbra is. A szerkezeti felépítés és a hangkép, a menzurális építkezés, az orgonaházak megformálásának megismerése és mindezek összehasonlítása más mesterek alkotásaival, és az összehasonlító próba pozitív végeredménye, - ez az, amiért érdemes volt fáradni.

Kolonics Istvánt élteben „művész úr”-nak titulálták. Leveleiből, játékos gyergyó- szentmiklósi kriptogramjából, a presbiteri jegyzőkönyvekből és szerződésekből egy nagy tudású, művelt és korának zenei életét és oktatását tökéletesen ismerő szakember arcéle rajzolódik ki, aki rengeteg munkája mellett a szakmai fennmaradás gondjaival is megharcolt naponta. Orgonáinak hangja méltó társa a szász és más európai mesterek korabeli alkotásainak. Tizenöt orgonaművész Kolonics István kisebb és nagyobb orgonáin előadott műsorát 75 év távlatában végigtekintve és elemezve jutottam erre a következtetésre melyet, mint gyakorló orgonista, magam is vallok.

A XIX. század második felében kb. 570 új orgona készült el Délkelet Európának ezen a részén, a javítások, rendbehozatalok száma meghaladja a 200-at. Az 1926-os Orgonareform terveit a két

transilváneană a construit-o – încă sub numele de Kolonits - pentru biserica parohială din Aiud, dar nu peste mult timp lucrează deja la ^aumuleu, la modificarea-mărire a orgii făcută de Kájoni. Cele aproape 200 de instrumente muzicale ale sale le evidențiem ca fiind printre cele mai de încredere exemplare ale inventarului de orgi din Transilvania. A mai lucrat dincolo de Carpați, în Moldova, precum ^oi în București. Pe cea mai mare orgă a sa – păstrată de catedrala din Alba Iulia – pe un imens fluier de lemn poate fi citit o inscripție de creion făcută de el: „a 134-a proprie creație de mână a lui Kolonics István. Născut în Subotica, din Bácska. Chemat în Transilvania în 1855. Locuiesc în Târgu Secuiesc. 18 iunie 1877. Alba Iulia.”

Kolonics a construit exclusiv orgi cu cutia de suflu cu culise mari ^oi mici, deopotrivă, în număr considerabil, în total 199 de bucăți. A reparat, intonat, reconstruit aproximativ 80 de bucăți, iar numele sale este legat ^oi de construirea galeriei de orgă ^oi a amvonului. Stilurile dulapurilor acestor orgi sunt considerate a fi neoclasice sau neogotice, iar dulapul orgii, împreună cu frontispiciul formează o unitate superbă cu interiorul bisericii. El aplică cu predilecție, la instrumentele sale muzicale inovațiile, el însuși este un inovator.

Legătura mea cu orgile Kolonics s-a înfiripat prin intermediul fostului meu profesor de orgă, Benedek Kálmán. Mulțumită lui am putut să fac cunoștință cu singurul descendent al familiei (Borcsa Julianna, profesoara de chimie în pensie), ^oi primele sale scrieri apărute ale domnului profesor despre orgile Kolonics, au fost cele care au declanșat munca mea de cercetare de mai bine de zece ani. Documentarea de arhivă constituie doar o mică parte a acesteia, cu adevărat important ^oi determinant a fost ^oi rămâne contactul meu personal cu orgile.

Construcția structurală ^oi spectrul acustic, construcția menzurală, cunoașterea modelării dulapurilor de orgă ^oi compararea acestora cu creațiile altor maeștri, precum ^oi rezultatul final pozitiv al exercițiului de comparare – au dat sens cercetării mele.

Kolonics Istvan în timpul vieții sale a fost titulat „Domnul artist”. Din scrisorile sale, din criptogramele jucăușe de la Gheorgheni, din procesele verbale ^oi contracte se conturează profilul unui specialist de mare ^otiință, cult ^oi pe deplin cunoscător al vieții ^oi învățământului muzical al epocii sale, care pe lângă imensă muncă pe care a depus-

világháború és a politikai helyzet következtében csak a XX. század utolsó évtizedében kezdtek érvényre jutni nálunk. De hogy van honnan kiindulni, és van mit folytatni, s a stílusrombolás nem olyan mértékű, mint Európa más területein, az a XIX. század erdélyi orgonaeépítő mestereinek, köztük nem kevésbé Kolonics Istvánnak is köszönhető.

Csíky Csaba

o, a trebuie să se lupte zilnic i cu administraia.

Sunetul orgilor sale este partenerul demn al creaiilor maetrilor sai i al altor maetrii europeni ai epocii. Am ajuns la aceasta concluzie, pe care o susin i eu ca organist practicant, parcurgnd i analiznd din perspectiva a 75 de ani, programul a cincisprezece organeti, prezentat pe orgile mai mici sau mai mari ale lui Kolonics István.

n a doua jumătate a secolului al XIX.-lea, în aceasta parte a Europei de Sud-Est s-au construit circa 570 de orgi noi, numărul reparaiilor i renovărilor depind 200. Ca urmare a celor două războaie mondiale i a situaiei politice, proiectele reformei de orgă din 1926 încep să se impună la noi abia în ultimul deceniu al secolului al XX-lea. Faptul că avem un punct de pornire, că avem ce continua i că distrugerea de stil este mai moderată decât în alte zone ale Europei, este i meritul maetrilor constructori de orgi din Transilvania secolului al XIX-lea, i mai ales al lui Kolonics István.

Csíky Csaba

Csíky Csaba

Előhang

A barokk kor eltékozolt, értékes örökségét, az orgonakultúrát a XX. század elején az értékek renaissancét sürgető „elzászi újnemet orgonareform” néven ismert mozgalom igyekszik újra a figyelem középpontjába állítani. A polihisztor Albert Schweitzer és Emil Rupp organologus írásaikkal az orgonakultúra egy újabb korának sokat-ígérő hajnalát, az építészet és az előadó-művészet újabb kivirágzásának, a barokk hangkarakter és regiszterállomány újrafelfedezésének útját egyengetik.

Nyugat-Európa elismerte, hogy az előadás és a művészi kifejezés számára a leginkább alkalmas szerkezeti megoldás a mechanikus traktura a csúszka-rendszerű szelládával de a technikai, építésbeli szemléletváltást igazán csak az ötvenes évek hozzák el. Egymást követik a régi orgonák korhű rekonstrukciói, melyek e munkák nyomán nyerik vissza eredeti barokk csillogásukat. A sioni Notre Dame de Valére templom ma is használatos, Európa legrégebbi orgonáját T. Kuhn restaurálta 1954-ben. A XVIII. században élt Dom Bédos de Celles (1709-1779) francia szerzetes-orgonaépítő szakleírásai alapján restaurálták Loiretben a Notre-Dame templom XVII századi orgonáját, melyet Jean-Georges Koenig Sarre-Union-i orgonaépítő végzett el 1970-74-ben.

Ami akkor még forradalmi elgondolásnak, tettnek számított, ma már nélkülözhetetlen követelmény. Nálunk a legjelentősebb,

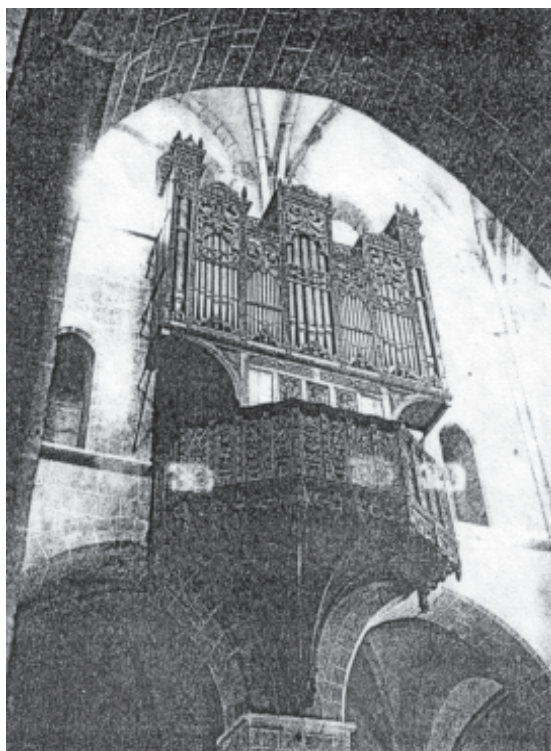
Cuvânt înainte

Congresul organiºtilor din Pãrile de Jos a stabilit la începutul sec. al XX-lea un sistem de protejare a orgilor. Principalul organizator al acestei miºcãri de conservare a modalitãþilor interpretative ºi metodologice ale muzicii de orgã a fost polihistorul alsacian Albert Schweitzer ºi organologul Emil Rupp.

Ca urmare a acestei miºcãri s-a acceptat unanim „reinstaurarea” caracterului ºi registrului de tonalitate baroc al sunetului la un nivel calitativ superior, deziderat de care curentele romantice ºi „simfonice” s-au îndepãrtat. În ceea ce priveºte nivelul tehnic de construcþie al orgii, doar resurecþia din anii cincizeci a acestui secol (XX) aduce schimbãri importante în viziunea destructivã de pânã atunci. În mai multe centre din Europa de Vest se ajunge la concluzia cã tractura mecanicã, prevãzută cu cutie de suflu cu culise (Schleiflade) este superioarã celei cu tracurã electronicã sau pneumaticã, atât din punct de vedere interpretativ, cât ºi artistic.

Una dintre experienþele de acest gen a constituit-o restaurarea unei importante orgi baroce din zona Rinului de Jos – Alsacia de Nord -, realizatã de Yves Koenig din Sarre-Union în 1970-1974. Orga din biserica *Notre Dame* din Lorris restauratã conform instrucþiunilor scrise ale organistului ºi cãlugãrului francez Dom Bédos de Celles (1709-1779), ºi-a redobândit adevãrata strãlucire barocã.

Restaurarea a constituit o acþiune revoluþionarã în acea perioadã. Acum putem afirma cã aceastã metodã a devenit uzualã pentru repunerea în funcþiune a vechilor instrumente

Val de Loire sec. XVII.

legértékesebb felújítások Hermann Binder szepeni orgonaépítő nevéhez fűződnek. Ő vezette a kolozsvári Szent Mihály templom Hahn-orgonájának restaurálási munkálatait (1993-94), a kisdisznódi pozitív, (1994), a felméri, Fogarasra átszállított

Kisdisznód, Cisnădioara, 1724,1990

Prause-pozitív (1996) és még sok más orgona felújítását.

Az ipari forradalom áldozatává vált a nyugat-európai értékes orgonák nagy része, ahol az olcsó gyári hangszerek és a stílusterjedések elzüllesztették, kiszorították helyükről őket. Nálunk a háborúk tizedelték az orgonákat és tették tönkre a sípállomány számottevő részét, de a tudatos átalakításoktól és a hozzánemértők kártevéseitől inkább védve voltak. Erdélyi zenekultúránk és művelődéstörténetünk hiteles tárgyi emlékeinek túlnyomó része kisméretű falusi orgonákból áll, mégis a templomok, középületek, temetők, kegyszerek mellett ezek is igen jelentős kultúrtörténeti értéket képviselnek.

Műemlék hangszereink két nagy csoportra oszlanak. Egyik részét képezik a történelmi Magyarország és Európa más területein működő műhelyek alkotásai, melyek eredetük és sorsuk révén a hazai és az egyetemes orgonaépítés történeti és tárgyi emlékeinek értékes és fontos részét képezik.

A másik csoportba tartoznak az erdélyi

muzicale. La noi, cele mai valoroase restaurări sunt efectuate de către Hermann Binder. El i colectivul lui au realizat restaurarea orgii din biserica Sf.Mihai din Cluj-Napoca construită de Johannes Hahn, orga din Cisnădioara (Kisdisznód, Michelsberg) în 1994, pozitivul din Felmer (Felmér, Felmern) de Johannes Prause, mutat la Făgăras în 1996 etc.

Majoritatea orgilor din Europa de Vest au devenit „victimă” aberațiilor specifice revoluției industriale. Astfel, multe dintre congregațiile modeste din punct de vedere financiar, au putut beneficia de producția „nouă i ieftină” de orgi. Recent s-a constatat că aceste „investiții” s-au dovedit păguboase pe termen lung, obligându-i pe proprietarii instrumentelor muzicale la mari cheltuieli.

La noi, situația a evoluat. Perioada celor două războaie mondiale a însemnat i pentru noi „tuburi din cositor i plumb, bune pentru gloanțe”; dar, în mod paradoxal, orgile au rămas neatrinse de schimbările survenite sau de distrugerea arlatanilor.

Trebuie să menționăm, de asemenea, că majoritatea orgilor satei aveau dimensiuni reduse. Cu toate acestea ele reprezintă dovezi autentice ale vestigiilor culturale din Transilvania.

Incontestabil bisericile, instituțiile publice, cimitirele, obiectele de cult, orgile constituie valori istorice i culturale importante.

Orgile – adevărate monumente de artă - conțin mai multe „straturi” istorice. Cel mai important strat îl constituie sistemul instrumental realizat de meterii ardeleni care, prezentând caracteristici geografice i istorice specifice , s-a aezat permanent sub semnul spiritului novator al libertății. În această categorie putem încadra i acele instrumente al căror realizator nu a fost un specialist, dar care prezintă modalități tehnice originale. Valoarea acestor orgi constă tocmai în specificul original de realizare.

O altă categorie o constituie orgile care au rang de monument de artă. Ele sunt, de fapt, produse ale unor ateliere din vechiul teritoriu al Ungariei sau din alte zone ale Europei.

Această grupă – prin proveniența i soarta ei - constituie un element important i valoros în construcția autohtonă de orgi, dar i o dovadă istorică a construcției de orgi la scară mondială.

mesterek, hivatásos és nem hivatásos építők által készített hangszerek, melyek magukon viselik, hordozzák földrajzi és történelmi sajátosságaik bizonyos archaizmusait és az újtó szellem egyedi szabadságjegyeit. A mi kutatásaink szempontjából ez a fontosabb, a megismerés és megismertetés örömét hordozó érték.

ELSŐ RÉSZ

1. Az orgona, mint a keresztény liturgia hangszere Erdélyben, megjelenésétől napjainkig.

Európa orgonaépítészetének legkeletibb, még mindig aktív liturgikus használatban levő példányai Erdélyben, a keleti és nyugati kereszténység közös találkozási (vagy választó?) vonalán találhatóak. Jórészt feldolgozatlan történetük megismertetése a szakma és az érdeklődők világával sürgetően fontos és időszerű. Az orgonaépítészeti korszakok itteni tipikus példányainak ismerete nélkül Európa sem tekintheti teljesnek hangszerkultúráját és a liturgikus orgonazene is az európai kultúrával szoros összefonódásban alakult és fejlődött nálunk.

Ez az összefonódás a szászok erdélyi betelepülésével kezdődött a XII. század közepén (1142-1162), nélkülük mindez – ha létre jött volna – talán nem ezt a magasrendű értéket képviselné, de meghatározó szerepet játszott ebben a befogadó közeg, az itt élő népek csillapíthatatlan kultúrszomja, alkotási készsége is.

A nyugati keresztény vallási kultúrával való azonosulás jegyei és az orgona liturgikus használatának erdélyi nyomai elsőnek Gyulafehérváron jelentkeztek a XIII. században, a Római Katolikus Püspökség névsorának megjelenésével. Szebenben a *Szűz Mária* templomban oklevél említi 1350-ben az első orgonát. 1367-ben említik az első orgonaépítő, Stephanus Renispingar nevét szintén Szebenből, aki a Leles-i kolostortemplom számára épít orgonát.

A Pozsonyban őrzött *Gyulafehérvári Kódex* (1367) Heinrich de Csukard portatívon játszó alakját örökíti meg egy iniciáléban. Nagyalambfalván a református templom egyik feltárt faliképén látható portatív, Dicsőben az oltár egyik szárnyán ábrázol portatívot a festő, Péterfalván az evangélikus templom portálja fölött látható dombormű láttatja ugyanezt.

PARTEA I

1. Orga instrument de muzică religioasă de la primele apariții până în secolul XX-lea

Orgile Transilvaniei se înscriu pe linia comună a influenței creștinătății apusene cu a celei răsăritene. Iată de ce prezentarea acestora specialiștilor interesați are o importanță deosebită, fiind de o stringentă actualitate.

Începutul acestei culturi în zona Transilvaniei este strâns legat de imigrarea sașilor de la 1142-1162. Extinderea bisericii apusene și ramificarea ordinilor monahale catolice constituie fundamentul pe care tradiția construirii și utilizării acestor instrumente a fost perpetuată până în zilele noastre.

Cele mai vechi informații despre construcția de orgi datează din secolul al XIII-lea. Putem urmări, începând cu anul 1258, lista cantorilor Episcopiei de Alba-Iulia. Prima orgă, datată aproximativ la 1350, se află în biserica Sfânta Maria din Sibiu. Cel mai vechi nume, cunoscut al unui constructor de orgi este cel al lui Stephanus Reispingar din Sibiu, care – după mărturia unui document din 1367 – a construit o orgă pentru biserica mănăstirii din Leles (Slovenia).

Disponem chiar de vestigii concrete. Astfel, o inițială a Codicelui de Alba-Iulia 1367 în care preotul Heinrich de Csukard este reprezentat cântând la portativ; la fel, același instrument poate fi văzut în fresca pictată a bisericii din Porumbeni Mari (Nagyalambfalva): același motiv apare pe o aripă a altarului din Târnava, unde se află pictat un înger care cântă la acest instrument, iar o reprezentare săpată chiar în piatră poate fi admirată în basorelieful situat deasupra portalului bisericii evanghelice din Petriș – Bistrița (Péterfalva).

Din secolul al XV-lea dispunem de un număr sporit de informații: Johannes Teutonicus este cantor al comunității din Feldioara (Földvár), în anul 1429. Ioan de la Hunedoara a donat în anul 1452 o sumă considerabilă parohiei din Baia Mare, pentru construcția unei orgi.

Într-o scrisoare datată în anul 1499,

Megnő a tájékozási anyag a XV. századtól kezdve. *Földváron* egy Johannes Teutonicus a gyülekezet kántora 1429-ben, - Hunyadi János 1452-ben orgonaépítésre utalványozott összeget a *felsőbányai* egyháznak, - egy 1499-ben írott levélben Valentin Krusius értesít arról, hogy a *brassói* (későbbi „Fekete”) templomban új orgonát állítottak fel, - 1530-1561 között itt találjuk a bajor származású jelentős orgonistát, Hieronymus Ostermayert, - 1594-ben újabb orgona építéséről kapunk hírt, mely benn ég a templomot pusztító 1689 április 21-i tűzben. *Szebenben* 1441-ben említenek egy hangszert, amin Thomas Greb játszott, új hangszert 1506-ban épít egy Franciscus nevezetű építő, ezt Panthaleon javítja 1568-ban, majd 1585-ben.

Zarlino Gioseffo olasz zenetudós 1588-ban megjelent „*Sopplimenti musicali*”-jában (lib. VIII. pag. 290.) ez áll: „Alcuni pero si sono mossi á dire, che questo nostro Instrumento fu in uso primierament nella Grecia, e che da iui per l’Ungheria fasse trasferito nella Germania tra i Bavarik.” E szerint az újabb szerkezetű orgonák Magyarországon át jutottak Görögországból Németországba és Bajorországba és a XV-XVI. század orgonaépítészete Európának ezen a részén is egyre inkább polgárjogot nyert s az akkori erdélyi orgonaépítők minden bizonnyal már gazdag tapasztalatokkal rendelkeztek.

A XVI. századtól egyre nagyobb szerep jut zeneileg Besztercének is Brassó és Szeben mellett. Moldovához és a lengyel városokhoz fűződő jó kapcsolatai minden szempontból hasznosak, így ezek az orgonaépítésben is megmutatkoznak. 1570-ben egy leMBERGI mester, Jacobus Laetus készítette el a város új orgonáját két régebbi orgona alkatrészeinek felhasználásával. Jelentős hangszerjavító központ is a város, mely Krakó és Lublin orgonaéletével is kapcsolatot tart fenn.

A nyugati vallási kultúrával való azonosulás jegyei és az orgona liturgikus használatának erdélyi nyomai elsőnek Gyulafehérváron jelentkeztek. A gyulafehérvári fejedelmi udvar európai rangú zenei élete az első „orgonaiskola” megszületésében is szerepet játszik, amikor Diruta Girolamo XVI. századbeli olasz orgonista „*Il Transilvano o Dialogo sopra il vero modo di sonar organi e instrumenti da penna*” című orgona- és zongoraiskoláját, melyben számos orgonakompozíció közlése mellett részletesen ismerteti a regisztrálást, az orgonajátékot, Erdély fejedelmének – Báthory Zsigmondnak –

Valentin Krusius anunpă cã la Bra^ov s-a construit o orgã nouã în Biserica Neagrã. La această orgã îl vom gãsi între anii 1530-1561 pe bavarezul Hieronymus Ostermayer pe postul de organist. Anul 1594 înregistreazã construirea unei noi orgi.

La Sibiu, în 1441, se gãse^ote un instrument ridicat pe catapeteasmã. La acesta va cânta Thomas Greb. În 1506 un nou instrument este construit de Franciscus. Un cãlugãr, numit Panthaleon în 1568 reparã orga. Alte reparãpii se efectueazã în anul 1585.

În creaþia „*Sopplimenti musicali*” a omului de ^otiinþã muzicalã Zarlino Gioseffo, italian de origine, apãrutã în anul 1588, se aflã scris (lib. VIII. pag. 290.): „Alcuni pero si sono mosi á dire, che questo nostro Instrumento fu in uso primierament nella Grecia, e che da iui per l’Ungheria fasse trasferito nella Germania tra i Bavarik.” Conform acestora, orgile cu o configuraþie mai nouã au ajuns din Grecia, prin Ungaria, în Germania ^oi Bavaria.

Astfel dupã informaþiile de care dispunem, me^ote^ougul construirii de orgi din secolele XV-XVI s-a integrat intensiv în cultura organisticã europeanã. Începãnd cu secolul al XVI-lea, Bistriþa se alãturã celor douã mari centre muzicale: Bra^ov ^oi Sibiu. Relaþii fructuoase existau ^oi cu ora^oele poloneze, relaþii cãrora li se datoreazã, bunãoarã, construirea unei noi orgi în biserica din Bistriþa. Me^oterul din Lemberg (Lvov), Jacobus Laetus (Leidens) construie^ote în anul 1569 o nouã orgã cu 30 de registre, care o va înlocui pe cea veche, existentã din 1530.

Orgii îi revine, deja, un rol însemnat în muzica sacrã din secolele mai sus amintite (rol reclamat ^oi susþinut de liturghia catolicã). ^oi curtea princiarã de la Alba-Iulia atrãgea numero^oi arti^oti de renume. Organistul ^oi compozitorul, - cãlugãr franciscan din Italia - Girolamo Diruta i-a dedicat principelui Sigismund Báthory lucrarea „*Il Transilvano o Dialogo sopra il vero modo de sonar organi e instrumenti da penna*”; partea I a apãrut în 1593, partea a II-a în 1609. Ea constituie prima „metoda de orgã” care, pe lângã difuzarea multor compoziþii pentru orgã, dã explicaþii despre registrare^oi despre „cãntatul” la orgã, iar ca personaj principal pentru dialog alege un om nobil din Transilvania; de aici provine denumirea creaþiei.

În secolul urmãtor, o localitate din Secuime, ^oumuleu-Ciuc, un important centru al catolicismului transilvãnean, devine ^oi ea cunoscutã în istoria construcþiei de orgi din Transilvania. Tradiþia

ajánlja és a dialógusban megírt műve egyik szereplőjéül erdélyi nemes embert választ (innen a mű címe).

A következő században a katolikus székelység vallási központja, Csíksomlyó is szerepet kap az orgonaépítés hazai történetében. Bányai Ferenc kántor-organista idejében már orgona volt a ferencendi kolostorban (1535) és 1659-ig egy Brassóból beszerzett regálról és egy pozitívról történik említés. A XVII. század román származású nagyműveltségű ferencendi szerzetese, Kájoni János, akit elsősorban kéziratai: „Csíksobotfalvi kézirat”-a, „Kájoni kodex”-e, „Organo Missale”-ja, Cationale Catholicum”-a révén ismerünk, jeles orgonaépítő és organista volt Söt valószínűleg szerző is! Feljegyzéséből – melyet a csíksomlyói kolostor orgonájának egyik záródugóján találtak – a következőket tudtuk meg (feljegyzését Geyer József „Az orgona” című művében –II. kötet, 137. lap – teljes egészében közli): 1659-ben ezerötven magyar forintot egy eperjesi orgonakészítőtől (Johannes Motus) a csíki templom számára megvették azt az orgonát, amelyet a prázsmáriak drágának találván, nem vettek át. Ez az orgona 1661-ben – amikor a „pogányság” az egész Csíkot feldúlta – tűzvész martaléka lett. Kájoni ezt az orgonát 1664-ben újból felépítette, majd a mikházai, a gyergyói kolostor, valamint az udvarhelyi jezsuiták részére is épített új orgonákat. Alfalvi István és Ferenci Miklós barátokat pedig megtanította orgonázni. Ezekből az orgonákból sajnos semmi nem maradt fenn.

A reformáció, a protestantizmus puritán (kálvinista) egyházi felfogása a templomi zenélést Erdélyben is elítélte, a katolikus egyház gazdag és változatos zenei gyakorlatához képest az orgona szerepét a minimálisra csökkentte. Az 1619-es küüllővári zsinat határozataival szemben a komoly zenét, a templomban használatos bizonyos hangszerek használatát magának a református fejedelem Bethlen Gábornak kellett megvédenie. Másfél évszázadnak kell elteltie ahhoz, hogy ezek az értelmetlen, káros megszorítások érvényüket veszítsék. Sok orgona a lutheránus templomokba kerülve éli túl ezt a megaláztatást, így a gyulafehérvári katedrálisé is.

Az első, igazán említésre méltó európai rangú orgona Nagyszébenben készült el 1671-73-ban, mely meghatározta az utána következő erdélyi orgonaépítés további irányvonalát. Építője a Besztercebányáról ideköltöző Johannes Vest (1630-1694), akinek az evangélikus katedrálisban épített

„umuleului-Ciuc în materie de orgi începe cu 1535, în acel moment existând deja un instrument. Până în 1650, se aflau spre folosința muzicală un regal, achiziționat din Brașov, și un pozitiv.

Călugărul franciscan Ioan Căianu, de origine română, pe care îl cunoaștem după manuscrisele „Codex Caioni”, „Organo Missale”, „Cationale Catholicum”, „Manuscrisul din Csíksobotfalva”, muzician complet - el însuși constructor de orgă, relatează despre un instrument al meșterului Johannes (Motus) din Eperjes – Presov (Slovacia) – realizat la umuleu-Ciuc și distrus cu prilejul incursiunii tătarilor din 1661. Din înscrisurile sale – care au fost găsite într-unul din dopurile de închidere ale tuburilor orgii din mănăstirea din umuleu-Ciuc - aflăm următoarele: „... în anul 1659, pentru unamiecișeci de forinți, au cumpărat pentru biserica din Ciuc o orgă construită de un constructor de orgă din Eperjes (Slovacia), care nu a fost preluată de către diaconii din Prejmer, considerată foarte prea scumpă pentru ei.” În anul 1661, când „pogării” au împânzit toată regiunea Ciucului, biserica a fost distrusă în întregime, deci și orga, în urma unui incendiu. În anul 1664, Căianu a reconstruit total această orgă, apoi a construit câte o orgă pentru mănăstirea din Gheorgheni (Lăzarea-Szárhegy), din Călugăreni (Mikháza) și pentru iezuiții din Odorhei (Székelyudvarhely). I-a învățat pe călugării Alfalvi István și Ferenci Miklós să cânte la orgă. Din păcate nici un articol manufacturat de el nu a supraviețuit până-în zilele noastre.

Bisericile protestante, adeptele unei concepții eclesiastice puritane, au criticat muzica bisericască și în Transilvania. În 1619, un sinod ținut la Cetatea de Baltă (Küküllővár), adoptă o hotărâre împotriva utilizării orgii în biserică. Astfel, însuși principele Gabriel Bethlen se vede nevoit să reacționeze pentru a apăra prestigiul acestui instrument, întrucât inițiază reînnoirea orgii Catedralei din Alba-Iulia. Va trece un veac și jumătate până ce se va constata un reviriment în această privință.

Numeroase orgi, aparținând confesiunii reformate, au fost construite și reamplasate în bisericile săsești ca instrumente uzate.

Prima orgă, a cărei calitate a atins nivelul european al vremii, a fost cea construită la Sibiu între anii 1671-1673. Constructorul era Johannes Vest (1630?-1694), venit din Banska Bystrica (Besztercebánya), Slovacia.

Orga construită de el, cu 36 de registre, cea mai splendidă din Europa centrală a vremii, îi atrăgea

hangszere akkor Kelet-Európa egyetlen, három manuálos, 36 regiszteres, 2700 síppal rendelkező hangszer-különlegessége. Munkatársai Joachim Resch és Georg Demicher, Paul Demosch és Jeremias Stranovius festők és Sigismund Moes szobrász, akinek köszönhető az orgonahomlokzat művészi kivitelezése Nagydisznódon, Szászorbón, Szentersébeten, Szászsebesen és Medgyesen is. A nagyszebeni evangélikus templomban – amely a XIII. században egy románkori bazilika helyén épült – ennek az orgonának csak a szekrényhomlokzata maradt ránk, az orgonát azóta átépítették. Ebből és Vest ránk maradt hiányos, elnagyolt technikai utalásából csak következtetni tudunk a hangszer belső felépítésére, egyedül az orgona diszpozícióját ismerjük. A korabeli írások mindenesetre Vest

Johannes Vest 1671/73

legnagyobb, és korának legnagyobb hangszereként emlegetik egészen Carl August Buchholz 1839-ben, a brassói Fekete-templomban felépített orgonájáig. A templomban ma álló orgonát a frankfurti Sauer-cég építette 1913-ban. A négy manuálos, pedálos, 83 + 75 regiszteres, 6002 sípos, elektró-pneumatikus orgona jelenleg Románia legnagyobb hangszere.

A Johannes Vest utáni időszak a neves

atât pe muzicieni, cât și pe constructorii de orgi din Ungaria Superioară și din alte părți cu o forță magnetică greu de imaginat. Edificată în sec. al XIII-lea, pe locul unei basilici romane, Biserica evanghelică din Sibiu – unde s-a aflat orga lui Vest – este unul dintre monumentele impresionante ale goticului din țara noastră. Lucrarea din Sibiu este concepută în anul 1671. La realizarea ei participă următorii colaboratori: Joachim Resch (colaborator din 1663), Georg Demicher (colaborator din 1665), pictorii Paul Demosch și Jeremias Stranovius, sculptorul Sigismund Moes. Ultimul a influențat foarte mult aspectul instrumentului, efectuând de altfel o serie de lucrări asemănătoare plasate în Cisnădie, Gârbova, Gușterița, Sebeș Alba și Mediaș. Din orga construită de Vest nu s-a păstrat decât prospectul (fașada), de un admirabil stil baroc. Fașada orgii conservă prospectul celui mai important instrument construit în Ardeal până la ridicarea orgii din Biserica Neagră din Brașov de către Carl August Bucholz.

Relatările istoriei muzicii ridică acest opus la o înălțime care va umbri celelalte lucrări proprii de dimensiuni mai mici. Despre organizarea interioară avem prea puține informații. Elementele cuprinse în prospect pot determina proporțiile registrului principal și pe cele ale cutiei de suflu. Descrierea personală a lui Johannes Vest este foarte sumară în privința datelor tehnice

Actualul instrument a fost construit în 1913 de fabrica Sauer din Frankfurt a.d. Oder și este prin numărul manualelor, registrelor și tuburilor cel mai mare din România. Orga posedă patru manuale și un pedalier, 83 de registre principale și 75 auxiliare, 6002 de tuburi.

Dar Vest nu a fost singurul constructor de orgi de marcă. Astfel, îi putem enumera în ordine cronologică, începând din secolul al XVIII-lea, pe Johannes Hahn (1712-1783), Johannes Prause (1750-?), Samuel Joseph Maetz (1760-1826), Andreas Eitel, Heinrich Maywald (1800-1853), Carl Schneider (1817-1875), apoi pe Carl Hesse (1808-1882), Wilhelm Hörbiger (1839-1890), Kolonics István (1826-1892), Nagy József (1849-1920).

O orgă cu calități deosebite este construită între anii 1836-1839 la Brașov, în Biserica Neagră, pe cheltuiala comunității evanghelice săsești a orașului. Cu prețul unor mari eforturi materiale a fost construită cea mai mare orgă din Transilvania

orgonaépítők egész sorát vonzza és vonultatja fel Erdélyben, egyelőre a szász evangélikus templomok orgonái szaporodnak, majd hosszabb kihagyás után a reformátusoknál is egyre több helyen szólalnak meg a hangszerek. Időrendi sorrendben Johannes Hahn (1712-1783), Johannes Prause (1750-?), Samuel Joseph Maetz (1760-1826), Heinrich Maywald (1800-1853), Carl Schneider (1817-1875), Carl Hesse (1808-1882), Wilhelm Hörbiger (1839-1890), Kolonics István (1826-1892) és Nagy József (1849-1920) alkotásai a legkiemelkedőbbek.

Az erdélyi orgonaépítészet következő fordulópontja Brassóhoz kötődik, a Fekete-templom gyülekezete elhatározta, hogy olyan hangszert építtet, amilyen még nem található az országban. 1839 április 17-én Európa egyik leghatalmasabb barokk orgonáját avatják fel itt, melynek építője a kor egyik legjobb mestere, a berlini Carl August Bucholtz (1796-1884). A 63 regiszteres, 4 manuál + pedálos most is eredeti formájában álló orgona jóvoltából a templom ma is orgonahangversenyek színhelye és szépségét, hangjának minőségét a szakirodalom és a szakemberek nemzetközi elismerése övezi.

1.-1.-1 Az erdélyi orgonakultúra a XIX. században

A Vest utáni időszakban a szász evangélikus templomokban gyarapodik az orgonák száma. A kálvinizmus zenei puritanizmusa a reformátusokat eléggé hátrányos helyzetbe hozta, jó másfél századra száműzve az orgonajátékot a liturgiából, bár a nagyenyedi kollégiumban már a XVII. század végén használják az egyházi énekoktatásban az orgonát, később a kolozsvári majd a marosvásárhelyi kollégiumok is erre az útra térnek (*pro cantus exactione*). Az 1709-es rózsashegyi zsinaton az evangélikusok hivatalosan is elismerik az orgonát, de a reformátusoknál ez jó ötven évet késik, még a bögözi zsinaton (1761) is csak tessék-lássék viszonyulnak a már égető problémához, pedig Sepsiszentgyörgyön (1753), Köpecen (1756), Kézdivásárhelyen (1757), Erdőfűlén (1760) már szólnak az orgonák. „Fájlalva szemléljük a Háromszéki Kommunitásban, hogy az orgonával való éneklést a sepsiszentgyörgyi ekklesia introdukálván, más Ekklesiákat is megigézett, és már

acelei vreme. Având 63 de registre și 4 manuale, orga, păstrată până astăzi în forma sa originală, a fost creată de meșterul berlinez Carl August Bucholtz

Johannes Hahn 1757 (1777)

Marosvécs - Brâncovenești

(1796-1884). În arta interpretativă orga are și în prezent o forță de atracție unică în Transilvania.

1.-1.-1 Orga în secolul al XIX-lea în Transilvania

Orgile construite în perioada care l-a succedat pe constructorul Vest, erau realizate în general în bisericile evanghelice săsești. Regresul calvinistilor părea că a condus la o întârziere imposibil de recuperat, deși, între Colegii, cel de la Aiud a fost printre primele care a introdus orga ca element de studiu al muzicii bisericești („*pro cantus exactione*”) – încă din secolul al XVII-lea. Ca urmare, studiul orgii a fost introdus în programa Colegiului din Cluj la începutul secolului al XVIII-lea, cât și la Colegiul din Târgu-Mureș. Apogeul a fost atins la mijlocul secolului al XVIII-lea. Sinodul Evanghelic din 1709 recunoaște unanim și oficial orga ca obiect de studiu. Reformații se dovedesc în general reticenți, doar comunitățile mai bine situate și mai îndrăznețe au acceptat inovația.

Cea mai cunoscută orgă realizată într-o

mind a négy Traktusban az orgonák szaporodni kezdtek.”- mondják. Még megtiltják ugyan az egyházi pénzek felhasználását orgonavásárlás, építés, javítás céljára és védik a hangszerjátékot nem ismerő énekvezérek státusát a templomokban, az épülő új orgonák sora megállíthatatlan és megjelenési sorrendjük az *erdélyi református egyházban* a következőkben eleveníthető fel:

*

Bögöz	Mugeni	– 1761,
Felsőboldogfalva	Felíceni	– 1762,
Kolozsvár	Cluj	– 1765,
Torda	Turda	– 1768,
Szilágysomlyó	^a imleul Silvaniei	– 1769,
Bonyha	Bahnea	– 1770,
Alsóváros	Cluj – Partea joasă	– 1775,
Rugonfalva	Rugăne ^o ti	– 1776,
Bágy	Bădeni	– 1777,
Marosvécs	Brâncovene ^o ti	– 1777,
Déva	Deva	– 1778,
Dés	Dej	– 1780,
Patakfalva	Văleni	– 1782,
Magyarrégen	Reghin	– 1784,
Piskolt	Pi ^o colt	– 1785,
Ilyefalva	Ilieni	– 1786,
Nagyszeben	Sibiu	– 1786,
Szemerje	Simeria	– 1787,
Marosvásárhely	Târgu-Mure ^o	– 1788,
Nagyborosnyó	Boro ^o neu Mare	– 1789,
Zilah	Zalău	– 1789,
Marosfelfalu	Suseni	– 1790,
Koronka	Corunca	– 1790,
Középajta	Aita Medie	– 1790,
Nagykend	Chendu	– 1792,
Nagyalambfalva	Porumbenii Mari	– 1793,
Székelyvaja	Văleni	– 1794,
Somosd	Corne ^o ti	– 1794,
Magyarigen	Ighiu	– 1796,
Kovászna	Covasna	– 1796,
Nagybacon	Bășanii Mari	– 1797,
Bibarcfalva	Biborșeni	– 1799,
Dálnok	Dalnic	– 1800,
Zsibó	Jibou	– 1800,
Héderfája	Idrifaia	– 1802,
Etéd	Atid	– 1803,
Balavásár	Bălău ^o eri	– 1803,
Kányád	Ulie ^o	– 1805,
Felsősófalva	Ocna de Sus	– 1809,

biserică reformată este cea din Sfântu-Gheorghe, construită în 1753.

Entuziasmate, ^oi comunitățile din Trei Scaune încep construirea de orgi, multe din acestea fiind realizate înaintea Sinodului din Mugeni (Bögöz): la Căpeni (Köpec) în 1756, la Târgu-Secuiesc (Kézdivásárhely) în 1757, la Filia (Erdőfűle) în 1760. În 1761, cu ocazia Sinodului menționat se observă o oarecare rezervă față de această „modă”: ”Observăm cu durere că ^oi Comunitatea din Trei Scaune, prin introducerea orgii în comunitatea din Tg.-Secuiesc a vrăjit ^oi alți enoriași iar orgile în cele patru Tracturi s-au înmulțit”.

Cu toate că nu le-a convenit răspândirea orgilor, totuși, nu s-au putut aplica nici un fel de măsuri de restrictive. De fapt, la Sinodul din Mugeni (Bögöz) s-a fixat modalitatea de obținere a orgilor: s-a interzis ca orgile să fie obținute sau reparate prin utilizarea fondurilor bisericii sau a casieriiilor comunităților; deci, în acest scop, erau necesare fonduri separate. Tot cu această ocazie s-a stabilit ca acei organiși, care nu ^oi-au însușit cunoștințele general recunoscute, să nu fie demiși sub motivul achiziționării orgilor!

În decurs de câteva decenii, orgile s-au răspândit ^oi în comunitățile transilvănene reformate.”Enoriașii ^oi patronii au adunat bucușii sumele de bani necesare iar maeștrii s-au străduit să-și însușească cunoștințele privind utilizarea orgilor”. În funcție de procesele-verbale existente precum ^oi din diferitele menționări istorice putem oferi o listă cronologică a orgilor comunităților reformate din Transilvania.*

Acestei liste i se adaugă ^oi acele orgi care, în opinia lui Geleji Katona István, au rămas din perioada anterioară Reformăției, sau cele din timpul lui Borosnyai Lukács János (1744-1760). Din nefericire, orgile mai sus amintite abia se mai pot identifica în zilele noastre; prima orgă a bisericii reformate din Sfântu-Gheorghe – Moacă (Maksa) – a fost distrusă de cutremurul din 1940. Prima orgă a comunității din Pădureni (Erdővidék) a fost realizată la Căpeni în 1756; în 1866 s-a construit o altă orgă, urmele primei orgi dispărând complet. Orga comunității reformate din Tg.-Secuiesc, realizată în 1757 se găsește din 1797, transformată, în biserica reformată din Bășanii Mari.

Avântul construirii de orgi în rândurile reformăților durează până în 1850, construindu-se un număr de 70 de orgi. În a doua jumătate a

Hozzászámítva azokat a templomokat, amelyekben megmaradtak a reformáció előtt, vagy a Borosnyai Lukács János püspöksége idején (1744-1760) épített orgonák. Ma már ezek közül alig találunk meg néhányat. Az 1940-es földrengésben elpusztult Maksán a Sepsiszentgyörgyről ide átkerült, a reformátusok által építtetett első orgona, - a Köpecen 1756-ban épült első erdővidéki orgona helyett 1866-ban újat építettek, - a kézdivásárhelyi gyülekezet 1757-ben épített hangszere 1797 óta – átalakítva – a nagybaconi református templomban található.

Napjainkban a marosvásárhelyi református vártemplom szószékével szemben áll egy furcsa, festett (kék) fakészítmény. Négy oldalával, tenyérszerű széles, barázdált tetőperemével és szinte fedélszerű, kúposan képzett tetejével keresztelőkerehet alakját idézi. A hagyomány szerint, miután Basta 1601-ben feldúlta és felgyújtotta a templomot és ebben benne égett az orgona is, az új orgona felállításáig (1789) a református kollégiumi diákságnak ez volt majd kétszáz évig a kottatartója, ezt az „énekző szék”-et állták körbe énekelve és szolgáltatták az istentiszteletek énekes rendjét. De máshol is, ahol a hivatalosság száműzte az orgonákat, ott is álltak ezek a „székek”, az előénekes és a jó hangú hívek szolgálatára. Szép, értékes és ma már nagyon ritka emlékei egy vajdó egyházzenei korszaknak.

Az *unitárius* egyház templomaiban csak a XIX. század elejére datálható az orgona megjelenése:

**

Kolozsvár	Cluj	– 1806,
Torockó	Rimetea	- ?
Szentábrahám	Avrãme ^o ti	– 1813,
Ürmös	Ormeni ^o	– 1816,
Nagyajta	Aita Mare	– 1822,
Dicsőszentmárton	Tárnăveni	– 1824,
Bölön	Belin	– 1825,
Küküllődombó	Dâmbău	– 1826,
Torockószentgyörgy	Colpe ^o ti	– 1830,
Harangláb	Hărânglab	– 1833,
Aranyosrákos	Moldovene ^o ti	– 1834,
Tordátfalva	Turdeni	– 1837,
Ádámos	Adămu ^o	– 1839.

secolului al XIX-lea se realizează de trei ori mai multe.

Perioada liturghiei calvine „anterioară existenței orgilor” se caracterizează prin prezența „scaunelor” (pupitelor) speciale pentru cântărețul principal. Cântărețul sau cantorul avea obiceiul să asigure buna organizare a cântecelor, iar din balcon era acompaniat de tinerii și talentații enoriași. Prin introducerea orgilor, rolul acestora s-a diminuat; observăm persistența scaunelor doar în unele biserici unitariene. Existența scaunelor este atestată în multe arhive ale bisericilor de pe Valea Târnavei. Un minunat exemplar se poate vedea și în zilele noastre în biserica reformată din Tg.-Mureș (anul realizării fiind 1643).

În bisericile unitariene, orga își face apariția doar la începutul secolului al XIX-lea.**

La începutul mandatului Episcopului din Moldovenești (Aranyosrákos) – Székely Sándor – se menționează că în 1845 existau cel puțin 50 de orgi în 5 comunități.

Cultura orgilor din Transilvania a cunoscut o schimbare în secolul al XIX-lea. Concurența realizată între Sibiu și Brașov a condus la impunerea orgii din Brașov. Următorul moment important în construcția orgilor îl constituie realizarea orgii uriașe din Biserica Neagră.

Dar să observăm antecedentele. În secolul al XVIII-lea s-a stabilit în Brașov meșterul constructor de origine din Silezia – Johannes Prause (Brause). El a lucrat doar în Bârca Mare (Barcaság), dar operele lui erau atestate și în alte părți de-a lungul Transilvaniei, lăsând în urma lui un șir de orgi de stil baroc.

Rînov	Barcarozsnyó	– 1781,
Ghimbav	Vidombák)	– 1786,
Saschiz	Szászkézd	– 1778,
Târgu-Mureș	Marosvásárhely	– 1788,
Codlea	Feketehalom	– 1789,
Brașov	Biserica	– 1790,
Bistrița	Beszterce	– 1794,
Prejmar	Prázsmár	– 1799,
Feldioara	Földvár	– 1799

– reprezintă doar câteva orgi mai importante. Este adevărat că meșterul, în 1843, în perioada războaielor lui Napoleon, a plecat definitiv din țară, dar continuitatea sa era deja asigurată: ucenicul său, Andreas Eitel se remarcă prin activitatea de la începutul secolului al XIX-lea.

Egy 1845-ben, Székely Sándor püspöksége kezdetén készített jegyzőkönyv szerint a nyolc egyházkörben összesen ötven orgona volt már használatban.

A nagy változást az erdélyi orgonakultúrában a XIX. század hozta magával. Szeben után lassan Brassó is részt kér az orgonaépítés és az előadóművészet kivirágztatásában, s az út gyönyörűen ível a Fekete-templom hatalmas orgonájának megszületéséig. Persze, addig még eltelik egy kis idő, de a lázas munka elkezdődik. Brassóban telepedett le a sziléziai származású Johannes Prause a XVIII. század végén.*** Értékes, késő barokk hangszerek születnek a keze nyomán főleg a Barcaságban, de egész Erdély-szerte megtaláljuk őket:

Egyik legszebb, 1789-ben épített orgonájának restaurálását fejezte be 2005 tavaszán Pap Zoltán székelyudvarhelyi orgonaépítő a marosvásárhelyi vártemplomban. Prause a napóleoni háborúk idején 1813-ban visszatért Sziléziába de tanítványt hagy maga után, és Andreas Eitel méltó követője a mesternek. A brassói orgonaépítők tekintélyét egész sor orgonaépítő öregbíti a továbbiakban. Jól kirajzolt, egyéni vonalat képvisel Petrus Gottlieb Schneider (1780 - ?) majd fia, Carl Schneider (1817 – 1875) brassói műhelye, ahol későbarokk, majd klasszicista, nemes, meleg hangú orgonák készülnek, - Johann Binder (1789-1846) és fiai, Friedrich (1814-1900) és Samuel (1816-1885?) főleg Segesvár környékén dolgoztak, - Samuel Jozef Maetz (1760-1826) és fiai, Friedrich és Wilhelm a berethalmi orgonaépítő műhely hírnevét gyarapítják. Egyházi és rokoni kapcsolatok (Bruckenthal báró) révén orgonáik eljutnak Kolozsvár, Szeben és a Küküllők vidékére is. Lassan megérik a helyzet ahhoz hogy megszülethessen az az orgona, amelyik a továbbiakban az erdélyi orgonaépítészet újabb fordulópontját jelenti. A statisztikák szerint Buchholz orgonájának megszólalása (1839) után születik az erdélyi orgonák nagyobbik hányada.

1.-1.-2. A XIX. században épített orgonák

Az egyre inkább kiteljesedő orgonaépítészet lehetővé teszi templomaink orgonaállományának gyarapodását, s ez leginkább a kisebb vagy közepes

Nu trebuie să-l oțim pe me^oterul Petrus Gottlieb Schneider (1780?-) ^oi pe fiul acestuia, Carl Schneider(1817-1875), de la începutul secolului al XIX-lea. Prin realizările acestora, aparținând barocului târziu, apoi prin cele cu linia dreaptă clasicistă ce oferă un sunet clar, nu prea înalt, se accentuase talentul constructorilor de orgi din Bra^oov. Întemeietorul dinastiei Johann Binder(1789-1846) ^oi fii Friedrich (1814-1900) ^oi Samuel (1816-1885?), au lucrat mai ales în zona Sighi^ooarei ^oi nu de puține ori pentru comunitățile reformate ^oi unitariene. Menționăm centrul de constructori de orgi din Beretea (Berethalma), în care în acea perioadă

Iohannes Prause 1789

lucra unul dintre cei mai de seamă me^oteri – Samuel Josef Maetz ^oi mai târziu, fiii săi, Friedrich ^oi Wilhelm. Prin relațiile pe plan bisericesc ^oi legăturile de rudenie ale familiei cu baronul Bruckenthal, ei primesc o serie de comenzi, mai ales din zona Târnavelor, dar operele lor pot fi văzute de la Cluj (prima orgă la biserica unitariană) până în zona Sibiului.

Secolul al XIX-lea oferă tuturor comunităților confesionale posibilitatea de a-^oi instala un instrument în biserică. Conform statisticii, majoritatea orgilor din Transilvania sunt construite după 1839, instrumentul Buchholz producând o

mărețu templomok ellátását jelenti a hozzájuk méretezett orgonákkal. A brassói Fekete-templom Erdély egyik legnagyobb gótikus épülete és ehhez méltó orgonáról álmodtak a brassóiak, amióta a tűzvész (1689) megsemmisítette a liturgia zenei tartóoszlopát. 1836-ban a kor egyik legjobb mesterét, a berlini Carl August Buchholtzot hívták meg Brassóba és a három éves munka betetőzéseként óriási ceremóniával, ünnepség keretében került sor Európa egyik leghatalmasabb barokk orgonájának átadására. Az 50000 aranyforintot érő munka átadási ünnepségén 1839 április 17-én „Teljes erősségű orgonahang, dobszó és trombitazengés kíséretében felcsendült a >> Herr Gott, dich loben wir! << kezdetű korál, melybe az egész gyülekezet bekapcsolódott”. Johann Lucas Hedwig ünnepi kantátájának hangjai egy új kor kezdetét hirdették Erdély orgonakultúrájában. A ma is eredeti állapotában működő hangszer csúszkaládákkal, mechanikus játszó- és regisztertraktúrával rendelkezik, a regiszterek bekapcsolása a játszóasztalon húzással történik. A játszóasztal érdekessége, hogy – mivel az összekötetést csak így lehetett megoldani – a Hauptwerk a harmadik, az Oberwerk a negyedik, a Rohrwerk a második és az Unterwerk az első

Carl August Buchholz 1836/39

cezură naturală în istoria noastră.

1.-1.-2. Orgi construite în sec. al XIX-lea.

Ca rezultat al avântului construcției de orgi, bisericile de mărime mijlocie se îmbogățesc cu orgi care se „acomodează” atât ca dimensiune, cât și prin caracteristicile lor acustice. În Biserica Neagră, în cea mai mare clădire gotică din Transilvania, datorită incendiului din 1689 se recurge doar la niște metode temporare. În schimb, în anii treizeci ai secolului al XIX-lea a reînscut orgoliul brașovean, iar comunitatea a hotărât construirea unei orgi nemaîntâlnite până atunci în țară. În 1836 a fost chemat cel mai iscusit meșter din Berlin, Carl August Buchholz. Rapoartele privind cei 3 ani de muncă și fastuoasa ceremonie a sfințirii orgii reflectă mândria brașovenilor. Cu ocazia ceremoniei, opera realizată cu suma de 50.000 de forinți de aur, a fost celebrată prin cantata lui Johann Lucas Hedwig. „Prin puternicul sunet al orgii, al tobelor și al trâmbițelor s-a auzit corala începând cu versurile <<Herr Gott, Dich lieben Wir!>>, cântat de întreaga comunitate”. Evenimentul din 17 aprilie 1839 a celebrat sfințirea celei mai mari orgi nu numai din Transilvania, ci și din Europa acelei vremi.

Cu toate că a fost construită relativ târziu, în perioada în care romantismul a început să domine în muzică, orga din Brașov – datorită concepției ei, sistemului ei tehnic (funcționează mecanic, după principiul „Schleiflade”) poate fi încadrată în grupa orgilor baroce. De altfel, dispoziția registrelor seamănă cu tipul orgilor construite în Germania de sud (Saxonia) pe timpul lui Bach. Și aici, piramida „principalelor”, pornind de la registrul 8’ la cele de 4’, 2’ etc., reprezintă osatura sonoră. Celelalte „voci” sunt astfel alese, încât să se contopească cu corul „principalelor”, iar mixturile să confere acea strălucire, acea sonoritate clară, reclamată de muzica lui Bach. La acestea se mai adaugă un cor de anchi mai dulci, cu timbru catifelat, capabil de a reda cele mai frumoase cantilene.

Orga dispune de 63 de registre sonore, cu 3993 tuburi, împărțite de patru manuale și un pedalier. Ea nu a cunoscut nici o transformare mai importantă, păstrându-se, din fericire, în forma ei originală. Mulți organiști străini de seamă care au cântat pe acest instrument remarcabil – Karl Straube, Fritz Heitmann, Johannes Ernst Köhler –

manuálról játszható. A pedálhoz csak a Hauptwerk kopulázható. Az Unterwerk és a Rohrwerk redőnyben van. A hangterjedelem (manuálok) C-g^{'''} és (pedál) C-d'. Az orgona diszpozíciója Bach korát idézi, 63 regiszterével és 3993 sípjával szakembereknek, orgonaépítőknek és organistáknak szinte jelzőtoronyként mutatja a fejlődés helyes útját és értelmét, kisugárzása annyira erős, hogy a romantikus orgona előretörését, térfoglalását minimálisra csökkenteni nálunk, s ez által megvédi az orgonaállományt az átépítés vagy lecserélés pusztító erejétől. 1953-tól Victor Bickerich kezdeményezésére a nyári időszakban állandó orgonahangversenyek színhelye a templom, melyet ma Hans Eckart Schlandt jelenlegi kántor és orgonaművész irányít.

A brassói orgona felépülte után megnövekedett Erdélyben a szakemberek és organisták száma. Liszt Ferenc ajánlására Szebenbe kerül Hermann Bönicke zeneszerző és pedagógus, orgonaépítők is érkeznek más tájakról – mint a szerb származású Kolonics István -, de a hazai tanítványokból is lassan mesterek lesznek, s közöttük egyre több a magyar név. Kolonics Istvánt Fogarasy Mihály gyulafehérvári püspöknek sikerült megnyernie, hogy Erdélyben alapítson műhelyt. Az 1826-ban Szabadkán, a Vajdaságban született fiatalember 1854-ben még a bajai evangélikus templomban épít egy orgonapozitívot, de egy évre rá Kézdivásárhelyen telepszik le. Első erdélyi orgonáját 1855-ben – még Kolonits néven – a nagyenyedi plébániatemplom számára építette.

Csaknem 200 hangszerét, melynek több mint fele ma is használatban van, az erdélyi orgonaállomány legmegbízhatóbb példányai között tartjuk számon. Dolgozott a Kárpátokon túl Moldvában és Bukarestben is. Legnagyobb orgonája – melyet a gyulafehérvári székesegyházban állított fel – egyik hatalmas fasípján tőle származó ceruzabeírás olvasható: „Kolonics István sajátkezű 134. műve. Született Bácskában, Szabadkán. Behívott Erdélybe 1855. Lakásom Kézdivásárhelyt. 1877 jún. 18. Gyulafehérvár.”

A székelyföldön négy központ is kialakul a század közepére, ahol magyar orgonaépítők neveit regisztrálják. *Marosvásárhelyen* a magyarigeni Szabó János nevével találkozunk először, aki mellest a táblabíróságon jegyzősködik, a kisméretű orgonapozitívok mestere. Az ő tanítványa Vass István is itt alapít műhelyt. Takácsy Ignátz

au apreciat calitățile instrumentului. Mărimea, frumusețea și calitatea sunetului au atras atenția specialiștilor din întreaga lume. Literatura de specialitate amintește până în ziua de azi celebra orgă, iar meșterii au numai cuvinte de laudă. În timpul verii, începând din anul 1953, în Biserica Neagră au loc aproape zilnic recitaluri de orgă. Ele au fost inițiate de Victor Bickerich și continuate de actualul organist și cantor Hans Eckart Schlandt.

După construirea orgii din Brașov, Transilvania a devenit punctul de atracție al specialiștilor. Pedagogul și compozitorul Hermann Bönicke a fost recomandat evangheliștilor din Sibiu de însuși Franz Liszt.

Noua generație de constructori este formată din mulți meșteri maghiari. Se constată avântul construirii de orgi din Secuime. Fogarasy Mihály, Episcopul de Alba Iulia a reușit să convingă un tânăr constructor de orgi să-și întemeieze un atelier în Ardeal. Kolonics István, avându-i ca strămoși pe cei din Palics și Sobodka, lucra în 1854 la orga Bisericii Evanghelice din Baja dar, peste un an, îl întâlnește la Târgu Secuiesc.

Prima orgă construită de el în Transilvania – semnată Kolonits – este cea a Bisericii Catolice din Aiud. Nu peste mult timp lucrează la „umuleu-Ciuc – la transformarea și extinderea orgii lui Căianu. În atelierul întemeiat de el lucrează mai mulți meșteri maghiari. Menționăm faptul că Transilvania se poate mândri cu cele aproape 200 de orgi construite mai ales pentru comunitățile maghiare – aceste orgi fiind considerate demne de laudă. Kolonics a lucrat și dincolo de Carpați, pentru ceangăii din Moldova – Gioseni (Diószén), Luizi-Călugăra (Lujzikalagor), Tâmaș (Tamási) și Galbeni (Trunk). Pe cea mai mare orgă construită de el, – cea din Catedrala din Alba Iulia, pe unul din uriașele tuburi de lemn există înscrisura făcută cu creionul „Opera nr. 134 a meșterului Kolonics, născut la Banska, Subotipa/Chemate în Transilvania – 1855. Adresa: Tg.-Secuiesc/ 18 iunie 1877 – Alba Iulia” (l. magh).

La mijlocul secolului al XIX-lea existau deja patru centre de instruire a constructorilor de orgi. Szabó János – din **Târgu-Mureș** – „meșter nativ” prefera orgile clasice, de dimensiuni mai mici – de stil vechi pe frontispiciul galeriei, mănuierea fiind făcută din spatele orgii *pozitiv*. Realizările sale apar din 1840 în majoritatea bisericilor maghiare. Tot printre meșterii apreciați ai orașului se numără Takácsy Ignátz, Blahunka Lajos, Bodor Péter și, mai târziu,

Kolonics tanítvány, aki termékeny alkotó, több mint hatvan orgonáját ismerjük. Blahunka Lajos is marosvásárhelyinek „cégjelzi” magát és Bodor Péter ezermester székely három orgonájával szintén közéjük tartozik. *Udvarhelyszékhez* tartozik Mátisfalvi Szöcs Sámuel és fia meg Balázs Mózes, - *Háromszékről* említjük Serestély Dávidot – ők mindannyian szép, ikerszekerényes hangszereikkel büszkélkednek. *Csíkszék* mestere Boda József, aki Csíkkozmánson álltja fel első orgonáját a plébániatemplomban és itt dolgozik sokat Kolonics, meg tanítványai, Klink Sándor és Bartha György is.

A *Bánátban* a XIX. század második felében alapít műhelyt Dangl Antal (1810-1880?) és mesterségét fia Dangl János (1842-1892) vitte tovább. A „*Dangl Antal és fia*” cég Aradon 300-nál több kúpszelepes szelládájú, mechanikus traktúrával ellátott orgonát készített, köztük a budapesti országos zeneakadémia (1882) és a Magyar Királyi Operaház orgonáinak építője. 1887-ben „császári és királyi orgonaépítő” címet kapott. A „*Wegenstein Lipót és Fia*” céget Temesváron alapította Wegenstein Lipót (1858-1937), aki első orgonáját a Torontál megyei Vizesd temploma számára építette. Több mint 400 mechanikus és pneumatikus hangszert mondhat magáénak. 1896-ban a Millenniumi kiállításon bemutatott Wegenstein orgona aranyérmét kapott. Az orgonaépítésen kívül foglalkozott restaurálással és átépítéssel is. Így a csíksomlyói kegytemplom Kolonics-orgonája, - amelyik a Kájoni féle orgona (1664) átépítéséből (1853) született meg – mai formájában Wegenstein átalakításában három manuálos-pedálos, 36 regiszteres, elektro-pneumatikus traktúrájú orgona.

1.-1.-3. Orgonaszerkezet típusok; a mechanikus traktúra lehetőségei

Ennek a több mint 2000 éves hangszernek a történetében az erdélyi orgonaépítészetnek az a része, amely a XIX. századra tehető vékony szelet csupán, és még ma is csak a szakember számára bír igazi értékkel. Még a képzett muzsikusok közül is kevesen ismerik a hangszer működési elvét, szerkezeti felépítését, átalakulásának, fejlődésének útját, a kiteljesedés csodáját és a fejlődési rendellenességek buktatóit. Az átlagember pedig közömbös, a különféle hangzások között nem érez,

ucenicul lui Szabó, Vass István.

Printre me^oterii acelei perioade din **Odorhei** îi amintim pe Mátisfalvi Szöcs Sámuel ^oi Balázs Mózes – din **Trei Scaune**, exceptându-l pe Kolonics, ^oi pe Serester Dávid. Orgile cu alură modestă dar bine lucrate, realizate tipic din două părți se pot vedea la Rugăne^oti, Betea – în biserica reformată, precum ^oi în bisericile unitariene din Avrăme^oti, Locodeni, Vârghi^o, Dârjiu.

În sfâr^oit, dar nu în ultimul rând, exista cel de-al patrulea centru „din **Para Ciucului**” ale căruia orgi, realizate în secolul trecut, pe lângă Kolonics, au fost construite de ucenicii săi, Klink Sándor ^oi H.Bartha György, ^oi Boda József din Toplița – Ciuc. Acesta din urmă a realizat o orgă demnă de admirare în biserica catolică din Cozmeni (Csíkkozmás).

O parte dintre orgile construite în Secuime după cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea constituie o categorie rustică. Nu pot concura cu minunile instrumentale ale vremii – dar, din punctul de vedere al maghiarilor ^oi, implicit al est-europenilor, satisfăceau anumite pretenții.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se afirmă ^oi în **Banat** firme cu renume, cum ar fi: firma Anton Dangl (1810-1880?) ^oi János Dangl (1842-1892) „*Dangl Antal ^oi Fiul*”, care a activat la Arad ^oi a construit peste 300 de orgi cu tractură mecanică, printre care ^oi orga din sala de concert a Academiei de Muzică din Budapesta în 1882 (a funcționat timp de 25 de ani), ^oi a primit titlul de „Constructor de orgă regală ^oi imperială” în anul 1887; firma *Wegenstein ^oi Fii* înființată de Carl Leopold Wegenstein (1858-1937) la Timi^ooara. Prima sa orgă a fost construită în 1888 la Vizejdia (Vizesd); a construit peste 400 de orgi cu tractură mecanică ^oi pneumatică. În 1896 a obținut medalia de aur cu construcția sa de la expoziția Târgului Internațional din Budapesta. Un loc aparte în activitatea firmei Wegenstein, l-a ocupat restaurarea orgilor. Un asemenea instrument a fost restaurat la ^aumuleul Ciucului. Orga de aici ^oi are sorgintea într-o orgă construită de Ioan Căianu, în anul 1664, orga fiind refăcută de Kolonics în anul 1853. După restaurarea realizată de firma Wegenstein, orga are 36 de registre, dispune de trei manuale, pedalier ^oi de tractură electro-pneumatică.

1.-1.-3. Tipuri de orgă; posibilitățile orgii mecanice

és nem is tesz különbséget. A mezőbándi - Szabó János építette – orgonapozitívot nem javíttatja, mellette ott áll a hollandoktól ajándékba kapott elektromos harmónium és azt használja. Ez a helyzet ma veszélyesen terjed Erdély szerte.

A hazai orgonaépítés történetében a XIX. század időszaka a legbecsesebb rész. Ez az a kor, melyben az eddig egyeduralkodó szász privilégiumból részt kér a magyar, a szerb mesterek tudása, most van a legnagyobb igény az orgonára és ekkor is építik a legtöbbet. Az adatok (Dávid István közlése) 590 elkészült hangszerről adnak számot. Bár Nyugat-Európa már a század második felében a pneumatikus szerkezetű orgonákat építi, nálunk még sikerül megőrizni a század végéig a csuszkaladás, mechanikus traktúrát, még a kúpszelepes szelláda is csak ekkor nyer teret Dangl, majd Angster és Ország jóvoltából.

A Németalföldről 1926-ban elindult *Orgonamozgalom*, amely az ipari forradalomtól és a szimfonikus hangzásideáltól túlbujánoztatott orgonaépítészet és orgonaművészet megmentésére jött létre, nálunk megtalálhatta még az élő barokk ideált.

1.-1.-4. Orgonaépítő mesterek

A XIX. század elején még dolgoznak, alkotnak a régi szász mesterek Melchior Achxs, Thomas (Balthasar) Boltres, Andreas Eitel, az ifjabbik Johannes Hahn, Samuel Maets, Johann Thois, Jacob Welter de rögtön utánuk, majdnem egy időben jelentkeznek az új szász orgonaépítő nemzedékekkel együtt a magyarok is: - Balázs Mózes, Binder (Johannes, Samuel, Samuel és Friedrich), Blahunka Sámuel, Bodor Péter, Dangl Antal, Wilhelm Hörbiger, Kolonics István, Klink Sándor, Friedrich és Wilhelm Maetz, idős és ifjú Matisfalvi Szöcs Sámuel, Heinrich Maywald, Nagy József, Petrus és Carl Schneider, Szabó János, Takácsy Ignác, Vass István. A század végén pedig jelentkezik Csintalan Gyula, a Csioflek testvérek, Carl Einschenk, Jónás István, Simon Lajos, Szabó Gy. László, Leopod Wegenstein, - mindazok akik erdélyi, bánáti műhelyükben számban és értékben maradandót alkottak. Teljessé teszik a képet azok a néhányműves mesterek, akik ha alkotásaikkal nem is maradandót, de becsülhető örökséget hagytak

De^oi orga are o istorie de peste 2000 de ani, partea descrisă de noi, construcția de orgi din secolul al XIX-lea constituie doar o „felie subțire”^oi prezintă importanță doar pentru speciali^oti. Pușini sunt cei care cunosc în detaliu principiul de funcționare, sistemul de construcție, procesul de transformare, minunea întruchipată de perfecționarea produsului^oi piedicile întâmpinate de constructori de-a lungul timpului. Numărul celor interesați este mic chiar^oi în rândul muzicienilor sau al speciali^otilor.

Omul de rând rămâne insensibil, nu percepe distincția dintre sunete. Un exemplu în acest sens este situația din Band (Mezőbánd) – unde armoniul electric, donat de olandezi este preferat orgii clasice – creația lui Szabó János-, fenomen care se răspânde^ote într-un ritm periculos pe întregul teritoriu al Transilvaniei.

Secolul al XIX-lea este reprezentativ în ceea ce privește construcția de orgi din țara noastră. Aceasta este epoca în care dominația constructorilor sa^oi sau de origine germană trebuie să cedeze locul me^oterilor maghiari (secui), sârbi sau de alte etnii.

În această perioadă cererea de orgi este cea mai mare^oi în aceea^oi proporție se construiesc cele mai multe orgi. Numărul lor se aproximează la 590 sau chiar mai mult.

Sistemul de funcționare pneumatic a fost introdus în Europa în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. La noi, orgile cu tracură mecanică, cu cutie de suflu cu culise s-a păstrat până la sfârșitul secolului al XIX-lea. Sistemele cu cutie de suflu cu supape conice sunt introduse doar prin bunăvoința lui Dangl, apoi Angster^oi Ország.

Mi^ocare instituită în 1925 la Congresul organi^otilor din Hamburg-Lübeck, cu scopul de a salva tradiția constructorilor de orgi^oi a artei interpretative a considerat că, în Transilvania, stilul baroc a rămas^oi este cel mai valoros, sec. al XX-lea fiind insignifiant la nivelul creației de orgi.

1.-1.-4. Maestri constructori de orgă

La începutul secolului al XIX-lea, cei care construiau orgi erau de origine săsească: Melchior Achxs, Thomas Balthasar, Andreas Eitel, Johannes Hahn Jr., Samuel Maetz, Johann Thois, Jakob Welter. Imediat după ei o altă echipă (formată din sa^oi^oi unguri) î^oi pretinde locul (nu neapărat în ordine

ránk, mint Barabás Sámuel, Demeter Albert, Dukász Endre, Goósz János, Johann Graef, Michael Gros, Joseph Kommert, Komsa Dávid, Johannes Kremer, Schwab Márton, Serester Dávid, Szabó Gyula.

1.-2. Az orgonák szerkezeti felépítése

Szilágypanit, Panic, Balthasar Thomas

Az orgonák szerkezeti felépítése Erdélyben egészen a XIX. század végéig a billentyűrekeszes csúszkaladás mechanikus traktúra konstrukciós elvet követi. Gyakori az osztott szelláda, a fújtatás kézi (két- vagy több légsűrítő alkalmazásával, melyeket felváltva húzogatót szíjakkal mozgattak), vagy lábbal történik kétkarú emelő útján, ahol a levegőtároló (kétráncú fúvó) már fejlett konstrukció. A fúvók fedőlapjára súlyt, például téglát helyeztek a megfelelő nyomás elérésére (60 – 90 -vízoszlop mm.).

Majdnem minden orgonánál megtaláljuk a *Tremoló*-t, azaz a hangot lebegtető berendezést, amit a szélcsatornában helyeztek el, és a dobütést utánzó hangkeltőt, a *Timpanum*-ot, amit egymáshoz közel

cronologică): Balázs Mózes, Binder (Johannes, Samuel, Samuel ʼi Friedrich) Blahunka Sámuel, Bodor Péter, Dangl Antal, Wilhelm Hörbiger, Kolonics István, Klink Sándor, Friedrich ʼi Wilhelm Maetz, Mátisfalvi Szöcs Sámuel (senior ʼi junior), Heinrich Maywald, Nagy József, Petrus Schneider, apoi Carl, Szabó János, Takácsy Ignác, Vass István. La sfârșitul secolului apar alți meșteri: Boda József, Csintalan Gyula, frații Csioflek, Carl Einschenk, Jónás István, Simon Lajos, Szabó Gy. László, Leopold Wegenstein. Aceștia au întemeiat ateliere în Transilvania, iar creațiile lor se pot număra printre cele mai valoroase.

Pentru a întregi imaginea constructorilor de orgă nu trebuie să-i omitem nici pe cei autohtoni, dar ale căror creații sunt la fel de valoroase ʼi importante din punct de vedere istoric ʼi cultural: Barabás Sámuel, Demeter Albert, Dukász Endre, Goósz János, Johann Graef, Michael Groß, Joseph Kommert, Komsa Dávid, Johannes Kremer, Schwab Márton, Serester Dávid, Szabó Gyula.

1.-2. Sistemul de construcție al orgilor

Sistemul de construcție al orgilor se bazează până la sfârșitul secolului al XIX-lea pe cel cu traktură mecanică, cutie de suflu cu culise, aerul fiind impulsat manual (cu ajutorul unor curele) sau cu piciorul, utilizând foale proiectate sub formă de pană. Acest tip de a produce aer solicită foarte mult efort, uzând rapid materialul. Cu timpul, foalele de acest tip au fost înlocuite cu cele paralele care aveau un randament mai mare, asigurând astfel ʼi o presiune constantă a aerului. S-au folosit o pereche de foale cu mai multe pliuri, acționate alternativ, iar la orgile mari erau racordate mai multe foale cu un singur pliu care umple alternativ canalul conector cu curent continuu ʼi de presiune cvasi constantă. Tremulantul se găsește aproximativ în toate instrumentele, montat pe canalul aerului înainte de intrarea în cutia de suflu. Un efect secundar numit *Timpan* alcătuit din două tuburi C ʼi *Cis* este de asemenea existent probabil în majoritate orgilor.

Majoritatea constructorilor de orgi utilizează octava mare scurtă, mai ales în cazul pozitivelor. Dulapurile pozitivelor sunt de dimensiuni relativ mici, din economia de spațiu rezultând omiterea a patru

hangolt két mélyhangú fasíp (C-Cisz) megszólaltatásával értek el.

Szinte mindegyik orgonaépítőnél előfordul a rövid mély oktáv használata a kis (pozitív) orgonáknál:

C F^D G^E A^B H c.

Erdélyben az orgonaépítés virágkora a barokk kor és ennek a kornak az orgonaépítői mind messzire kiterjedt orgonaépítő (szász) családok ivadékai. Ez a kor a pozitív kisorgonák létrejöttének sorával kezdődött, majd a nagy, városi templomok nagyobb méretű orgonáinak megépítése után, a falvak templomaiban, megint a pozitívok építése került előtérbe, melyet a hely szűkössége, de a pénzügyi gondok is befolyásoltak. A billentyűzet a pozitív orgonákon mindig a szekrény hátsó oldalán épült be, majd sok esetben utólag különálló játszóasztalt állítottak az orgona szekrény elé. Műemlékben gazdag erdélyi orgonakultúránk valódi ékszerei ezek a kisorgonák, melyeket műemlékvédelmünk eléggé mostohán kezel mind a mai napig.

„ A klasszikus orgonaépítészet virágkorában a kis és nagy orgonákat egyaránt ellátták orgonaszerű (Principal, Rohrflöte, Quintadema, Nachthorn, Blockflöte, Nasard, Cimbél, Mixtura) karakterisztikus regiszterekkel.

Magától értetődő, hogy a különböző fajtájú felhangregiszterek a művészi összehangolásban nagy szerepet játsztak.” (Hans Klotz) Kisorgonáink ismeretében jónak látjuk néhány szóban összegezni a barokk pozitívok hangképének felépítését

Ha a pozitívoknak csak négy regisztere van, akkor a Principal 2' volt az alap. Ha a regiszterek száma elérte a 6-ot, akkor az már a Principal 4'-ra épült. Ehhez Quint 2 2/3' járult, mint első aliquot változat, akusztikailag ez erősítette a 8' fekvésű alapregisztert. A principáلكar alátámasztására a Copula maior 8' és Copula minor 4' szolgált. Mivel ezeknek a principáلك helyettesítő szerepük volt, azért nem azonos méretben készültek, mint a későbbi kétmanuálos orgonák pozitívumveinek Földött 8' változata, hanem annál szűkebb menzurával. Ezeknek a regisztereknek minden sípját fából készítették, sőt a Principal 4' első oktávja is rendszerint fasípkból állt. Innen adódik kellemes, szelíd, kedves hangszínük, ami nem jöhet létre a fémsíppokkal megvalósuló hangkombinációból. Íme,

tonuri *Cis, Dis, Fis* °i *Gis*, mai pupin importante. Octava scurtă este configurată astfel:

C F^D G^E A^B H c.

Deseori pozitivul era preferat unei orgi mai mari pentru tripla economie – de timp, de spațiu °i de „finanțe” – cele mai multe comunități având biserici nu tocmai foarte mari. Printre aceste instrumente se întâlnesc adevărate bijuterii, valoarea muzical-istorică fiind din nefericire în multe cazuri, prea târziu recunoscută, până-n zilele noastre supraviețuind doar o parte din „sumedenia” de altădată.

“În perioada de vârf a construcției de orgi atât orgile mici, cât °i cele mari erau prevăzute cu registre caracteristice acestor instrumente muzicale (Principal, Rohrflöte, Quintadema, Nachthorn Blockflöte, Nasard, Cimbél, Mixtura). Coordonarea artistică a diferitelor tipuri de registre de sunete armonice era de o importanță majoră.” (Hans Klotz). Construcția de orgi din secolul al XIX-lea constituie o dovadă elocventă în acest sens.

Este reprezentativă construcția solidă °i bogată a *Principal*-ului. Numărul rândurilor tuburilor de tip *Principal* depășește în toate cazurile variantele tipului *non-Principal*. De vreme ce numărul orgilor de dimensiuni mici este dominant, putem realiza o comparație.

Un singur manual, fără pedale, 6 registre:

Crăciune°ti – Johannes Binder - 1834

Stejări° – Kolonics István – 1866

Sântioana de Mure° – Takácsy Ignátz – 1876, op.26

Bourdon 8'

néhány példa a diszpozíciók alakulásának összehasonlítására időrendben:

Nyárádkarácsonyfalva

Principal	8'
Flauta major	8'
Principal Oct.	4'
Flöte	4'
Mixtura	3x

Cserefalva

Csittszentiván

Korb Imre organologus, orgonaépítő elvi összegező javaslata (1991) orgonaépítőknek.

1.-2.-1. A hangkép (diszpozíció) kialakításának alapelvei

Az előbbiekből következően két legfontosabb alapelvünk a következő:

1. Minél több hangfekvésű (különböző lábszámozású) regisztert válasszunk
2. Ne csak egy regisztercsaládot, hanem lehetőleg mindet vegyük figyelembe

Megoldottnak látszik a hangzás egyenletes fénye, nemessége, ünnepélyes hangvétele, de bársonypuhasága is érvényre jut ezekben a hangképekben, ezt a szakemberek helyszínen kialakult tapasztalata bizonyítja. Igaz viszont, hogy a nyelvsipek használata teljesen mellőzött (a száz mesterek alkotásait kivéve!) a nagyobb formátumú orgonákban is. Az ok a mindennapi zenei gyakorlatban keresendő, semmi esetre sem az orgonaépítők hibája vagy elképzelésük szegényességének bizonyítéka.

Ahogy kezdetben mindennemű kultúránk irányítói az egyház, a szerzetesek voltak, éppúgy orgonakultúránké is. Ők építették az

Coppel major	8'
Principal	4'
Coppel minor	4'
Waldflöte	4'
Octave	2'
Mixtura	3x

Din comparația dispozițiilor diferitelor orgi, putem constata un principiu de structură sonoră compartimentată, relatat și de constructorul de orgi **Korb Imre** (1991) astfel:

1.-2.-1. Principii importante ale dispoziției

Iată două principii după comparația efectuată:

1. Să alegem registre cu cât mai multe poziții (număr diferit de picioare).

2. Să nu luăm în considerare doar o familie de registre ci, pe cât posibil, toate registrele.

Modelul propus pare să rezolve armonia sunetului, caracterul nobil al acestuia. Rezonanța deosebită dar și registrul catifelat se pot obține doar cu ajutorul unei orgi construite după indicațiile de mai sus. De acest lucru m-am convins din experiența proprie prin constatările efectuate la fața locului. Un alt aspect observat ar fi faptul că

orgonákat, ők orgonáltak, és ők tanították meg a utilizarea tuburilor linguale (cu excepția orgilor

Coppel	8'
Principal	4'
Flauta amabili	4'
Octave	2'
Quint	1 1/2'
Mixtura	4x

egymást a hangszerezen játszani. Ha nincs is kézzelfogható bizonyítékunk rá, de hihető hogy sok Kájoni-típusú szerzetesünk élt már annak előtte is. De egyrészt éppen Kájoni feljegyzéseiből tudjuk és más dokumentumok alapján is bizonyítható, hogy

világi orgonakészítőkben sem volt hiány. Orgonaépítészettünkben a verseny a külföldi konkurenciával – mint majd látjuk a későbbiekben Kolonicsnál is – még a XIX. században is tartott.

Amint az orgonakészítés előbb-utóbb

Rohrflöte	8'	(bőméretű kar – ansamblul extins)
Principal	4'	(Principal kar – ansamblul principal)
Rohrnasard	2' 2/3	(bőméretű kar – ansamblul extins)
Waldflöte	2'	(bőméretű kar – ansamblul extins)
Mixtura		(Principal)
Trompete	16	(nyelv kar – ansamblul lingual)

megszűnt szerzetesi privilégium lenni, éppúgy lassan világi orgonisták is akadtak, mint a közölt adatok mutatják. Előbb szerződött külföldiek, később hazánkbeliek is; és tudásuk titkaiba valószínűen másokat is igyekeztek bevezetni.

Milyen szerep jutott az orgonának? Kik és mit orgonáltak? Az orgona szerepe fejlettségével arányban nőtt. Kezdetben hangmegadásra használták. Később *cantus firmus*-t illetve hiányzó énekszólókat játszott az orgona. Majd szokás lett

săse^oti) – în cazul orgilor de dimensiuni mari – este total neglijată. Cauza acestui fenomen trebuie căutată în practica de zi cu zi a muzicii ^oi în nici un caz în erorile constructorilor de orgi sau, de ce nu, ca dovadă a imaginației lor precare.

Atunci când construirea orgilor a încetat să fie un privilegiu al călugărilor, au apărut organi^oti laici. După cum reiese din date la început au fost contractați din străinătate, mai tîrziu din țară ^oi probabil au încercat să creeze un curent de emulație. Întrebarea este, ce rol a primit orga până la urmă?

La început a fost utilizată pentru darea tonului. Mai tîrziu a cântat „cantus firmus”-ul sau a înlocuit o voce care a lipsit. Apoi a devenit un obicei ca cântecul să fie acompaniat de orgă. În sfîr^oit, a primit ^oi rolul solistic. ^oi în țara noastră, acest instrument a urmat acela^oi drum. Cele mai bune mărturii pentru aceasta sunt creațiile pentru orgă din acele timpuri: creațiile lui Bakfark, Grefinger, Neusidler pentru *lăută*; apoi în secolul al XVII-lea. *Codexul Caioni, Tabulatura din Lőcse, Codex Vietoris,*

Cartea lui Stark, O nouă lucrare mică muzicală (1665) de Gabriel Reilich, Tabulatura, Fugarum, Praeludiorum, Cansonatum, Toccataram et Phantasium (1681) de Daniel Croner conțin în majoritate piese pentru virginal. Cărțile pentru orgă (în număr mic) – din care ^oi „Organo Missale” a lui Căianu publică numai ici-colo bass cifrat pentru acompaniament.

Cantorii, organi^otii protestanți ^oi catolici care nu erau de origine germană, sunt departe de

az éneket orgonával kíséreni. Később már szóló szerepet is kapott. Ezt az utat járta be a hangszer nálunk is. A lejegyzett orgonaművek a legjobb tanúk erre. Hangszeres zenénk legrégebb emlékei a XVI. századbeli Bakfark, Grefinger, Neusidler gyűjtemények lantra, míg a XVII. századbeli Kájoni-kódex, a lőcsei tabulaturás könyv, a Vietorisz-kodex és a Stark-féle virginálkönyv, Gabriel Reilich kis zenei munkái (1665) vagy Daniel Croner *Tabulature, Fugarum, Praeludiorum, Cansonatum, Toccatarum et Phantasirum* (1681) inkább a zongora előfutárára, virginálra írt műveket tartalmaznak. Néhány orgonakönyvünk – köztük Kájoni *Organo Missale*-ja is alig közölnek többet, mint az éneket kísérő itt-ott számozott basszust.

Énekvezérek, orgonisták akik nem az evangélikus egyház orgonáinak megszólaltatói, bizony szakmailag messze lemaradnak kortárs kollegáik – Reilich, Croner, a Bach-növendék Peter Schimer, a Liszt Ferenc által protezsált Herman Bönicke – tudásától, s mindez a reformátusoknál nem kevésbé köszönhető az 1567-es debreceni zsinat határozatának melyet Geleji Katona István erdélyi református püspök 1636-ban csak megerősített, - azaz kitiltották az orgonát a református templomokból. Ez a kirekesztés másfél évszázadig tartott!

Fájdalmas és meghökkentő hírt tartalmaz a szakmai hiányosságokról Kolonics István Gyulafehérváron, 1877 december 12-én kelt beadványa, melyet a már befejezett székesegyházi orgona átvétele előtt fogalmaz:

„Ami a hangok különböző hőmérsék szerinti emelkedését vagy szállását illeti, ez meg is van és meg is lesz minden orgonában ami a nyár és tél szabad behatásának van kitéve, annál fogva azon orgona, mely télen hangoltatott a villa szerint, nem fog találni a villával nyárban és viszont. De azért meg lesz a hangmenet és öszhangzás, mivel a kiterjedés és összehúzódás minden részben arányos, ha nem is egyenlő mathematice, miután a sípok nem mind egy anyagból vannak készülve. De ez utóbbi körülmény labiál sípoknál annyira elenyésző kis különbséget hoz be, hogy azt a tapasztalás szerint jó orgonáknál, ha bár sok éven keresztül át hangolva nem voltak is, - éles szakértői fül is alig veszi észre.

Másképp áll kissé a dolog a nyelvműveknél, hol kisebb időközben is, néha már egyetlen játék után az utánhangolás

a egala nivelul colegilor lor de breaslă, ca Gabriel Reilich, Daniel Croner, ca un elev a lui J.S. Bach și anume Peter Schimer, sau Herman Bönicke, care a sosit în Transilvania datorită recomandării lui Liszt.

Nu trebuie să neglijam nici faptul că Sinodul din Debreșin (1567) și mai târziu și episcopul reformat al Transilvaniei Geleji Katona István (1636) a exilat orga din viața comunităților timp de aproape 150 de ani, și acest gest a condus la un regres greu de depășit.

Elanul construirii de orgi reformate existente în secolul al XIX-lea, imaginea și sunetul multor orgi este o reflectare a acestui regres!

Memoriul lui Kolonics István, datat în 12 decembrie 1877, după ce insista ca orga Catedralei din Alba-Iulia să fie deja preluată, conține o ție deloc îmbucurătoare:

„Trebuie să menționăm faptul că orgile sunt supuse variațiilor de temperatură și capriciilor vremii. Un alt factor demn de luat în seamă este și locația orgii, clădirea în care a fost așezată. O orgă acordată cu ajutorul diapazonului în timpul iernii nu va avea același sunet cu acordul din timpul verii și invers. Gama în schimb va rămâne aceeași cu armonia deoarece există un echilibru relativ stabil între contracția și dilatarea elementelor orgii. Echilibrul nu are proporții exacte, matematice, deoarece tuburile orgii sunt realizate din materiale diferite. Dar diferențele de acord, mai ales în cazul tuburilor labiale sunt foarte reduse. Orgile bine realizate, chiar dacă nu au fost acordate de mai mult timp, nu prezintă diferențe între sunete, decât pentru urechea exersată a unui specialist.

Alta este situația cu partea linguală – unde, în perioade restrânse, uneori chiar și după fiecare utilizare este necesară o nouă acordare. Acest lucru se explică prin specificul orgii. „și poate, tocmai din această cauză, din comoditate sau lipsă de experiență, acordarea este făcută greșit, ducând la înfundarea sau la incapacitatea de utilizare a unor registre; am întâlnit acest fenomen la orgile mai vechi. Iată motivul pentru care am propus ca în cazul noilor orgi, registrul lingual să nu fie utilizat.”

Iată un fragment din „Ratio Educationis” din 1773:

§ 50. Despre învățatorii ocolilor elementare

szükségessé válik, mi azok saját szerkezetéből nyeri magyarázatát. És épp azért, mivel e gyakori utána nézés részint kényelmességből, részint ahhoz való nem értésből elhanyagolják s így aztán az oly változatok kihagyása, sőt bedugása utoljára is szükségessé válik, mint éppen a régi orgonánál is történt: tartottam a mi viszonyaink között tanácsosabbnak, hogy az új orgonából a nyelvművek egészen mellőztessenek...”

Íme mit találunk még a szakmai képzés hiányosságairól:

Részlet a *Ratio Educationis* –ből (1773)
„50.&. Az elsőrendű népiskolák tanítóiról.

A zenetanító nem hiányozhatik s ez a tanítókat (tanítójelölteket), akik többnyire templomi szolgálatra vannak kötelezve, mind más hangszerek kezelésére, mind főképp orgonajátéokra fogja tanítani: mivel nem csak falvakban, hanem többnyire a kisebb és nagyobb városokban is megrögzött szokás, hogy a zenét az istentiszteletek alatt, mint hivatásuk fontos részét, az iskola tanítói lássák el.”

„55.&. A nagyobb városi népiskolák tanítóiról.

Minthogy pedig a tanítói állásra többnyire kántorokat és orgonistákat választanak, ahol nincs más mód másokat alkalmazni, könnyen kitűnik, mily nagy gonddal kell kiképezni az elsőrendű iskolákban a zenéből a tanítójelölteket.”

Az orgonistaképzés a XIX. század végéig egyet jelent a kántorképzéssel. A tanítói pályára készülők a gimnáziumi tanulmányok után iratkozhattak be a „tanítóképezdebe”. Eleinte itt a tanítói tanfolyam mindössze fél évig tartott. Elképzelhető, hogy mily kevés időt fordíthattak a hallgatók az egyházi ének és az orgonajáték tanulására. Később, 1844-től e tanfolyam időtartama két évre bővült. Ezen intézet (a Nemzeti Zenede, mely a Pest-Budai Hangszeregyesület – mely 1836-ban jött létre – örököse) azonban a zenei képzés tekintetében, az újjászervezés után sem felelt meg kellőképpen feladatának, mivel a sok tantárgy miatt a növendékeknek nem maradt elég idejük arra, hogy az éneklésben, vagy az orgonajátékban akár csak a középszervezés fokáig is kiképezzék magukat.

Az 1828-ban megnyitott egri *Iskolamesteri Képezde* az első katolikus intézmény, amelyben

„Prezența profesorului de muzică este obligatorie, iar acesta trebuie să-i instruiască pe învățătorii sau viitorii învățători care sunt obligați de slujba lor să activeze și în cadrul bisericilor. Instrucția constă atât în studiul instrumentelor muzicale – în mod special studiul orgii; pentru că este recunoscut faptul că atât la sate, cât și în marile orașe liturghia este însoțită de muzică, iar mânuirea orgilor intră în obligația învățătorilor, ca parte a activității acestora.”

§ 55. Despre învățătorii °colilor din oraș

„Deoarece posturile de învățători sunt ocupate de cantori sau organiști – aceștia neavând altă posibilitate de angajare – ne putem da seama de importanța instruirii lor. Predarea muzicii în marile °coli trebuie tratată cu o deosebită atenție și răspundere.”

Pregătirea organiștilor a fost asociată educației cantorilor. Cei care își încheiau studiile medii și se îndreptau spre cariera de învățător se puteau înscrie la „Colegiul Pedagogic”. La început cursurile acestui colegiu nu depășeau durata de 6 luni. Se poate ușor imagina cât de puțin timp a fost acordat studiului muzicii bisericești și studierii orgii. Mai târziu, din 1844, perioada de studii a crescut la 2 ani. „Coala Națională de Muzică” (Nemzeti Zenede), descendenta celei înființate în 1836 din „Pest – Budai Hangszeregyesület” nu a putut răspunde în mod corespunzător cerințelor educației muzicale. Această situație a continuat și după reorganizarea instituției deoarece, numărul mare al obiectelor de studiu, oferea elevilor prea puțin timp pentru aprofundarea cunoștințelor de muzică sau studiului orgii. Astfel nu au reușit să atingă nici măcar un nivel mediu în muzică sau în arta interpretativă la orgă.

În 1828 se deschide „Coala de meșteri învățătri” (Iskolamesteri Képezde) din Eger – prima instituție catolică în cadrul căreia studiul orgii a devenit un obiect de învățământ.

La Cluj, în 1819 se înființează prima °coală de muzică, °coală care, din 1836 „susține cultura muzicii, în întreaga ei varietate, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic, primind denumirea de „Conservatorul de muzică” („Muzikai Conservatorium”).

Protestanții au înființat prima °coală de muzică la Cluj, în anul 1854.

Pentru obiectivitate, să vedem de exemplu

rendszeres orgonatanítás folyt. Kolozsváron 1819-ben szervezik meg az első zeneiskolát, amely 1836-ban „felkarolva az összes zeneágak kultúráját úgy elméleti mind gyakorlati irányban, a *Muzsikai Conservatorium* nevet vette fel.”

A protestánsok első képezdójüket 1854-ben alapították Kolozsváron.

A tárgyilagosság kedvéért idézzük Bothos István 1856-ban Kolozsváron megjelent *Az orgonálás mesterségének gyakorlati megtanulására vezető népszerű utasítás* című munkáját, melynek panaszos helyzetjelentésében kifejti, hogy a kiképzésre álló idő rövidsége miatt eredményes munkát végezni lehetetlen volt, majd így folytatja: „A menedék, melyhez a szegény tanuló mint könnyebb módhoz folyamodott, a Lukóta volt...Ez csupán csak teljes-hármas összhangzatokban kiírt betűkkel, számokkal és eredetileg úgy volt szerkesztve, hogy a melódia az öt feljülhaladó altus által fedeztetett...Azért nevezték Lukótának, mivel olyan könnyű, hogy a ló is megtanulhatna belőle orgonálni...Ugyanis a szerint a tónusok bővebb ismeretének legkisebb utána gondolása nélkül két-három hét alatt az egész orgonálás mesterségét kitanulták.” Ezt a betűírás-olvasást használják ma a kottát nem ismerő, kísérő hangszeren játszó bandatagok a népi- vagy a könnyűzenét játszó zenekarokban. Kommentár felesleges.

Az orgonaoktatás fő vonalát az egyházi központokban kell keresnünk, ahol a tehetségesebb énekesfiúkat orgonajátékra is tanította a templom orgonistakarnagya. A magasabb zenei képzettséget pedig sokan külföldre utazva szereztek meg.

De tegyük fel, hogy mindez egyoldalú feltételezés és, az orgonaépítésben, nem az orgonistaképzés alacsony foka, elégtelen színvonala a mérce meghatározója. Miért ne fogadhatnánk el azt a lehetőséget, hogy nem a hiányosság játszik itt szerepet, hanem az orgonaépítészet hosszabb ideig megőrzött olyan barokk diszpozíciós sajátosságokat a gyepüknél, amelyeket Európa belseje hamar feladott a rosszul értelmezett fejlődés javára?! „Nyelvsípsorokat csak elvétve találunk, s ezek az érett barokkban teljesen el is tűnnek. A későbarokkban ismét találkozhatunk velük, de akkor is csak kivételesen. A barokk

orgonaépítészet további jellegzetességeként megemlítendő a fődött változatok (Copula major 8', Copula minor 4') és az orgonahang magvát a

lucrarea lui Bothos István, apărută la Cluj, în anul 1856 „*Instrucțiuni practice simple pentru învățarea meseriei de organist*” (Az orgonálás mesterségének gyakorlati megtanulására vezető népszerű utasítás), care oferă un pic de lumină în întinericul existent. Bothos, în situația în care se află, cu reproșuri, declară că instrucțiunile nu sunt totale, din cauza timpului scurt avut la dispoziție, timp care nu i-a permis executarea unei lucrări detaliate, apoi continuă: „refugiul la care apelează săracul elev, ca la o modalitate mai ușoară de învățare, a fost *Lukota*”. Dar ce a fost aceasta „lukota”? Să acceptăm cuvintele de explicație ale lui Bothos: „Această constă în arpegii și armonii scrise cu litere și cifre, inițial redactată în a^oa fel, încât melodia să fie acoperită (acompaniată ?) cu *altus*. „De aceea a fost numit *Lukota* [lu (lô) = cal, kota (kotta) = notă muzicală] deoarece este atât de simplă, încât și calul ar fi învățat să cânte la orgă”. „Astfel fără cunoștințele mai profunde ale tonalităților, în două-trei săptămâni au învățat meseria de organist”. Consider că la aceste afirmații inutil să facem comentarii.

Studiul orgilor rămâne concentrat în marile centre religioase, în care cântăreții tineri, mai talentați erau instruiți de către organistul și dirijorul bisericii. Mulți dintre aceștia au urmat studii superioare în străinătate.

Dar să presupunem că această ipoteză este unilaterală; de ce nu am accepta și posibilitatea ca în construcția autohtonă de orgi să se fi păstrat unele dispoziții baroce specifice; în urma comparațiilor făcute, și această ipoteză pare să fie plauzibilă: „Tuburi linguale găsesc doar în unele cazuri, ele dispărând în întregime în perioada de vârf a barocului. Mai târziu le întâlnim din nou, dar numai în cazuri speciale. O altă caracteristică a construcției de orgi de tip baroc este folosirea permanentă a variantelor închise, acoperite (copula major 8' și copula minor 4'); esența sunetului orgii fiind redat de tuburile de tip „Principal” cu măsură medie frecvent folosită de la registrul cel mai înalt, până la poziții de 8 picioare. Tuburile Mixtura, în cazul orgilor cu două manuale, sunt poziționate doar în 3-4 rânduri. Nu s-au construit registre de 16 picioare la orgile cu un manual, cu excepția orgilor fără pedală – care sunt prevăzute cu rânduri de tuburi de 16 picioare, etc.” (Marian A. Mayer).

Acestea sunt caracteristicile dispoziționale ale orgilor de tip baroc și ele au rămas neschimbate.

În aceste caracteristici constă continuitatea

középső menzúrájú principálok adják, a legmagasabb tartománytól egészen a nyolclábas fekvésig. A mixturák kétmanuálos orgonákban is csak három-négysorosak. Manuálra sosem építettek 16 lábas regisztereket, kivéve a pedál nélküli orgonákat, amelyek esetenként rendelkeztek tizenhatlábas sípsorral” stb. (Marian A. Mayer).

Tekintsük meg mindezt az alábbi diszpozíciók példákkal igazolva. Íme a barokk zenei ízlés továbbélése a XIX. század hazai orgonaépítészetében:

Európában új ideálok születnek, megjelenik a monumentális hangzás iránti igény. Az orgona minden regiszterét egyszerre használó játék a barokk hangszeren gyakorlatilag nem is volt lehetséges, mert ehhez nem biztosítottak elégséges levegőellátást a viszonylag kis hangszelepek és szűk hangrekeszek.

A klasszicizmus a „teljes orgonahang” felé fordult, mely az összes regiszter és kopula bekapcsolását, tehát a mai értelemben vett Plénomot vagy Tutti-t jelentette. A diszpozícióból kimaradnak a magasabb aliquotok, az $1\frac{1}{3}'$ és az $1'$. Megszaporodnak a nyolclábas regiszterek és ami nagyon jelentős, - a manuálba a $16'$ fekvés is bekerül, ami barokk orgonaépítészetünkben nem volt szokásos. Hazai mestereinknél a barokk diszponálási elvek mellett ezek is szóhoz jutnak, ha nem is domináns jelleggel:

barocului în construcția autohtonă de orgi din secolul al XIX-lea.

În Europa aceluși timp se conturează noi idealuri, apare cerința ca sunetul să aibă rezonanțe monumentale, maiestuoase. Acele orgi baroce care necesitau utilizarea tuturor registrelor în același timp, practic nu permiteau satisfacerea noilor preferințe din cauza alimentării insuficiente cu aer a sunetului prin tuburile și supapele înguste.

Clasicismul se bazează pe „sunetul integral” al orgii, fapt care necesită acționarea tuturor registrelor și a copulei, ce ar fi însemnat “pleno” sau “tutti” în adevăratul înțeles - de astăzi - al cuvântului. Din dispoziție lipseau aliquotele de $1\frac{1}{3}'$ și de $1'$. Se înmulțesc registrele de 8 picioare și, importantă, apare poziționarea în manualul de $16'$, element neobișnuit în construcția de orgi de stil baroc. Aceste principii de dispoziție devin valabile, asemenea celor în stil baroc și în cazul meșterilor autohtoni.

I man. C-f^{'''}

Principal	8'
Bourdon	8'
Viola 8'	
Octav	4'
Flauta	4'
Mixtura	2x

II man. C-f^{'''}

Dugott fuvola	
Violin	8'

Marosvécs, Brâncovenești, Wetsch (R) Johannes Hahn 1756

Manual: C-c^{'''}, 45 hang, sunete

Fletmajor	8'
Fletminor	4'
Printzipal	4'
Quint	
Octav	2'
Mixtur	2x

Ezekkel a diszponálási elvekkkel a hangzás teljességének növelését már a kisebb orgonáknál is sikerült elérni.

A romantikus orgonaépítészetre alapvetően jellemző alaphangdús hangzás (Grundtönigkeit): a nyolclábos tartomány kiszélesítése, az alapjátékok számának és jelentőségének erős növekedése a régebbi, XVII.-XVIII. századi orgonatípusokhoz képest,- egy a XIX században, egész Európában általánosan jelentkező ízlésváltozást tükröz. „A német orgonaépítészetben két fő vonulatot különböztethetünk meg. Az egyiket nevezhetjük a klasszikus iskolának, amelyik az alapjátékok számának növelése mellett (vagy annak dacára) megtartotta a kevert játékokat, mixtúrákat és cimbeleket is; a nyelvkar jelentőségét pedig annak hangszínt gazdagító, nem pedig az orgonahangot pusztán erősítő hatásában látta.” (Kokits Zs.)

Ennek az irányzatnak egyik legjelentősebb képviselője nálunk a Szabadkáról bevándorolt Kolonics István.

I Manual C-g”

Principal 8’
Flauta major 8’

Manual C-c”

Subbass 16’
Bourdon 8’
Principal 4’
Födött fuvola 4’
Dolce 4’
Octav 2’
Quint 1’ 1/3’
Mixtura 3x
Tremolo
Dob

Nádfuvola
4’

Pedal
C-d’

Subbass 16’
Violoncello 8’
Principalbass 8’
Man. cop.
Ped. cop

In funcție de aceste dispoziții s-au obținut sunete cu efect ce tindea spre monumental și în cazul orgilor de dimensiuni mai mici.

Principiul de bază al sunetului, specific construcției

de orgi în perioada romantismului – *Grundtönigkeit* – oglindește schimbarea orientărilor din Europa secolului al XIX-lea: lărgirea registrului de 8 picioare, amplificarea numărului de registru și îmbunătățirea registrului de bază în comparație cu orgile din secolele XVII-XVIII.

Bögöz, Mugeni, Begesen (R) – Szabó János – 1846

Mája, Maia (R) – Takácsy Ignátz – 1862

Manual	C-f'''
Coppel major	8'
Principal	4'
Coppel minor	4'
Octav	2'
Mixtura	
Tremolo	

Székelyudvarhely, Odorheiu Secuiesc , Odorhallen- (R) – Nagy József - 1885

Manual	C-g'''
Principal	8'
Födött fuvola	8'
Vájt fuvola	8'
Octava	4'
Flauta	4'
Man. cop.	
Superoctav	2'
Ped. Cop.	
Quint	1' 1/3'
Cornett	4x 2'
II Man.	C-g'''
Viola de Gamba	8'
Salicional	8'
Waldflöte	4'
Ped.	C-g
Subbass	16'
Principalbass	8'

Holflöte	8'
Octav	4'
Csucsflota	4'
Mixtura	4x
II Manual	C-g'''
Bourdon	8'
Salicional	8'
Principal	4'
Flauta traver	4'
Harmonica	8'
Pedala	C-a 23 hang (c-ism.)
Viola	16'
Subbass	16'
Szélürítő	
Copula man.	

“În construcția de orgi de tip german remarcăm două direcții specifice. Una ar fi cea reprezentată de orga clasică; care, pe lângă amplificarea registrului de bază – poate chiar surprinzător – a păstrat mixturile, cimbelerile și tuburile linguale, a căror importanță constă în accentuarea calității sunetului și nu în amplificarea sonorității orgii.” (Kokits Zs.)

Un reprezentant de seamă al acestei orientări în Transilvania este Kolonics István venit din Subotica (Szabadka).

Cealaltă orientare a deviat complet spre „linia de bază, fundamentală”. Dintre instrumentele realizate de reprezentanții noii școli, au dispărut complet mixturile și alioquotele; în locul lor au apărut registrele înalte. Cu toate că această școală a devenit dominantă la sfârșitul secolului al XIX-lea, nu a avut adepți la noi. Dar, din nefericire ne-au ocolit și noutățile de ordin tehnic; alimentarea variată cu aer

Hörbiger, Wilhelm - Fogaras, Făgăraș, Fogarasch (R) – 1886

Copula ped.

A másik irányzat teljesen elcsúszott az „alaphangúság” felé. Ennek az új iskolának a

pentru seturi de tuburi cu timbru diferit, burduful cu două straturi, pneumatica Barker, camerele de vânt cu supape conice și cu despărțituri pentru registre; sau jaluzele. Au rămas noțiuni necunoscute, ca și numele lui Cavaille-Coll, sau Walker. Această stare a existat până în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea când își fac apariția Angster, Wegenstein, Országh și Rieger.

După orga cu 4 manuale realizată de Bucholtz în Brașov – orga lui Vest cu trei manuale în Sibiu (1673) – în secolul al XIX-lea, nu s-au mai construit orgi de mari dimensiuni, doar cu cel mult 2 manuale (Schneider, Carl – Agnita-Szászágota-Agnetheln – 1850) sau orga lui Prause din Codlea – (Feketehalom – Zeiden) /îmbunătățită de Schneider de la 25 la 26 de registre/. Orgi cu 25-26 de registre sunt puține, constructorii de orgi autohtoni rămân la formula clasică, cea cu tracțiune mecanică, cu cutie de suflu cu culise și după a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Singura excepție o constituie Kolonics István, care prin sonoritate, tehnică, număr de registre, este în stare să realizeze o operă de artă care le depășește pe celelalte, devenind „coroana artei construcției de orgi”, iar Kolonics este cel mai de seamă maestru de orgi din țară.

hangszereiből jóformán teljesen eltűntek a mixtúrák és az aliquotjátékok, helyettük megjelentek a magasnyomású regiszterek. Ennek az iskolának, bármennyire is győztesként tartották számon a század végén, nálunk nem volt követője. Hátrányt jelentett viszont, hogy a felhasználható technikai megoldások, újdonságok is – a változó szélnyomás alkalmazása művenként, a Barker-pneumatika, a kúpszelepes, a regiszterrekeszes szélláda, a redőny, vagy Cavaille-Coll, Walcker munkássága - csak elkésve jutottak el hozzánk. Legalább is a XIX. század utolsó évtizedéig, amikor megjelenik Wegenstein, Angster, Ország, Dangel és Rieger a piacon.

Mivel a nagyszebeni 1673-ban készült három manuálos Vest-orgona óta a brassói Buchholz-orgonán kívül (négy manuál+pedál) vidékünkön a XIX.században sem építettek nagy orgonákat, legfeljebb két manuálosokat és maximum 25-26 regisztereket (Carl Schneider, Johannes Prause Szászágótán illetve Feketehalmon), - orgonaépítészetünk kivétel nélkül megmaradhatott a hagyományos csúszkaláda és a mechanikus

Pozitív C-g”

Coppel 8’
Portunal 8’
Principal 4’
Hohflöte 4’
Quint 3’
Octav 2’

I Hauptwerk

Gedeckt	16’
Flöte	16’
Principal	8’
Weichflöte	8’
Waldflöte	8’
Flöte	8’
Violin	8’+4’
Octav	4’
Flöte	4’
Fugara	4’
Quint	2’ 2/3’
S. Octav	2’

Kolonics István – Gyergyószentmiklós,Gheorgheni, Niklasmarkt (K) –1872, op.110

traktúra mellett, jórészt még a XIX.század második felében is. Az egyedüli kivétel Kolonics István, aki hangképben, technikában, regiszterszámban tud olyan művet alkotni, amely kimagaslik a többiek közül, őt pedig honi orgonaépítészetünk egyik legnagyobbikává avatja.

Néhány részlet azonban mégiscsak megváltozott: megjelentek a kiegyenlítőfúvók, az ékfúvókat lassan kiszorítják a merevítőfúvóból és tárolófúvóból álló rendszerek. Ezek kiegyensúlyozottabb és egyenletesebb levegőnyomást biztosítanak. Az ékfúvók azonban néhány mesternél, különösen kisebb hangszerek esetében, egészen a XIX.század közepéig megmaradnak (Szabó János, Bodor Péter).

1.-2.-2. Az orgonaszekrény

A barokk mozgalmas orgonaszekrényeit a klasszicizmusban az egyszerűbb formák váltják föl, a szekrény alakja szerint változik a díszítése is. A

XIX.század elején még gyakori az urnadísztítés, az 50-es évektől ez egyre ritkább de a legegyszerűbb orgonáknál is mindvégig elmaradhatatlan volt a sípok felső végződésénél adódó üres tér elfödésére az aranyozott levéldíszes faragás vagy a levegősebb ritkább indás levéldísz, s ezt a sípmezők fölötti és néha az alatti növényi ornamentikát a homlokzati nyílásokat határoló pilaszterek fejezetei, olykor néhány rozetta vagy a párkányok tojássorai egészítik ki.

A század közepétől kibontakozó építészeti historizmus és eklektika az orgonaszekrények kiképzésében lassan érezteti hatását, megjelennek a gótizáló szekrények (Kolonics István), a klasszicista drapéria (Takácsy), amely abban az időben a templom- és épületdíszítésben is szerephez jutott vagy a leegyszerűsített geometriai formák az egykori levéldíszek helyett (Bodor Péter), vagy éppen a romantika népies díszítése (Serester) észlelhető. Jellemző, hogy a század első felében épített, sőt a régebbi hátuljátszós pozitívokat is előszeretettel alakítják át előljátszóssá, s így a játszóasztal u.n. „álcázott” pozitívként jelenik meg a mellvédben, de az is igaz, hogy a kis pozitívok – mint pl. a marosvásárhelyi Szabó János hangszerai - még a század végén is gyakorta a mellvédbé kerülnek.

Az orgonagyárak megjelenésével a századfordulón ezeknek a kis, vagy közepes méretű orgonaépítő üzemeknek a tevékenysége beszűkül, jobbra csak a javításokra korlátozódik, majd fokozatosan eltűnnek a palettáról a II. világháború után. Persze ebben már a legnagyobb szerepet a keleteurópai szocialista-kommunista politikai rendszerek játszták. A ránk hagyott örökség

Mixtura	5x 2'
Mixtura	3x 1' 1/3'

II. Oberwerk

Geigenprincipal	8'
Traverflöte	8'
Flauto dolce	8'
Salicional	8'
Gemshorn	4'
Rohrflöte	4'
Waldflöte	2'
Flöte	2'

Pedal C-c'

Violonbass	16'
Subbass	16'
Quint	1o 2/3'
Principalbass	8'
Octavbass	4'

Unele schimbări au fost totuși inerente; au apărut burdufurile de echilibru, sistemele de burdufuri rigide și de rezervă. Acestea asigurau o distribuție mai echilibrată a alimentării cu aer. Foarele de pană persistă la orgile mai mici până la jumătatea secolului al XIX-lea.

1.-2.-2. Design-ul exterior al orgilor

Design-ul exterior al orgilor baroce se simplifică în cazul orgilor clasice. La începutul

Gyulafehérvár, Alba Iulia Karlsburg, (K), Székese gyház - 1877

secolului al XIX-lea se mai observă diferite elemente decorative (urne), dar după 1850, aceste elemente apar din ce în ce mai rar, cu excepția sculpturilor din lemn aurit. Decoratiunile cu elemente florare de deasupra sau dedesubtul tuburilor sau ale celor situate în nișele de pe frontispiciu, li se adaugă rozetele sau decoratiunile cu forme rotunde de pe marginea lojei

Din 1850 observăm tendința arhitecturii cu caracter istoric sau chiar eclectic prin decoratiunile care

szellemi és gyakorlati értéke viszont felmérhetetlen, hiszen orgonaépítőink annak tudatában alkottak, hogy elődeiktől jól megtanulták a szakmát. Bár, ha nem is tudatosan, sikerült megállítaniuk a romantikus orgona előretörését és térfoglalását minimálisra csökkenteni nálunk, miáltal megvédték az orgonaállomány nagyobbik részét az átépítés vagy lecserélés pusztító erejétől, de ők maguk belepusztultak. Íme két szomorú, figyelmeztető példa:

„Az 1944. augusztus 23. utáni napokban lefoglalták, 1948-ban államosították, majd utóbb a városrendezés kapcsán lebontották Wegenstein orgonaépítő műhelyát. Helyén ma az egyetem tízemeletes épülete áll. Wegenstein Richárd az üzemtől független, a szomszédos telken épült

apar pe design-lul gotic al orgilor (Kolonics). Pe lângă acestea, simplitatea clasicistă îi păstrează supremația până la sfârșitul secolului. Este demn de semnalat faptul că pozitivurile mici vor apărea pe frontiscul galeriei, mânuirea fiind făcută din spatele orgii pozitiv (Szabó János).

Odată cu apariția fabricilor de orgi, micile ateliere îi restrâng activitățile doar la repararea orgilor, dispărând încetul cu încetul. Valoarea moștenită este în schimb copleșitoare, asemenea responsabilității pe care o avem.

Dintre amenințările apărute în secolul al XX-lea semnalează:

„Un fapt ce merită toată atenția este că atelierul din Timișoara „Wegenstein & Lipot & Fiii” a funcționat ca un atelier independent; „locuința lui Richard Wegenstein, ultimul membru al familiei, construită în apropierea atelierului a scăpat de naționalizare. El și-a continuat activitatea constând în repararea și acordarea orgilor până în anul 1970, anul morții sale”. (Szigeti Kilian).

„Din 1158 de orgi(...), după 1945 s-au construit doar 9”. (Dávid István).

2. Repertoriul selectat al instrumentelor create de constructorilor transilvăneni din secolul al XIX-lea.

Unul dintre cei mai de seamă constructorii de orgă, elevul și colegul lui Kolonics a fost foarte apreciat în timpul său. Cu cele circa 80 de orgi de calitate, care i-au aparținut lui Takácsy, el a obținut un loc important în breasla constructorilor de orgi din Transilvania.

Nicolești

Biserica reformată 1860. Probabil op. 1

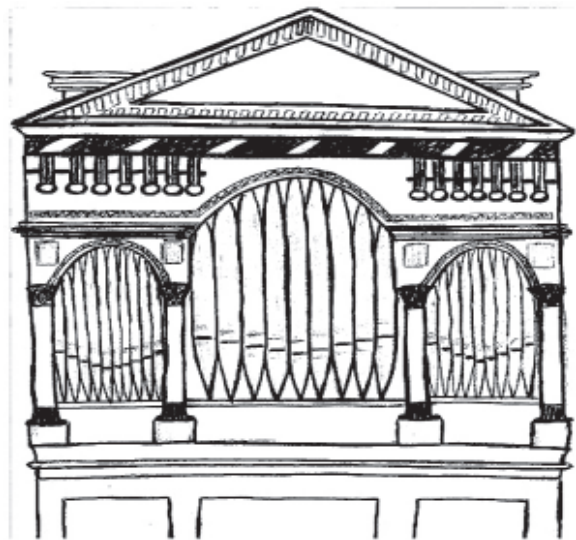
Fașadă în stil clasic împărțită în 4 casete de tuburi (32 de tuburi) originale din staniu (rechizipionat). Astăzi, completat din zinc. În centru, tuburile din caseta de sus sunt sonore. Tractura e mecanică, cutie de suflu cu culise. Foale cu pliuri cu alimetare mecanică (picior). Un singur manual C-f”. Consola mascată în fașă.

lakóháza nem esett államosítás alá. Itt tovább foglalkozott orgonajavítással és hangolással, 1970-ben bekövetkezett haláláig.” (Szigeti Kilián)

„Az 1158 orgonából... 1945 után mindössze 9 épült.” (Dávid István)

2. Válogatás a XIX.század erdélyi orgonarepertóriumából

Egyik legjelentősebb orgonaépítőnk, Kolonics István tanítványa és munkatársa. Közel 80 csúszkaladás, mechanikus szerkezetű orgonát épített, melyek szerkezeti és hangképi minőségét korábban is elismeréssel illették.

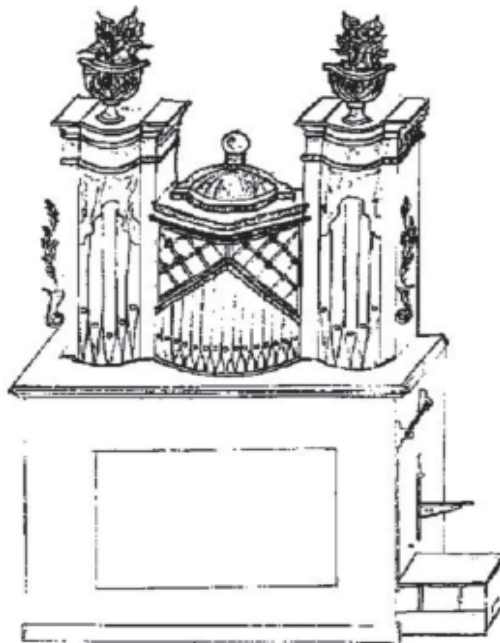
Harasztkerék, Roteni, Szabó János 1848

Káposztásszentmiklós

Târgu-Mureș (Neumarkt)

Református templom 1860. Opus 1(?).

K l a s s z i k u s , négykazettás homlokzat eredetileg 32 ónsípval kialakítva, ezeket elrekvirálták majd utólag cinsípokkal helyettesítették. A felső kazettában hangzó (Principal 8') sípok vannak. Csúszkaladás, mechanikus traktúra. Merevítő és redőnyfúvó láb fújtatással. Játszóasztal a mellvédben, pozitívnak álcázva. Egy manuálos, hangterjedelme C-f''.

Mezőbánd, Band, Szabó János 1844

Marosvásárhely

Református kistemplom 1866, opus 5.

Fehér, aranyozott, klasszikus ötkazettás homlokzat, tetején egy amfora látható lánanggal, középen 11, kétoldalt párhuzamosan 2x9 cinsípval. Játszóasztal egy manuál és pedállal, 11 regiszterrel

Biserica Mică ref. 1866 op.5

Cu o fațadă clasicistă, alb-aurie, cu cinci casete cu tuburi: în mijloc 11 lateral paralel 2x9. Consola a°ezată în fațadă cu un manual C-f''', și pedala C-h, și cu 11 registre. A fost curățată, reparată și intonată de Kolonics în 1888, de Szeidl Ferencz în 1930, de Mesnyi János în 1957 și 1977, tot dânsul a completat pedala până la f'''. În 2003 Pünkösti Apor a reparat, a intonat și a re°ezat structura sonoră a orgii în starea ei originală.

Tractura mecanică cu cutie de suflu cu culise. Registru *Viola da Gamba* a fost introdus de Szeidl în 1930. Alimentarea cu aer de către o foale cu două pliuri a°ezată în spatele dulapului orgii original mecanic, transformat în electric.

Teremiújfalu, Satu Nou, Takácsy Ignác, 1895

a mellvédben, hangterjedelme C-f^{'''}, a pedálé C-h. Mechanikus rendszerű, csúszkaládás. Merevítő és redőnyfúvó, lábfejűtáttással, elektromosra átalakítva. Javította, tisztította és intonálta Kolonics 1888-ban, Szeidl Ferencz 1930-ban, aki a hangképet kibővítette egy *Viola da gamba* regiszterrel és új homlokzati sípokot (Principal 8') helyezett el, Mesnyi János 1953, 1957 és 1977-ben, aki *Tremolo*t épített hozzá és a pedált is kibővítette f[']-ig. Pünkösti Apor 2003-ban javította és intonálta, visszaállítva a pedált az eredeti hangterjedelemben (egy oktáv duplázva).

Magyaró

Református templom, 1870 op. 8.

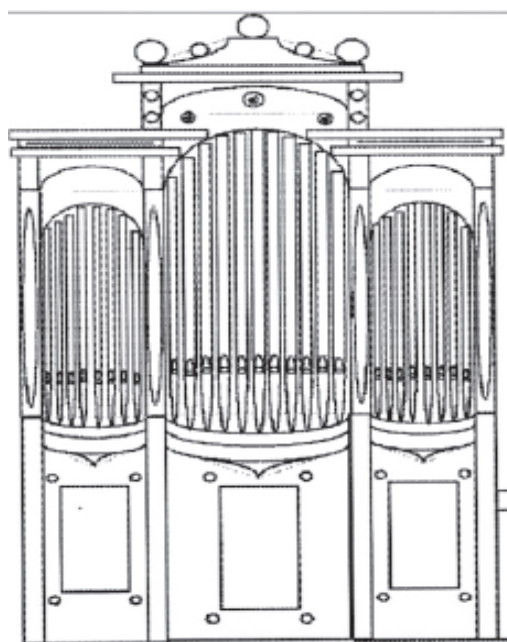
*Takácsy Ignác (Takátsi Ignátz)
Marosvásárhely – Târgu-Mureș – Neumark*

Hangterjedelem C-f^{'''}, egy manuál, pedál nélkül.

Ákosfalva.

Római-katolikus templom, 1882.

Az orgonaszekrény üres. A játszóasztal

Magyarsáros, Delenii, Nagy József, 1888

Aluni° (Haseldorf)

Biserica reformată 1870 op.8.

Un singur manual C-f^{'''}

Acățari (Aschdorf).

Biserica catolică. 1882

Dulapul este gol. Consola este o dărătmătură. După înregistrarea ecleziastică, orga cu 2 manuale + pedală, 16 registre, op.49, a fost distrusă în cel de-al II-lea război mondial. Nimic nu este mai trist, decât o orgă cu dulapul golit.

Fântânița (Mezőköbölökút)

Biserica reformată, 1885 op.57.

romhalmaz. Az eredetileg 2 manuálos, pedálos, 16 regiszteres orgona az op. 49-ik műve Takácsynak, a II. világháborúban találat érte és a lövedék megsemmisítette a hangszeret. Nincs szomorúbb látvány, mint egy üres orgonaszekrény a templomi karzaton.

Mezőköbölkút

Református templom, 1885, op.57.

Klasszikus homlokzat, a játszóasztal álcázott pozitív a mellvédben, amit 1999-ben Binder a karzat oldalsó részbe helyezett át. Egy manuál C-f”

Registrelle:

Bourdon Bass	16' (födött fa - lemn, închis)
Principal	8' (cin - zinc)
Coppel Major	8' (födött fa - lemn, închis)
Principi octav	4' (cin - zinc)
Flauta amabile	4' (nyitott fa - lemn, deschis)
Mixtura	3x 2' (ón, cin - staniu, zinc)

Tremolo

hangterjedelemmel. Csúszkaladás, mechanikus traktúra, lábbal működtethető (ma elektromos) redőnyfűjtatóval. 6 regiszteres.

Ákosfalva

Református templom

A manuál fölötti kis zománcozott táblán olvasható: „Készítette Takácsy Ignázt orgonakészítő Marosvásárhelyt, 1887 op. 59.” Az orgonaszekrény a marosvásárhelyi kistemplom orgonájáénak hasonmása. Egy manuálos játszóasztal a mellvédben C-f” hangterjedelemmel, 6 regiszteres. Elhanyagolt állapotban.

Marosugra

Faładă în stil clasic. Consola originală, mascată pozitiv în faładă din 1999. Binder a mutat-o lateral. Tractoră mecanică cu cutie de suflu cu culise. Foale cu pliuri cu alimentare mecanică (picior). Astăzi alimentarea este electronică. Un singur manual C-f”.

Acăpari

Biserica reformată.

Deasupra manualului se găsește emblema

lui Takácsy: „Făcut de Takácsy Ignázt, constructor de orgă, Târgu-Mureș, 1887 op.59” (în limba maghiară).

Faładă similară cu cea din Târgu-Mureș. Foale cu pliuri cu alimentare mecanică, transformată în alimentare electronică. Un singur manual C-f” cu șase registre. Orga nu este întreținută.

Ogra (Marosugra-Ugern)

Biserica reformată, 1892

Un singur manual C-f”. Fałada de tip clasic cu timpanon, 3 casete cu tuburi 5-9-5. Nu este în funcțiune din 1947.

Satu nou (Teremiújfalu) 1895 op.71.

Manual 54 hang

Bourdon	16'
Principal	8'
Coppel	8'
Viola da gamba	8'
Principal octav	4'
Fuvola dolcia	4'
Superoctav	2'
Quint	1 1/3'
Sedecima	1'
Tremolo	

Pedal 24 hang

Subbass	16'
Violon	8'

Református templom, 1892.

Klasszikus, három kazettás homlokzat, **5-9-5** sípelrendezéssel. Egy manuálos játszóasztal C-f'''' hangterjedelemmel, 1947-óta nincs használatban.

Biserica reformată

Făpadă clasică cu timpanon deasupra coloanelor ornamentale colorate (verde deschis, închis și alb). Tractura mecanică, un singur manual C-f''''

Subbas	16'
Principal	8'
Kopula	8'
Vijolon	8'
Fuvola (Flauta)	4'
Principal oct.	4'
Pikula	2'
Mixtura	3x

Teremiújfalu**Református templom, 1895 op. 71.**

Klasszikus homlokzat timpanonnal, fehér, világos- és sötétzöld színre festett oszloptartókkal. Csúszkaládás, mechanikus traktúra, egy manuálos játszóasztal C-f'''' hangterjedelemmel, 4 regiszteres.

Primul reprezentant al familiei *Binder* din Sighișoara. Dintre orgile cu tractură mecanică cu cutie de suflu cu culise executate de el, de o frumusețe deosebită, este orga din biserica reformată de la Crăciunești

Crăciunești

A Binder család első reprezentáns képviselője Segesváron. Az általa készített csúszkaládás mechanikus szerkezetű orgonák egyik gyönyörű példánya található:

Biserica reformată

Emblema situată deasupra manualului afirmă că „această orgă este făcută în anul 1834, de constructorul Binder János din Sighișoara, când Crăciunești și Folyfalva au fost unite. Plata a fost

Nyáradkarácsonyfalván.

Református templom

A játszóasztalon elhelyezett felírat szerint: „

Bourdon	8'
Principal	8'
Rezgőfuvola (Tremolo)	8'
Fuvola (Flauta)	4'
Octav	4'
Mixtura	3x.

Készítette ezen orgonát a Nyáradkarácsonyfalvát Folyfalvával egyesülés évében a református ecclesia költségén. Készítette Binder János orgonacsináló 1834-ik évben, Segesvár.” Egy másik felírat szerint a játszóasztalt 1862-ben előljátszóvá építette Takácsy Ignátz, Marosvásárhely. Az orgona barokk stílusban épült 5 kazettás homlokzatában összesen 29 síp található 6-5-7-5-6 elrendezésben, a játszóasztal 13 dízsípval pozitívnek álcázott a mellvédben. A levegőt lábtaposós merevítőfúvó + egyredős francia fúvó szolgáltatja.

Pünkösti Apor javította, intonálta 2000-ben

Szentgerice

Bourdon	8'
Flauta major	8'
Principal	4'
Flauta amat	4'
Mixtura	3x
Quint	1 1/3'

Unitárius templom, 1845

Csúszskaladás, mechanikus szerkezet, Klasszicista két, háromkazettás, ikerszekrényes homlokzat, 31 + 31 síppal 9-11-11; 11-11-9 elrendezésben. A játszóasztal a két szekrény között, egy manuál + pedál C-c''', C-c' hangterjedelemmel. Levegőszolgáltatás merevítő és redőnyfúvóval, lábfujtatással.

făcută de ecclesia reformată”. O altă inscripție ne anunță că consola a fost plasată în fața orgii a fost reînnoită de Takácsy Ignátz din Târgu-Mureș în anul 1862. Fașada în stil baroc cu 5 casete de tuburi (în total 29 de tuburi din metal) aranjate astfel: 6-5-7-5-6. Consola cu mască de pozitiv (13 tuburi mute) a fost așezată în fața iar orgia a fost reînnoită de

Takácsy Ignátz, - ne informează o altă inscripție, părănd un singur manual cu ambitus C-c'' cu oase registre, foarte cu pliuri cu alimentare mecanică transformată în electrică. Ultima reparație a fost efectuată de Pünkösti Apor în iulie 2000.

Gălăbeni

Biserica unitariană, 1845

Tractură mecanică cu planșetă. Fașada clasicistă cu două coloane (cutii) sonore cu 3+3 casete, cu tuburi 9-11-11 + 11-11-9. Consolă între cele două coloane sonore cu un singur manual cu 4 octave C-c'''. Foarte cu pliuri cu două mecanisme

de alimentare. Primele două octave au o regiune pentru pedale.

Miercurea Nirajului

Biserica reformată, 1855

Tractură mecanică cu cutie de suflu cu culise. Fașada orgii e în stil baroc, în mijloc încorporând un

Nyárádszereda

Református templom, 1855

Ceruzakézirat az orgonaszekrény hátlapján: „1865-ben június 30-án igazította és tiszta hangra intonálta az orgonát Berethalmi Orgona Művész Metz Wilhelm. Behuzatta fátyolba Ny.Szeredai Bakai István és neje György Eszter asszony. Az

Coppel	8'
Principal	4'
Fuvola (Flauta)	4'
Principal oct.	2'

orgona művész segítő társa ifjabb Forró Sándor 20

Binder, Johannes(1789 – 1846)
Segesvár – Sighi'oara – Schäßburg

éves korában. Ifj. Tóth Sándor Megye Gondnoka Idejében, Balog Sámuel Papságában.”

Csúszskaladás, mechanikus szerkezet. Barokk homlokzat aranyozott napkoronával. A szekrény eredeti színe fehér, ma sötétbarnára festve. A játszóasztal egy manuális, hangterjedelme C-c””, hét regiszterrel.

Magyarigenből származik, a marosvásárhelyi Táblabíróságon jegyző és írnok, azaz állami alkalmazott. 1840-től jelennek meg gyönyörűen kimunkált, népi motívumokkal, urnadíszekkel ékesített csúszskaladás, mechanikus szerkezetű orgonapozitívjai a templomkarzatokon, rövidoktávós billentyűzetükkel az orgonaszekrény hátsó oldalán.

Mezőcsávás

Református templom, 1840

Hangterjedelme C-c”” 45 hang. Hat

ornament care reprezentă soarele auriu. Culoarea faşadei, a lemnului original fiind albă, ulterior prin vopsire a devenit maronie.. Consola din faşă are un singur manual cu 7 registre cu un ambitus C-c””

După inscripția găsită, orga a fost reparată și acordată de maestrul Wilhelm Metz din Biertan (Berethalom, Birtihalm) la 30 iunie 1865.

Szabó János din Ighiu (Magyarigen) este o figură prominentă a breslei târgumureșene. Notar și grefier la tribunal este în aceleași timp *meșter nativ* preferând orgile clasice, de dimensiuni mai mici în stil vechi, pe frontispiciul galeriei, mănuirea fiind făcută în spatele orgii pozitiv. Realizările sale apar din anul 1840 în majoritatea bisericilor maghiare.

Ceuașu de Câmpie

Biserica reformată, 1840

Pozitiv, cu octavă mare scurtă. Un singur manual C-f””. A costat 850 Ft.

Registre: 6+2

Band (Bandorf)

Biserica reformată, 1844

regiszteres. Ára 850 Ft. Volt	
Principal	4' (ón, cin - zinc, staniu)
Octav	2' (ón, cin - zinc, staniu)
Coppel major	8' (fa - lemn)
Timpan	
Tremola	
Wald Flöte	4' (fa - lemn)
Coppel minor	4' (fa - lemn)
Mixtura	3x (Ón és cin ötvözet - staniu amestecat cu zinc)

Pozitiv cu octava mare scurtă, cu un singur

Binder, Samuel (1816-1885)
Segesvár – Sighi'oara – Schäßburg

manual. Faşadă clasică foarte frumoasă cu trei casete de tuburi **5-15-5**. Mecanismul de suflat cu picior, foale de pană. Ambitus C – c''', °ase registre. Alături de această valoroasă orgă se află orga electronică – cadou primit din Olanda – primul „inamic public” în istoria orgilor ca monumente de artă.

Mezöbánd

Református templom, 1844

Barokk, népies díszítésű homlokzat három kazettával, 5-15-5-sípelrendezéssel.

Bourdon	16'
Ped. Principal	8'
Principal	8'
Bourdon	8'
Fuvola (Flauta) 4'	
Sesquialter	2'
Fuvola (Flauta) 2'	
Piccolo	1'
Tremolo	
Pauch (c-cis)	

Lábfújtató, merevítő fúvóval. Billentyűzete rövid mélyoktávós, hangterjedelme C-c''' 45 hang, hat regiszterrel, Tremoló és Timpan-nal Nincs használatban. A mellette álló elektromos harmóniumnak nagyobb a becsülete.

Roteni (Harasztkerék)- 1848

Biserica reformată

Pozitiv cu octavă mare scurtă, mecanism de suflat cu curea, un singur manual.

Harasztkerék

Református templom, 1848

Rövidoktávós pozitív, kézi, szíjhúzó fújtatással. Hangterjedelme C-c'' 45 hang. Hat regiszter + Tremoló és Timpan.

A venit la Târgu Mure^o probabil din Satu Mare, pentru că ăi acolo funcționa un atelier de construit orgi sub numele lui Blahunka Sámuel.

Corne^oti

Bourdon	8'
Salicional	8'
Principal	4'
Ejkürt	4'
Fuvola (Flauta)	4
Superoctav	2'
Mixtura	3x
Tremolo	

Szabó János

Marosvásárhely – Târgu-Mure^o –Neumarkt

Valószínűleg Szatmárról érkezett Marosvásárhelyre, ott is dolgozott egy Blahunka Sámuel nevezetű orgonajavító. Orgona- és zongoraművésznek nevezte magát.

Somosd

Református templom, 1862

Csúszkaladás, mechanikus szerkezetű egy manuálos, pedálos orgona. Klasszikus orgonaszekrény két ikeroldallal, két-kétkazettás homlokzattal, benne 32 síp 11-5; 5-11 elrendezésben. Hangterjedelme C-f'' 54 hang, a pedál C-c', 25 hang. A fújtatás lábbal történik, merevítőfúvó és egyredős francia fúvóval. A játszóasztal közepén, az ikerszekrények között helyezkedik el.

Biserica reformată, 1862

Tractura mecanică cu cutie de suflu cu culise. Un singur manual + pedală. Fațada cu două dulapuri gemene în stil clasic 2+2, casete cu tuburi 11-5 5-11. Foale cu un pliu, alimentare cu picior.

Consola așezată în fața între cele două dulapuri.

Elev al lui Buchholz. Manufacturile sale fac parte din elita instrumentelor din biserica evanghelică din Transilvania. Din 19 orgi cunoscute cinci au două manuale. Manufacturile sale fac parte din elita instrumentelor din biserica evanghelică transilvăneană.

Agnita (Agnetheln)

Bucholz egyik tanítványa. Csúszkaládás, mechanikus szerkezetű orgonái az erdélyi evangélikus egyház legszebb példányai közé tartóznak. 19 ismert alkotása közül 5 kétmanuálos.

Evangélikus templom, 1850-51

Szászágota

Flauta major	8'
Principal	4'
Flauta	4'
Octava	2'
Quinta	1 1/3'
Mixtura	3x

Sáromberke

Református templom, 1855

Egy manuálos, hangterjedelme C-d'''. Csúszkaládás, mechanikus szerkezetű. A játszóasztalt Mesnyi János előre helyezte. Klasszicista orgonaszekrény. A homlokzat 35, a Mixturában 53 és a Quinta hiányzó 15 sípját Mesnyi pótolta.

Flauta major	8'
Principal	8'
Flauta minor	4'
Principal	4'
Quinta	1' 1/3
Mixtura	3x
Trompet	
Tremula	

Az erdőszentgyörgyi születésű székely ezermester - marosvásárhelyinek vallotta magát – három csúszkaládás, mechanikus szerkezetű

Biserica evanghelică, 1850-51

Dumbrăvioara (Scharnberg)

Biserica reformat, 1855

Un singur manual, C-d'''. Tractură mecanică cu cutia de suflu cu culise. Consola a fost mutată în 1956 de Mesnyi. Faşadă clasică cu casete de tuburi. 35 tuburi din faşadă, 53 tuburi din Mixtură și 15 tuburi din Quinta completat de Mesnyi János.

Născut la Sângeorgiu de Pădure un inovator talentat, un polihistor în tehnică și în construcția orgilor.

Al. Papiu Ilarian (Bodeni)

Biserica reformată

Flauta major	8'
Principal	8'
Flauta minor	4'
Principal	4'
Quinta	1' 1/3
Mixtura	3x

Tractură mecanică cu cutie de suflu cu culise. Un singur manual cu octava mare scurtă. Ambitus C-c'''. Mecanismul de suflat (foale cu pană) funcționează cu mâini, cu curea. Faşada clasică

orgonáját tartjuk számon: Vámosgálfalván (1830, M 8) és Kibéden (1847, M+P 10). Cu 5 casete de tuburi 7-7-7-7-7. Construită în 1846,

Blahunka Lajos
Marosvásárhely – Târgu-Mureș – Neumarkt

6), Mezőbodonban (1846, M 8) és Kibéden (1847, M+P 10).

Mezőbodon

anul în care Ujvárosi Sándor a fost cantorul bisericii; lui i se datorează inscripția care menționează data construirii orgii și data reparației – 1888 – de către Takácsy Ignác. Ultima reînnoire a fost realizată de Mesnyi János în 1974.

Reformatus templom

1846-ban készült, egy manuális rövid mély oktávval, szíjhúzás, kézi fújtatásos (két ékfúvóval) pozitív, hangterjedelme C-c”, hét regiszteres. Klasszicista homlokzata öt kazettás, a homlokzatsípek elosztása 7-7-7-7-7. A bejegyzés idején Ujvárosi Sándor a kántor, az építés dátumát is ő jegyzi fel. Az első javítás („Megújítás”) idején – 1888-, amelyet Takácsy végez, még mindig ő kántorizál. 1974-ben történt utolsó javítása Mesnyi által.

Este un maestru al orgilor mici, cu fațada alcătuită din două dulapuri gemene cu 2+2 casete.

Betea

Biserica reformată

Construită în anul 1844, și reînnoită tot de el în 1884, este un exemplar edificator pentru stilul constructorului. Fațada are 2+2 casete cu 5-7-7-5 tuburi metalice, consola se află între cele două dulapuri gemene, cu un singuri manual C-e”. „Prima orgă a costat biserica 212 fr. și 30 craișari.

Manual C- f”

Principal	8’ C- Dis (Fa - lemn, E-h’ (homlokzatban ón, a többi mögötte fa – în fațada de staniu, restul după fațadă din lemn).
Octav	4’ (ón – staniu)
Superoctav	2’ (ón – staniu)
Mixtura	3x . (ón – staniu)
Burdon	8’ (födött fa - lemn închis)
Flauta	4’ (nyitott fa - lemn deschis)

Pedală C-c’

Subbass	16’ (födött fa - lemn închis)
Octavbass	8 (nyitott fa - lemn deschis)

Apa és fia udvarhelyszéki orgonaépítők. Az apa az ikerszekrényes, csúszkaládás, mechanikus

Ca sunetul să fie mai frumos și mai răsunător, au cheltuit pentru băutura 10 forinși și 86 craișari deci

Schneider, Carl (1817-1875)
Brassó – Bra^oov – Kronstadt

szerkezetű kis orgonák mestere.

orga a costat 223 forinpi 0i 16 creipari”. (Fragment din Cartea de aur a bisericii 1903). „Cea de-a doua orgă – 1884- a costat 450 forinpi”.

Betfalva

Református templom

A betfalvi orgona jellegzetes példája építészetének. A templomban két orgona is készült ugyanabból a kézből, az egyik 1844-ben, a második 1884-ben. A helyi református egyház Aranykönyve szerint „Az első orgonát Mátisfalvi Szöcs Sámuel készítette 1844-ben 212 mfrt. 30 kr.-ért. Megjegyzendő, hogy közben – hogy az orgona hangja szebb, zengzetesebb legyen – itálra elkelt

Ceche^oti

Biserica unitariană

Orga a fost primită de la Gimnaziul Unitarian din Cristuru Secuiesc, în anul 1892. În interiorul

I. manual C-f”

Sperrventil	
Bordun	16’
Principal	8’
Viola di Gamba	8’
Gedackt	8’
Octav	4’
Spitzflöt	4’
Flauto	4’
Quinta	2 2/3’
Superoct.	2’
Mixtur	4x
Cymbel	3x
Trompete	8’ (fehlt)

II. manual C-f”

Sperrventil	
Praestant	8’
Piffaro	8’
Fl. Traverso	8’
Octav	4’
Rohrflöte	4’
Fugara	4’
Superoctav	2’
Scharff	5x

Pedala C-c’

Sperrventil	
Violon	16’
Violon	8’
Quinta	5 1/3
Octav	4’
Posaune	16’
Ped.cop.	
Man.cop	
Evacuant	

10 mfrt. 86 kr. és így az orgona belekerült 223 frt. 16 kr.-ba. Ezen orgona helyett 1884-ben új orgonát készített szintén Mátisfalvi Szöcs Sámuel és hasonnevű fia 450 frt.-ért.”

Ikerszekerény két-kétkazettás homlokzattal, a sípok elhelyezése 5-7 : 7-5 a homlokzatban, a játszóasztal a két szekrény között elhelyezve, 6 regiszterrel, hangterjedelme C-e”

Csekefalva

orgii se află multe inscripții – probabil ale elevilor – datate de la 1872. Orga este un *pozitiv* cu mânuire din spate, cu o fațadă clasică cu trei casete cu tuburi **9-9-9**, 0i cu o ornamentație florală laterală. Manualul în spate cu un ambitus C-c””, cu cinci registre fără inscripție. În spatele ornamentației se află inscripția: „Construită 0i reparată de Mátisfalvi Szöcs Sámuel (junior). Data (1892), probabil, este data reparației, pentru că orga este mult mai veche.

Unitárius templom

Constructorul de orgi Thomas Boltres din

Bourdon	16'
Principal	8'
Flauta major	8'
Principal oct.	4'
Flauta min.	4'
Quinta	2' 2/3
Superoctav	2'
Mixtura4x	

Bodor Péter (1780-1849)

Marosvásárhely –Târgu-Mure^o – Neumarkt

Az egy manuálos, hátuljátszós pozitívot a székelykeresztúri gimnázium adományozta a templomnak 1892-ben. A gimnázium diákjainak beírásai már 1872-től szerepelnek az orgonaszekrény falain, tehát az orgona ez idő tájt készülhetett. A baloldali széldísz (barokk növényi folyondáros ornamentika) hátsó felén 1893-as évszámmal szerepel Matisfalvi Szöcs Sámuel aláírása, ez valószínű, hogy a javítás dátuma. Barokk díszítésű háromkazettás homlokzat, a sípok elhelyezése 9-9-9. Hangterjedelme C-c''', ötregiszteres.

1785-1822 között Keresztényfalva (Cristian, Neustadt –Bv.) 29. szám alatti házban volt a műhelye. Boldizsár Tamás (Balthasar, Thomas) néven dolgozott. Csúszkaládás, mechanikus szerkezetű orgonáinak homlokzatrajza a Prause orgonákéra emlékeztet (H. Binder közlése nyomán).

Cristian/Bra^oov, ocupantul casei nr.29 între anii 1785-1822, este mult timp cunoscut în comunitățile maghiare pentru care lucrează sub numele de Boldizsar Tamas. Numele său este fals retradus în germană prin Balthasar. Schișa fațadelor lasă impresia unei înrudiri cu orgile Prause. (După H. Binder).

Pănic

Biserica reformată

Cumpărată din Hodod de la eclesia lutherană în anul 1894. Tractoră mecanică cu cutie de suflu cu culise, foale de pană pentru alimentare cu aer. Fațada clasică, 3 casete cu tuburi 9-9-9, consolă mascată cu 19 tuburi mute. Un singur manual C-f''. Din cele 5 registre unul lipsește (Mixtură). Au rămas:

Szilágypanit

Református templom

Elevul lui Szabó János. Sunt luate în evidență

Principal	8'
Flauta major	8'
Flauta minor	4'
Octav	4'
Superoctav	2'
Hohflöte	2'
Mixtura	3x

Id. Mátfalvi Szöcs Sámuel sen.
Háromszék - Reg. Trei Scaune

Az orgonát a hadadi lutheránusoktól vásárolták 1894-ben 270 osztrák forintért, amit Komornyik Júlia 25 veder ajándék borának árából gyűjtöttek össze. Csúszkaláda, mechanikus szerkezet, előljátszós, 19 síppal álcázott játszóasztallal, az egy manuál hangterjedelme C-f”. Háromkazettás homlokzat 9-9-9 sípelrendezéssel. Az eredetileg 6 regiszteres orgona egyik sípsora már hiányzott, amikor a templomba került. Egy másik sípsorát 1954-ben Domokos Cs. Domokos orgonajavító „elrekvirálta”, mert a munkája teljes összegét – mivel többet kért, mint amennyiben megalkudtak – nem tudták kifizetni. Így a ma négyregiszteres orgona hangképe a következő. 1998-ban Pütkösti Apor javította és hangolta.

Szabó János tanítványa. Kb. 15 kisméretű csúszkaládás, mechanikus szerkezetű orgonáját tartjuk számon.

Mezőmadaras

Fedett fuvola	8'
Octav	4'
Csúcsfuvola	4'
Viola da Gamba	4'
Másodnyolcad	1'
Mixtura	3x

ifj. Mátfalvi Szöcs Sámuel sen.
Háromszék - Reg. Trei Scaune

Református templom, 1876 op.4

Klasszikus homlokzat két egykazettás ikerszekrényel, 11-11 síppal. A játszóasztal a két aranyozott, körben virágdíszítéses szekrény között középen helyezkedik el. Lábfűjtatós, merevítő és redőnyfűvóval, 9 regiszterrel és Tremolóval. A

15 orgi creaþie proprie.

Mădăra°

Biserica reformată,1876 op.4

Faþada clasică cu dulapuri cu casete de tuburi gemene **11-11**, în mijloc; între ele se află consola cu un singur manual C-f”.

Decea

Biserica reformată, 1877 op.7

Tractură mecanică cu cutia de suflu cu culise, un singur manual C-f”

Sângeorgiu de Mure° .

Biserica catolică, 1880 op.12

Un singur manual C-f””. Faþada clasică cu trei casete de tuburi **5-7-5**. Tractură mecanică, alimentare cu aer cu foale cu un pliu, electricat.

A fost reparat i intonat de Takácsy în aprilie

manuál hangterjedelme C-f””.

1891. Mesnyi a reparat, intonat i a completat i tuburile din fapad in anul 1954 iar in anul 2001 orga a fost mutat din mijlocul balconului in col.

Marosdcse

Református templom, 1877 op.7

Csszkalda, mechanikus szerkezet. Egy manuálos játszóasztal, hangterjedelme C-f””, het regiszterrel s Tremolóval (Zokog).

Un apreciat maestru, provine dintr-o familie de constructori de orgi din Viena, construiește cam 20 de orgi pentru bisericile evanghelice, catolice i reformate, in tre anii 1863 – 1890. Nu a avut ocazia

*Thomas Boltres (Balthasar, Thomas)
Segesvár – Sighiora – Schbburg (?)*

Marosszentgyrgy

să construiască un instrument mai mare, proiectul pentru catedrala din Alba Iulia rmnnd nerealizat.

Római katolikus templom, 1880 op. 12

Klasszicista háromkazettás homlokozat timpanonnal, 5-7-5 spelosztssal. Lbfjtats, merevítő és rednyfvvval, elektromosra átalakítva. Egy manuálos játszóasztal, hangterjedelme C-f””, négy regiszterrel.

Javította és hangolta Takácsy 1891 prilisban, Mesnyi 1954-ben, amikor a hiányzó (elrekvirált) homlokozatspokat is pótolta. 2001-ben az orgonát a karzat közepéről annak bal sarkába helyeztek t. (Miért?!)

Korában is elismert mester, bcsi orgonaépítő család leszármazottja. 1863-1890 kzt Erdélyben kb. 20 orgonát épít evangélikus, református és katolikus gyülekezetek templomaiba. Igazán reprezentativ alkotásra nincs alkalma, a gyulafehérvári székesegyház orgonájának meghirdetett pályázatát Koliccsal szemben elveszíti. Csúszkaládás, mechanikus szerkezetű, pedállal ellátott, többnyire egymanuálos orgonákat épít. Hangkpe közelít a romantikus orgonkhoz, előszeretettel alkalmazza a *Viola* 8’-at. Kétmanuálos, 12 regiszteres orgonáját Fogarason állítja fel a református templomban, 1886-ban és Zetelakán a római katolikusoknál egy 14 regiszterest, melynek építési évszáma ismeretlen.

Este „ultimul mohican” cu cele 50 de orgi construite i este al treilea meșter după Koliccsy i Takácsy. A in vpat meteugul de la saii din Brașov (Carl Schneideri?) i de la el s-a reîntors prin discipolul lui (Einschenk) in vptura la acetia. Avea doar 23 de ani cnd a primit o comandă de la reformpii maghiari din Brașov - in 1872 - pentru a

Flauta major	8’
Principal	4’
Flauta minor	4’
Octava	2’

construi o org. Recunoaterea sa nu a intrziat.

Vass István
Marosvásárhely – Târgu-Mureș – Neumarkt

Emblema lui s-a răspândit făcându-l cunoscut :
„Nagy József, Brassó, Transilvania” și a devenit o
„Marcă – Védjegy – Schutzmarks”.

Már huszonkét évesen alkot, kb. 50 orgonájával ő a harmadik kiemelkedő magyar orgonaépítő Kolonics és Takácsy után Erdélyben. Valószínűleg szász mester mellett (Carl Schneider?) tanult és ugyancsak szász tanítványnak (Carl Einschenk) adta tovább tudását. Csúszkaladás, mechanikus szerkezetű orgonáin elhelyezett különböző cégjelzései: „Nagy József – Brassó – Erdély // Védjegy – Schutzmarks; Nagy József; Zene- általános hangszerépítő és kereskedő; Brassó

Târgu-Mureș (Neumarkt)

Biserica Sf. Anton

Orga a fost adusă din Cluj și a°ezată la locul

Principal	8'
Principal oct.	4'
Bourdon	16'
Coppel	8'
Flauta	4'
Quinta	2 2/3'
Sedecima	1'
Mixtura	3x
Tremolo	

// Nagy József Zene-Hangszerépítő Intézet / Mus. Instrum. Bauentalt Brassó.” Nagy megtiszteltetés, hogy az erdélyi szász orgonaépítészet utolsó fellegvárában, Brassóban tarthat fenn műhelyt, mégpedig sikeres, keresett alkotóként.

Marosvásárhely

Szent Antal plébániatemplom

Bourdon	8'
Principal	8'
Coppel	8'
Flauta	4'
Salicional	4'
Mixtura	2x
Superoctav	
Tremolo	

ei din biserica Sf. Anton în anul 1937 de Szeidl Ferencz. După inscripția găsită în interiorul orgii, aceasta a fost proprietatea franciscanilor din Cluj și din cauza desființării loca°ul lor, a fost transmutat la Tg. Mureș.

Pe emblema se află următoarea inscripție:
„Készítette Nagy József, Brassó, Erdély”
(Construită de Nagy József, Bra°ov, Transilvania).

Tractură mecanică, cu cutie de suflu cu culise. Fa°adă neoromană cu stema franciscanilor în vârf, trei casete cu **9-9-9** tuburi. Consola se află

Az orgona Kolozsvárról származik, a szekrény homlokzati, takart részén olvasható a ceruzabeírás mely szerint: „Ezen orgona a Kolozsvári Rendház orgonája volt, a Román impérium alatt a fenti templomot elvették, az orgonát ide hozták, évekig a pincében volt. Itt ezen kóruson Szeidl Ferenc 1937-ben építette fel.”. Neoromán stílusú homlokzatának tetején a ferencesek címere látható, a homlokzat háromkazettás 9-9-9 sípelrendezéssel. Kétmanuálos, pedálos játszóasztalán a felírat: „Készítette Nagy József, Brassó, Erdély”. A készítés dátuma ismeretlen. Hangterjedelme C-f^{'''}, a pedálé C-g. Tíz regiszteres, manuál és pedál kopulával. A levegőellátás elektromosra átalakítva, eredetileg lábűjtatással történt, merevítő és redőnyfúvóval.

în față, cu două manuale C-f^{'''} și o pedala C-g, zece registre:

Odorheiu Secuiesc (Odorhallen)

Biserica reformată, 1855

Tractură mecanică cu cutia de suflu cu culise, două manuale C-g^{'''} și pedala C-e. Alimentare

Bourdon 8'
Principal 8'
Principal oct. 4'
Flauta 4'

Hörbiger, Wilhelm (1839-1890)

Szeben – Sibiu – Hermannstadt

mecanică pentru aer, foale cu pliuri. 14 registre pt. cele două manuale, 3 pentru pedală, Man. cop., Ped. Cop. Alimentare cu aer electricată. Ultima reparația capitală a fost efectuată de Pap Zoltán în anul 1996. Fașadă clasică cu 5 casete de tuburi.

Székelyudvarhely

Valea lui Mihai

Református templom, 1885

Fehér és aranyozott díszítésű, klasszicista, háromrészes orgonaszekrény ötkazettás homlokzattal. Kétmanuálos, pedálos orgona 11 manuál és 3 pedálregiszterrel, két kopulával, hangterjedelme C-g^{'''}, a pedálé C-g. A fűjtás elektromosra átalakítva (1970), eredetileg lábűjtatóval működött a merevítő és redőnyfúvó. Utolsó javítását 1996-ban Pap Zoltán helybeli orgonaépítő végezte.

Biserica reformată. 1888

Tractură mecanică cu supapă conică. Un manual C-f^{'''} și pedala C-f. Fașadă în stil baroc târziu cu trei cutii sonore, cinci casete cu tuburi **5-5-5-5-5**. Reparată de Gh. Crisan în anul 1991, de Molnár József în anul 2001. Alimentarea cu aer dotată cu motor electric în anul 1989.

Érmihályfalva

Nagy József (1849-1920)
Brassó – Bra^oov – Kronstadt

Református templom, 1888

Későbarokk, hármastagolású, ötkazettás orgonaszekrény 5-5-5-5-5 sípelrendezéssel. Előljátszós, egy manuális orgona pedállal, hangterjedelme C-f^{'''}, a pedálé C-f, 6 manuál és 2 pedálregiszterrel, Crescendo pedállal, szélkieresztővel, pedálkopulával és Tremolóval. Kúpláda, mechanikus szerkezettel. Lábújtatás merevítő és redőnyfúvóval, 1989-ben elektromosra átalakítva. Előző orgoná(k)ról nincs adat. Kántor 1888-ban Ürögi Sándor. 1991-ben Cri^oan Gheorghe, 2001-ben Molnár József javította és hangolta.

Marosvásárhely

Református templom, Szabadi út

Négyregiszteres, előljátszós kisorgona pedállal, csúszkaladás, mechanikus szerkezettel. 1895-ben épült, az 1937-ben épült templomban 1945-ben került elhelyezésre. Háromkazettás klasszicista homlokzat 7-7-7 sípelrendezéssel. A manuál hangterjedelme C-f^{'''}, a pedálé C-h (f-től ismételt). Először Páncél Géza javította, majd 2000-ben Hankó Gábor.

Szecseleváros, Csernátfalu

Református templom, 1891

Kúpszelepes szelláda mechanikus szerkezettel. Előljátszós, egy manuális orgona pedállal, hét manuál és két pedálregiszterrel. Hangterjedelme C-f^{'''}, a pedálé C-d['].

Târgu-Mure^o (Neumarkt)

Biserica ref. Str. Voinicenilor, 1895

Orga mică cu tractura mecanică cu cutia de suflu cu culise, fașada clasicistă cu trei casete de tuburi metalice 7-7-7. Consola în fașă cu un singur manual C – f^{'''}, și o pedală C – h, care se repetă de la f. Cumpărat și așezat în biserică - care a fost construit în anul 1937 - în anul 1945. A fost reparat de Páncél Géza și în anul 2000 de Hankó Gábor.

Săcele (Szecseleváros,)

Biserica evanghelică, 1891

Tractură mecanică, cutie de suflu cu supape conice. Un manual C-f^{'''} și o pedală C-d[']. Foale cu pliuri, alimentare cu aer electricată ulterior.

Sfântu-Gheorghe (Sankt Georgen) – 1894

Biserica reformată din cetate

Tractură mecanică, cutia de suflu cu supapă conică. Foale cu pliuri. Fașadă clasică cu trei coloane sonore și cinci casete de tuburi 5-5-5-5-5. Consola în fașă, mascată cu trei casete mici și cu 5-9-5 tuburi. Un manual C-f^{'''} și o pedală C-h. 11 registre + copula, comanda picioare pentru jaluzele, pentru Forte (un grup de registre) și pentru deconectarea

Principal	8'
Bourdon	8'
Salicional	8'
Gamba	8'
Octav	4'
Flauta	4'
Quint	2 2/3'
Mixtura	3x

Pedala

Subbass	16'
Viola	8'
Man. Cop	Ped. Cop.

Elektromossá átalakított lábfűjtató, merevítő és redőnyfúvóval. (suspendarea) ei.

Sepsiszentgyörgy

Református vártemplom, 1894

Kúpszelepes szelláda mechanikus szerkezettel. Lábfűjtás elektromossá átalakítva, merevítő és redőnyfúvóval. Klasszicista orgonaszekrény ötkazettás homlokzattal, **5-5-5-5-5** sípelrendezéssel. Előljátszós, egymanuális orgona pedállal, hangterjedelme C-f^{'''}, a pedálé C-h. Nyolc manuál és három pedálregiszter, pedálcopula,

*Ország Sándor(1838-1917)
Budapest (Rákospalota) - Budapesta*

redőnyszerkezet, Forte be- és kikapcsoló.

Principal	8'
Flauta major	8'
Salicional	8'
Principal oct.	4'
Flauta dulce	4'
Mixtura	3x
Subbass	16'
Octavbass	8'
Ped. pt. Forte Piano	
Ped. Man. cop.	
Tremolo	
Deschizător de vânt	

Principal	8'
Bordon	8'
Salicional	8'
Flaut	4'

Dangl Antal(1810-1880(?) & János(1842- 1892)
Arad

Manual

Principal	8'
Flauta	8'
Flauta	4'
Octav	4'
Octavino	2'
Viola magica	8'
Mixtura	2x

Pedal

Subbass	16'
---------	-----

Angster József (1834 - 1918)
Pécs

Principal	8'
Hornflöte	8'
Flaut tibia	8'
Salicional	8'
Silvestrina	8'
Flaut trevers	4'
Principal oct.	4'
Mixtura 4x	2 2/3'
Subbass	16'
Apertobass	8'
Flautobass	8'

Takácsy Ignác

Káposztásszentmiklós,
Nicole°ti
1860 op. 1.

Marosvásárhely,
Tg. Mure°
1866 op. 5.

Ákosfalva, Acãþari (K)
1882 op. 49.

Ákosfalva, Acãþari (R)
1887 op. 59.

Samuel, Binder

Szentgerice, Gălăbeni, 1845

Nyárádszereda,
Miercurea Nirajului, 1855

Johannes Binder 1834
Nyárádarácsonyfalva, Crăciunești

Serester Dávid,
Vargyas, Vârghi°
1834

Bodor Péter
Mezöbodon, Papiu Ilarian
1847

Vass István
Marosszentgyörgy, Sângheorghiu de Mure°
1880

Blahunka Lajos
Somosd, Corne°ti
1862

Országh Sándor
Marosvásárhely, Târgu Mure^o
1885

Országh Sándor
Érmihályfalva, Valea lui Mihai
1888

Angster József
Sepsiszentgyörgy, Sf. Gheorghe
1894

Mátisfalvi Szõcs Sámuel
Betfalva, Betea, 1884

Mátisfalvi Szõcs Sámuel, jun.
Csekefalva, Ceche°ti

Szabó János
Bögöz, Mugeni, 1846

Szabó János
Mezõbánd, Band, 1844

Nagy József
Magyarsáros, Delenii, 1888

Boda József
Csíkkozmás, Cosmeni, 1899

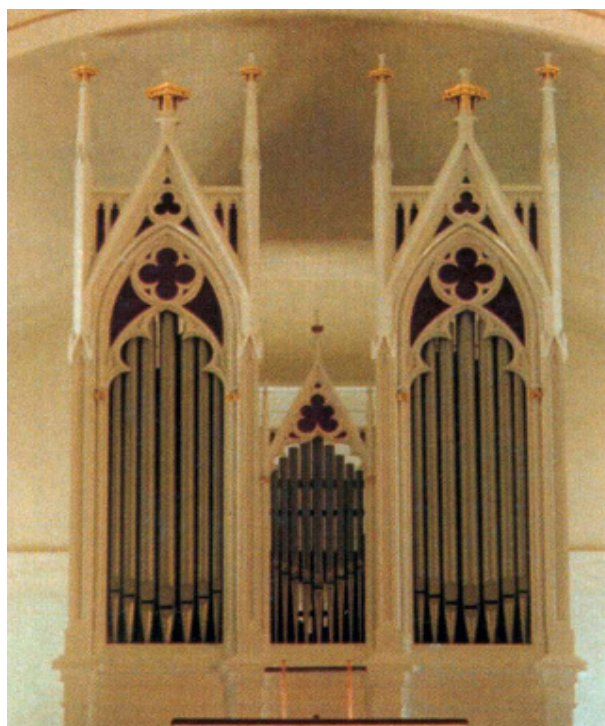
Johannes Prause
Feketealom, Codlea, 1783

Samuel Metz
Kolozsvár, Cluj, 1819/20

Carl Schneider
Szászágota, Agnita, 1850/51

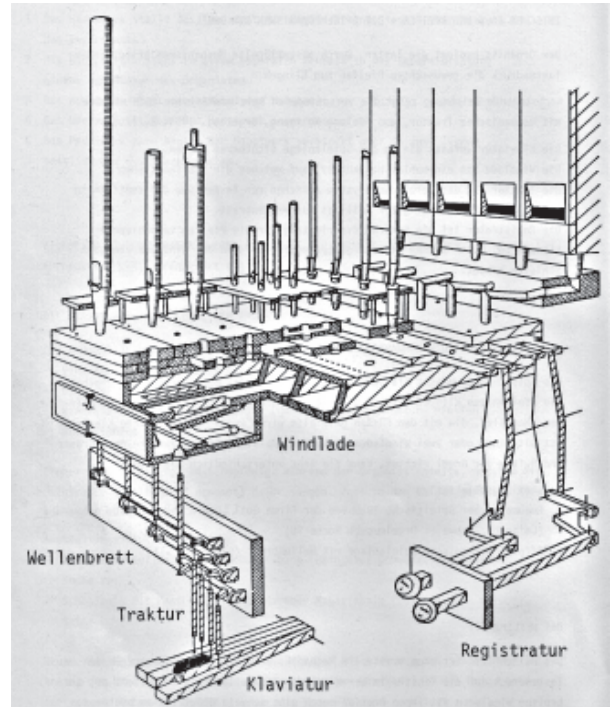
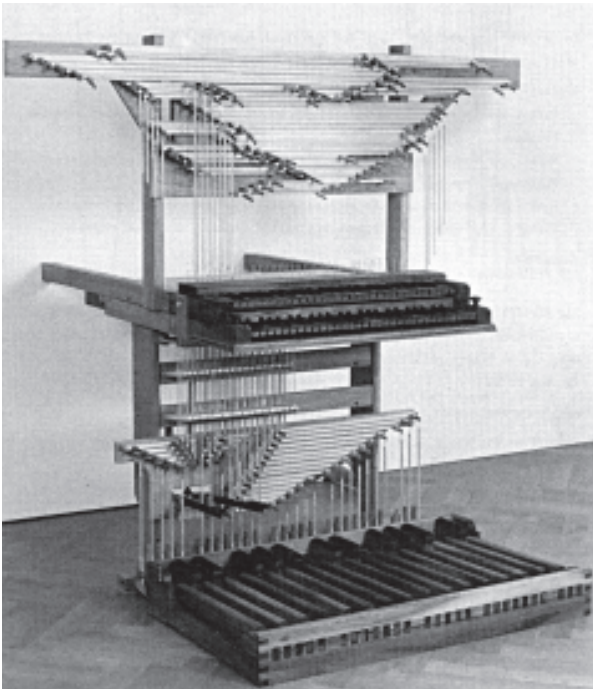
W. Hörbiger
Sepsiszentgyörgy, Sfântu Gheorghe, 1874

Somkerék,
 aintereag
 sec. XVIII.

Misztótfalu,
 Tăuþii – Măgheru°
 1803

Mechanikus traktúra - Tractura mecanică

IL
TRANSILVANO
DIALOGO
SOPRA IL VERO MODO DI SONAR ORGANI,
ET ISTRUMENTI DA PENNA,
DEL R. P. GIROLAMO DIRVTA
PERVINO,
Dell'ordine de' Frati Minori Conu. di San Francesco
ORGANISTA DEL DVOMO
DI CHIOGGIA.

Nel quale facilmente, & presto s'impara di conoscere sopra la Tastatura il luogo di
ciascuna parte, & come nel Diminuir si deueno portar le mani, & il modo d'in-
tendere la Intavolatura, prouando la verità, & necessità delle sue Regole, con le
Toccate di diversi eccellenti Organisti, poste nel fine del Libro.

Opera momentaneamente ristampata, rarissima, & necessaria a Professori d'Organo.
CON PRIVILEGIO.

In Venetia, Appresso Giacomo Vincenti. M. D. XCIII.

SECONDA PARTE
DEL TRANSILVANO
DIALOGO
DIVISO IN QUATTRO LIBRI
DEL R. P. GIROLAMO DIRVTA
PERVINO
Mestre Conuale di San Francesco,
ORGANISTA DEL DVOMO
D'AGOBPIO.

Nel quale si contiene il vero Modo, & la vera Regola d'intavolare
ciascun Canto, il miglior, & diminuito con ogni sorta di dimo-
strazioni: & nel fine dell'istesso libro s'è la Regola, la qual sempre con
breuità & facilità si modo d'imparsi presto si conosce.

*Opera momentaneamente dall'istesso compila, rarissima, &
necessaria a Professori d'Organo.*
CON PRIVILEGIO.

In Venetia, Appresso Giacomo Vincenti. M D C I X.

LIBRO PRIMO.
Cantone d'Antonio Montano detto l'Albergoza partita, & Intavolata. 12

Intavolatura di organo

SECONDA PARTE DEL TRANSILVANO. 17

F. Certo che mi par cosa impossibile l'immaginar d'aver
senza la ragione, & pratica del contrapunto, di
si conueno la grandezza, & errore non qualche
poco il contrario.

V. Tu dirai il vero, che gli non ingannare d'istesso
con qualche fondamento gli suoi supposti nel contrap-
tione. Et per spingere alla perfezione di quella bella
scrittura scelerata, si richiede, non solamente la ragio-
ne del contrapunto nel senso d'efficienza contrapuntistica,
per poter sonar di fantasia. Non hanno alcune volte
finito qualche Organista far una intavola in un'Organo
con una bella d'istesso di mano, che per che reglar-
far così, grande, mi conueno da tener il caso del clamo-
di fatto così fatto è di più, non sono meno le figlie,
mi non hanno per quel tanto che'l choro canta. Tu
quello prende dal non h' er ragione del contrap-
tione. Si che volente non seruire alla perfezione di l'organo
na ne subitza di più in d'istesso d'istesso di con-
trapuntone, & la composizione, che era quella di mano,
non ad intavolar d'istesso, & non bene di fantasia.

V. Per che così conueno far una regola in modo
non scelerata, & si parlo a d'istesso non scelerata
non così istesso, che per l'istesso fatto, & d'istesso
che per che l'istesso non. In istesso con li, non istesso
il quando la figura di d'istesso istesso Regola del istesso
tempo non istesso istesso.

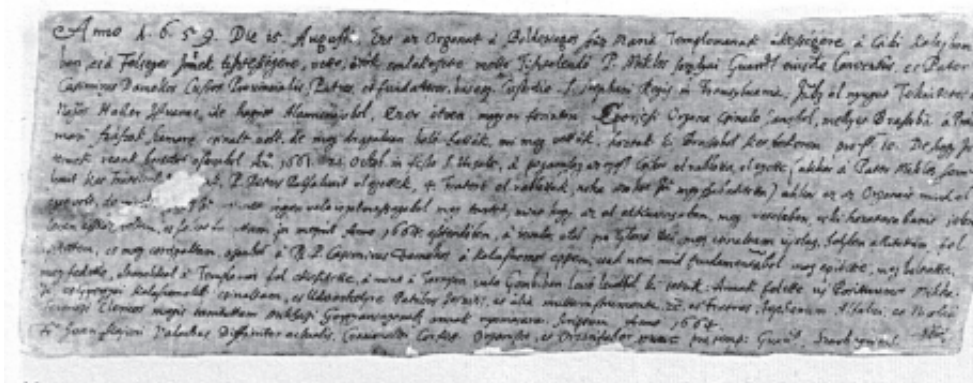
D. Venne per quando istesso, che sempre mi intavo-
la presso a far istesso istesso, che mi istesso istesso.

IL FINE DEL PRIMO LIBRO.

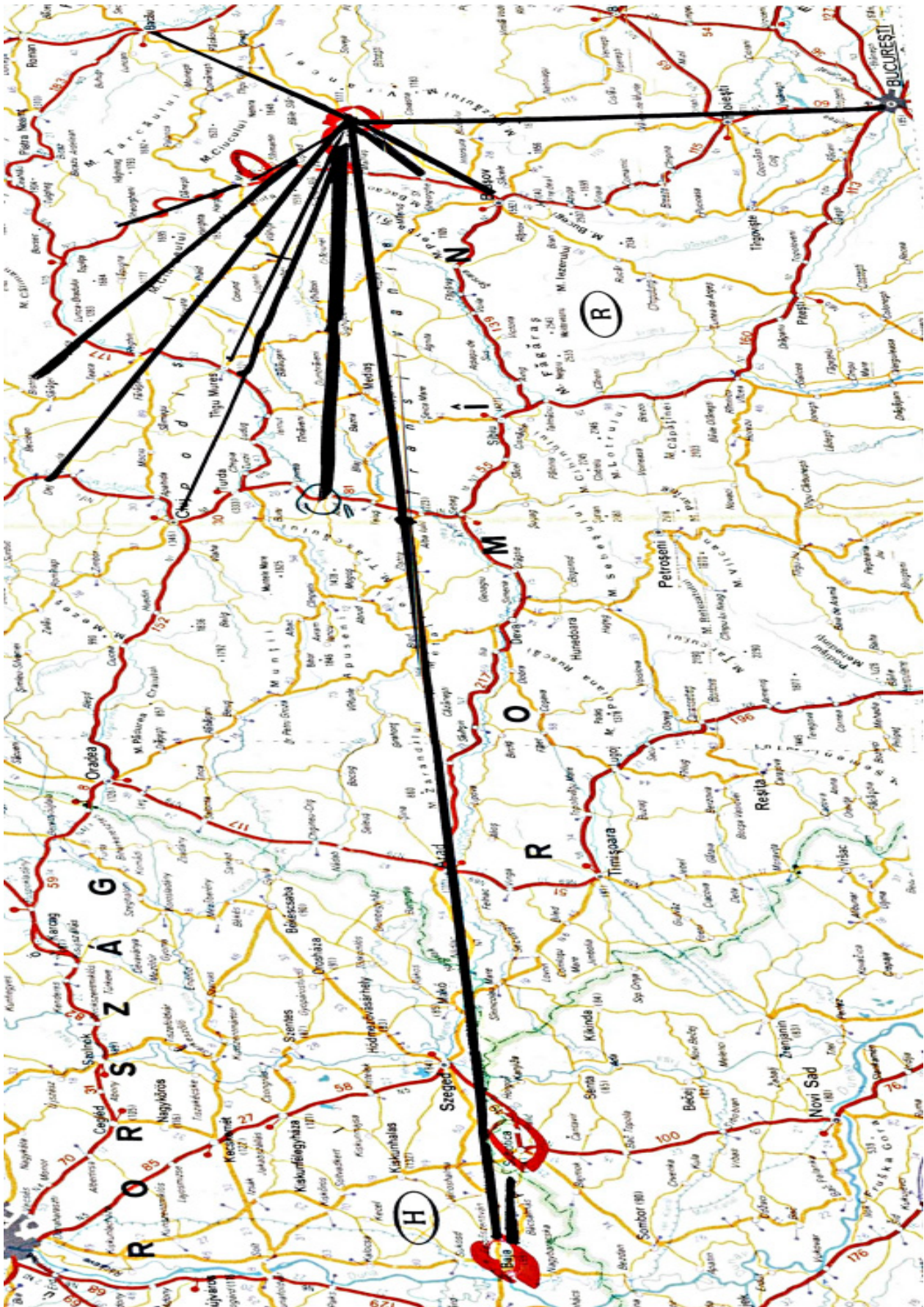
Girolamo Diruta: Il Transilvano

Kájoni János
P.Ioan Căianu
 [1629 (30?)– 1687]

Kézíratrészlet a csíksomlyói orgonából
 Manuscrisul găsit în orga din ^aumuleu Ciuc

Kolonics István

Alkotói útvonala 1855 - 1892 között

Itinerarul activității lui Kolonics István între anii 1855 - 1892

Bevezetés

A XIX. század közepén Fogarasy Mihály gyulafehérvári püspök meghívására egy bácskai születésű (Szabadka) szerb származású orgonaépítő, Kolonits István Erdélybe költözik. 1855-ben Kézdivásárhelyen alapít műhelyt majd 1857-ben megnősül, feleségül veszi Dézsi Bálint helybéli hentes és mészáros leányát, Dézsi Rózáliát. Házasságukból négy gyermek születik, egy fiú és három lány. Itt véget is érhetne a történet, hogyha úton-útfélen nem állnának hangos útjelzőként elénk templomainkban a Kolonics-orgonák. És nem csak azért érdemel említést, mert majd 200 orgonája szól ma is Erdélyben, Románia-szerte, hanem azért is, mert (bár műhelye nem szerepel a céhjegyzékben, tanítványait sem említik) ettől az időtől datáljuk az erdélyi magyar orgonaépítéssel igazi megszületését. Takácsy Ignác, Szabó János, Vass István, Bodor Péter, Klink Sándor, Nagy József és sokan mások neve válik ismertté a továbbiakban.

Kolonics korának orgonaépítéssel folytatta Erdélyben is. Mechanikus trakturájú csuszkaladás orgonákat épített kisebb és nagyobb méretekben, melyek kis templomokban vagy nagy székesegyházakban szólaltak meg. A mechanikus szerkezetű orgonák építése nem új keletű, és ma is ezt tartják a legjobbnak. De a XIX. század a pneumatika és később az elektromosság színrelépését is jelenti Európában, ám Kolonics a mechanikus trakturát tartja az egyedül életrevalónak. Ezt alkalmazza haláláig, örzi a tradíciót, mert ezeknek az orgonáknak a hangja a legnemesebb, a legmagvasabb, a legtartalmasabb.

1. Kolonics István, az orgonaépítő (1826-1892)

A Vajdaságban, Szabadkán született 1826 augusztus 16-án Kolonits Sándor és Markovits Teréz gyermekeként a szerb származású, nevét később már magyarosan író Kolonics István (Szabadka, Főplébánia, Kereszteltek Anyakönyve 1826, 1102 sorszám). Húsz esztendőskoráig nincs több adatunk róla. Az első nyom 1846-ból származik, amikor a bicskei református templomban dolgozott, mint Bárány Lajos székesfehérvári

Introducere

La mijlocul secolului al XIX-lea probabil la invitația episcopului Fogarasy Mihály - un constructor de orgă născut în Subotica (Szabadka) pe nume Kolonits István, de origine sârbă, s-a stabilit în Transilvania.

Acesta deschide în 1855 un atelier în Târgu - Secuiesc, iar în anul 1857 se însoară cu fiica măcelarului Dézsi Bálint, - Dézsi Rozália. Astfel Kolonics devine tatăl a patru copii, trei fete și un băiat .

Cu acestea s-ar termina firul relațiilor și probabil s-ar fi uitat totul dacă orgile realizate de Kolonics nu s-ar constitui în mărturii sonore în bisericile transilvănene. Existența aproximativ a 200 de orgi în Transilvania, deci pe teritoriul României, nu este singurul motiv pentru care îl amintim pe Kolonics István, ci și pentru faptul că, odată cu deschiderea atelierului său putem vorbi de începuturile construcției orgilor din Transilvania de către meșteri maghiari (cu toate că nu există nici o înregistrare a atelierului lui Kolonics în rândul Breslelor Meșterilor din Târgu - Secuiesc și nici o mențiune privind ucenicii săi) .

În schimb, se vehiculează alte nume legate de construcția orgilor din a doua jumătate a secolului al XIX - lea: Takácsy Ignác, Vass István, Szabó János, Bodor Péter, Nagy József și alții, nume care nu au figurat printre constructorii de orgi până la acea dată.

Kolonics a transpus specificul epocii sale în construirea orgilor din Transilvania. Orgile sale, cu traktură mecanică a căror supapă a apărut sub diferite forme, au răsunat atât în bisericile mici, cât și în marile catedrale .

Construirea orgii cu sistem mecanic nu constituie o rezolvare recentă, deși acest tip se consideră a fi cel mai bun. În Europa se construiesc și în zilele noastre orgi de o asemenea structură; proiectele pe care le depinem dovedesc că acest tip este larg răspândit .

Secolul al XIX - lea cunoaște cele mai mari schimbări în ceea ce privește tehnica, prin apariția pneumaticii și mai târziu a electronicii. Kolonics preferă structura mecanică considerând sistemul mecanic ca fiind eficient. Astfel, el utilizează acest sistem până la sfârșitul vieții sale care înseamnă

orgonaépítő segédje.

A következő adatot Dr. Szigeti Kilián pannonhalmi bencés tanár közli egy német nyelvű gyülekezeti jegyzőkönyv alapján: „A bajai evangélikus templomot 1847 június 29-én avatták fel. A szabadságharc nehéz éve alatt az orgona beszerzése késett. Végre 1853-ban Kolonics István szabadkai orgonaépítőtől kértek árajánlatot új orgonára. Meg is kötötték az új szerződést, s az orgona 1854 januárjában már állott az ev. templomban. Kolonics Istvánnak ez a korai, valószínűleg pedál nélküli pozitív orgonája ma már nincs meg. Amikor ugyanis az eredeti kis templomocskát bővítették, az egyik gazdag evangélikus család kétmanuálos harmóniumszerű hangszert vett a templom számára. Lelkipásztori szempontok miatt természetesen az ajándék hangszer került az új templomba, míg Kolonics orgonája eltűnt.”

1855 Kolonics Istvánt már Kézdivásárhelyen találja. Valószínű, hogy püspöki meghívásra telepedik le Erdélyben a római-katolikus mester a Bach-korszak teljében, ahol megrendelésekben hiányt nem szenvedve, életének fennmaradó 37 esztendejében közel 200 orgona játszóasztalára teszi fel az intarziás feliratot: „Kolonics István (...) műve”. A meghívásra az 1871-72-ben a gyergyószentmiklósi r. katolikus plébániatemplom orgonáján elhelyezett felirat utal (kis átfedéssel) miszerint „Létemet én köszönöm püspök Fogarassy Mihálynak, kit áldásul adott Erdélynek Christus a Fő Úr”.

Kézdivásárhely a céhek városa. A római katolikus Kolonics feleségül veszi a református hentes és mészáros Dézsi Bálint lányát, Rózáliát. Családi házuk a Csernátoni úton volt. Dr. Szigeti Kilián írja a bajai jegyzet végén: „Kolonics István ezután nemsokára Erdélybe költözött. Kézdivásárhelyen alapított kitűnő műhelyt, amelyben sok magyar orgonaépítő tanult.”

2. Alkotások. Hangszerek, hangképek

si sfârșitul secolului al XIX – lea, tradiție ce va fi continuată și de alți meșteri.

De ce a insistat Kolonics să utilizeze această tractoră? Probabil pentru faptul că orgile construite după acest sistem redau mai clar substanța, greutatea și noblețea sunetului muzical.

1. Kolonics István constructor de orgă (1826 – 1892)

Fiul lui Kolonits Sándor și Markovits Teréz, Kolonics István de origine sârbă, dar care mai târziu își scrie numele în maghiară, s-a născut la 16 august 1826 în Bácska, la Subotica (act. Serbia-n.n.). (Subotica, Parohia principală, Registrul Matricol pentru Botezuri 1826 nr. crt.1102)

Până la vârsta de 20 de ani nu avem alte date referitoare la el. Prima informație este din 1846, când lucra în biserica reformată din Bicske, ca ajutor al constructorului de orgă Bárány Lajos din Székesfehérvár. Următoarea dată e comunicată de profesorul benedictin Dr. Szigeti Kilián de la Pannonhalma, pe baza unui proces-verbal în limbă germană al comunității bisericești: “Biserica evanghelică din Baia a fost inaugurată la 29 iunie 1847. În anii grei ai luptei pentru libertate achiziționarea orgii întârzie. În fine, în 1853 au cerut ofertă de preț pentru orga nouă de la constructorul de orgă Kolonics István din Subotica. Noul contract fiind încheiat, în ianuarie 1854 orga era deja în biserica evanghelică. Această orgă timpurie, probabil pozitivă, fără pedală, azi nu mai există fiindcă atunci când a venit rândul lărgirii micii biserici originale, una dintre familiile bogate de religie evanghelică a cumpărat pentru biserică un instrument muzical, un fel de harmoniu cu două manuale.

Din considerente preoțești – firește - instrumentul dăruit a fost instalat în biserică, pe când orga lui Kolonics a dispărut. “

În anul 1855 Kolonics István se afla deja în Târgu - Secuiesc. Se presupune că, în plină desfășurare a epocii-Bach, la invitația episcopală, maestrul romano-catolic se stabilește în Transilvania, locul unde neducând lipsă de contracte, în cei 37 de ani ce i-au rămas din viață, pe consolelele a aproape 200 de orgi aplică inscripția încrustată: *opera...lui Kolonics István.*

La această invitație face trimitere inscripția

Nagyenyed, Aiud, Strasburg /K/ - 1855
Kolonics István M/10

Első erdélyi orgonáját, amit az enyedi katolikus templom karzatán helyez el, még Szabadkán készítette. A kétrészes orgonaszekrény a játszóasztal jobb- illetve bal oldalán helyezkedik el, a szellő a jobb sípszekrény mögött van, a levegő a padló alatt jut el a bal sípszekrényhez. A 17 fémsípval pozitívnak álcázott játszóasztal egy manuális, pedál nélküli. Hangterjedelme C-f^{'''}, a manuál két oldalán helyezkedik el az 5+5 regiszterhúzó. A hatalmas méretű templom karzata három erkélynyílással zárja a templomteret, ezt Kolonics úgy használta ki, hogy az orgonát két szekrényben kétoldalt, a játszóasztalt a középső erkélynyílásban helyezte el, s ezzel az orgonának optimális kihangzást biztosított, csodálatos hanghatásokra adott lehetőséget.

încrustată în anul 1872 pe orga bisericii romano-catolice din Gheorgheni, potrivit căreia "Existența mea i-o datorez episcopului Fogarassy Mihály, pe care l-a dat drept binecuvântare Transilvaniei, Hristos, Domn al tuturor".

Târgu-Secuiesc a fost orașul breslelor. Romano-catolicul Kolonics o ia de soție pe Dézsi Rozália, fiica mezelarului și măcelarului reformat Dézsi Bálint. Casa lor familială era pe calea Cernatului. Roadele căsniciei legate în anul 1861 erau cei 4 copii, un băiat și trei fete.

Cu acestea se termină orice informație referitoare la viața particulară a maestrului. Dacă orgile construite de el nu s-ar constitui în tot atâtea repere sonore ale vieții lui, totul s-ar învălui în negura uitării, neexistând date referitoare la atelierul de construcții de orgi în registrele de breaslă ale vremii, nici vreo știre despre ucenicii săi.

După însemnarea de la Baja Dr. Szigeti Kilián scrie: „După aceasta, Kolonics István s-a mutat în curând în Transilvania.

Acolo a pus temelii unui atelier excelent în Târgu Secuiesc în care au învățat mulți constructori de orgă maghiari”.

2. Opera, creația de instrumente

Prima sa orgă din Transilvania a ridicat-o în 1855 în biserica catolică din **Aiud (Strasburg)**. Această orgă a fost confecționată încă în atelierul din Szabadka (Subotica). Cele două dulapuri (Orgelgehäus) ale tuburilor sunt amplasate pe părțile laterale stânga și dreapta ale consolei, cutia burdufului în spatele dulapului din dreapta, aerul ajungând la dulapul stâng al tuburilor pe sub podea. Consola este camuflată cu 17 tuburi metalice imitând un pozitiv, neavând pedale. Pe cele două laturi ale manualului C-f^{'''} de 4 ½ octave, se află cele 5-5 trăgătoare pentru registre.

Pe consolă se poate citi inscripția „Kolonics István în Szabadka 1855”. Strana bisericii, de mărime impresionantă, închide spațiul bisericesc cu trei deschizături de balcon. De acest lucru a profitat Kolonics, amplasând orga în două dulapuri laterale, iar consola în deschizătura centrală, asigurând orgii o sonoritate optimă și creând posibilități pentru efecte acustice/ sonore minunate. Această orgă cu

Bánffyhunyard, Huedin, Heynod /R/ - 1874
Kolonics István op. 126 M+P/11

„Kolonics István 126-ik műve Kézdivásárhelyt.1874”. Az orgona felépítésére vonatkozó néhány történeti adat: 1873. március 8-án a Presbitériumban „indítványozzák, az elavult, használhatatlan orgona helyett egy új orgona készíttessék(...) A szerződés elkészítésében elnök Tiszt. Ignác Károly úr és Czuczsa István gondnok kéretnek fel.” (Presb.jkv.)

1875. január 10.: „Elnök jelenti, hogy az új orgona megérkezett, s mihelyt az idő megengedi, fel is fog állíttatni illő helyére.”
1875. április 24. „(...) az orgona átvételére Bizottság tagjaiul megválasztattak Bokor János elnökle alatt Mátyás Ferenc, Bálint Márton, Czuczsa István és Búzás Márton.” 1925. február 9.: a jegyzőkönyv szerint: a hadicélokra elrekvirált orgona homlokzatsípek múlt év folyamán újra pótlást nyertek... E célra az Egyházi dalárda egész pénzkészletét: 12 700 lejt és a gyülekezet Gábos Gyula énekvezér gyűjtése által 5185 lejt adományozott.”

1926. április 7. „(...) az orgonasípek beállítása teljes egészében megtörtént.” (K.Ek.1977)
1985-ben G. Cri°an javította.

Az orgona jelenleg is megbízhatóan működik. Diszpozíciója azonos a sóváradi orgonáéval.

Bardóc, Brăduş /R/ - 1883 Kolonics

sonoritate nobilă a atras, probabil, atenþia episcopului asupra maistrului, câ°tigându-l pe urmă °i pentru strămutare.

Huedin (Bánffyhunyard, Heynod)/R/ - 1874
Kolonics István op.126 M+P/11

Bordon 8'	Mixtur		
Cop.Min	4'	Sup.oct1'	
Cop.Maj	8'	Quint	1 1/3'
Flaut Am.	4'	Octav	2'
Salice.	8'	Princip	4'

„Cea de-a 126-a operă a lui Kolonics István din Târgu - Secuiesc.1874” –se poate citi pe consolă. Datele istorice referitoare la construirea orgii: la 8 martie 1873, în Presbiteriu „se propune ca în locul orgii învechite, inutile, să se construiască o orgă nouă... Pentru pregătirea contractului se solicită (ca) pre°edinte Respectabilul domn Ignác Károly °i episcopul Czuczsa István .”

(Proces-verbal al Presbiteriului) 1875,10 ianuarie: „Pre°edintele raportează că noua orgă a sosit °i o dată ce timpul va permite, va fi amplasată pe locul cuvenit.”

24 aprilie 1875:”...ca membri în Comisia de preluare a orgii, sub pre°edenþia lui Bokor János au fost ale°i Mátyus Ferenc, Bálint Márton, Czuczsa István °i Búzás Márton”.

9 februarie 1925: potrivit procesului-verbal „Tuburile de frontispiciu, rechiziþionate în scopuri militare în cursul anului trecut au fost din nou completate...”

Pentru acest scop corul Bisericesc °i-a donat întreg fondul bănesc:17.200 lei, iar prin colecta cantorului Gábos Gyula comunitatea a donat 5.185 lei.

7 aprilie 1926: pre°edintele raportează „...potrivirea completă a tuburilor de orgă s-a efectuat în întregime.”(E.R.C.-R.1977)

În forma neschimbată orga funcþionează bine °i în prezent. A fost reparată în 1985 de Gheorghe

István op. 169 M/8

Felszentelésekor, 1884. február 17-én, a lelkész Bartha Károly és a főgondnok Bartha Sándor. Az elrekvirált homlokzatsípok 1975-ben Szabó Gy. László és Gheorghe Cri^oan pótolták.

1. Principal	8'
2. Copula	8'
3. Portunal	8'
4. Solucional	8'
5. Octav	4'
6. Flaut travers	4'
7. Kvint	3'
8. Mixtur 4F	2'
9. Harmonium	8'

Bodos, Bodo^o /R/ - 1866 Kolonics István [?]

A templom régi, szíjhúzó orgonájának beszerzési évét nem lehet megállapítani. Az 1860. február 29-i közgyűlés új orgona beszerzése mellett döntött. Gyűjtést határoztak el, melynek érdekében bizottság is alakult, s 1866-ig sikerült összegyűjteni a mai hatváltozatú Kolonics-orgona árát. A régít eladták a zalánpataki görög katolikus egyházközségnek 40 forintért.

Bözödújfalú, Bezidul Nou /K/ - Kolonics István M/5 [?]

1990-ben duzzasztógát építése miatt a falu megsemmisült. A falu kiköltöztetésekor a fémsípok eladták, az orgona többi része a félig vízben álló templomban maradt.

Bukarest, Bucure^oti /R - 2/ - 1880 Kolonics István op.150 M+P/7

„Kolonics István 150. Műve Kézdi-

Cri^oan. Dispoziția ei este identică cu cea a orgii din Sărăpeni.

Bărdub (Bardóc)/R/ -1883 Kolonics István op.169 M/8

10. Subbass	16'
11. Bordon	8'
12. Subcopula	16'

Tremula

Sfințirea a avut loc pe vremea parohului Bartha Károly ^oi a episcopului principal Bartha Sándor, la 17 februarie 1884. În 1975, Szabó Gy. László ^oi Gheorghe Cri^oan au efectuat completări ale tuburilor de frontispiciu.

Bodo^o (Bodos) /R/ - 1866 Kolonics István (?)

În 1852 a fost reparată orga cea veche, dar adunarea generală din 29 februarie 1860 a decis, totu^oi, achiziționarea unei orgi noi.

S-a hotărât colecta, pentru care s-a format ^oi o comisie specială, ^oi până în anul 1866 s-a reu^oit strângerea contravalorii orgii - Kolonics de azi cu ^oase variante.

Cea veche a fost vândută comunității greco-catolice din Valea Zălanului pentru 40 de forinți.

Bezidul Nou (Bözödújfalú) /C/ Kolonics István M/5

Din cauza construirii barajului de acumulare a apei, în anul 1990 întregul sat a fost nimicit.

Cu ocazia evacuării satului tuburile metalice s-au vândut, restul părților orgii au rămas în biserică aflată pe jumătate în apă.

Bucure^oti, Bukarest /R - 2/ 1880 Kolonics István op.150 M+P/7

Biserică reformată II. Pe orgă se află inscripția: „A 150-a operă a lui Kolonics István 1880, la Târgu-Secuiesc.” Consolă cu un manual C-f', pedală C-c', 7+1 registre. A ajuns în strada

Vásárhelyt” Amanuál hangterjedelme C-f””, a pedálé C-c’. Jelenlegi helyére, a Lutherana utcába

Luterană în anul 1964, când biserica veche a fost demolată.

1964-ben került, amikor lebontották a régi templomot.

Búzásbocsárd, Bucerdea Grânoasă, Botschard /R/ - 1878 Kolonics István op. 129 M/6

Bucerdea Grânoasă (Búzásbocsárd, Botschard) /R/ - 1878 Kolonics István op. 129 M/6

La construirea instrumentului a fost prezent 0i practicantul lui Kolonics, Homoródalmási Bartha

Principal	8'
Fuvola	4'
Salicional	8'
Superoctav	2'
Flaut închis	8'

Fuvola	8'
Octavbass	8' repetat
Închizător de vânt	

Építésénél jelen volt a Kolonicsnál tanuló Homoródalmási Bartha György is. 1902 szeptemberében ugyancsak H. Bartha György javította és hangolta 16 koronáért. (1902. szept. 2-i presb. jkv.2. paragrafus)

Játszóasztala egy manuálos C- c”” hangterjedelemmel, pedál nélkül, 3+3 regiszter a manuál jobb és bal oldalán helyezkedik el. 2003-ban Bezsán János javította és hangolta.

Cegötelke, Pigău, Zegendorf /R/ - 1890 Kolonics István M/6

Megalkudtak Kolonics István orgonaépítővel egy hatváltozatú orgonát, amire a pénzt közadakozásból szedték össze és ami még 1888. augusztus 10-ére felállításra került volna, de a mester csak 1890-ben teljesítette a rendelést.

Cserefalva, Stejări° /R/ 1866 Kolonics István M/6

György (în continuare H. Bartha György).

În septembrie 1902, tot H. Bartha György a reparat-o 0i i-a efectuat acordajul, pentru 16 coroane (paragraful 2 din procesul-verbal al Presbiteriatului din 2 septembrie 1902).

Consola ei este fără pedale, de 3+3 registre, cu 49 clape.

Pigău (Cegötelke, Zegendorf) /R/ - 1890 Kolonics István M/6

„...din donaþiile lor benevole – fără un singur fillér (ban- n.n.) al bisericii...-s-au învoit cu constructorul de orgă Kolonics István pentru o orgă cu 0ase variante, cu consolă separată, în faþă, care să fie ridicată până nu mai târziu decât 10 august a anului 1888...La începutul lui 1890 me0terul încă nu onorase comanda. “

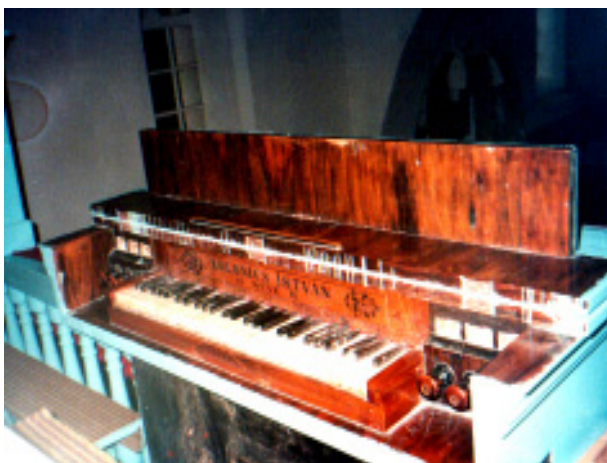
Orga bisericii reformate din Stejări° (Cserefalva). Opera lui „Kolonics

Hat regiszteres kisorgona, a manuál C-g”” hangterjedelemmel.

Részlet a presbiteri jegyzőkönyvből:
„Minthogy Sebestyén Mihály úr az első lakószobáját

az orgonaművész úr részére szállásul felajánlotta minden fizetés nélkül, valamint négy lován kívül a művész úr több lovai számára, ha szükséges, legényei számára is időse Nagy Lajos istálót és szállást ajánlott minden fizetés kívánás nélkül, ekléziánk igen szíves köszönettel fogadja(...) Végül a művész úr számára,

amíg itten dolgoznak, két veder 863. évi bor megszerzése, a megyebíró Kis-Görgényből, Bíró Mihály úrtól határozta megvenni.”

A játszóasztal belsejében található beírásokból kiderül, hogy az első orgonista neve

István din 1866””; este o orgă mică cu 6 registre. Consola cu un manual C – g . Din registrele Parohiei:

„Întrucît domnul Sebestyén Mihály 0i-a oferit camera de locuit din faþã, drept sãlaº domnului artist organist fãrã orice rãsplatã, precum 0i cã sen. Nagy Lajos, în afara celor 4 cai pentru ceilalþi cai ai domnului artist, la nevoie, 0i pentru calfele sale a oferit grajd 0i sãlaº fãrã orice pretenþiune la rãsplatã, eclezia noastrã le primeºte cu cea mai din inimã mulþãmire... În fine, pentru domnul artist, atãta timp cãt lucreazã aici, procurarea a douã cãldãri de vin din anul 1863 ce... s-a hotãrât a se lua de la domnul Bíró Mihály din Gruiºor.” (proces-verbal p r e s b i t e r i a l) .

Din inscripþiile aflate în interiorul consolei am ajuns la descoperiri interesante. Pe lângã faptul cã se poate citi numele organistului Debreczeni Áron care a folosit orga pentru prima oarã, se mai pot citi 0i urmãtoarele: „ În locul tuburilor rechiziþionate în

Coppel	8'
Flauta amabili	4'
Mixtura 4x	1'
Quint	11/2'
Octav	2'
Principal	4'

(timpul) rãzboiului mondial a fãcut (alte) noi constructorul de orgi Szeidl Ferenc .18 martie 1938. Ajutorul sãu – Mesnyi János.” Toate acestea denotã faptul cã nici orgile Kolonics nu au fost crupate de programul de rechiziþionare a tuburilor de orgã din 1918. O altã inscripþie pe partea interioarã a dulapului precizeazã cã:

„Aceastã orgã a fost reparatã de constructorul de orgi Szabó Gyula.-1902”

Cetãþuia (Csíkcsatószeg), /K/ **Kolonics István** op. 199. M+P/9

În biserica romano-catolicã se aflã ultima operã a lui Kolonics. Constructorului de orgi, truditore pentru poporul Domnului, i-a fost oferitã onoarea ca, în timp ce lucrea în casa lui Dumnezeu

Debreczeni Áron volt, 1902-ben Szabó Gyula orgonakészítő javította, továbbá az is, hogy a világháborúban elrekvirált homlokzatsípok helyett újat készített Szeidl Ferenc orgonaépítő és segédje, Mesnyi János. A dátum 1938 márc. 18

Csíkcsatószeg, Cetățuia /K/ Kolonics István op. 199. M+P/9

Kolonics utolsó műve. Az Isten népéért fáradozó orgonaépítőnek megadatott az a különös kegyelem, hogy Isten házában dolgozva, 1892 november 30-án a katolikus templomban munka közben hűnyt el.

Testét csíkcsatószegi temetőben helyezték örök nyugalomra. Az orgonát Takácsy Ignác,

marosvásárhelyi kollegája, volt munkatársa fejezte be. Az intarziás felíraton „Kolonics István – Takácsy

să se stingă din viață la 30 noiembrie 1892.

Corpul neînsuflețit i-a fost așezat spre odihnă veșnică în cimitirul de la Cetățuia. Orga a fost terminată de colegul său târgumureșean Takácsy Ignác. Pe inscriptul încrustat se poate citi: „Kolonics István - Takácsy Ignác 1892-1893.”

Orga este identică cu cea construită în Casinu Nou. Pe consolă e un manual cu ambitusul C-g”, pedală C-c, 9+1 registre.

Manual

Principal	8'
P.Octav	4'
Sylvestrina	8'
Super Octav	2'
Mixtur	4x
Fuvola édes	4'
Rezgőfuvola	8'
Portunal fuvola	8'

Pedala

Pedal subbass	16'
Pedal copula	

A fost reparată și transpusă pe alimentator cu aer electric în anul 1973, de către Einschenk.

Cioboteni (Csíksomlyó, Csíkcsobotfalva), /K/ Szent Péter és Pál plébániatemplom - 1863

Ignác 1892 – 1893” olvasható. Az orgonaszekrény hasonmása a Kászonújfalúban építettnek. Játszoasztalan a manuál C-g”, a pedál C-c hangterjedelmű. 1973-ban Einschenk javította és a fújtatást elektromosra átállította.

**Csíksomlyó (Csíksobotfalva),
Cioboteni /K/ Szent Péter és Pál plébániatemplom
- 1863 Kolonics István M/9**

Homlokzat és orgonaszekrény a köpeci hasonmása.

**Csíksomlyó, ^aumuleu-Ciuc,
Somlenberg /K/ Kegyetemplom – 1931
Wegenstein Leopold és Fiai**

Az eperjesi Johannes Motus mester orgonája, melyet Kájoni a második tatárjárás után újjáépített, a XIX. század közepéig működött. 24 változatú utódját 1858-59-ben építette meg **Kolonics István** P.Simon Jukudián felkérésére. A hangszer mai külső formájában Kolonics kettős szekrényzetét örzi, de a karzat mellvédjén elhelyezkedő Pozitív egy későbbi átépítés eredménye. Csíksomlyón az akkori tanítóképző intézet a kántorképzés feladatát is ellátta. 1930-ra fokozatosan megérlelődött a különben nagyon jól megépített Kolonics-orgona átalakításának gondolata, amit a kántorképzés fejlődése no meg az új orgonaépítési irányzatok is segítettek. Tervezését a budapesti Geyer József áldozópap és organológus vállalta, felépítését pedig a temesvári Wegenstein cég végezte el 1931-ben az eredeti orgonaszekrény és a sípanyag részbeni felhasználásával. A három manuális, sugárpedálos elektro-pneumatikus orgona összes regiszterei femenin és masculin osztályra vannak osztva. A pedálregiszterek kettőzve vannak: - basszus – diszkant. Dis

Az orgonát utoljára 1991-1995 között Hermann Binder és Walter Kindl javították, Wegenstein diszpozíciójában kisebb változtatásokat eszközöltek.

**Csíkszentgyörgy, Ciucsângeorgiu /K/
Plébániatemplom – 1882 Kolonics István op.165**

Csíkszentgyörgyi és Nagytusnádi orgonáin az egymanuális hangszerek valójában két művet szólaltatnak meg. Azaz egy billentyű két szelepet nyit

Kolonics István M/9

Faþada i dulapul orgii coincide cu orga din Căpeni.

**^aumuleu – Ciuc (Csíksomlyó) /C/
Biserica pietăþii – 1931 Wegenstein Leopold i Fiii**

Orga meterului Johannes Motus din Eperjes reconstruită de Căianu după cea de-a doua invazie a tătariilor, a funcþionat până la mijlocul secolului al XIX – lea.

Între anii 1858-1859 i-a fost construită “urmaa “ – orga cu 24 variante a lui **Kolonics István**.

În forma sa exterioară actuală instrumentul indică registre repetate pentru pedală realizate de Kolonics, pe când Pozitivul aezat pe balustrada balconului reprezintă rezultatul unei transformări mai recente. La ^aumuleu funcþiona ocoală Normală pentru Învipători, care avea i menirea pregătirii cantorilor. Ca urmare a practicii de decenii efectuată de generaþiile de viitori cantori, dar i a noilor concepþii privind construcþia de orgi, până în 1930 s-a „maturizat” ideea privind transformarea orgii Kolonics, realizată, de altfel, foarte bine. La proiectarea ei s-a angajat preotul cercetător în domeniul organistic Geyer József din Budapesta, iar construcþia a fost efectuată în 1931, de firma timișoreană Wegenstein.

Toate registrele orgii sunt împărþite pe clasele feminin i masculin.

Registrele de pedală sunt dublate: bas - discant. Dispoziþia (Wegenstein 1931);

Orga a fost renovată de către Hermann Binder i Walter Kindl, ei au efectuat modificări minore i în dispoziþia orgii

**Ciucsângeorgiu (Csíkszentgyörgy) /C/
Biserica parohială-1882 Kolonics István op. 165**

Lângă consola orgii bisericii parohiale din

Pozitív-mû:**I. Manual: C-a''' 58 hang**

1. Quintadena	8'
2. Csöves fuvola	8'
3. Oktáv	4'
4. Födött fuvola	4'
5. Blockflöte	2'
6. Sesquialtera 2x	2 2/3'
7. Akuta 4x	1 1/3'
8. Krummhorn	8'
Tremoló	

Fõmû:**II. Manual: C-a''' 58 hang**

9. Födött pommer	16'
10. Principal	8'
11. Flauta major	8'
12. Salicional	8'
13. Ajaktromba	4'
14. Nyitott éji kürt	4'
15. Zúgósíp 2x	2 2/3'
16. Mixtura 5x	2'
17. Trombita	8'

Redõnymû:**III. Manual: C-a''' 58 hang**

18. Csúcsgamba	8'
19. Födött	8'
20. Vox celeste	8'
21. Flute octaviante	4'
Tremoló	

22. Siffõten 2x	1 1/3'
23. Erdei fuvola	2'
24. Terccimbel 3x	4/5'
25. Dulcian	16'
26. Rankét	8'
27. Vonósregál	4'

Pedálmû**Pedal: C-a' 34 hang**

28. Kontrabass	16'
29. Subbass	16'
30. Oktávbass	8'
31. Csöves födött	8'

32. Quintabass	5 1/3'
33. Korálbass	4'
34. Nyitott éji kürt	2'
35. Láy puzón	16'

ki. A csíkszentgyörgyi plébániatemplom orgonájának játszóasztala mellett az építõ figyelmeztetõ táblája olvasható: „165. m új szerkezetben. Ezen általam föltaalált új szerkezetû orgonához utasítás nélkül nem szabad hozzányúlni. Kolonics”. Alatta kulcsokkal ellátott regisztergombok találhatók az alábbi feliratokkal:

Az itt megjelölt regiszterkapcsolók lényegében ventilként mûködnek az egyes

Ciucsângeorgiu se poate citi tâbliþa de avertizare a constructorului de orgi: „A 165-a operã într-o nouã construcþie. Nu e voie sã se atingã, fãrã indicaþii de aceastã orgã de construcþie nouã inventatã de mine. Kolonics.” Dedesubt se gãsesc butoane de registru cu chei având urmãtoarele inscripþii:

Mecanisme de cuplare menþionate aici funcþioneazã, în esenþã, drept ventile pentru mecanisme respective;

Cele ale registrelor indicã, de asemenea,

művekhez. A változatok regiszterkapcsolói szintén jelölik, hogy melyik műhöz tartoznak. A játszóasztal felíratái a következők:

.A diszpozíció:

„Nagymû 3.	Kapcsolat 4.	Kismû 2.	Fp. Lábmû 5. 1.	Fúvózár 0.”
---------------	-----------------	-------------	--------------------	----------------

Sajnos Kolonics elképzelését Bors László tusnádi orgonaépítő „ad acta” tette, kétmanuális játszóasztallal „könnyítve” a kántori munkát egy műemlék orgonán. A találmány most már egyedül a tusnádfalusi római katolikus templom orgonájában

mecanismul de care aparțin. Inscricțiunile de pe consolă sunt următoarele:

Din care reiese următoarea dispoziție:

Din nefericire, invenția a fost „atinsă” fără

remuocări de un constructor de orgă numit Bors László din Tuod. În consolă au fost introduse două manuale și tractura a fost „modernizată”. Invenția nu mai există la Ciucsângeorgiu din anul 2004! Singurul exemplar rămas se găsește la Tuod-sat

Piczfuvola	2'	KM	Főszólam	8'	NM
Kisfuvola	4'	KM	Nyolcad	4'	NM
Dugott	8'	KM	Kevert	1 1/2'	NM
Alnyolcad	8'	Ped	Nagyfuvola	8'	NM
Nagydugott	16'	Ped.	Ötöd	3'	KM

létezik, amíg ott is szemet nem szúr egy

Nagymû		Kismû		Pedál	
1.Főszólam	8'	5.Dugott	8'	9.Nagydugott	16'
2.Nagyfuvola	8'	6.Kisfuvola	4'	10.Alnyolcad	8'
3.Nyolcad	4'	7.Ötöd	3'		
4.Kevert 2x	1 1/2'	8.Piczfuvola	2'	Kapcsolat. Szélűrtő	

„szakembernek”!

Dicsőszentmárton, Tárnáveni, Sankt-Martin /R/ - 1890 Kolonics István M/6,

Kolonics István 192. műve. A még hátralévő két munkás esztendőben hét orgona vár megépítésre, fantasztikus ez a munkatempó és ne felejtjük el, hogy bizonyítottan minőségi munkáról van szó! A dicsőszentmártoni orgona ma is „munkaképes”, de szótlán. Az orgonakarzat előterében az adomány elektromos harmónium „zengi” Isten dicséretét. A hosszú szótlanság vége pedig a javíthatatlan némaság lesz.

Az orgonaszekrény a krasznaihoz hasonló

Tárnáveni (Dicsőszentmárton, Sankt-Martin) /R/ 1890 **Kolonics István M/6**

Potrivit încrustăpiei scândurii frontale a°ezată pe consolă este „*Cel de-a 192-a operă a lui Kolonics Istvan la Tg. Secuiesc 1890*”. Dulapul orgii reflectă stilul clasic, frontispiciul are trei panouri cu aranjamentul de **5-9-5** al tuburilor principale 8' între *c-c'*. Consola a fost mascată ca *Pozitiv* în fața cu 15 tuburi, care sunt dispărute. Consola fără pedala, manualul cu 54 de sunete, ambitusul C-f”. De și lipsește poziția de *două picioare*, cu *Quinta* paleta sonoră este echilibrată. Orga se poate folosi, dar este înlocuit cu o armoniu electrică. *De gustibus...*

klasszicizáló, három síptükrös homlokzattal, a principál 8'-as sípok **5-9-5** elhelyezésével. Ebből a középső síptükröben (*c-gisz*) kilenc, míg a két szélső szélein (az *a, bé, h, c1*) négy kap elhelyezést. A középső 3-3 síp néma. Természetesen előljátszós, a pedálnélküli játszóasztal eredetileg 15 díszsípval volt álcázva, ezek eltűntek. A 2' fekvés hiányzik, hangképe kiegyensúlyozott. Hngterjedelme C-f3, 54 hang.

Ege, Ighiu, Egendorf /R/ - 1868 Kolonics István M/6

„A hívek adományából 1868-ban, 600 forintért vásárolták” (K.Ek.1977)
Rövidoktávós orgona.

Felvinc, Unirea, Oberwinz /R/ 1859 Kolonics István M+P/14

Egy manuálos (C-c'''), pedálos (C-c) játszóasztala 14 szólóregiszterrel ellátva. 1903-ban Csintalan Gyula, 1946-ban Szeidl Ferenc javította a beírások szerint

Fotomartonos, Foto° /R/ - 1872 Kolonics István M/5

1902-ben vásárolták a kőrspataki római katolikus egyháztól.
„(...)a megelőző orgona építése idejéről nincs adatunk. Ezt a régi orgonát a fotomartonosi egyházközség az 1902. december 11-iki 6.sz.

Manual		Pedal
Flauta major	8'	Subbass
16'		
Silvestrina	4'	Pedal Coppel
Csucs fuvola	4'	Tremolo
Fugara	4'	5 felirat hiányzik
Mixtur		
Quint	2 2/3'	
Octav	2'	
Principal	4'	

Ighiu (Ége, Egendorf) /R/ 1868 Kolonics István M/6

“Cumpărată din donația credincioșilor, în 1868, pentru 600 de forinți.” (E.R.C.-R 1977)
Este o orgă cu octavă scurtă, probabil de dată mai veche.

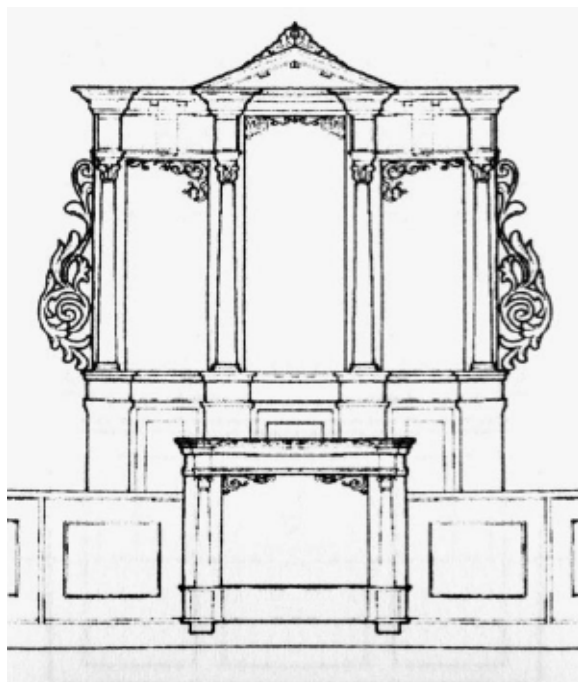
În anul 1859 este construită de către Kolonics °i orga bisericii reformate din **Unirea (Vinpul de**

Principál	8'
Octav	4'
Quint	3'
Flauta amabilis	4'
Coppel	8'
Portunal	8'

Sus, Felvinc), reparată apoi în 1903 de Csintalan Gyula °i în 1946 de Szeidl Ferenc. Ea dispune de o consolă dotată cu un manual cu 4 octave C-c'' °i cu un pedalier de o octavă, avînd 16 registre.

Foto° (Fotomartonos) /R/ -1872 Kolonics István M/5

Orga cu cinci registre a fost cumpărată în 1902 de la biserica romano-catolică din Valea Cri°ului.”...despre timpul construirii orgii precedente nu dispunem de date. Potrivit procesului-verbal nr. 6 din 11 decembrie 1902 al presbiteriului comunității biserice°ti din Foto°, i-a fost vândută...maistrului organist Komsa Dávid.

presbiteri jegyzőkönyv értelmében(...) Komsa Dávid orgonamesternek adta el.” (K.Ek.1977)

(E.R.C.-R 1977)

Gyulafehérvár, Alba Iulia, Karlsburg / K/Székesegyház – 1877 Kolonics István op.134

Alba Iulia (Gyulafehérvár, Karlsburg) (C) Catedrală-1877, Kolonics István op. 134

1877-ben **Kolonics István** új, neogót stílusú orgonája váltja fel az előző, tönkrement barokk hangszert. Az orgonakarzat is Kolonics műve. E munka elkészítésében Steigl József mérnök segítette. A hangszer tervezésében, átvételekor „Zsaskovszky Ferenc egri főegyházi karnagy és tanár szakvéleményét kérték ki”. (Geréd 1994). Egy pedálsípon a mester beírása is olvasható:

În anul 1877 locul instrumentului baroc este preluat de orga nouă de stil neogotic a lui **Kolonics István**.^a balconul este opera lui, fiind ajutat în realizarea lucrării de către inginerul Steigl József. În proiectarea și recepționarea instrumentului a fost solicitată părerea de specialist a lui Zsaskovszky Ferenc, capelmaister și profesor al bisericii din Eger (Ungaria n.n. Geréd 1994). Pe un tub pentru pedală se pot citi și cuvintele maestrului:

„Kolonics István sajátkezű 134. műve, született magyar honba, Bácskában Szabadkán behívatott Erdélybe 1855. Lakásom Kézdivásárhelyt. 1877 jún.18 Gyulafehérvár”

„A 134-a operă de mână proprie a lui **Kolonics István**, născut pe pământ maghiar, în Bácska, la Szabadka chemat în Transilvania în 1855. Locuința mea în Târgu - Secuiesc. 1877, 18 iunie Alba Iulia.”

A mellmű külön szekrényben, külön billentyűzettel kis, önálló orgona, így két orgonára írt művek megszólaltatására is alkalmas biztosít. Az orgonát az 1970-es évek végén javították és új, mechanikus játszóasztallal látták el. Az új játszóasztal regiszterszerkezete elektromágneses nyitást kapott, ellátták hengerverszerkezettel és két szabadkombinációs sorral is. Az orgona hangképét két nyelvregiszterrel gazdagítják (?).

Construirea orgii catedralei, potrivit inscripției încrustate a consolei originale, poate fi datată între anii 1874-1875, ca cea de-a 134-a operă a lui Kolonics.

Dulap neogotic. Pectoralul (Brustwerk) în dulap separat, cu claviatură separată, constituie o orgă mică, separată, ceea ce oferă posibilitatea de a se executa opere scrise pentru două orgi.

Orga este reparată la sfârșitul anilor 1970, fiind

I. Manual: C-g^m 56 hang

II. Manual: C-g^m 56 hang

Pedal: C-c 25 hang

1. Flöte	16'	15. Geigenprincipal	8'	29. Violonbass	16'
2. Gedackt	16'	16. Fl. dolce	8'	30. Subbass	16'
3. Principal	8'	17. Traversflöte	8'	31. Quintbass	10'
4. Waldflöte	8'	18. Salicional	8'	32. Violonbass	8'
5. Weichflöte	8'	19. Rohrflöte	4'	33. Principalbass	8'
6. Flöte	8'	20. Gemshorn	4'	34. Octavbass	4'
7. Violine	8'+4'	21. Flöte	2'		
8. Octav	4'	22. Waldflöte	2'		
9. Flöte	4'				
10. Fugara	4'	Pozitiv:			
11. Quint	2 2/3'	23. Nagydogott	8'		
12. Super octav	2'	24. Portunal	8'		
13. Mixtur 5x	2'	25. Principal	4'		
14. Mixtur 3x	1 1/3'	26. Csúcsfuvola	4'		
27. Quintfuvola	3'				
28. Octav	2'				

Ped 30, 32 nagy orgonából

Gyergyószentmiklós, Gheorgheni, Niklasmarkt /K/ - 1872. Kolonics István op. 110 M+P/14

A római katolikus templomban az orgonaszekrényen az organista feje fölött a következő felirat volt olvasható: „Készítette Mihály püspök, hogy híven az Istent nyocszáztíz sípján zengve dicsérje velünk.” A játszóasztal eredetileg két manuálos, az orgona hangterjedelme C-g”, a pedálé C-a . 14 szólóregiszter, 2 kopula, egy széláteresztő – ezek a manuálok két oldalán helyezkedtek el. Kolonics István ennél a hangszernél is megcsillogtatta kísérletező-újító tehetségét egy 8 lábás Harmonika regiszterhez tartozó, a játszóasztalban elhelyezett fúvórendszerrel kiépített harmónium nyelvsorral. Az orgonaszekrény neogótikus, a játszóasztalt álcázó fémsípok négyes tagolásban, ugyanebben a stílusban helyezkednek el.

Eredeti diszpozíció:

Homoródalmás, Mere^oti

Az unitárius egyház a régi Eitel-féle orgonát cserélteti ki Kolonicssal, 1868-ban kötik meg az alkut. Kolonics kétmanuálos, pedálos orgonát épít, mely az intarzia szerint „Kolonics István 103-ik műve 1870” Homlokzatsípjait az első világháborúban elrekvirálják. 1928-ban Carl Einschenk, megőrizve

dotată cu o consolă nouă, mecanică. Structura de registre a noii console prime^ote deschidere electromagnetă, două^oiruri de combinații libere, și cuplare cu sistem cilindric.

Este îmbogățit și registrul timbral prin introducerea a două registre linguale.

Gheorgheni (Gyergyószentmiklós, Niklasmarkt) /K/ - 1872. Kolonics István op. 110 M+P/14

În biserica romano-catolică, pe dulapul orgii, deasupra capului organistului se află următoarea inscripție: „Construcția comandată de episcopul Mihály pentru ca, crezându-l pe Dumnezeu, răsunând din optsutezece tuburi, să-l laude cu noi”.

A 110-a operă a lui Kolonics István în Târgu – Secuiesc, (Inscripția de deasupra celui de-al doilea manual). Deasupra primului manual stă scris (în limba maghiară): „Existența mea i-o datorez episcopului Fogarassy Mihály pe care l-a dat drept binecuvântare Transilvaniei, Hristos, Domn al tuturor” Consola este de două manuale C-g”, pedala C-a. Pe cele două laturi ale manualului se află 14 registre timbrale, 2 cuple, 1 deschizător de vânt.

și la acest instrument muzical Kolonics a făcut să strălucească talentul său de experimentator-inovator printr-un^oir de ancii de armoniu construit prin sistemul mecanismului de suflăt a^oezat în consolă. Dulapul (corpul) orgii este neogotic, tuburile metalice ce camuflează consola sunt a^oezate în același stil, cu compartimentare în patru.

Mere^oti (Homoródalmás).

Biserica unitariană ia legătura cu Kolonics pentru ca în locul orgii Eitel cu 12 registre complet stricată să construiască una nouă. Kolonics a construit o orgă cu două manuale, cu pedală, potrivit încrustației „A 103-a operă a lui Kolonics István, 1870”.

În anul 1918 și de aici au fost rechiziționate tuburile metalice. La propunerea lui Carl Einschenk orga a fost reconstruită în 1928, cu păstrarea dulapului Kolonics original.

a Kolonics-szekrényt, az orgonát átépíti.

Inucu (Inaktelke)/R/ -1891 Kolonics

I Manual

Principal 8'
Flauta major 8'
Holflöte 8'
Octav 4'
Flauta 4'
Mixtura4x

II Manual

Bourdon 8'
Salicional 8'
Principal 4'
Flauta traver 4'
Harmonica 8'

Pedal C-a 23 hang (c-ism)

Viola 16'
Subbass 16'
Szélürítő
Copula man.
Copula ped

Inaktelke, Inucu /R/ - 1891 Kolonics

István op. 197 M/6

„1890. február 26-án az egyházközségi közgyűlésen jött létre a vásár, mely szerint Kolonics István 1891-re elkészíti, leszállítja és felszereli az orgonát az inaktelki templomban a kialakított 570 forintért.” (K.Ek.1977)

A megelőző orgonát Kolonics István vásárolta meg 20 forintért0.

Az 1891-ben átadott orgona homlokzatsípjait elrekvirálták az I.-ő világháborúban

A 10/1918. számú presbiteri jegyzőkönyv szerint az átadott homlokzatsípokért 342 koronát fizettek az egyházközségnek.

Kászonújfalu, Casinul Nou /K/ -1886

Kolonics István op.178 M+P/11

Klasszicista orgonaszekrény három sípmezővel, pozitívnaak álcázott egy manuálos (C-g’’’), pedálos (C-c) játszóasztallal. A szekrény oszlopdíszes, világos színezéssel, aranyozott szegélyel. Lábfűjtatása elektromosra átalakítva. Az orgonaért 1885 január 9-én szerződtek Kolonics Istvánnal 1650 forint értékben.

A szerződés szövege szerint a hangszernek december elejére kellett elkészülnie, de csak 1886. október 13-án fejezte be. Átvételkor még 100 véka rozssal ajándékozták meg a mestert, mert a munka nagyon tetszett. Az orgona felszentelése 1886. november 21-én volt, az akkori kántor Szász József, sorrendben a 27-ik.

Kecset-Kisfalud, Páltini° /R/ - 1871

Kolonics István op. 108 M/6

Az orgonán az 1871-es évszám szerepel,

István Op. 197 M/6

„Târgul a fost încheiat la 26 februarie 1890, în adunarea generală a comunității bisericești, potrivit căruia pentru anul 1891 Kolonics István construiește, aduce la fața locului și instalează orga în biserica din Inucu contra sumei învoite, de 570 de forinți.” (E.R.C.-R-1977)

Orga anterioară a fost cumpărată de Kolonics István cu ocazia deplasării sale din 26 februarie 1890, pentru 20 de forinți. Bănuiesc că orga ar putea fi o transformare a instrumentului precedent.

Orga predată în 1891 a fost deteriorată în timpul primului război mondial, fiind luate tuburile.

Potrivit procesului-verbal nr. 10 din 1918 al presbiteriului, pentru tuburile de frontispiciu predate comunității bisericești s-au plătit 342 forinți.

Casinul Nou (Kászonújfalu) /C/ - 1886

Kolonics István op. 178 M+P/11

Lucrările de construire a orgii au fost contractate cu **Kolonics István** la 9 ianuarie 1885, în valoare de 1650 de forinți.

Potrivit textului contractului instrumentul trebuia să fie gata până spre începutul lui decembrie, dar lucrarea s-a încheiat numai la 13 octombrie 1886. În ciuda întârzierii, la preluare meșterului i s-au dăruit 100 banișe de secară, întrucât lucrarea a fost apreciată. Sfinșirea orgii a avut loc la 21 noiembrie 1886.

Inscripția aflată pe orga bisericii Sfântul Nicolae prezintă: „A 178-a operă a lui Kolonics István din Târgu – Secuiesc, 1886.”

Dulap clasic cu 3 panouri ale tuburilor, consolă camuflată ca pozitiv, dulapul este ornat cu coloane, coloratură deschisă, cu margini aurite.

de az íratok szerint 1872 augusztusában fejezte be Kolonics az orgona építését, költségeit – 403 frt. - erdei fa árából, pénz és természetbeni adományok gyűjtéséből fedezték.

Az orgonaépítés idején a kántor Bálint Ferenc volt.

A klasszicista orgonaszekrény homlokzatsípjait (19) 1918-ban elrekvirálták. 1951-ben és 1986-ban Szász Dénes javította.

Kézdivásárhely, Târgu-Secuiesc, Sekler-Neumarkt /R/ 1861 Kolonics István M+P/13

„A kézdivásárhelyi ev. ref. egyház hívei buzgóságából készült 1861-ben.” – olvasható az orgona homlokzatán a felírás.

Az alku 1859-ben kötik meg. Idézetek a presbiteri jegyzőkönyvekből:

„Az orgona iránti alku megkötésére a múlt ülésen kinevezett bizottság által – miről úgy

Portunal	8'
Coppel	8'
Flauta m.	4'
Mixtura	1 1/3'
Octav	8'
Principal	2'

Manual

Flota ama	4'
Mixtura	4x
Sup. Octav	2'
Fugara	4'
Octav	4'
Principal	8'
Copula	8'
Portunal	8'

Pedal

Subbass	6'
Bourdonbass	8'

Tractură mecanică, cu cutie de suflu cu culise, alimentarea cu aer: mecanică, transformată în alimentare electrică.

Consola cu un manual cu ambitusul C-g”, pedală C-c. Pentru orgă s-au plătit 1650 forinți + 100 banișe de secară. Cantorul de atunci era Szász József, cel de –al 27-lea în ordine.

Păltini° (Kecset), /R/ - 1871 Kolonics István op. 108 M/6

Pe orgă este menționat anul 1871; potrivit scriptelor construcția a fost încheiată de Kolonics în august 1872 în biserica reformată Tuburile de frontispiciu ale dulapului (19) au fost rechiziționate în 1918. Alimentarea cu aer este mecanică, consola cu un manual C-c”, cu 6 registre.

Reparată în 1951 și 1986 de Szász Dénes. În timpul construirii orgii cantor era Bálint Ferenc (1868-1872). Cheltuielile construirii orgii au fost acoperite (403 Frt.) din contravaloarea lemnelor din pădure, colecte de bani și – produse - în natură.

Târgu-Secuiesc (Kézdivásárhely, Sekler-Neumarkt), biserica ref./R/ 1861 Kolonics István M+P/13

referáltak, hogy orgonaművész Kolonits István urat, mi után maga személyesen a gyűlés eleibe hívatott, újabban is elpróbáltatott az alku, több szó folytatás utáni az alkut 2950 osztrák forintokba lehetett megállapítani.”(478.old. 87. 1859)

Főgondnok atyánkfia előterjeszti, hogy az orgonaművész Kolonits István szóval bejelentette, hogy az orgona egészen készen van. Azt által akarja adni. Kéri a még bennlevő fizetését a Contractum értelménél fogva kifizetni a mi eránt az Egyházi tanács intézkedését kéri hogy e szerént e kérelmest értesíthesse – mire Egyháztanácsunk az előterjesztést tárgyalás alá vette % mi után Kolonits István házassága által magát szinte így ide kebelezte % Neje után biztosítékkal is bír – Egyháztanácsunk méltányosnak látja művésznak illendőségét kiadni, egyszersmint

f ő g o n d n o k
A t y á n k f i á t
felhatalmazza
s z á m v e t é s
ú t t y á n
az előleges részt kifizetni. Az átvétel iránt az idő kinyílásával midőn a tavasz kellemes napjai bekövetkeznek – intézkedni fog. (42. old. 31. 1862 március)

Főgondnok
A t y á n k f i a
előterjeszti,
hogy az orgona vizsgálatása és átvétele előbbi

határozatok szerint melegebb időre lévén halasztva, mivel pedig már az is megérkezett, kéri az e feletti intézkedést. (49. old. 41. 1862)

Orgonaművész Kolonits István a gyűlésben megjelent.Kérése, hogy a még hátra lévő illetősége fizetessen ki, mire Határozat: Lehető hamarsággal bármi úton kérelmes kielégítése intéztessen el (...) Az orgona árból hátra levő pénz (...) a Szabó Sámuel fele hagyományból vétessen fel ás az

Pe dulapul orgii pe o tăblișă se află scris următorul text „Construită prin bunăvoința credincioșilor din eclesia reformată din Târgu-Secuiesc în 1861.” Învoiala pentru construcția orgii este încheiată în 1859. Citatele din procesele – verbale presbiteriale din parohia reformată din Tg. Secuiesc oferă următoarele informații:

„Prin Comisia pentru încheierea învoielii asupra orgii, numită în adunarea trecută –despre care (învoială n.n.) s-a spus că, după ce domnul Kolonics István artist organist a fost chemat și s-a prezentat personal făcând din nou proba învoielii, după curgerea mai multor discuțiuni s-a putut cădea la învoială în 2950 forinți austrieci.” (478 p. 87) „Fiul Domnului, Epitropul principal, relevă că artistul organist Kolonics István a dat oțirea prin propriul grai

că orga este gata în întregime. Voind să o predea, cere a se dispune plata potrivit contractului, a sumei de plată încă neprimită - cerând demersul Consiliului bisericesc. Consiliul nostru bisericesc a luat în discuție cererea pinând cont că prin căsătorie Kolonics István s-a integrat aici aproape complet. Soția lui reprezintă o garanție în plus astfel încât Consiliul nostru bisericesc consideră că e corect a se efectua plata sumei cuvenite artistului, imputernicindu-l totodată pe Fiul Domnului, Epitropul pr. de a plăti, pe bază de socoteli, partea de arună.

Fiul Domnului, Epitropul pr. face referirea că probarea și preluarea orgii potrivit celor hotărâte anterior fiind amânate pentru timp mai călduros, iar acesta fiind sosit, cere a se dispune în această privință” .(pag.49, 41 1862) „Artistul organist Kolonics István și-a făcut prezența în adunare. Cere ca

restul de răsplată să-i fie plătit, la care hotărâte : Împlinirea cât mai iute și pe orice cale a cerinței să fie aranjată(...) Bani ce mai urmează din prețul orgii (...)să fie ridicați din cei lăsați la Szabó Sámuel și artistul organist să fie îndestulat (p. 238,134 precum și p.239. 107, 1865)”

Aadar fiind vorba de datorie, situația nu era alta nici acum un veac și jumătate. Consola cu un manual C-d”, pedala C-h

orgonaművész elégíttessen ki. (238. old. 104 valamint 239. old. 107. 1865)”

Lám, a helyzet – ha adóságról volt szó – másfél száz évvel ezelőtt sem volt más.

A pozitívnak álcázott játszóasztal manuáljának hangterjedelme C-d’’, a pedálé C-h, 12 szólóregiszterrel.

Kóbor, Cobor, Kiwern /R/ - 1870 Kolonics István op.77 M/10

„, E l i s m e r é s . Alulírottak legjobb tudásuk szerint tanúsítják, hogy orgonakészítő, t. Kolonics István úr kóbori egyházunkban 1870-ben egy tűzváltozatú orgonát állított fel és adott át, kötelezván magát arra, hogy 16 évig művének szántsándékos rongálásán kívül jöhető hibáiért felelősnek marad. Ez idő lejárván, az említett művész úr, ígéretéhez híven, e mai napon itten megjelent, művének utána tekintvén, annak minden részét előttünk felmutatta, és az egészben épnek találtatott. Az orgonának

Manual

Principal	8’	Mixtura4x	2’
Octav	4’	Mixtura2x	1 1/2’
Salicional	8’	Flota	4’
Fugara	4’	Portunal	8’
Superoctav	2’		

mechanikai oldala, a fúvónak kitartósága, a szelláda hibátlansága, a sípművek változatlansága, azok gyönyörű hangja, az egész műnek correct szerkezete a tizenhat évi kipróbálás után eléggé tanúskodik, és biztosítanak bennünket a mű messze ideig leendő fennmaradása felől; miknek folytán mi t. Kolonics István urat a jó orgona művészek egyik legjobbjának elismerni és így ajánlani legkedvesebb kötelességünknek ismerjük. Kelt Kóboron 1886-ban április 9-én. Nemes József segéd- és administráns lelkész. Szíjgyártó Albert k.tanító. Kósa István, megyei és főbíró, Szász János esküdt. Szabó István kisbíró. Szász János presbyter.”

cu 14 registre:

Cobor (Kóbor, Kiwern) /R/ -1870- Kolonics István op. 77 M/10

„Adeverire. Subsemnapii, în totală cunoștință de cauză adevăresc că, stimatul domn constructor de orgi **Kolonics István**, în biserica noastră din Cobor, în 1870 a ridicat și predat o orgă cu 10 variante, obligându-se că, timp de 16 ani, în afara cazurilor de stricăciuni voite, va rămâne răspunzător pentru deficiențele ce pot apărea. La trecerea

acestui timp, amintitul domn artist, credincios promisiunii sale, în ziua de astăzi și-a făcut prezența aici, revăzându-și opera, arătându-ne toate părțile acesteia, care s-au găsit a fi nevătămate. Partea mecanică a orgii, rezistența burdufului, starea bună a camerei de vânt, starea neschimbată a sistemului de tuburi, sunetele minunate ale acestora, construcția

Pedala

Bourdon	8’
Sub Bass	16’
Violon Bass	16’
Tremolo	
Copula man+ped	

corectă a întregului mecanism, după probarea făcută la împlinirea celor 16 ani stau drept mărturie suficiente și ne asigură în privința dăinuirii încă multă vreme de acum înainte a construcției; potrivit celor de mai sus considerăm drept cea mai plăcută datorie a noastră de a-l recunoaște pe stimatul domn Kolonics István cel mai bun dintre artiștii organiști buni și a-l recomanda ca atare. Dată în Cobor, la 9 aprilie 1886. Nemes József, paroh aj. și administrant, Szíjgyártó Albert, dascăl-cantor, Kósa István, primar pr., Szász János, jurat, Szabó István, viceprimar, Szász János presbiter”.(Erdélyi Protestáns Közlöny)

(E . P . K .)

**Kolozsvár, Cluj, Klausenburg /K/ 1874
Kolonics István op.124 M+P/9**

A Szent Péter templomban áll Kolonics orgonája, neogót stílusban épült orgonaszekrénye hármas tagolású, öt sípmezővel. A játszóasztalban egy fúvórendszerrel kiépített harmóniumnyelvsort helyezett el, redőnyben, ami az intarziatábla két oldalán elhelyezett kis regisztergombokkal működtethető. A játszóasztalt három sípmezőben elhelyezett sípok álcázzák pozitívnak, manuálja C-g^{'''}, pedálja C-a hangterjedelmű.

Albert József újította fel 1999-ben.

**Köpec, Căpeni /R/ - 1886 Kolonics
István M+P/10**

Az erdővidéki egyházmegyében legelőször Köpecen volt orgona (1756). Székely Márton pap feljegyzése szerint „özvegy Kovács Boldizsárné kegyes és nemes asszony csináltatta saját költségén”. (Halotti anyakönyv 1793). A régi orgona további sorsa ismeretlen. Újat Kolonics István épített 1866-ban. (K.Ek.1977) Az orgonaszekrény alkalmazkodik az enyhén lekerekített templomboltívhez, az egysípmezős homlokzatot két-két oszlop fogja közre. A játszóasztalt a szokásos

**Cluj Napoca (Kolozsvár, Klausenburg).
Biserica Sf. Petru.**

„Cea de-a 124-a operă a lui Kolonics István din Târgu – Secuiesc, 1874.”

În consolă a a^oezat, în volon, un 0ir de ancii pentru armoniu, realizat cu un mecanism de suflat. Se poate pune în funcțiune cu ajutorul butoanelor a^oezate pe cele două laturi ale tablei cu încrustație. Dulapul a fost construit în stil neogotic, cu 5 panouri de tuburi în frontispiciu. Consola, care are un manual cu ambitus C-g^{'''} și pedala C-a, este camuflată cu tuburi a^oezate pe 3 panouri imitând un *pozitiv*. Reînnoită de către Albert József, în 1999.

**Căpeni (Köpec) /R/-1866 Kolonics István
M+P /10**

În opera sa „Filius Posthumus” Benkő József

notează că, în diaceză Bazinului Baraolt a existat orgă pentru prima oară în Căpeni (1756). Potrivit însemnării preotului Székely Márton orga a fost construită pe cheltuiala proprie a binevoitoarei și nobilei doamne – văduva lui Kovács Boldizsár. (Registrul pentru morți, 1793) Soarta ulterioară este n e c u n o s c u t ă .

O nouă orgă a fost construită în anul 1866 de către Kolonics István. (E.R.C. –R 1977)

Au fost efectuate reparații în anul 1938 și 1941; în 1945 Magyar Árpád a completat-o tuburile, care au fost rechiziționate din frontispiciu.

Manual		Pedal	
Principal	8'	Subbas	16'
Coppel	8'	Violon	8'
Portunal	8'		
Fugara	8'		
Octav	4'		
Flota traver	4'		
Mixtur	4 x		

pozitivnak álcázó sípmező díszíti. A manuál hangterjedelme C-g^{'''}, a pedálé C-c. Javításokat 1938-ban és 1941-ben végeztek; 1945-ben Magyarai Árpád a rekvirált homlokzatsípokat pótolta.

Lele, Lelei /R/ 1888 Kolonics István
op.187 M/10

Az orgonát 1888-ban állította fel Kolonics 4000 ft-ért. A pénz Barabás János lelkész alapító 1600 koronájával 1872-től gyűlt össze. Klasszicista homlokzatú orgonaszekrény három sípmezővel, **7-11-7** sípösszetétellel. A homlokzati sípokat a játszóasztalt álcázó sípokkal együtt elrekvirálták, pótlásuk azóta saem történt meg. Az egymanuális játszóasztal hangterjedelme C-f^{'''}, 54 hang. 2001-ben Molnár József javította

Magyarláros, Lăpu°, Laposch
/R/ - 1887 **Kolonics István** op. 181 M+P/11

Az előző, 1862-ben épített orgonára Bíró Sándor gyűjtése hozta össze a pénzt,,1862.május 1-én gróf Teleki Miksáné szül. Collins Tenzy 50 forintos alapítványt tesz az orgonista

Lelei (Lele), /R/ Kolonics István op. 187
M/10

Dulapul orgii in stil clasic, frontispiciul cu trei panouri ale tuburilor **7-11-7**, consola cu un singur manual, cu ambitusul C-f^{'''}, 54 sunete. Consola a fost camufalată cu tuburi, dar °i ace°tia °i tuburile din frotispiciu au fost rechizipionate, °i de atunci nu au fost repuse. Alimentarea cu aer mecanică, transformată în alimentare electrică. A fost reparat de Molnár József (2001)

Lăpu°, (Magyarláros,Laposch), /R/ - 1887 Kolonics István op. 181 M+P/11

Orga anterioară construit în anul 1862 a fost înlocuit cu orga lui Kolonics în anul 1887. Alte date nu cunoa°tem despre tranzacþia făcută.

Lăpu° (Magyarláros,Laposch)/C/ - 1876 Kolonics István op.132 M/6

„Contract ce a fost încheiat între comunitatea bisericească romano-catolică din Lăpu° °i

1. Subbcopula	16' (ma 8')
2. Coppel	8'
3. Portunal	8'
4. Principal	4'
5. Flota amabilis	4'
6. Kis dugott	4'
7. Csúcs Fuvola	4' (ma Salicet 4')
8. Octav	2'
9. Quint	2 2/3'
10. Mixtura	1 1/3' 3x
Tremolo	

fizetésére.”(N.Ek.1987) A Kolonicséről nincs adat.

Magyarláros, Lăpu°, Laposch /K/ - 1876 Kolonics István op.132 M/6

1875-ben Kolonicsal az alábbi szerződést kötötték:

„Szerződés, mely kötött a magyarlárosi róm.kat. egyházközség és Kolonics István orgonaépítés között a következőkben:

1. Én Kolonics István kötelezem magam: a Magyarlárosi Róm.Kat. Egyház templomába jövő évi március 12-ikére egy a következő tervrendeztetű, hat változatú orgonát állítok be.
„Tervrendezet: A hangváltozatok sorozata sípmennyiséggel

Principál 4 láb, 54 hangú 70 fontos czinből

b) Octáv 2 láb, 54 hangú 70 fontos czinből

c) Mixtura 1 ½ láb 3 sor a második octáv felosztása szerint minden octáva egyforma sípokból fog összeállítatni és így ezen változat 162 sípot számít, mikor a többi változatok 54-et számítanak 70 fontos czinből

d) Coppel 8 láb 54 hangú dugott fa síp

e) Flauto 4 láb 54 hangú nyitott fa sípok, czin hangfedélzettel

f) Portunal 8 láb 54 hang fa sípok, a basszus oktávjában leszen 10 hang dugva, a többi nyitott fa sípok czin hangfedélzettel

g) Az orgona előjátékra fog készíttetni, a játékasztal előrészebe [homlokzat] díszítésül czin sípok fognak jönni. Az egész orgona festve lesz világos gyöngyszínre. A díszítések, melyek a terven láthatók, tiszta arannyal fognak aranyoztatni. A játékasztal belseje kemény fával borítva politurozottan fog kiállítatni gömbölyű változat huzonyokkal. A klaviatúrának egész hangjai fehér csontból, fél hangjai fekete fából fognak kiállítatni. Fúvója egyenes leend , egy nyomóval , egy szélkitartóval s egy szélkieresztő jelzővel, fúvónyomó-zárrel, az orgona testtől különálló szekrényben. Az orgona ventilusai kiszedhetők lesznek réz rugókkal (...) Az orgona felállításától számítva 4 évig felelősséget vállalok... Az ily módon elkészült orgona ára 800 forint leend, mely összegbe a templomba lévő avult orgonát 200 forintba á t v e s z e m . . .

constructorul de orgă Kolonics István, după cum urmează:

1. Eu, Kolonics István mă oblig ca, până la data de 12 martie a anului viitor (1876) în biserica Comunității Rom. Cat. din Lăpu° să instalez o orgă cu °ase variante, având următorul plan de aranjament:

Plan de aranjament: Seria°irul variantelor de sunete, cu cantitatea de tuburi

a) Principal 4 picioare, cu 54 sunete din staniu de 70 pfunzi

b) Octav 2 picioare , cu 54 sunete din staniu de 70 pfunzi

c) Mixtura 1 ½ picioare 3 rânduri, potrivit împărțirii celei de-a doua octave, fiecare octavă va fi din tuburi identice °i astfel această variantă va însemna 162 tuburi, pe când cealaltă variante vor număra 54, din staniu de 70 pfunzi

d) Coppel 8 picioare ,tuburi închise din lemn ,cu 54 sunete

e) Flauto 4 picioare, tuburi deschise din lemn, cu 54 sunete, cu acoperământ sonor din staniu

f) Portunal 8 picioare, 54 sunete, tuburi de lemn, în octava basului vor fi 10 tuburi închise, restul sunt tuburi deschise cu acoperământ sonor din staniu.

Orga va fi creată cu consolă în fașă, în partea din fașă a consolei (frontispiciu) drept decorapție vor fi tuburile de staniu. Întreaga orgă va fi vopsită în culoarea deschisă a mărăgitarului.

Ornamentele care se vād pe planul de aranjament, vor fi aurite cu aur curat. Interiorul consolei va fi acoperit cu lemn tare cu poleială, având butoane rotunde. Clapele cu ton ale claviaturii vor fi făcute din os alb, iar cele cu semiton din lemn de culoare neagră.

Va avea o singură foale °i o pedală de suflare, un menpinător de presiune °i un semnalizator de presiune cu închizător de suflare – presare, în dulap separat de corpul orgii. Ventilele orgii vor fi demontabile, cu arcuri din cupru ...Îmi asum răspunderile timp de 4 ani de la instalarea orgii (...)Prețul orgii astfel construite urmând să fie de 800 forinpi, sumă în care includ orga învechită aflată în biserică, pe care o preiau la prețul de 200 de forinpi...

Dat la Huedin, la 6 septembrie 1875.

Kaith Jakab

Kelt B.Hunyadon 1875. szept.6-án

Kaith Jakab
Egyházi főgondnok

Moldován József
algondnok

Kolonics István
K.vásárhelyi orgonaművész

„Ezen szerződésben meg írt orgonát mai napon átvettük készen és (...)

M.Lápos június 3. 1876” (Ferencz István plébános közlése)

Magyarzsákod, Jacodu, Ungarisch-Sacken /K/ - 1862 Kolonics István M/8

Az orgonát 1910-es évek végén vették Gyergyóalfaluból.

Nyárádmagyarós, Măgherani /R/ - 1873 Kolonics István op. 117 M+P/10

Az építés idején Pataki Dénes a kántor. A manuál hangterjedelme C-f”, a pedálé (nem működik) C-c. A Mixtura és a Flauta regiszterek nem használhatók

1947-ben pótolták a homlokzatból hiányzó sípokat. 1972-ben szekrényét átfestették. Állapota siralmas

Ozsdola, Ojdula /K/ - XIX.század eleje M+P/9

A templom előző, Kolonics által épített orgonája elpusztult, csak a játszóasztala maradt meg. Ennek alapján adatai: 1874 **Kolonics István** op. 123 M+P/9.

A mostani orgonát Kézdivásárhelyről a katolikusoktól vásárolták 1994-ben. A hangszert még Kézdivásárhelyen Kolonics István is többször javította. Építője ismeretlen.

Sarmaság, Sărmă^oag /R/ -1891 Kolonics István M+P/10

epitrof bis .principal

Moldován József
epitrof sec.

Kolonics István
artist organist dinTg.Secuiesc

Orga descrisă, în acest contract am preluat-o gata °i (...) *Lăpu^o, 3 iunie 1876*”

Jacodu (Magyarzsákod,Ungarisch-Sacken) /C/ 1862 **Kolonics István** M/8

Orga a fost cumpărată din Joseni, pe la sfârșitul anilor 1910

Măgherani (Nyárádmagyarós) /R/ **Kolonics István** op.117 M/8

Tuburile rechiziționate din frontispiciu au fost completate în 1947. Dulapul a fost revopsit în 1972. Pe orgă se află inscripția: „A 117-a operă a lui Kolonics István Târgu-Secuiesc 1873 ”

În timpul construirii orgii, cantor este me^oterul Pataki Dénes. Consolă cu un manual cu ambitus C-f”, pedala C-c ulterior eliminată.

Sistemul de pompare a aerului e mecanic. Mixtura °i Flauta nu funcționează. Tuburile metalice au fost rechiziționate, sunetul celor noi (completate în 1947) e „tocit”. Plânge după reparații °i acordaj. Dulapul orgii a fost revopsit în anul 1972.

Ojdula (Ozsdola)/C/ începutul secolului al XIX-lea M+P/16

Orga precedentă a fost distrusă, păstrându-se doar consola.

Pe baza acesteia, datele (instrumentului) sunt: 1874 **Kolonics István** op.123 .

În 1994 (cei din Ojdula) au primit în dar orga demontată a bisericii catolice din Târgu - Secuiesc.

Sărmă^oag (Sarmaság) /R/ - 1891 **Kolonics István** M+P/10

Orga cea veche „, a fost construită, potrivit contractului datat la 25 a lunii mai 1855 , de maistrul constructor de orgi orădean Kizsel István contra a 800 penghei-forinți. Orga era compusă din opt

Subcopula	16'
Coppel	8'
Flauta	4'
Mixtura 1 1/3' - 4 x	
Sup. octav	2'
Fugara	4'
Salicional	8'
Quint	3'
Octav	4'
Principal	8'
Tremula	

A régi orgonát „1855. május hó 25-én kelt szerződés szerint Kiszél István váradi orgonaműves készítette 800 pengő forintokért. Az orgona nyolc változatból állott...[és] az 1885. évi nagy tűzvész áldozata lett” (N.Ek.1987) Az új, a krasznaihoz hasonló orgonát Kolonics 1891-ben építette a templom belső berendezésével együtt, az átvétel 1892. február 16-án történt 1918-ban homlokzatsípjait (21 darabot) elrekvirálták, ezeket 1969-ben Domokos Cs. Domokos 7500 lejért pótolta.

Sáromberke, Dumbrăvioara, Scharnberg /K/ - M/8

A játszóasztalon ez áll: „Kolonics István műve 1870.” Valószínűleg átépítés, mert nem használ opus számot, a szekrény és a belső részek is régebbi hangszerre utalnak. Kolonics a rövid oktávot és a hangképet egyaránt megőrizte, mint 1868-ban Csíkdelnén.

variante... (i) a devenit jertfa marelui incendiu al anului 1885.” (E.O. 1987) Kolonics István a construit, în 1891, o orgă nouă, asemănătoare celei din Crasna (1892 Op.198).

A fost preluată, împreună cu aranjamentul interior al bisericii, la 16 februarie 1892. În 1918 tuburile de frontispiciu (21 bucăți) au fost luate, fiind completate apoi de către Domokos Cs.Domokos, contra sumei de 7.500 lei, în 1969.

Dumbrăvioara (Sáromberke, Scharnberg) /C/ - M/8

Pe consolă se află înscris:” Opera lui Kolonics István 1870”.

Nu folosește nr. de opus, *dulapul*, cât și părțile interioare fac trimitere la un instrument de dată mai timpurie. Kolonics a păstrat atât octava scurtă, cât și registrul timbral.

Sâncraiu (Sepsiszentkirály) /R/ - 1879 Kolonics István op.146 M/5

După cum rezultă dintr-o însemnare, în

**Sepsiszentkirály, Sâncraiu /R/ - 1879
Kolonics István** op.146 M/5

Amint egy feljegyzésből kiderül, a gyülekezetnek régebben már két orgonája is volt (K.Ek.1977)

Sóvárád, Sărăpeni /R/ - 1873 Kolonics István op.120 M+P/11

A szászvárosi régi református templomból vásárolt Kolonics-orgonát 1936 február 2-án állították fel Sóvárádon, a templom alacsony méretei miatt némileg megkisebbitve. A munkát Szeidl Ferenc végezte, pótolva a hiányzó homlokzatsípkat is.

1975 júniusában Mesnyi János javította és villanymotorral látta el.

Szabéd, Săbed /U/- 1885 Kolonics István M/8

Az 1873. április 12-én leégett orgonát pótolták a Kolonicséval.

Szászfenes, Flore^oti, Fenesch /K/ - 1870 Kolonics István op.91 M/6

Javította: Simon László 1927 október 1-én

Székelykeresztúr, Cristuru-Secuiesc, Kreutz /R/ - 1869 Kolonics István M/10

Klasszicista orgonaszekrény timpanonzárással a tetején. Az egy manuális, pozitívnek álcázott játszóasztal hangterjedelme C-g[”]. Az orgona beszolgáltatót sípjait Szeidl Ferenc pótolta 1942-ben

Székelyudvarhely, Odorheiu-Secuiesc, Odorhallen /K/ Plébániatemplom, 1879 Kolonics István op.135 2M+P/17

A homlokzat három részre oszlik, a karzat három ívének megfelelően. A két szélen a

perioda anterioară comunitatea avusese chiar două orgi.

„În anul 1839, contra a 360 r.forinți în polițe, cedând încă (în completare) orga cea mică, care a fost comandată de dascălul °colar reformat din Păpăuși al meu domn Me^oter Barabás István”.(E.R.C.-R 1977)

Sărăpeni (Sóvárád) /R/ - 1873 Kolonics István op. 120 M+P/11

Din materialul arhivistic, care e incomplet, despre orga cea veche se poate citi doar că, pentru ultima dată a fost reparată în 1904; a fost cu 8 registre. În 1925 se putea afla într-o asemenea stare încât comunitatea începuse să fie preocupată de gândul cumpărării unei orgi noi. (E.R.C.-R 1977)

Orga lui Kolonics, mic^orată întrucâtva din cauza mărimilor joase ale bisericii, a fost instalată în Sărăpeni la 2 februarie 1936. Până atunci se afla în biserica reformată veche din Oră^otie. Munca a fost efectuată de Szeidl Ferenc, completând, totodată, °i tuburile de frontispiciu lipsă.

A fost renovată °i dotată cu motor electric în iunie 1975, de către Mesnyi János. Dispoziția orgii este identică cu cea a orgii din Huedin.

Săbed (Szabéd) /U/ 1885 Kolonics István M/8

Orga cea veche semăna cu orga din Chibed, a lui Bodor Péter.

La 12 aprilie 1873 a ars.

Flore^oti (Szászfenes, Fenesch) /C/ 1870 Kolonics István op.91 M/6

Inscripție pe consolă: „Cea de-a 91-a operă a lui **Kolonics István** 1870,,.

Reparată de Simon László la 1 octombrie 1927.

Cristuru-Secuiesc (Székelykeresztúr, Kreutz) /R/ - 1868 Kolonics István M/8

Tuburile orgii din frontispiciu, rechiziționate au fost completate de Szeidl Ferenc în 1942.

Anul construirii orgii-Kolonics din biserica reformată este 1869. Dulap în stil clasic cu

hangzószerv foglal helyet egy-egy fecskéfészekszerűen függesztett tartóban, melyeket oszlopok szegélyeznek, felső részüket timpanon zárja. A középső rész néma sípjai a játszóasztalt álcázzák.

1972-ben, majd 1983-ban majd 1985-ben

Principal	8'	
Octav	4'	
Quint	2 2/3'	
Salicional	8'	
Fugara	4'	
Superoctav	2'	
Mixtura	1'	4x
Flauta	4'	
Copula	8'	
Subcopula	16'	

javították, 2003-ban Pap Zoltán felújította és bővítette az orgona hangképét.

**Szentlélek, Biserican /K/ - 1891
Kolonic István M+P/7**

I.Manual: C-g''' 56 hang

1.Man.bass	16'
2.Principal	8'
3.Portun	8'
4.Principal minor	4'
5.Flauto alto	4'
6.Quint	3'
7.Prestant	2'
8.Mixtura	4x

II.Manual: C-g''' 56 hang

9.Salicional	8'
10.Gamba*	8'
11.Vioară principal	4'
12.T.Silvestrina	4'
13.Piccolo	2'
14.Quint	2 2/3'

Pedal:C-a 22 hang

15.Subbass	16'
16.Quintbass	12'
17.Octavbass	8'
Man Copula	
Ped.Copula	

* A Gamba helyett az eredetiben Flaut travers 8' volt.

încheietură triunghiulară pe partea superioară.

Consola este de un manual C-g''', cu 5-5 registre pe cele două laturi ale consolei. Consola este camuflată pozitiv.

Odorheiu-Secuiesc (Székelyudvarhely, Odorhallen) /C/ Biserica parohială -1879 **Kolonic István** op.135 2M+P/17

Deasupra manualelor se poate citi autograma maistrului: „Kolonic István op.135 Târgu-Secuiesc,, iar în consolă se menționează anul 1879.

Frontispiciul se împarte în 3 părți, coresponzător celor trei arcuri ale balconului.

Pe cele două margini se află a°ezat organul sonor în câte o cutie sonoră, atârnată sub forma cuibului de rândunică, ele fiind cuprinse între coloane corintiene. Partea superioară este închisă prin timpanon.

Tuburile mute ale părții de mijloc camuflează consola.

A fost reparată în 1972, apoi în 1987 și în 2004.

Biserican (Székelyszentlélek) /C/ - 1891 **Kolonic István** (?) op.195 M+P/7

Construcția interioară a orgii este veche, adăugarea pedalei – de dată mai recentă. De fapt, Kolonic István a reparat și a revigorat un instrument mai vechi.

Tama°falău (Székelytamásfalva).R/ 1881 **Kolonic István** op.154. M+P/7

În biserica reformată se află „A 154-a

Az orgona belső szerkezete régi, a pedál hozzáépítése későbbi. Kolonics István egy régebbi hangszer javított ki és tett használhatóvá.

**Székelytamásfalva, Tama^ofaláu /R/ 1881
Kolonics István op.154. M+P/7**

A játszóasztal manuáljának hangterjedelme C-c^{'''}, a pedálé C-c[']. 1952-ben javították.

Szilágyerked, Archid, Erkedén /R/ - 1885 Kolonics István M/6

Szilágyszer, Ser /R/ - 1887 Kolonics István op.182 M/6

Klasszicista orgonaszekrény homlokzat, két oszlop közé zárt, 15 sípból álló egykazettás sípmezővel, tetején timpanonzárással. Az egymanuálos játszóasztal hangterjedelme C-f^{'''},

Coppel	8'	Octav	2'
Kis Dugott	4'	Principal	4'
Super oct.	1'	Subbass	16'
Quint	1 1/3'		

eleje néma sípokkal pozitívnak álcázva.

**Tekerőpatak, Valea Strâmbă /K/ - 1867
Kolonics István M/6**

Tövis, Teiu^o, Dreikirchen /R/ - Kolonics István M/5

**Tusnádfalú, Tu^onad-sat /K/ - 1883
Kolonics István op.168 M+P/12**

Tusnádi hangszerében Kolonics ugyanazt a

1. Coppel	8'
2. Principal	4'
3. Flota amat	4'
4. Octav	2'
5. Quint	2 2/3'
6. Mixtura	1'? 2x

operă a lui Kolonics István , din Târgu - Secuiesc, 1881.”

Consola cu un manual cu ambitusul C-c^{'''}, pedală C-c['] și apte registre. Reparată în 1994.

Archid,(Szilágyerked,Erkedén), /R/ - 1885 Kolonics István M/6

Ser (Szilágyszer), /R/ - 1887 Kolonics István op.182 M/6

Dulapul orgii în stil clasic, frontispiciul cu a singură casetă cu 15 tuburi. Stâlpii de la marginea dulapului sînt legate cu un timpanon, deasupra casetei cu tuburi. Fașada consolei camuflat (ornamentat) cu tuburi mute. Consola cu un manual, ambitusul ei C-f^{'''}. Alimentarea cu aer este mecanic.

Valea Strâmbă (Tekerőpatak), /K/ - 1867 Kolonics István M/6

Teiu^o, (Tövis,Dreikirchen), /R/ - Kolonics

István M/5

Tu^onad-sat (Tusnádfalu) Biserica parohială 1883-85

Pe încrustația consolei din Tu^onad-sat se află înscris: „A 168-a operă a lui Kolonics István, Târgu Secuiesc, 1883.” Pe tabla de avertizare de pe bufetul orgii se poate citi: „ *Operă cu al doilea mecanism. Având în vedere construcția lui necunoscută, nu e voie a se mânui fără indicație. 1885 Kolonics.* ”

Dedesubt – butoane de registru dotate cu

megoldást alkalmazta, mint a csíkszentgyörgyi orgonánál a két különálló szelládán elhelyezett „Nagy mű” és a „Kis mű” az általa szerkesztett speciális kopularendszerrel egy manuálon szólaltatható meg. Az orgonaszekrényen elhelyezett „utasítás” is hasonló. A nagytsunádi játszóasztalon „Kolonics István 168. műve Kézdivásárhely 1883” felírat olvasható az intarzián. Az orgonaszekrényen a figyelmeztető táblán ez olvasható: “Második szerkezetű mű. Ismeretlen szerkezeténél fogva utasítás nélkül kezelni nem szabad. 1885 Kolonics”. Alatta kulcsokkal (melyek már régen elvesztek) ellátott regiszterhúzó.

A pedál fölött lábregiszterek: “Lábmű, Kismű, Pedalcupula, Nagymű.”

Sajnos az “ismeretlen szerkezet” kulcslyukai vannak csak meg, a szerkezet maga, bár működőképes, használaton kívül helyeztetett a hozzá nem értés következményeként.

Az orgona homlokzata tíz siptükrös neoklasszicista álhomlokzat! Könnyebb volt így leplezni az elhurcolt sipállomány hiányát, hiszen annak fémsípokkal való pótlása nagy anyagi megterhelést jelenthetett a két világháború között. Ez a siprekvirálás az Angster-féle jegyzékben nem szerepel. Fából kiképezve, kifaragva, szobor és urnadiszekkel, a tojássoros, urnadiszes karzatpárkánnyal annyira stílusában egységes

chei care s-au pierdut de mult :

Deasupra pedalei sunt registrele pentru picior: „*Pedala; Manual secundar; Cuplă pedala; Manual principal;*”

Din păcate s-au păstrat doar găurile cheilor „construcției necunoscute”, însuși mecanismul, deși în stare de funcționare, rămâne neutilizat ca urmare a lipsei de pricepere în mânăuirea acestuia.

Prospectul orgii este înlocuit cu un pseudo-frontispiciu cioplit din lemn în stil neoclasicism! Imitație probabil a originalului, cu decoruri sculpturale și de urnă, cu balustradă (originală!) de strună ornamentată cu oriri ovale și decoruri de urnă, elementele de stil atât de unitare duc la presupunerea, pe bună dreptate, că și struna orgii este creația lui K o l o n i c s .

Pseudo-frontispiciul este acoperit în interior

cu un material textil de culoare neagră, în spatele lui – întregul or de tuburi

Principal 8 este din lemn, excepție făcând porțiunea *c”- g”*. În mod asemănător este construit și orul tuburilor *Principal 4*.

Alimentarea cu aer este rezolvată prin două foale cu pliuri suprapuse, foale de până având numai cel de jos. Sunetul orgii este extrem de frumos, amplu, scilpitor și călduș catifelat în același timp, cu toate că registrele pot fi dirijate doar manual, de pe consolă. Răposatul artist organist Benedek Kálmán nota: „Dintre orgile vizitate (...) cea mai monumentală este cea din Tușnad-sat, care are un sunet și o mixtură minunată.”

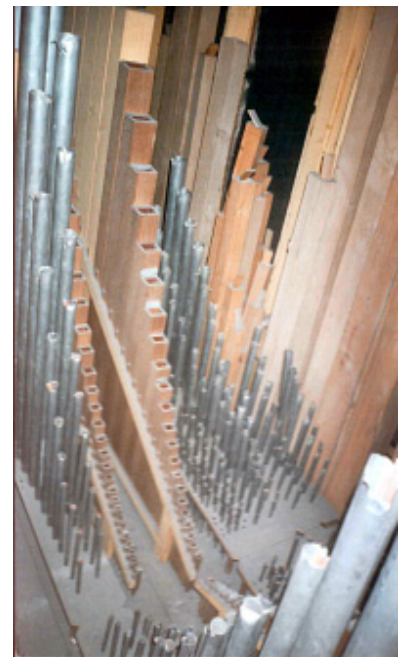

jegyekkel, hogy minden valószínűséggel feltételezhető, hogy az orgonakarzat is Kolonics alkotása.

Az állhomlokzat belülről fekete anyaggal

“Kismû Pedal Forte Nagy Lab Fúvó”
copula piano mû mû zár

Nagymû:	Principal	8'	Fa + fém – (lemn + staniu)
	Principaloctav	4'	Fa + fém
	Quint	3'	Fém
	Mixtura 5x	2'	Fém
	Vájt fuvola	8'	Fa
Kismû:	Kisfuvola	4'	Fa
	Viola gamba	8'	Fém
	Copula	8'	Fa
	Tibia Silvestris	4'	Fa + fém
	Piculo	2'	Fa + fém
Lábmû:	Octavbass	8'	Fa
	Violon	16'	Fa
Szélüritő.	Fortepiano.		

borított, mögötte a Principal 8' teljes sipsora fából, kivétel a 3. oktávszakasz. Ugyanigy a Principál 4'-as sipsora is fa. A levegőt két darab egymás fölé épített fúvó szolgáltatja, merevitője csak az alsó fúvónak van. A szélnyomás itt is, mint minden orgonájánál, 60 vizoszlop mm.

Az orgona hangja döbbenetesen szép, telt, csillogó és melegen bársonyos egyben, bár a regiszterek csak kézi vezérléssel a játszóasztalról irányíthatók. Benedek Kálmán néhai orgonaművész írta: "A meglátogatott orgonák közül a legmonumentálisabb a nagytusnádi volt, melynek csodálatos a hangja, mixturája." Megjegyzendő még a "Fúvózár" kapcsoló, mely mechanikus úton akadályozza meg a fújtatótalp lenyomását.

Újszékely, Secuieni /R/ - 1865 Kolonics István M/6 rövidoktávós

Kolonics építette 1865-ben, de tulajdonképpen egy régebbi orgona átépítése.

Újtusnád, Tu^onadu Nou /K/ - XVII.századi [?] M/5

Az orgonaszekrény egyenes vonalú, három sípmezővel, 3x9 síppal. Homlokzatán XVII. századi stílusjegyek: a szekrényt körbefutó hullámos lécz, valamint a homlokzatsípkokat záró angyalfejes – gondosan faragott, gazdagon aranyozott – díszek. Az orgona hátsó része módosított, feltehetően itt állt a billentyűzet. A szelláda és a fémsípkok eredetiek, a fasípkok egy része régi és szúette, más része újabb készítésű és jó állapotban van. Az előrehozott játszóasztal **Kolonics István** műve, billentyűzete 49 hangra készült. Mivel az orgona rövid mély oktávval épült, ezért a Cisz, Disz, Fisz, Gisz hangok kopulázva szólalnak meg. Építője egyelőre ismeretlen, de a hangszer nagyon sokban egyezik Erdély legrégebbi működő orgonájával, a pócshalival. Tervbe vett restaurálása sok mindenre választ adhat."(Dávid István)

Vajdahunyad, Hunedoara, Eisenmarkt

Secuieni (Újszékely)/R/ -1865 Kolonics István (?) M/6 cu octave scurte.

Este construită în 1865 de către Kolonics, dar în esență reprezintă o orgă mai veche, reconstituită.

Tu^onadu Nou (Újtusnád)/ C/ - datând din sec. al XVII-lea (?) M/5

Constructorul orgii este deocamdată necunoscut, dulapul orgii are linii drepte, dispune de trei câmpuri/panouri ale tuburilor, cu 3x9 tuburi. Pe frontispiciul său se regăsesc elemente de stil ale

secolului al XVII-lea: icipile ondulate ce înconjoară dulapul, precum și ornamentele cu capete de îngeri, sculptate cu grijă și bogat aurite, cu care se închid tuburile de frontispiciu. Partea din spate a orgii este modificată, putându-se presupune că aici se afla claviatura. Cutia de suflu și tuburile metalice sunt originale, o parte dintre tuburile de lemn sunt vechi și mâncate de carii, cealaltă parte fiind confecționată mai recent și se află în stare bună.

Consola amplasată în fața este opera lui Kolonics István, claviatura a fost făcută pentru 49 sunete. Datorită faptului că orga a fost construită cu octavă mare scurtă, sunetele Cis, Dis, Fis, Gis răsună cuplate.

Hunedoara (Vajdahunyad, Eisenmarkt)/ R/ 1882 Kolonics István M/8

Orga este cu un manual și opt registre, fiind construită pentru mănăstirea romano-catolică din

/R/ - 1882 **Kolonics István** M/8 Az orgona egymanuálos, nyolcregiszteres, s a vajdahunyadi római katolikus zárda részére készült. 1910-ben a zárdát lebontották, ekkor az vásárolták meg az orgonát a reformátusok..

Varsolc, Vár^olp /R/ -1866 **Kolonics István** M/6

Az orgonát máshonnan vásárolták, nincs róla feljegyzés. Egy manuálos játszóasztal, hangterjedelme C-c”, orgonaszekrénye klasszikus, 1952-ben Dénes Jakab javította.

Zabola, Zābala, Gebisdorf /K/ - **Kolonics István** M/6

A szelláda és a sípok egy része, a szekrény és oldalrácsozata, valamint a játszóasztal Kolonics István műhelyéből származnak. A Principal 8’ regiszter mély hangjai fából vannak a szekrény belsejében.

Bourdon	8’
Superoct	2’
Flöte	4’
Quint	2 2/3’
Principal	4’
Mixtur	3’

A homlokzatban a gravírozott ónsípok, a szekrényben folytatódó Principal sípok között található kisebb méretű sípok az ajkak szép gótikus íveivel egy régebbi orgona átalakítását sejtetik. Homoródalmási Bartha György orgonakészítő 1882. szeptember 10-én, majd 1893 június 5-én javította és hangolta.

Zágon, Zagon /R/ - 1925 Carl Einschenk 2M+P/14

Az előző orgonát Sepsibesenyő gyülekezetének adták el. Az új hangszer

Kolonics István építette, 1925-ben

Carl Einschenk kétmanuálosra bővítette, megőrizve az eredeti szekrényt.

Zsibó, Jibou, Siben /R/ - 1887 **Kolonics István** M+P/9

Hunedoara. Mănăstirea a fost demolată în anul 1910, orga fiind cumpărată cu această ocazie de către reformapi.

Vîr^olp (Varsolc), /R/ -1866 **Kolonics István** M/6

Orga lui Kolonics István din 1886. A fost cumpărată din altă parte. Reparată de Dénes Jakab în 1952. Consola e cu un manual C-c , cu 6 registre. Dulap în stil clasic.

Zābala (Zabola, Gebisdorf)/C/ - **Kolonics István** M/6

Camera de vânt, o parte din tuburi, dulapul, precum și consola se presupune că provin din atelierul lui Kolonics István. Tuburile grave ale registrului „Principal 8” sunt din lemn, fiind aezate în interiorul dulapului, iar în frontispiciu se găsesc tuburi de staniu gravate (punctate).

Frumoasele arcuiri gotice ale buzelor tuburilor de mărime mai reduse aflate între tuburile

Principal reprezintă semnale ale faptului că avem de a face cu o orgă „istorică”. În consola orgii găsim următoarea notificare: „A fost acordată de către constructorul de orgi H. Bartha György, la 10 septembrie 1882”, apoi: „Acordată de constructorul de orgă Bartha György, la 5 iunie, în 1893”.

Zágon (Zágon,)/R/ - 1925 - **Carl Einschenk** 2M+P/14

Biserica avea deja orgă înainte de 1886, fiind vândută comunității din Pădureni.

Atunci a fost construită noua orgă, constructorul fiind, după toate probabilitățile, Kolonics István.

În 1925 Carl Einschenk a mărît-o la două manuale, păstrând dulapul original.

Jibou (Zsibó, Siben) /R/ - 1887 – **Kolonics István** M+P/9

3. A hangzáskép, a diszpozíció szabályai, diszpozíciós példák.

A XVIII. század végén kezd megváltozni a zenei ízlés, új ideálok születnek, megjelenik a monumentális hangzás utáni igény.

A változások az orgonaépítészetben is mutatkoznak.

Újak a sípméretezési elvek, változnak a regisztrálási elképzelések is. A barokk plénók helyett az orgona minden regiszterét egyszerre használó játék kerül előtérbe, a klasszicizmus a „teljes orgonahang” fele fordult, ami a mai értelemben vett plenumot (tuttit) jelentette.

A diszpozícióból kimaradnak a magasabb aliquotok – az $1\frac{1}{3}'$ és az $1'$.

Megszaporodnak a nyolclábas regiszterek, és ami nagyon jelentős, - a manuálba a $16'$ -as fekvés is bekerül.

A fődöttek mellett megjelennek a nyitott sípok is.

Kolonics 4- sőt 5 soros mixtúrát is használ, nyelvregisztert viszont nem épít, manuálliblentyűzete 56 hangos, a pedálliblentyűzet a 13 és 25 hang között mozog.

Kolonics István hangzási, diszpozíciós elveit tanulmányozhatjuk a mester további orgonáinak hangképén keresztül az alábbiakban is:

3.1. Krasznahorvát, református templom

A homlokdeszka felirata szerint “Kolonics István 127- ik műve Kézdi- Vásárhelyt 1875”

A nyolclábas fedett alapregiszter mellett jól kiépítette principálkart találunk, melyhez nagyszerűen illeszkedik a $8'$ -as szűkméretű, halkabb Portunál. Nyitott a $4'$ -as fuvolaregiszter, ez már nem a hajdani fődött Copula minor megfelelője. Kolonics más hangszerein a Mixtura szokásos repetálása a $c1$, $c2$, $c3$ - nál történik, itt csupán a $c2$ -nél repetál. Az orgonaszekrény homlokzata egy sípmezős, 21 síppal. 22 sípja van facsövekkel bekötve.

3. Paleta timbrală a sunetului, principiile de rezonanță și de dispoziții

La sfârșitul secolului al XVIII-lea se schimbă gusturile în domeniul muzicii, se nasc noi idealuri, apare cerința pentru sunetul integral.

Schimbările apar și pe tărâmul construcției de orgi.

Principiile de dimensionare a tuburilor sunt noi, se schimbă și ideile privind sistemul de registre. În locul plin - urilor baroce ajunge pe primul plan jocul care utilizează simultan toate registrele orgii, clasicismul se orientează spre „sunetul de orgă total/deplin, ceea ce însemna plenum-ul (tutti) în sensul lui de azi.

Din dispozitiv se elimină alicvoturile mai înalte- $1\frac{1}{3}$ și $1'$.

Sporesc registrele de 8 picioare și, ceea ce e foarte important, în manual intră și poziția $16'$.

Pe lângă cele închise apar și tuburile deschise. Kolonics folosește mixtură de 4, chiar 5 sururi, nu construiește însă registrul lingual, claviatura manuală este în general, de 54 sunete, claviatura pentru pedale între 13-25 sunete.

Le putem studia prin registrele timbrale ale altor orgi realizate de Kolonics István, cum urmează

3.1. Horoatu Crasnei, biserica reformată

Potrivit încrustăției scândurii frontale așezată pe consolă: *A 127-a operă a lui Kolonics István la Târgu Secuiesc 1875.*

Alături de registrul de bază de opt picioare (închis), găsim o secțiune *Principal* bine construită, cu care se îmbină minunat *Portunal 8'* de măsură strâmtă, mai domol. Registrul de *Flaut 4'* este deschis; acesta nu mai este corespondentul *Copulei minor* închis de odinioară. Pe alte instrumente ale lui Kolonics repetarea obișnuită a *Mixturii* are loc la c'' , c''' , c'''' ; aici, repetarea are loc numai la c'' . Frontispiciul dulapului orgii are un singur panou cuprinzând 21 de tuburi metalice.

3.2 Diood, biserica reformată

Manuál (C-f''', 54 hang)

Coppel	8'	födött fasípsor
Portunal	8'	nyitott fasípsor
Principal	4'	nyitott fémsípsor a homlokzatban
Flóta	4'	nyitott fasípsor
Octav	2	nyitott fémsípsor
Mixtura	3x 2'	fém, c2-nél repetál

Pedal (C-c függesztve)

3..2. Diószád református templom

Az építési év megegyezik az előbbi hangszerével, a felírat szerint "Kolonics István 129-ik műve Kézdi Vásárhelyt 1875". Ez a hangszer már pedálművel rendelkezik s a játszóasztalban 8'-as Harmóniumot is találunk.

Neogótikus orgonaszekrénye van öt sípmezővel, középen a Principal 8' E-d sípjai. Az oldalsó alsó síptükörben néma sípok állnak, míg a felsőkben az Octav 4' 22 sípja van facsövekkkel bekötve.

A hiányzó nyelvregisztereket pótlendő, Kolonics ebbe az orgonájába is épített harmónium sípsort. Ehhez tartozik egy külön crescendo csúszka is, melyet az orgonista egy gombbal húz el. A principálkart négy soros Mixtura koronázza, viszont nincs Superoctav 2', e helyett a Quint 3' sípsort találjuk

Manuál (C-g''', 56 hang)

Subcopula	16'	C-H födött fa
Principal	8'	C-Disz nyitott fa, E-d fémsípok
Coppel	8'	födött fasípsor
Portunal	8'	nyitott fasípsor
Salicional	8'	C-A fa, tovább szűkméretű fém
Octav	4'	
Traver flóta	4'	nyitott fasípsor
Spitzflöte	4'	kónikus fémsípsor
Quint	3'	
Mixtura 4 x	2'	
Harmónium	8'	a játszóasztalban

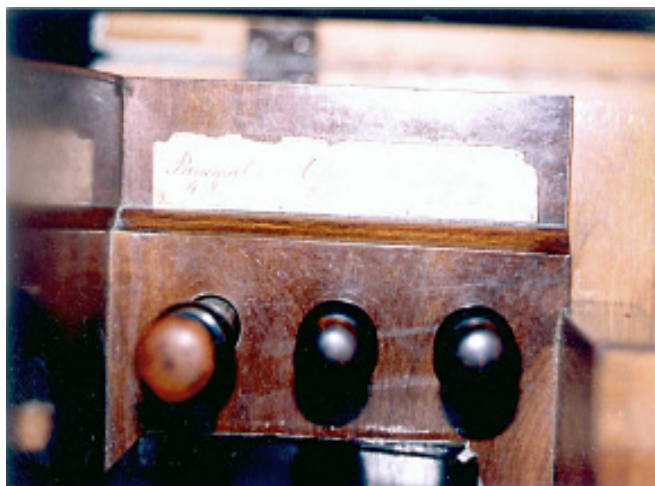
Pedál C-c

Subbass	16'	
Violon	8'	nyitott fasípsor
Pedálkopula,	Tremolo	

Manual (C-f''', 54 sunete)

Coppel	8'	lemn închis
Portunál	8'	lemn deschis
Principál	4'	staniu deschis în prospect
Flóta	4'	lemn deschis
Octav	2'	staniu închis
Mixtura 3x	2'	staniu, se repetă la c2

Pedala (C-c, atârnat)

Anul construirii coincide cu cel al instrumentului precedent, potrivit inscripției fiind: „A 129-a operă a lui Kolonics István la Târgu Secuiesc – în 1875”. Acest instrument dispune deja de *Pedala*, iar în consolă găsim un rând de ancii de *Harmonium* 8’.

Pentru un fel de „înlocuire” a registrelor linguale Kolonics a montat și în această orgă un șir de ancii de armoniu. De acesta aparține și o planșetă crescendo aparte, trasă de organist printr-un buton. Secțiunea *Principal* este încoronată de *Mixtura* de patru șiruri, dar nu există *Superoctav* 2’, în locul căruia găsim

Manual C-g''' 56 sunete

Subcopula	16'	C-H lemn închis
Principál	8'	C-Disz lemn deschis, E-d staniu
Coppel	8'	lemn închis
Portunal	8'	lemn deschis
Salicional	8'	C-A lemn, în continuare staniu cu diametru strâmt
Octav	4'	
Traver flóta	4'	lemn deschis
Spitzflöte	4'	staniu, tuburi conice
Quint	3'	
Mixtura 4x	2'	
Harmónium	8	în consola

Pedala C-c

Subbass	16'	
Violon	8'	lemn deschis
Pedálkopula,	Tremolo	

A Subcopula 16' regiszterben, mely földött sípsor, kiépíti a nagyoktávot más mesterekkel ellentétben, akik csak a kisoktávot építik ki, valószínűleg anyag és helytakarekosság miatt. Megjelenik a "Traver Flóta 4' -as" de csak mint elnevezés, mert ez a sípsor egy végig kiépített fuvola regisztert takar.

Kedvenc regisztere is helyet kap az orgonában, mint annyi másban is, ez a Spitzflöte (Csúcs- fuvola) kónikus sípsora.

A pedál mérete a manuálműhöz képest elég kicsi, de a két pedálregiszter, a bőméretű Subbass és a nyitott Violon hangzásban jól alapoz.

3.3. Gyulafehérvár, Székesegyház

Kolonics Isván legnagyobb hangszere, melyet 1877-ben épített 134-ik opuszként.

Az orgona hangképe hasonló a székelyudvarhelyihez. Az első manuál óriási szelládáján 14 sípsor áll, köztük két 16'-as, és két Mixtura összesen 8 sorral. A második manuálon egyáltalán nincs aliquot regiszter, a principálkart csak a Geigenprincipál képviseli a maga 8'-as sípsorával.

Megjelennek a romantikus regiszterek, a vonósok szép számmal (Vox celestis, Salicional, Fugara stb.) de ezek nem domináns helyzetben.

Az 1980-ban végzett nem éppen szerencsés átalakítások eredményeként az orgona új játszóasztalt

I.manuál (C-g''', 56 hang)

Flöte	16'
Gedact	16'
Principal	8'
Waldflöte	8'
Weichflöte	8'
Flöte	8'
Vox celestis	8'+4'
Octav	4'
Flöte	4'
Fugara	4'
Quint	2 2/3'
Superoctav	2'
Mixtur	2-5x 2'
Mixtur	3x 1 1/3'

rânduri de tuburi *Quint 3'*.

În registrul *Subcopula 16'* care reprezintă un rând de tuburi închise, în contrast cu alți maeștri care, probabil din cauza economiei de materiale și de spațiu construiesc doar octava mică, Kolonics realizează octava mare. Apare *Traver flota 4'* dar numai ca denumire. În realitate această denumire acoperă un registru *Flaut 4' deschis* de construcție completă.

În această orgă, ca și în multe altele, își găsește locul registrul favorit al maestrului – rândul de tuburi conice *Spitzflöte 4'*.

Dimensiunea secțiunii *Pedalei* raportată la *Manual* este destul de mică, dar cele două registre pedale, adică *Subbass* de dimensiune amplă și *Violon* deschis accentuează bine sunetul fundamental.

3.3 Alba Iulia, Catedrala 1877

Aici se află cel mai mare instrument al lui Kolonics, construit ca opus 134, în anul 1877.

Paleta sonoră a orgii este asemănătoare celei de la Odorheiu Secuiesc. Pe uriașă cutie de suflu a secțiunii primului *Manual* stau 14 rânduri de tuburi, între care două de *16'* și două *Mixtura* cu un total de 8 0iruri. Pe cel de-al doilea *Manual* lipsește cu desăvârșire registrul *aliquot*, ansamblul *Principal* este reprezentat doar de *Geigenprincipal 8'*.

Apar registrele romantice, în număr apreciabil cele de coarde (*Vox celestis*, *Salicional*, *Fugara*, etc.), fără să aibă însă o poziție dominantă.

Ca rezultat al transformărilor nu tocmai fericite, efectuate în 1980, orga a primit o consolă nouă, în locul registrului *Gedact 16'* al primului

I.manual (C-g^{'''}, 56 sunete)

Flöte	16'
Gedact	16'
Principal	8'
Waldflöte	8'
Weichflöte	8'
Flöte	8'
Vox celestis	8'+4'
Octav	4'
Flöte	4'
Fugara	4'
Quint	2 2/3'
Superoctav	2'
Mixtur	2-5x 2'
Mixtur	3x 1 1/3'

II. Manuál (C-g^{'''}, 56 hang)

Geigenprincipal	8'
Fl. Dolce	8'
Traversflöte	8'
Salicional	8'
Rohrflöte	4'
Gemshorn	4'
Flöte	2'
Waldflöte	2'

Pedál (C-c['], 25 hang)

Violonbass	16'
Subbass	16'
Quintbass	12'
Principalbass	8'
Violonbass	8'
Octavbass	4'

kapott, az I. manuál Gedackt 16' regisztere helyett Trombita 8', a pedál Violonbass regisztere helyett Posaune 16'-as sípsort építettek be. A regiszterfeliratok ekkor németesedtek el, az orgona mechanikus játszó- és elektronikus regisztertraktúrákat kapott.

Bár Kolozsvárra 1874-ben már elkészítette a mester egy hárommanuálos orgonatervet, itt mégsem hasonlóval próbálkozott, inkább kiépítette a karzat mellvédjébe egy harmadik művet, egy Pozitívot, mely külön játszóasztallal működik, egy olyan kisorgonát alkotott, amilyent már számtalan alkalommal elhelyezett kis falusi templomokban.

Pozitív (C-g^{'''}, 56 hang.)

Nagydugott	8'
Portunal	8'
Principal	4'
Csúcsfuvola	4'
Quintfuvola	3'
Octav	2'

A pedál regisztereit a nagyorgona pedálművéből kölcsönzi, mégpedig a Subbass 16'-ast és a Violonbass 8'-ast.

II. Manual (C-g^{'''}, 56 sunete)

Geigenprincipal	8'
Fl. Dolce	8'
Traversflöte	8'
Salicional	8'
Rohrflöte	4'
Gemshorn	4'
Flöte	2'
Waldflöte	2'

Pedala (C-c['], 25 sunete)

Violonbass	16'
Subbass	16'
Quintbass	12'
Principalbass	8'
Violonbass	8'
Octavbass	4'

manual a fost instalat *Trompetă 8'*, iar în locul registrului *Violonbass 16'* – 0irul de tuburi *Posaune 16'*. În această perioadă are loc germanizarea indicatorilor de registre. Orga a primit lângă tractura mecanică a jocului, o tractură electronică pentru registre.

Cu toate că, încă din 1874 maestrul a elaborat, pentru Cluj, un proiect de orgă de trei manuale, aici nu face vreo încercare în această direcție; mai degrabă procedează la construcția unei a treia secțiuni, un *Pozitiv* în balustrada stranei, care funcționează cu consolă separată, creând astfel o orgă mică, de mărimea celor amplasate foarte frecvent în micile biserici sătești.

Registrele pedalei le împrumută din secțiune o *Pedalei* a orgii mari, și anume, *Subbass 16'* și *Violonbass 8'*.

3.4 Cluj, biserica Sfântul Mihai

Proiect elaborat în anul 1874, nerealizat.

Această orgă, din păcate, probabil din cauze de ordin material nu a putut fi construită. Proiectul reprezintă însă cel mai amplu proiect de orgă al maestrului, fapt pentru care are o importanță deosebită

Pozitiv (C-g^{'''}, 56 sunete.)

Nagydugott	8'
Portunal	8'
Principal	4'
Csúcsfuvola	4'
Quintfuvola	3'
Octav	2'

pentru noi.

Dispoziția:

3.4. Kolozsvár, Szent Mihály templom

Orgonatervezet 1874.

Ez az orgona sajnos, valószínűleg anyagi okok miatt, nem épülhetett meg. A tervezet viszont a mester legnagyobb orgonaterve és számunkra már ezért is jelentős fontossággal bír.

A diszpozíció:

I.(Alsó) manuál

C-g^{'''}, 56 hang.

Bourdon	16'
Principal	8'
Bourdonflota	8'
Violin	8' C-H fasíp, a többi 2x ón
Viola	8' C-H' fasíp, a többi ón
Principal octav	4'
Flauta traversa piano	4' fasípsor
Flauta di Corpo	4' nyitott fasípsor
Superoctav	2' a felső oktáv repetál
Flautadecima	2'
Mixtura 5x	3' c'-es c''-nél repetál
Trombita	8'

II.(Középmû) manuál C-g^{'''}, 56 hang .

Gamba	8' C-Gisz fa, a többi ónsíp
Lieblich	8' Lieblichgedackt, fedett fasípsor
Salicional	8' C-A fasíp, a többi ón
Principal	4'
Flautagedackt	4' ónsípsor
Mixtura 3x 1	1/2' cl-nél repetál

III. (Felsőmû) manuál C-g^{'''}, 56 hang

Hegedûprincipal	8'
Traverflota	8' fasípsor
Flauta cuspida	4' konikus ónsípsor
Nadfuvola	4' fasípsor furt dugonyéllal
Pikula	2' fasípsor
Harmoniumburdon	16' harmoniumsípsor
Harmónium	8' harmóniumsípsor

Megjelenik az első klasszikus nyelvregiszter a szokásos harmónium sípsorok mellett, a Trombita

Alături de obișnuitele rânduri de ancii de *Armoniu*, apare primul registru lingual clasic, varianta *Trompetă 8'*. La registrele *Pedale*, în locul rezonanței acustice 32' folosită până acum la orgile cu două manuale, aici găsim registrul de pedală 6'(5 1/3), ceea ce sprijină sunetul fundamental de 16'.

Ca peste tot, și aici consola este separată.

Potrivit devizului elaborat de maestru, în spatele grilajelor dulapului orgii și al tuburilor ornamentale

I. manual	<i>C-g'''</i> , 56 sunete	
.		
Bourdon	16'	
Principal	8'	
Bourdonflota	8'	
Violin staniu	8'	C-H lemn, în continuare 2° iruri din
Viola	8'	C-H lemn, în continuare staniu
Principal octav	4'	
Flauta traversa piano	4'	lemn
Flauta di Corpo	4'	lemn deschis
Superoctav	2'	se repetă la octava superioară
Flautadecima	2'	
Mixtura 5x	3'	la c' și la c'' se repetă
Trombita	8'	

II. manual	<i>C-g'''</i> , 56 sunete	
Gamba	8'	C-Gisz lemn, în continuare staniu
Lieblich	8'	Lieblichgedackt, lemn închis
Salicional	8'	C-A lemn, în continuare staniu
Principal	4'	
Flautagedack	4'	staniu
Mixtura 3x	1 1/2'	se repetă la c'

III. manual	<i>C-g3</i> , 56 sunete	
Hegedûprincipal	8'	
Traverflota	8'	lemn
Nádfuvola	4'	lemn închis, mânerul dopului găurit
Pikula	2'	lemn
Harmoniumbourdon	16'	ancii de armoniu
Harmónium	8'	ancii de armoniu

de frontispiciu ar fi fost montată o tablă din sticlă pentru protejarea de praf a instrumentului.

Spre regretul nostru, din cauza nerealizării proiectului, nu pot fi studiate nici sunetul, nici mecanica prevăzute orgii.

Pedál C-c', 25 hang

Contraviolonbass	16' nyitott fasípsor
Subbass	16'
Principalbass	8' ónsípsor
Violoncello	8' nyitott fasípsor
Bourdon	8'+4' nyitott fasípok
Quintbass	6' nyitott fasípsor
Octavbass	4' ónsípsor

Kopulák: I+II, I+III, P+I, P+II, P+III.

Szélkieresztő és fúvózár, zárószelep valamennyi műhöz.

8' változat.

A pedálregisztereknél az eddig a kétmanuálos orgonáknál használatos akusztikus 32'-as hangzás helyett itt 6'-as pedálregiszter van (5 1/3), ami a 16'-as alapot támasztja alá. A játszóasztal, mint mindenütt, itt is különálló.

A mester költségvetése szerint az orgonaszekrény rácsozatai és a homlokzatban álló díszsípok mögött üvegtábla védte volna a hangszert a portól.

Mindez, a megvalósulás hiányában, sajnálatunkra - sem hangja, sem mechanikája- nem tanulmányozható.

3.5. Bukarest, református templom

“Az első bukaresti református kőtemplomot a Stirbei Voda utca 1 szám alatt az evangélikus templommal szemben építtette Koos Ferenc lelkész-tanító a XIX század második felében, ezt a szép templomot parókiástól a kommunista államhatalom leromboltatta az 1960-as években, akkor költöztünk

ide a Viilor utcába (1964). Az orgonát szószékkal, papiszékkal, Úrasztalával padozattal együtt hozták át ide- közli Bányai László jelenlegi lelkész -, dokumentációnk semmiről nálunk nem maradt, a '977-es földrengéskor minden iratot átszállítottak a központi templom (Kálvineum) pincéjébe, itt vannak a regáti misszióra vonatkozó zárolt iratok is, talán kerül egy történész most már, aki mindezt feldolgozza”.

“Kolonics István 150 műve 1880 Kézdi- Vásárhelyt”, közli a felirat a játszóasztal homlokdeszkáján, amelynek hátoldalán is

Pedala C-c', 25 sunete

Contraviolonbass	16'	lemn deschis
Subbass	16'	
Principalbass	8'	staniu
Violoncello	8'	lemn deschis
Bourdon	8'+4'	lemn deschis
Quintbass	6'	lemn deschis
Octavbass	4'	staniu

Cuple: I+II, I+III, P+I, P+II, P+III.

Deschizător de vânt și închizător de vânt, închizător de ventil pentru fiecare secțiune.

3.5 București, biserica reformată, 1880

„Prima biserică de piatră, reformată, a fost construită în a doua jumătate a secolului al XIX-lea pe strada Țirbei Vodă nr.1, vizavi de biserica evanghelică, de către preotul-dascăl Koós Ferenc. Această frumoasă biserică, împreună cu parohia, a fost demolată în anii 1960 de către puterea de stat comunistă; atunci ne-am mutat aici, în oaseaua Viilor. Orga a fost adusă aici împreună cu amvonul, scaunul preotului, Masa Domnului, băncile – relatează actualul preot Bányai László. – Nu a rămas la noi nici un fel de documentație, cu ocazia cutremurului din 1977 toate înscrisurile fiind transferate în pivnița bisericii centrale (Calvineum); acolo se află și documentele puse sub sechestru, referitoare la misiunea din Vechiul Regat; de acum se va găsi, poate, vreun istoric care să prelucreze toate acestea.”

„A 150-a operă a lui Kolonics István 1880 la Târgu Secuiesc”, informează inscripția aflată pe consolă, aceleași cuvinte putând fi citite și după scrisul de mână aproape ȳters al lui Kolonics, de pe partea posterioară.

Orga mică caracteristică creației maestrului, într-un splendid dulap¹ neogotic, ca și similitudinea trăsăturilor de stil duc la concluzia că și amvonul este creația lui Kolonics. Locul original al instrumentului era pe strana orgii; se poate presupune că și strana a fost construită – în biserica originală – de el. Acum orga este așezată într-un capăt al interiorului bisericesc dreptunghiular fără strană, împreună cu amvonul pe partea stângă și

olvasható ugyanez Kolonics elmosódott kézírásával.

A mester jellegzetes kisorgonája gyönyörű neogótikus szekrényben van és a stílusjegyek egyezése folytán minden valószínűség szerint a szószerk is az ő alkotása. Eredeti helye az orgonakarzat volt és elképzelhető, hogy a karzatot is ő építette. Új helyén a karzat nélküli téglalap alakú templombelső egyik végében áll, együtt a szószerkkel bal-, a papi széssel jobbra, szemben a gyülekezettel. A homlokzatot három sípmező 5-7-5 alkotja a Principál 8' sípjából.

Feltűnő, hogy a jól kiépített principálkarnak nincs koronája, nincs Mixtura fölötte. Ez máshol is előfordult már a megrendelő kérésére, kényszerűségből (Tamásfalva), viszont kedvenc négylábú változata, a Spitzflöte

Manuál C- f''' 54 hang

Principal	8' C-F fasípok, Fisz-aisz a homlokzatban nyitott fém
Octav	4'
Spitzflöte	4' végig kónikus fémsípsor
Superoctav	2' nyitott fém
Fedett fuvola	8'
Fuvola	8'

Pedal C-c'

Octavbass ismétlő
Fúvózár.

helyet kap a kisorgonában.

A helyszűke miatt elég alacsony (350 cm.) neogótikus orgonaszekrényben törtsípkat is alkalmaz, a szekrény homlokzatszélessége 3 méter, míg oldalszélessége 164 cm. A pedál hangterjedelme itt is szokatlanul kicsi de a bő méretű fedett Octavbass jó alapot biztosít a Mixtura nélküli manuálműnek. A szelepeknél üvegspundot alkalmaz, a szelládák diatonikusak (C-Cis), a pedálbillentyűk sárgarézzel borítottak, a

scaunul preotului pe cea dreaptă, vizavi de comunitate. Frontispiciul este alcătuit din trei panouri de tuburi 5-7-5 din tuburile *Principal* 8’.

Se observă imediat faptul că, ansamblul *Principal* bine construit nu este încoronat cu o *Mixtură* deasupra, fapt întâlnit și în alte părți la cererea beneficiarului din cauze de forță majoră (Tama^ofalău), dar varianta îndrăgită, de patru picioare *Spitzflöte*, și găsește loc în orga cea mică.

În dulapul orgii neogotic de înălțime destul de joasă – 350 cm – din cauza dimensiunilor reduse ale spațiului aplică și tuburi frânte; lățimea frontală a dulapului este de trei metri, iar cea laterală de 164 cm.

Ambitusul *Pedalei* este destul de mic și aici, dar registrul *Octavbass* închis larg dimensionat asigură o fundamente bună pentru secțiunea *Manual* fără *Mixtură*.

La cutia de ventile aplică geam de sticlă lateral (spunt de sticlă), cutiile de suflu sunt diatonice (C

Manual C-f” 54 sunete

Principal	8’ C-F lemn, Fisz-aisz staniu deschis în prospect
Octav	4’
Spitzflöte	4’ tuburi conice din staniu
Superoctav	2’ staniu deschis
Fedett fuvola	8’ lemn închis
Fuvola	8’

Pedala C-c’

Octavbass cu repetare
Închizător de vânt.

– *Cis*), tastele pentru pedală sunt acoperite cu alamă. Manualul C-f3 are lungimea de 76 cm, iar cel al clapelor albe, de 15 cm.

Placa metalică fixată pe latura dulapului orgii informează despre faptul că „*Această orgă a fost reparată general și transpusă pe acționare electrică fără nici o răsplată de Kövér Gyula și presbiterul Dávid Albert, au ajutat presbiterii Fekete Péter și Demján Antal. Vopsitul făcut de presbiterul Jónás János, prin spiritul de jertfă al credincioșilor.*”

Orga a fost reparată, curățată și acordată din nou în 2003 de Bezsán János.

törzshangok hosszanti részén magasítással. A manuál C-f3 76 cm hosszú, a törzshangok hossza 15 cm.

Az orgonaszekrény oldalára erősített fémlap arról tudósít, hogy “Ezt az orgonát 1958-ban teljesen díjmentesen általánosan kijavította, és villanyhajtásra átalakította Kövér Gyula és Dávid Albert presbiter, segített Fekete Péter presbiter és Demjén Antal. Festette Jónás János presbiter a hívek áldozatkészségével.” Az orgonát 2003-ban Bezsán János javította és hangolta újra.

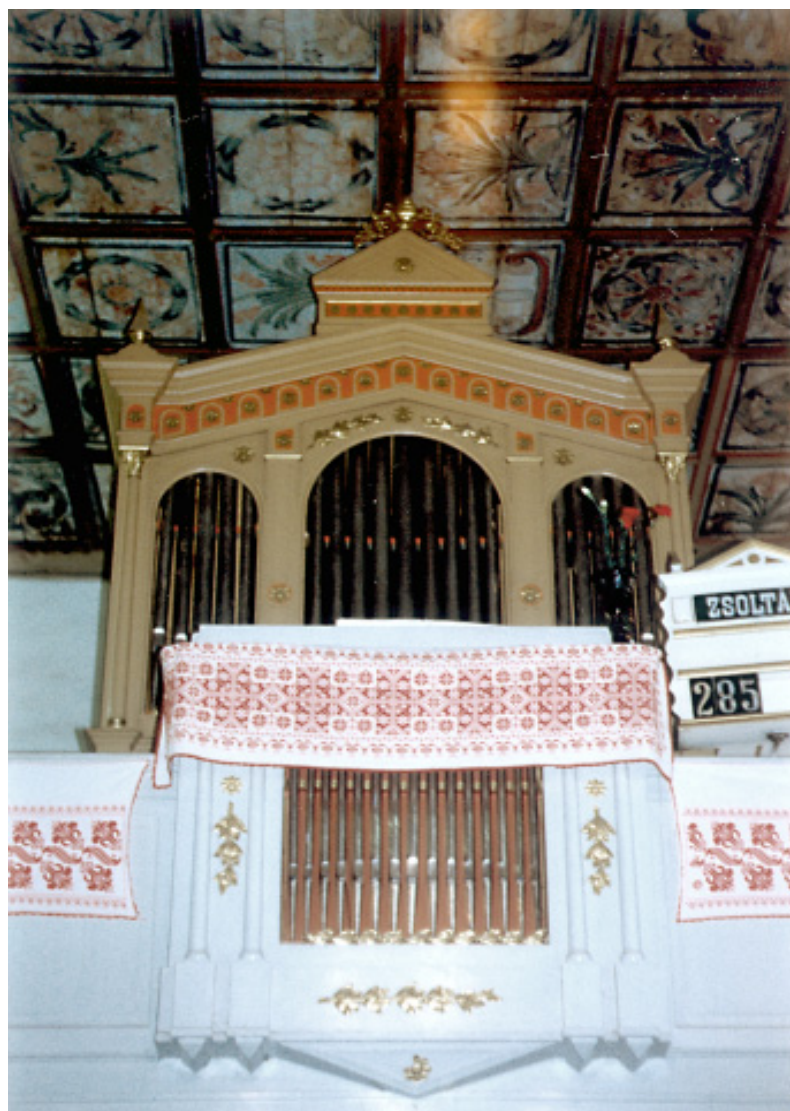
3.6. Kraszna, református templom 1892

A játszóasztalon elhelyezett homlokdeszka intarziája szerint “Kolonics István 198-ik műve K. Vásárhelyt. 1892.” Az építés éve megegyezik a halálozás évével.

Az orgonaszekrény klasszicizáló, a homlokzat három síptükrös **5-9-5** sípelrendezéssel.

Előljátszós, a játszóasztal pozitívnak álcázva. Szélládája, a nagy oktáv kivételével, kromatikus billentyűosztásban megépített.

A 2' fekvés ugyan hiányzik, de a mixturával a hangkép kiegyensúlyozott.

3.6 Crasna, biserica reformată, 1892

Potrivit încrustăpiei scândurii frontale a°ezată pe consolă este „*Cea de-a 198-a operă a lui Kolonics István la Târgu-Secuiesc 1892*”.

Anul construirii coincide cu cel al decesului maestrului.

Dulapul orgii reflectă stilul clasic, frontispiciul are trei panouri cu aranjamentul de **5-9-5** al tuburilor. Consola este mascată ca *pozitiv* în fașă. Cu excepția octavei mari, cutia de suflu este construită în repartitia cromatică a claviaturii.

De°i lipse°te poziția de *două picioare* (2'), cu *Mixtura* paleta sonoră este echilibrată.

4. Particularitățile dispozițiilor

Pe baza dispozițiilor prezentate mai sus putem afirma că Kolonics István nu a fost omul extremelor. Orgile sale se caracterizează prin registru timbral (paleta sonoră) bine echilibrat, ansamblul *Principal* asigură°i re

Kolonics recurge rar la construirea registrului *Aliquot*, doar eventual a *Quint*-ului pe manual, dar °i acesta numai în poziția 2 2/3', iar pe *Pedali*er-ul celor mai mari instrumente ale sale în poziția 1 o 2/3', 5 1/3'.

Manuál C-f^{'''}, 54 hang

Bourdon	8'
Portunál	8'
Principál	8'

Octav	4'
Flota arnabilis	4'
Csucsflóta	4'
Mixtura 3x	2'

Pedál C-c, 13 hang

Subbass	16'
Fúvózár	
Szélürítő	

4. A diszpozíciók sajátosságai

A fenti diszpozíciók alapján elmondhatjuk, hogy a szélsőségek távol álltak Kolonics Istvántól. Orgonáit jól kiegyensúlyozott hangkép jellemzi, a jól kiépített principálkar biztosítja és képviseli a hangszer vivőerejét.

Aliquot regisztert nem nagyon épít, legfeljebb a Quintet a manuálon, azt is csak 2 2/3 fekvésben, és legnagyobb hangszereinek a pedálján 10 2/3, 5 1/3 fekvésben. Tercet nála egyáltalán nem találunk. Mixturái a barokk hagyományokat követve a "c" hangoknál repetálnak, általában c1-és c2-nél, esetleg c3-nál is, és mindig oktávot ugranak vissza.

Fuvolakarának elmaradhatatlan regisztere a Coppel 8'. Ezt a földött sípsort csaknem valamennyi orgonájába megépíti. Nagyobb hangszereinél a nyitott fuvolák is megjelennek 8'- as fekvésben. Kolozsvári orgonájának tervében jelzi a Bourdont, de azt is nyitott sípsorként építené meg. Négy lábas fekvésben épített fuvolái általában nyitottak. Fasisorait végig kiépíti, még a diszkant fekvésben sem alkalmaz fésípkat, ezzel is inkább a régebbi mesterek nyomdokait követi, mintsem a kortárs orgonaépítőket.

Nagyobb hangszerein is csak kis számmal találunk romantikus vonós vátozatokat, ezek a kisorgonákon meg sem jelennek.

Átfúvó sípkat, még ha azt az egyes regiszterek elnevezése felttelezné is, nem készít. A változatok elnevezésében felfedezhetjük a magyarításra való törekvést (Pikula, Csúcsfuvola, Nádfuvola, Dugott), ugyanakkor a hagyományos latin (Principal, Octav, Quint, stb.) elnevezések mellett, különösen nagyobb orgonáin, melyek polgárvárosokban épültek, szép számmal találhatunk német elnevezéseket is (Spitzflöte, Hohflöte, Lieblich, stb.).

A harmónium sípsorok beépítésén túl nem vállalkozik nyelvregiszterek építésére, ahogy a kortársak sem. Pedig a harmóniumsípsorok arra vallának, hogy igenis igényelte orgonáiban a nyelv sípsorszerű színeket is. Erre azonban akkoriban nem volt lehetőség.

A karbantartás és az állandó hangolás rendes programként iktatódott volna életébe abban a szakember nélküli világban (akár csak ma is!), s így az orgonaépítői munka kárára történt volna mindez. Az anyagiak hiánya is akadályozta a nyelv sípsorok építését, hiszen egy nyelv sor árából három ajaksípsor is elkészülhetett, a nyelvek hangolása pedig nagyon kényes dolog. Egy ügyetlen mozdulat s a kampó beakad a nyelv alá, a nyelv meg ezzel tönkre is ment. Csak azok a nagyobb városok engedhették meg maguknak a nyelv sípsorok építését, ahol volt a közelben szakember, aki azok karbantartását el tudta

Manual C -f''', 54 sunete

Bourdon	8'
Portunál	8'
Principál	8'
Octav	4'
Flota amabilis	4'
Csucsflóta	4'
Mixtura 3x	2'

Pedala C-c, 13 sunete

Subbass	16'
Închizător de vânt	
Descărcător de aer	

În cazul său nu întâlnim *Terța* deloc. Urmând tradiția barocului, *Mixturile* sale cunosc repetiția la sunetele „c”, în general la c' și c'', eventual și la c''', săltând întotdeauna o octavă înapoi.

Registru nelipsit al ansamblului său de *Flaut* este *Coppel* 8'. Acest ȳr de tuburi închise ȳl construiește în aproape fiecare orgă realizată de dumnealui.

La instrumentele sale mai mari în poziția de 8' apar și tuburi deschise din ansamblul flauturilor. În proiectul orgii sale din Cluj-nerealizat, apare și *Bourdon*, dar și acesta spre a fi construit sub forma unui ȳr de tuburi deschise. *Flauturile* sale construite în poziția de patru picioare (4'), în general sunt deschise. ȳirurile de tuburi din lemn le construiește până la capăt, nici măcar în *discant* nu recurge la aplicarea de tuburi metalice, urmând și prin aceasta modelul meșterilor mai vechi, decât pe constructorii de orgi contemporani lui. ȳi pe instrumentele sale mai mari găsim doar în număr redus variante romantice de coarde, pe orgile mici ele nu apar.

El nu construiește tuburi cu latura găurită – *Traversflöte*, *Querflöte* – chiar dacă denumirile unor registre ar presupune aceasta.

În denumirile variantelor putem surprinde căutări spre „maghiarizare” (Pikula, Csúcsfuvola, Nádfuvola, Dugott etc. –lucru practicat în general și de toate firmele mari apărute mai târziu, nu numai de constructori ardeleni!); totodată, alături de denumirile latinești tradiționale (Principal, Octav, Quint etc.), mai ales la orgile sale mai mari construite în orașele burgheze, putem găsi un număr considerabil de denumiri nemțești (Spitzflöte, Hohflöte, Lieblich etc.).

Dincolo de construirea de *ancii armoniu*, precum contemporanii săi, el nu se angajează la realizarea de registre *linguale*, cu toate că ȳirurile de ancii armoniu ar fi un indiciu în sensul că el dorea, totuși, și timbrul apropiat ȳirurilor de tuburi *linguale*. Pentru aceasta însă, pe acea vreme, nu existau posibilități. Întreținerea și acordajul continuu ar fi devenit un program permanent al vieții sale în perioada respectivă lipsind specialiști în acest domeniu (ca și azi, de altfel!), așa că toate acestea ar fi avut loc în detrimentul activității creatoare.

Construirea ȳirurilor de tuburi *linguale* era împiedicată și de lipsurile de ordin material; doar din contravaloarea unui rând lingual se puteau realiza chiar și trei ȳiruri labiale, iar acordajul anciiilor reprezintă un lucru foarte gingaș; nu trebuie mai mult decât o mișcare neîndemânică și cârligul se lipește sub ancă, mișcare prin care ancă este ca și distrusă. Construirea de ȳiruri de tuburi *linguale* și-o puteau permite doar orașele mari unde se aflau la îndemână specialiști care puteau să efectueze întreținerile. Astfel a devenit posibil ca pe instrumentul său muzical (în proiect) din Cluj, Kolonics să realizeze registru lingual, ce-i drept, numai unul.

végezni. Így került sor arra, hogy kolozsvári hangszerére már Kolonics is diszponált - igaz, mindössze csak egy - nyelvregisztert.

5. A Menzura

Menzúráról beszélünk akkor, amikor az orgona sípjainak méreteit vizsgáljuk. Ma már többnyire a síp keresztmetszetét jelenti a menzúra, amely lehet bő (fuvolaszerű hangot ad), lehet szűk (a hang vonós jellegű), és lehet a kettő között, amely szerint a principálok készülnek, de számításba veszik a síp hosszát, a síptest alakját, az ajakozás kialakításának meghatározóit. Kónikus síp esetében alul és felül a síp átmérője változik.

A variábilis menzúra lényege, hogy a sípok rövidülésével párhuzamosan a sípok keresztmetszete is csökken, de nem egyenes arányban, hanem folyamatosan változtatva. Az orgonaváltozatok menzúráinak megállapítása csakis a diszpozíció és a helyi akusztikai viszonyok ismeretében történhet, ha a különböző változatok hangerő-és jelleg viszonyaira, a hangszínkeverés lehetőségeire, az egyes csoportok együtthangzására, az egységes orgonahangzásra és nem utolsósorban a többszólamú játék igényeire vagyunk tekintettel. Ez természetesen szigorúan orgonaépítészeti probléma, mint ahogyan az intonáció magas szintű megoldása is, ezért Pütkösti Apor orgona-építő segítségét igénybe véve közlöm három, körülbelül egy időben, más és más orgonaépítő által épített, hasonló diszpozíciójú és traktúrájú orgona összehasonlító adatait.

Az összehasonlítás alapja Kolonics Isván bánfihunyadi munkája, amely a mester egy általános nagyságú orgonája, a jól bevált falusi hangszerek egyike. Ilyen és hasonló nagyságú orgonákat ebben a korban más mesterek is nagy számmal építettek, így az egyezések és az eltérések is szembeötlőbbek.

Angszter József 1896-ban építette a fertőszéplaki Pébánia templom orgonáját, ez bár néhány évvel későbbi alkotás, nincs nagy diszponálási különbség közte és a viszonylag későbbi alkotások között.

Ország Sándor 1891-ben a soproni Bencés templomban épített orgonája az összehasonlítás harmadik tárgya.

Az Angszter- orgona menzurális adatainak hitelességét és azonosságát a sepsiszentgyörgyi vártemplom 1894-ben épített orgonáján, míg az Ország Sándor építette orgona adatait az érmihályfalvi református templom 1888-ban épített orgonáján ellenőriztem.

5.1. A hangszerek külső megjelenése

A csaknem azonos nagyságú orgonák megjelenésben is hasonlóak. A Kolonics és az Ország orgona neogótikus szekrényben, míg az Angszteré neóbarokk szekrényben kapott elhelyezést a templomok építészeti stíusához alkalmazkodva. Kolonics orgonájának egy sípmezős

5. Mensura

Despre măsură se vorbește atunci când sunt examinate dimensiunile tuburilor orgii. Azi însă mensura înseamnă mai mult. Diametrul tubului, care poate să fie *larg*, de ex.: raport între diametru-lungime 1/10 (produce un fel de sunet de flaut), *strâmt*, diametru-lungime 1/20 (sunetul are caracter de coarde) și poate să se situeze între acestea două, potrivit căreia se confecționează tuburile *principal*, luând în considerare însă lungimea tubului, configurația/forma tubului, determinatele realizări ale labialelor. În cazul tubului *conic* diametrele de jos și de sus sunt diferite. Esența măsurii *variabile* constă în faptul că, paralel cu scurtarea lungimii tuburilor descresc și diametrul acestora, dar nu în proporție directă, ci prin schimbări continue.

Stabilirea măsurii variantelor de orgi poate avea loc doar în condițiile cunoașterii dispoziției și a condițiilor acustice ale locului, să ținem cont de relațiile între intensitatea și caracteristica sunetului, de posibilitățile combinării timbrelor unor grupuri, de rezonanța unitară a orgii și, nu în ultima instanță, de exigența privind cântatul polifonic. Aceasta este, desigur, o chestiune de ordin strict a construcției a orgii, ca și soluționarea la nivel înalt a intonației. Iată motivul pentru care, apelând la sprijinul constructorului de orgi *Pünkösti Apor*,¹ voi prezenta datele comparative a trei orgi construite aproape în aceeași perioadă, de către maietri diferiți, cu dispoziții și tracturi asemănătoare. Baza comparației o constituie *orga din Huedin a lui Kolonics István*, care reprezintă o orgă de mărime generală a maestrului, unul dintre instrumentele muzicale satești bine probate și acceptate. Astfel de orgi, de mărimi similare, au fost construite în număr mare și de către alți meșteri ai vremii, astfel atât similitudinile, cât și deosebirile devin mai vizibile.

Angster József a construit în 1896 *orga bisericii parohiale de la Fertőszéplak (Ungaria)*; cu toate că aceasta reprezintă o creație cu câțiva ani mai târzie, nu există diferențe mari între ea și creațiile ulterioare.

Cel de-al treilea obiect al comparației îl reprezintă *orga lui Országh Sándor*³ construită în *biserica Benedictiană de la Sopron (Ungaria)*.

Autenticitatea și corespondența datelor mensurale ale orgii Angster le-am verificat pe orga sa construită în 1894 în biserica cetății din Sfântu Gheorghe (Sepsiszentgyörgy) jud. Covasna, pe când datele celei construite de Országh Sándor – pe instrumentul său din biserica reformată din Valea lui Mihai (Érmihályfalva), jud. Bihar realizată în 1888.

5.1 Înfățișarea exterioară a instrumentelor muzicale

Orgile, aproape identice ca mărime prezintă asemănări și în privința înfățișării lor exterioare. Adaptându-se stilului arhitectural al bisericilor, orga lui Kolonics și orga lui Országh au fost amplasate în dulapuri neogotice, iar orga lui Angster în dulap neobaroc. În frontispiciul de un panou de tuburi al orgii lui Kolonics găsim 25 de tuburi metalice, celelalte orgi cu

homlokzatában 25 síp található, a másik két orgona 5 sípmezős homlokzattal- Fertőszéplakon $27 = 5-5-7-5-5$; Sopronban $37 = 7-7-9-7-7$ - sípelrendezéssel. A homlokzati sípok a manuál Principál 8' és Octav 4' regiszterekből lettek kiállítva mindhárom orgonaépítőnél. A homlokzatsípok felsőajak kiképzése, mint Kolonics minden orgonájánál, ennél is félköríves, csúcsíves kiképzést sehol sem használ.

5.2. Szerkezet

Mechanikus csúszkaládás rendszerben, előljátszó játszóasztallal épült mindhárom orgona, hangterjedelmük C-f3 (54 hang), Kolonicsnál c-g3-ig (56 hang). Jelentősebb az eltérés a pedáloknál a hangterjedelem esetében, Kolonics csupán egy kromatikus oktávot épít meg (C-c), Ország a szokásos C-f klaviatúrájába mind a 18 hangot beépíti nem ismétli meg a második oktávot mint más orgonáiban. Angszter pedálját 16 sípból építi ki regiszterekként, C-dl a

hangterjedelem, amely "e"-nél repetál sajátos módon.

Mindegyik orgonának van pedálkopulája. Kolonicsnál ez bassventil rendszerű, a másik két mester a hagyományos játszókopulát szerelte be.

Angszter és Ország hangszerein a játszómechanika billentyűi kétkarú emelőként működnek, Kolonics az általa kedvelt egykarú emelőként működő billentyűket használta.

A regiszterek kapcsolása mindhárom orgona esetében a manuálklaviatúra jobb és bal oldalán elhelyezett húzógombokkal történik. Angszter és Ország orgonáinál a gyors regiszterváltást és a kopula kapcsolását lábemeltyűk (trittek) segítik, melyek előre összeállított regiszterkombinációkat léptetnek életbe. Kolonics hangszerén ilyen nem találunk.

Angszter József hangszerét redőnybe helyezte.

Mindhárom orgona szelládája C-Cis oldalra oszlik. Orzághnál a nagy sípok középen találjuk, a másik két hangszer esetében a szelláda szélein.

Angszter a tőle megszokott kettős redőfűvőt építette fertőszéplaki orgonájába, ahogy Orzágh is a soproniba, míg Kolonics két darab egyredős fűvőt készített, melyeket külön szekrényben helyezett el.

Mindezek Orzágh érminszenti neobarokk és Angszter sepsiszentgyörgyi neogótikus orgonájára ugyanígy jellemzőek, - kivételt képez a homlokzati sípok elhelyezése (mindkettőnél 5 sípmezős, de Orzághnál

frontispiciu de 5 panouri dispun de aranjamente de tuburi de $27=5-5-7-5-5$ la Fertőszéplak și $37=7-7-9-7-7$ la Sopron. Tuburile de frontispiciu au fost realizate de cei trei constructori din registrele manual *Principal 8'* și *Octav 4'*. Formarea buzei superioare a tuburilor de frontispiciu, asemeni fiecărei orgi a lui Kolonics, s-a făcut în semiarcadă. El nu recurge niciodată la soluții ogivale..

5.2 Structura

Toate cele trei orgi au fost construite în sistem mecanic cu cutie de suflu cu culise, cu consolă în fața, ambitusul claviaturii este *C-f*''' (54 sunete), la Kolonics 56 sunete *C-g3*. În cazul ambitusului deosebiri mai însemnate întâlnim la pedale; Kolonics construiește doar o octavă cromatică *C-c*, Országh în claviatura pedalei *C-f* obișnuită la dânsul aranjează toate cele 18 sunete, nu repetă cea de-a doua octavă ca în alte orgi ale sale. Angster și construiește pedală din câte 16 tuburi pe registru, ambitusul este de *C-d1*, care repetă într-un mod specific la *e*.

Fiecare orgă dispune de *cuplă de pedală*. La Kolonics aceasta are sistem *Bassventil*, ceilalți doi maeștri au instalat *cupla de joc* tradițională.

Pe instrumentele lui Angster și Országh tastele claviaturii funcționează după principiul balansoar, la Kolonics ca pârghii cu un braț, metodă agreată de el. În cazul tuturor celor trei orgi cuplarea registrelor se face prin butoanele de tracțiune așezate pe laturile drept și stânga ale claviaturii *Manualului*. La orgile lui Angster și Országh schimbarea rapidă a registrelor și cuplarea *Copulei* sunt ajutate de *manete de picior*, care pun în funcțiune combinații de registre compuse în prealabil. Pe instrumentul lui Kolonics a ceva nu e de găsit.

Angster și-a instalat tubulatura în *Rulou*. La cele trei orgi *cutia de suflu* este divizată pe părțile *C; Cis*. La Országh tuburile mai mari sunt situate la mijloc, în cazul celorlalte două instrumente, pe marginile cutiei de suflu.

În orga sa de la Fertőszéplak, Angster precum și Országh la cea de la Sopron pentru alimentarea cu aer a construit *burduf cu deschizături*, pe când Kolonics a confecționat *două foale cu câte o deschizătură*, așezându-le în cutii separate.

Toate acestea sunt caracteristice și pentru orga lui Országh Sándor de la Valea lui Mihai și cea a lui Angster din Sfântu Gheorghe, deopotrivă, excepție făcând așezarea tuburilor de frontispiciu (în ambele cazuri de 5 panouri de tuburi, dar poziționarea la Országh este 5-5-

Valea lui Mihai
Érmihályfalva
Országh Sándor
1888

5-5-5-5-5-ös elhelyezéssel) és Angszternél itt már kúpszelepes szélládát találunk, a regiszterhúzókat a manuál fölött kapnak elhelyezést.

5.3. A diszpozíciók

Jól látható, hogy mindhárom mester mennyire hasonló regisztereket diszponál orgonáin. Ez érthető is, hiszen egy kis hangszeren, túl nagy játéktér nem lehet az egyéni elképzeléseknek. Ezek az orgonák elsősorban a liturgia és a népének kíséret támogatására készültek, a múlt század végének elvárásai alapján. Nyilván nem lehetett versenyképes egy olyan orgona, amely nem felelt meg a kor igényeinek. Az eltérések tehát aprók, de mégsem jelentéktelenek:

Szembeötlő a principálregiszterek kiépítettsége mindegyik orgonán. Országgh hangszerei 1-3 regiszterrel kisebbek a többinél, talán ebből is adódik a magasabb fekvésű, önálló principál hiánya. Kolonics Quint 3' (2 2/3') síp sort diszponál. Ez az egyetlen aliquot regiszter a fent részletezett hangszereken. Ugyanakkor a mixtúrát logikusan 2' fekvébe emeli. Angszter és Országgh a tömörebb 2 2/3'-as mixtúrát építi.

16' fekvést a manuálon Kolonics épít egyedül (Subcopula).

Az alapregiszterek tekintetében nagy a hasonlóság. A Principal 8'-hoz minden esetben egy fedett fasípsor, vagy részben fasípsor is járul. Kolonicsnál a régi korokból átörökített szűkebb menzúrájú Coppel találjuk, melyet az utolsó sípig fából épített. Angszter böméretű Bourdont használ, melyet f1-től fedett ónsíppal folytat. Országgh hasonlóképpen, de csak c2-nél vált át ónsípkra. Angszter a fedett ónsípjain kupakot, Országgh sajátos dugóformát használ.

A romantika térhódítása mindhárom orgonán észrevehető. A 8'-as fekvésben megjelennek a

Kolonics István		Angster József			
Bánffyhyunad 1874		Fertőszéplak 1896		Sepsiszentgyörgy 1894	
Manuál C-g''		Manuál C-f''		Manuál C-f''	
Principál	8'	Principál	8'	Principál	8'
Octav	4'	Pr.octav	4'	Pr.Octav	4'
Quint	3'	Superoctav	2'		
Mixtura 4x	2'	Mixtura	3x	2 2/3'	Mixtura 4 x 2 2/3'
Subcopula	16'	Burdon	8'		Homfölte 8'
Coppel	8'	Flota concav	8'		Flaut tibia 8'
Portunal	8'	Salicional	8'		Salicional 8'
Salicional	8'	Silvestrina	8'		Silvestrina 8'
Flóta travers	4'	Flóta travers	4'		Flóta travers 4
Pedál C-c		Pedál C-d		Pedál C-h	
Subbass	16'	Subbass	16'	Subbass	16'
Bordon nyitott	8'	Appertobass	8'	Appertobass	8'
Flautobass	8'				

5-5-5), iar aici, la Angster găsim *cutie de suflu cu ventile conice*; butoanele registrelor găsiindu-și loc deasupra manualului.

5.3 Dispozițiile (Disponerea registrelor)

E lesne de observat asemănarea registrelor utilizate de toți cei trei maeștri pe orgile lor. E chiar de înțeles, pentru că ideile individului nu pot avea un spațiu de desfășurare prea larg la nivelul unui instrument mic. Aceste orgi s-au construit în primul rând pentru acoperirea sarcinilor impuse de nevoile liturgice și de acompaniere a cântului popular, pe baza așteptărilor de la finele secolului al XIX-lea. Firește că, nu poate fi competitivă o orgă care nu corespunde exigențelor epocii. Deosebiri sunt, aadar, mărunte, însă nu și neînsemnate.

Este eclatantă extensiunea registrelor *Principal* la fiecare orgă. Instrumentele muzicale ale lui Országh sunt cu 1-3 registre mai mici față de celelalte; poate că, chiar acestui fapt i se datorează lipsa *Principalului* de sine stătător, de poziția mai înaltă. Kolonics dispune de un *ir* de tuburi *Quint 3' (2 2/3)*. Este singurul registru aliquot pe instrumentele muzicale la care am făcut referiri amănunțite mai sus. În același timp *Mixtura* o ridică, logic, în poziția de 2'. Angster și Országh construiesc *Mixtura* mai concentrată 2 2/3'.

Kolonics este singurul care construiește poziția de 16' pe manual (*Subcopula*).

În privința registrelor de bază asemănarea este mare. La *Principal 8'* în toate cazurile se atașează și un *ir* de tuburi închise din lemn, sau și un *ir* de tuburi parțial din lemn. La Kolonics întâlnim *Coppel*-ul de măsură mai strâmtă păstrat din epoci de demult, pe care le-a confecționat din lemn până la ultimul tub. Angster se folosește de *Bourdon* cu gabarit mai larg, pe care de la *f'* îl continuă cu tuburi închise din staniu. Országh procedează în mod similar, dar numai la *c''* trece pe tuburi din staniu. Pe tuburile sale închise din staniu Angster folosește capace, iar Országh – o formă caracteristică de dopuri.

Pe toate cele trei orgi observăm expansiunea romantismului. În poziția de 8' apar tuburile deschise din lemn sau parțial din lemn, de măsură strâmtă (*Portunal, Flota concav*) și din staniu (*Salicional, Gamba, Silvestrina*). *Salicionalul* este prezent în fiecare dintre orgi. Pe fiecare orgă se regăsește *Flautul*

Kolonics István Huedin 1874

Manual C-g'''

Principál	8'
Octav	4'
Quint	3'
Mixtura	4x 2'
Subcopula	16'
Coppel	8'
Portunal	8'
Salicional	8'
Flóta traver	4'

Pedala C-c

Subbass	16'
Bordon nyitott	8'
Flautobass	8'

Angster József

Fertőszéplak 1896

Manual C-f'''

Principál	8'
Pr.octav	4'
Superoctav	2'
Mixtura	3x 2 2/3'
Burdon	8'
Flota concav	8'
Salicional	8'
Silvestrina	8'
Flóta traver	4'

Pedala C-d'

Subbass	16'
Appertobass	8'

Sfântu-Gheorghe 1894

Manual C-f'''

Principál	8'
Pr.Octav	4'
Mixtura	4 x 2 2/3'
Hohlflöte	8'
Flaut tibia	8'
Salicional	8'
Silvestrina	8'
Flóta traver	4'

Pedala C-h

Subbass	16'
Appertobass	8'

Ország Sándor

Sopron 1891

Manuál C-f'''

Pricipal	8'
Pr.Octav	4'
Mixtura 3x	2 2/3'
Bourdon.Flota	8'
Gamba 8'	
Salicional	8'
Flute dolce	4'
Dolce	4'

Pedal C-f

Subbass	16'
Octavbass	8'

Érmihályfalva 1888

Manuál C-f'''

Principal	8'
Pr.Octav	4'
Mixtura 3x	2 2/3'
Flauta major	8'
Salicional	8'
Flauta dolce	4'

Pedál C-f

Subbass	16'
Octavbass	8'

szűkmezúrájú nyitott fa- vagy részben fa (Portunal, Flóta concav) és ónsípok (Salicional, Gamba, Silvestrina). A Salicional mindegyik orgonában megvan. Négy lábás fuvola mindegyik orgonán megtalálható, de az elnevezésekkel ellentétben egyik sem atfúvó, még Angszteré sem. Egyedül Ország épít kifejezetten vonós változatot. Valamennyi fémsíp cilindrikus, kivéve Angszter Silvestrináját.

A pedál alapregisztere mindegyik esetben a Subbass 16'. Ehhez valamennyi orgonánál 8'-as nyitott fasípsor járul, más-más menzúrával.

5.4. Menzurális összehasonlítás

Az összehasonlításakor az átmérő menzúrákat tüntetjük fel, mert a felvágás magassága, különösen a fémsípoknál nem mindig tekinthető autentikusnak, hiszen azok a későbbi átintonálásokról ismeretlen kezek nyomán változhattak. Ez különösen Kolonics, de Ország hangszereire is vonatkozik.

A sípátmérők mérésekor a belméret szolgált alapul a külső sípvastagság így nem befolyásolta a mérést. A mérési pontatlanságok teljes kiküszöbölését az évszázados sípanyag sajnos nem teszi lehetővé, hiszen a szabályos kör keresztmetszet az évek során torzulhatott.

A táblázatok felső sorában először Angszter hangszerének adatai jelennek meg szabvány betűkkel, majd Ország orgonája következik dőlt betűtípussal, végül Kolonics művének sípméreteit láthatjuk vastagon szedett számokkal.

Íme, a legkarakterisztikusabb sípcsoport, a principáok adatainak összehasonlítása:

Országh Sándor			
Sopron 1891		Valea lui Mihai 1888	
Manual C-f'''		Manual C-f'''	
Pricipal	8'	Principal	8'
Pr.Octav	4'	Pr.Octav	4'
Mixtura 3x	2 2/3'	Mixtura 3x	2 2/3'
Bourdon.Flota	8'	Fuvola major	8'
Gamba	8'		
Salicional	8'	Salicional	8'
Flute dulce	4'	Flauta dulce	4'
Dolce	4'		
Pedala C-f		Pedala C-f	
Subbass	16'	Subbass	16'
Octavbass	8'	Octavbass	8'

de patru picioare, dar contrar denumirii, nici unul nu este cu *latura găurită* (pentru schimbarea vocii), nici măcar cel al lui Angster. Országh este singurul care construiește varianta expresă de coarde. Toate tuburile metalice sunt cilindrice, excepție făcând *Silvestrina* lui Angster.

Registrul de bază al *Pedalei* în toate cazurile este *Subbass 16'*. Acesta este însoțit la fiecare orgă de oirul de tuburi deschise, din lemn, fiecare cu altă măsură.

5.4 Comparația mensurală

Această comparație are în vedere măsurile de diametru, întrucât *înălțimea gurii*, mai ales în cazul tuburilor din metal, nu în toate cazurile poate fi considerată autentică, doar aceasta, cu ocazia reintonărilor ulterioare se putea schimba ca urmare a intervenției unor mâini necunoscute. Ea se referă mai ales la instrumentele muzicale ale lui Kolonics, dar și la cele ale lui Országh.

Baza măsurării diametrelor tuburilor a constituit-o mărimea interioară, astfel grosimea exterioară a tuburilor nu a influențat măsurarea. Tuburile, vechi de secole, nu fac posibilă, din păcate, eliminarea totală a inexactităților în măsurători, întrucât secțiunea transversală de cerc regulat putea fi deformată de-a lungul anilor.

În rândul de sus apar întâi datele referitoare la instrumentul lui Angster cu litere standard, urmând orga lui Országh cu caractere cursive, pentru ca în final să putem vedea măsurile tuburilor operei lui Kolonics, evidențiate cu litere groase.

Principal 8'

Din tabelul prezentat rezultă clar că toți trei au construit *Principale 8'* surprinzător de asemănătoare. Mensura lui Angster și a lui Országh practic se potrivește, cea a lui Kolonics se lărgește semnificativ în discant.

Octav 4'

Se vede că în progresia măsurii, între Angster și Országh nu există deosebiri semnificative,

Principal 8'

C	Fis	c	fis	cl	fisl	c2	fis2	c3	f3
Fa	fa	80	60	47	37	27	22	18	14
<i>Fa</i>	<i>fa</i>	80	62	49	38	30	23	18	15
Fa	fa	80	60	50	40	35	30	25	20

A fenti táblázatból jól látszik, hogy mindhárman meglepően hasonló 8'-as principált építettek. Angszter és Országh menzúrája gyakorlatilag megegyezik. Kolonicsé a diszkantban jelentősen bővül.

Octav 4 ‘

C	Fis	c	fis	cl	fisl	c2	fis2	c3	f3
75	60	45	36	28	22	17	14	12	10
80	60	47	38	29	24	19	16	14	12
80	60	50	40	35	30	24	19	15	12

Látszik, hogy a menzúra haladványban nincs különösebb, jelentősebb különbség Angszter és Országh között, ez utóbbi a diszkantban egyenletesen kissé bővebb átmérőket használ. Kolonics menzúrája még az Országhénál is bővebb, majd az utolsó oktávban újra találkozik azzal.

Angszter használja a legmagasabb felvágásokat a principáloknál (és nem csak azoknál), ez kb. I/3, míg Országh és Kolonics ennél alacsonyabb - kb. 1/4-es felvágással intonált.

Coppel- Bourdon

C	Fis	c	fis	cl	fisl	c2	fis2	c3	f3
105x80	90x60	70x52	55x41	45x34	33	26	22	17	13
93x81	77x67	59x53	45x50	32x30	24x23	32	26	21	16
80x73	77x70	50x44	40x36	30x26	22x19	17x15	13x12	11x10	7x6

Ebből a táblázatból látható, hogy Angszter Bourdonja egy új regiszter, amelyet Franciaországból hozott magával a mester. A merészen bő sípméretekhez igen magas felvágás társul (1/2!), ugyanakkor sípjainak keresztmetszete erősen téglalap alakú, a másik két mester négyzeteshez közeledő síp

keresztmetszeteihez képest. Ország Bourdonja átmenet a régi Coppelek és a romantikus Bourdon között. Hasonlít a Kolonicséra, különösen a diszkantban. Míg Kolonics fedettjében jól érvényesül a barokkos, pregnáns “csiccségés”, “csoszogás” s ez Orzághnál is helyenként föllelhető, addig Angszter átható Bourdonjában ennek nyoma sincs. A táblázatból nyilvánvaló az is, hogy ebbe a regiszterbe melyik mester épített több fasípot.

Flute Dolce-Flota Travers

C	Fis	c	fis	c1	fis1	c2	fis2	c3	f3
68x49	56x40	45x33	38x27	30	24	20	16	14	13
60x52	50x41	45x39	30x25	24x21	18x15	30x13	23x10	21x9	18x8
53x44	45x39	43x29	27x22	21x17	15x13	11x9	9x7	7x6	5x4

Ebben az esetben az elnevezés megtévesztő, hiszen egyik mester sem épített valódi traverz fuvolát, hiszen egyik sípsor sem átfúvó. Mindegyik nyitott fasípsor, amely Angszternél vált át legkorábban nyitott, cilindrikus fémsípokra, míg Orzágh csak “c2”-től épít erősen kónikus ónsípkat. Kolonics mindvégig megmarad a fasípkoknál. Angszter sípjainak ajakszélessége itt is jóval keskenyebb, mint a másik két mester sípjainál. Orzágh változata arányaiban ugyan sokkal közelebb áll Kolonics sípsorához, ám annál jóval bővebb.

Salicional 8'

C	Fis	c	fis	cl	fis1	c2	fis2	c3	f3
fa	fa	55	42	33	26	20	16	13	11
85	67	55	44	34	23	19	15	11	9
fa	fa	70	55	45	34	22	15	10	8

Orzágh Salicionáljának eredetisége megkérdőjelezhető. Kolonics vonós regisztere szemmel láthatóan más haladvány szerint készült. Ez egy jelentősen bővebben induló menzúra, mely az utolsó oktávban erőteljesen szűkül, megelőzve Angszter Salicionálját.

cu mult mai largă decât aceasta.

Salicional 8'

Originalitatea *Salicionalului* lui Országh poate fi pusă sub semnul întrebării. Registrul de coarde al lui Kolonics s-a realizat, în mod vădit, potrivit altei progresii. Aceasta este o măsură pornită mult mai larg, care în ultima octavă se strâmtează puternic, luând-o înainte *Salicionalului* lui Angster.

C	Fis	c	fis	c1	fis1	c2	fis2	c3	f3
68x49	56x40	45x33	38x27	30	24	20	16	14	13
60x52	50x41	45x39	30x25	24x21	18x15	30x13	23x10	21x9	18x8
53x44	45x39	43x29	27x22	21x17	15x13	11x9	9x7	7x6	5x4

Subbass 16'

Fapă de *Subbass*-ul larg al lui Angster, registrul *Pedaliar* al celorlalți doi me^oteri are măsura mai strâmtă, în același timp secțiunea lor transversală se apropie de pătrat, adică lățimea de buze este relativ mai mare. ^ai aici cea mai mare tăietură (de cca. 2/5) o are registrul lui Angster.

C	Fis	c	fis	cl	fisl	c2	fis2	c3	f3
lemn	lemn	55	42	33	26	20	16	13	11
85	67	55	44	34	23	19	15	11	9
lemn	lemn	70	55	45	34	22	15	10	8

Subbass 16'

C	D	E	Fis	Gis	B
210x165	187x154	173x137	160x122	144x110	135x114
190x15	175x140	158x130	145x117	133x104	120x92
190x165	173x150	153x133	135x123	124x108	110x92
c	d	e			
130x98	118x87	–			
102x82	95x75	87x70			
98x85	–	–			

A bő Angszter Subbasshoz képest a másik két mester pedálregisztere szűkebb menzúrájú, ugyanakkor keresztmetszetük a négyzethez közelít, vagyis ajakszélességük relatíve szélesebb. Itt is Angszter regisz

6. Az alkotás technikája, újdonságok

Vidékünkön a XIX. században sem építettek nagy orgonákat – kivétel Bucholtz brassói négy manuális orgonája a Fekete templomban – legfeljebb két manuálosokat maximum 25-26 regiszterszámmal, így orgonaépítészetünk megmaradhatott kivétel nélkül a hagyományos csúszkaláda és mechanikus traktura mellett, jórészt még a XIX. század második felében is.

Kolonics trakturakidolgozásai nagyon pontosak, a merevítőfúvóból és tárolófúvóból álló rendszerek kiegyensúlyozottabb és egyenletesebb levegőnyomást biztosítottak, szélkiegyenlítőt is használt. Kísérletező kedve, újításai egyedülálló hangzási és technikai együttesek létrehozását tették lehetővé, - egy manuállal két különálló mű is megszólaltatható (Csíkszentgyörgy, Tusnádfalú), a „Nagy mű” és a „Kis mű” két külön szelládán helyezkedik el; - külön szekrényben, külön játszóasztallal önálló orgonát képező pozitívot kapcsol a nagy orgonához (Gyulafehérvár).

Kolonics kizárólag mechanikus, csúszkaládás orgonákat épített, kisebbeket és nagyobbakat a történelmi egyházak kisebb és nagyobb templomainak belső méreteihez és építészeti stílusjegyeihez alkalmazkodva. Nem ritkán az orgonakarzat és a szószék építése is nevéhez fűződik, historizáló (klasszicizáló, neogótikus) stílusuk az orgonaszekrény,-homlokzattal egyetemben alkot gyönyörű egységet a templombelsővel harmonizálva.

Hangszereinek túlnyomó többségét Erdélyben építette, de orgonái vannak Moldvában, Bukarestbe is szállított hangszer, számozott intarziával ellátott hangszer 199 van. Ezt a számot viseli a Csíkcsatószezen épült utolsó orgona, melyet Kolonics István halála miatt már kortársa és (valószínűleg) tanítványa, Takácsy Ignác fejezett be.

Munkásságának zömét az egymanuális, pedálos (vagy pedál nélküli, esetleg függesztett pedálos) falusi kis orgonák tették ki, de emellett számtalan jelentősebb, kétmanuális hangszer is szállított (Gyergyószentmiklós, Székelyudvarhely, Csíksomlyó, Gyulafehérvár stb.) Legnagyobb orgonája a gyulafehérvári székesegyház számára, 1874-1877-ben épült, 1874-ben készült legnagyobb orgonatervét a kolozsvári Szent

Mihály templomban sajnos nem valósíthatta meg.

Hangszereiben előszeretettel alkalmaz újításokat és maga is újít, ugyanakkor bizonyos

C	D	E	Fis	Gis	B
210x165	187x154	173x137	160x122	144x110	135x114
190x15	175x140	158x130	145x117	133x104	120x92
190x165	173x150	153x133	135x123	124x108	110x92
c	d	e			
130x98	118x87	–			
102x82	95x75	87x70			
98x85	–	–			

6. Noutăți tehnice

Pe plaiurile noastre nici în secolul al XIX-lea nu au fost construite orgi mari, o excepție fiind orga cu patru manuale a lui Bucholtz din Biserica Neagră din Brașov; în cel mai bun caz se construiau instrumente cu 2 manuale cu 25-26 numere de registre.

În acest fel construcția de orgi noi a putut să păstreze tradiționala cutie cu planșetă și tractură mecanică în bună parte, - chiar și în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

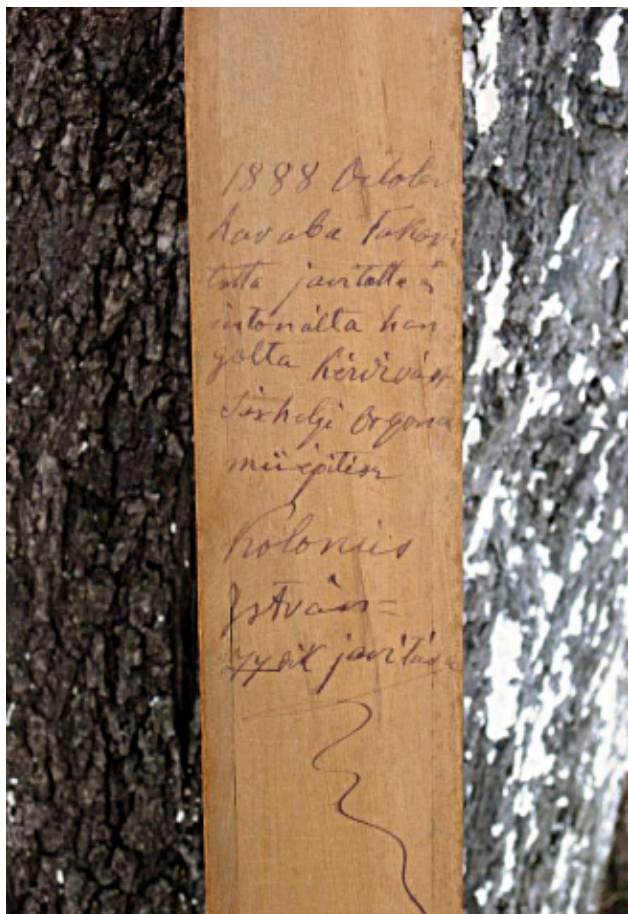
Concepțiile de tracturi ale lui Kolonics sunt foarte precise, sistemele constând din foale de pană și burduf, ce asigurau o presiune a aerului mai echilibrată și uniformă folosind și egalizator de vânt.

Predispoziția lui spre experimente, cât și inovațiile realizate au făcut posibilă crearea de ansambluri sonore/acustice și tehnice; pe un manual se pot cânta și câte două opere separate (Ciucsângeorgiu, Tușnad). „Aparatul mare” și „Aparatul mic” sunt așezate pe două cutii de vânt separate; harmoniul e construit în orgă (Gheorgheni, Cluj Napoca, Huedin, Sărăpeni), mecanismul de suflare pune în funcțiune și irul de ancii pentru harmoniu; pozitivul cu un dulap separat, cu claviatură separată constituie o orgă mică de sine stătătoare (Alba Iulia).

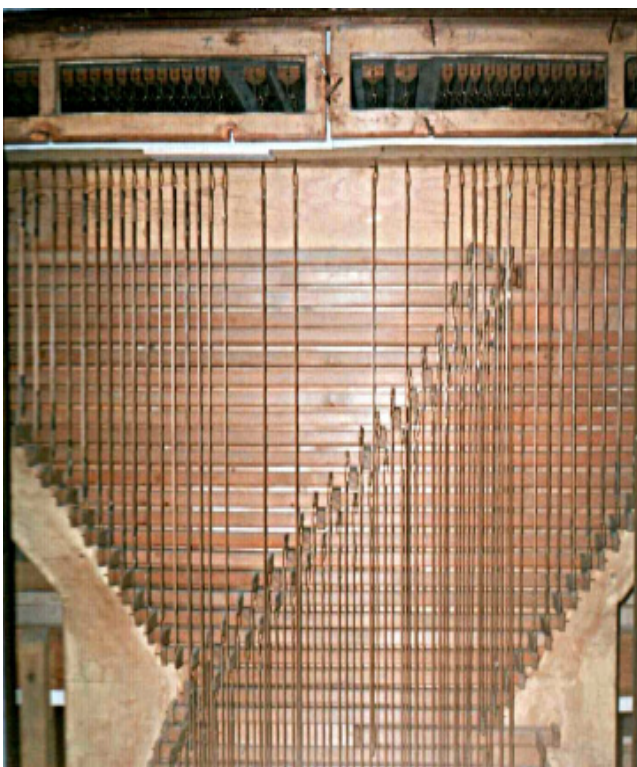
Kolonics a construit exclusiv orgi mecanice cu planșetă, mai mici ori mai mari, adaptate la dimensiunile interioare și caracteristicile de stil ale bisericilor, mai mici sau mai mari ale confesiunilor istorice. Chiar și construirea stranei orgii și a amvonului se leagă de numele lui. Purtând amprentele de stil istorice (clasice, neogotice) împreună cu prospectul orgii ele realizează o minunată realitate armonizată cu interiorul bisericesc. Majoritatea instrumentelor sale le-a construit în Transilvania, dar are orgi până și în Moldova și în București. Numărul instrumentelor sale cu încrustări și numerotate se ridică la 199. Acesta este numărul purtat de ultima orgă, construită la Cetățuia-Ciuc, dar terminată, din cauza morții lui Kolonics István, de contemporanul și, probabil, prietenul acestuia, Takácsy Ignác.

Ponderea creațiilor sale o reprezintă micile orgi sătești, cu un manual și o pedală (sau fără pedală, eventual cu pedală atârnată). În afara acestora a construit însă și numeroase instrumente mai însemnate, cu două manuale (Gheorgheni, Odorheiu-Secuiesc, Șumuleu-Ciuc, Alba Iulia, etc.). Cea mai mare orgă a lui Kolonics a fost construită în 1877 pentru catedrala din Alba Iulia. Proiectul orgii, elaborat în 1877 pentru biserica Sfântul Mihai din Cluj, nu a reușit însă să-l finalizeze.

El și-a aplicat cu predilecție inovațiile pe instrumentele sale muzicale, fiind creator de nou, dar în același timp,

azaz egykarú emelőként, és vastag fapálcák segítségével a traktúra az első vinklisorig nyom. Utána a hagyományos módon működik. A mai kántorok legnagyobb problémáját okozza a nehézkes játék e miatt, s ezért előszeretettel kérik a játszóasztal átépítését, már csak azért is mert az u.n. "stecker-mechanika" burkolata majdnem szintbe esik a billentyűzet első részével, s ez kissé megnehezíti a játszóasztal hozzáférhetőségét, nehezíti a pedálhoz való odaülést. Nem régen ilyen megfontolásból is javítás felújítás és

vonatkozásokban nagyon is konzervatív.

Rendszeresen épít szélürítő szelepet (Sperrventil)

Pedálkopulaként használja az u.n. Bassventilt, vagyis az egyes pedálhangoknak külön szelepei vannak, a manuál szelládáján is. Bánffyhunyadi és diósadi orgonáin a bassventil szelepeknek külön szelepszekrénye van, a manuál szelláda végén. Ez a szelepszekrény is levegőt kap a kopula bekapcsolásakor.

Gyakori orgonáin a "Harmonium" regiszter, amely tulajdonképpen egy nyolc lábas nyomóharmonium sípsor a játszóasztalban, vagy az orgonaszekrényben (Bánffyhunyadi, Sóvárad, Kolozsvár, Gyergyószentmiklós).

Orgonáinak hangterjedelme a manuálon C-f3-ig (54 hang), de igen gyakran C-g3-ig (56 hang), ami igen korszerűnek számít akkoriban, szinte a zongora billentyűzet méretét használja (77 cm.) belső méretnek, a zongorabillentyűk hossz méretét is figyelembe véve. Ugyanakkor a pedálon megmarad a C-c-ig (13 hang) szűk hangterjedelmű klaviatúránál.

Játszóasztalai különállóak, melyek billentyűzete sajátos nyomótechnikával működik, azaz egykarú emelőként, és vastag fapálcák segítségével a traktúra az első vinklisorig nyom. Utána a hagyományos módon működik. A mai kántorok legnagyobb problémáját okozza a nehézkes játék e miatt, s ezért előszeretettel kérik a játszóasztal átépítését, már csak azért is mert az u.n. "stecker-mechanika" burkolata majdnem szintbe esik a billentyűzet első részével, s ez kissé megnehezíti a játszóasztal hozzáférhetőségét, nehezíti a pedálhoz való odaülést. Nem régen ilyen megfontolásból is javítás felújítás és bővítés alá kerültek Kolonics István gyergyószentmiklósi és székelyudvarhelyi orgonái.

Gyakran alkalmazza orgonáiban a szelepszekrényt záró üvegspund-ot (Nagytusnád Bánffyhunyadi, Bukarest, Gyergyószentmiklós stb.).

Egyaránt készített kromatikus és diatonikus (C-Cisz oldal) szelládákat.

Pedálbillentyűzetét gyakran sárgaréz lemezzel borította.

Egyes orgonáiba két darab kétráncú fúvót épített egymás fölé, meritővel csak az alsó fúvó rendelkezik.

7. Külalak (design)

Orgonaszekrényei általában monumentalitásra törekednek, stílusuk klasszicizáló, de a historizáló, romantikus stílus sem áll távol tőle (Kolozsvár-Szent Péter templom,

în anumite privințe rămâne conservator.

Construiește cu regularitate ventile de eliminare a vântului (Sperrventil).

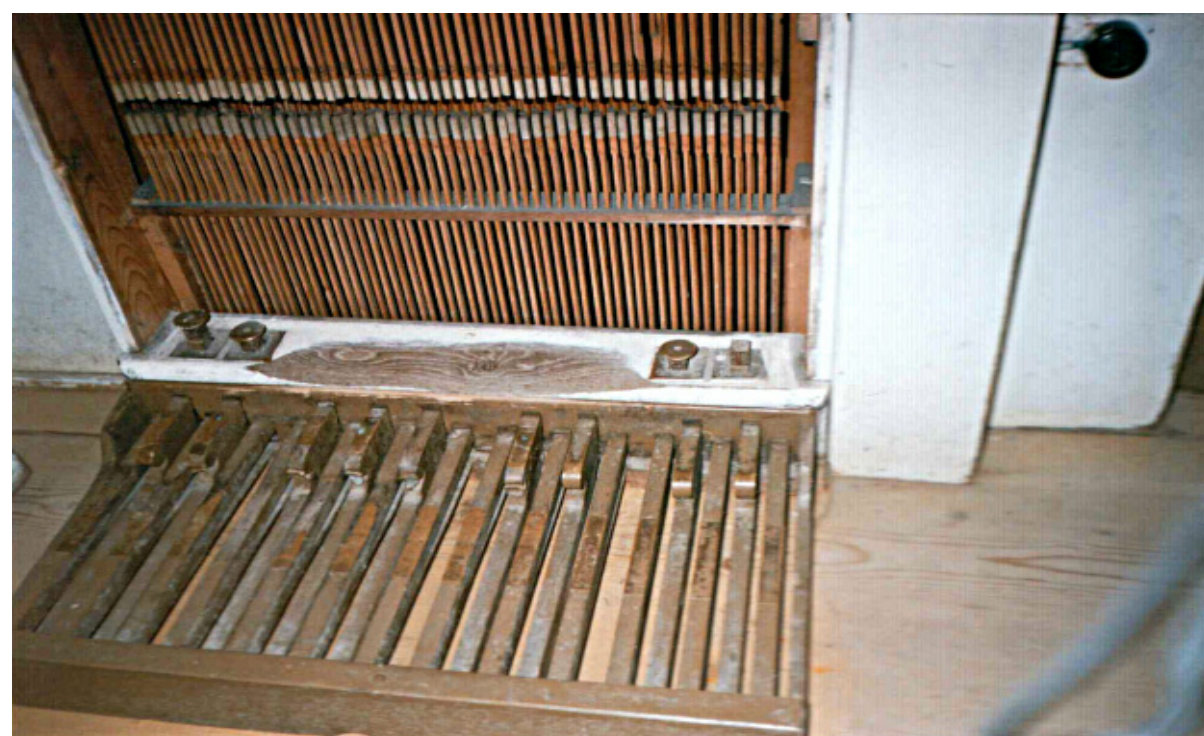
Folosește drept cuplă-pedală a-a-numitul Bassventil, adică sunetele pedale au ventile separate și pe cutia de vânt a manualului. Pe orgile din Huedin și Diood ventilele Bassventil dispun de cutie de ventile separată la capătul cutiei de vânt a manualului. Această cutie de ventile primește aer în momentul punerii în funcțiune a cuplei.

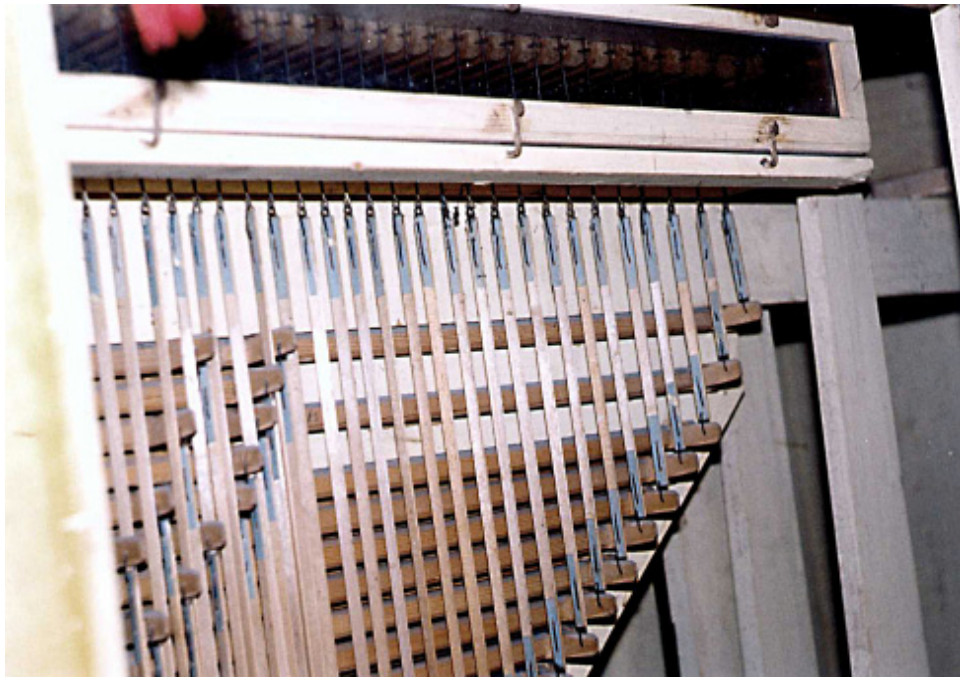
Pe orgile sale se regăsește adesea registrul „Harmonium”, care este de fapt un or de ancii de armoniu în consolă sau în bufetul orgii (Huedin).

Amplourea (ambitusul) orgilor sale este de până la C-f''' pe manual (54 sunete), dar foarte des de până la C-g''' (56 sunete); ceea ce, la acea vreme era considerat foarte modern, folosește aproape mărimea claviaturii pianului (77 cm.), luând în considerare și lungimea clapelor de pian. În același timp, în cazul pedalei claviatura rămâne cu diapazon îngust de C-c (13 sunete). Consolele sale sunt separate, claviatura acestora funcționează cu o tehnică de împingere specifică, precum o pârghie cu un singur braț iar cu ajutorul bepelor groase din lemn tractura împinge până la primul or de colțar. Apoi funcționează în mod tradițional.

Claviatura și pedala cu tractură

Cantorii de azi se confruntă cu probleme, cântatul devenind greoi și tocmai din aceasta cauză, solicitând cu predilecție transformarea consolei. Dacă nu pentru altceva, pentru că a-a-numitul înveliș al mecanicii-stecker se află aproape la nivelul primei porțiuni a claviaturii, îngreunând așezarea la pedală. De curând a

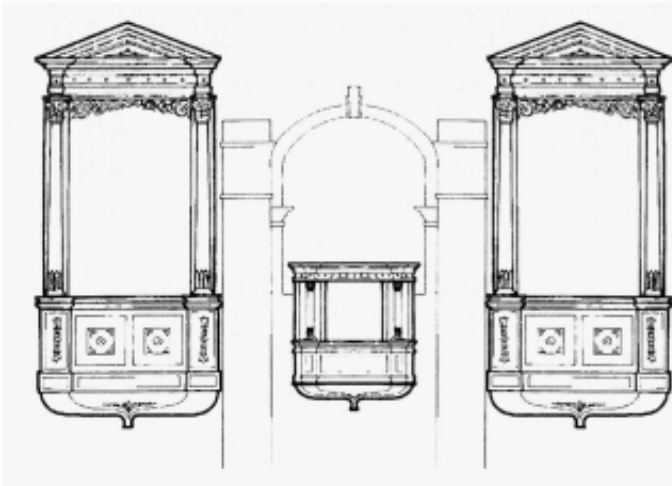

Diósd, Csíkszentgyörgy).

Az orgonák mellett oltár, szószék, belső bútorzat is került ki Kolonics műhelyéből, figyelme pedig kiterjedt az építészeti stílussajátosságok tanulmányozására is. Ezeket szem előtt tartva nagy gondot fordított az orgona külső megjelenésére is. Nagyobb méretű munkáknál (orgonakarzatot is épít!) mérnökök szakvéleményét is igénybe vette. Kisebb orgonái a klasszicista, nagyobbaké a neogótikus stílus jegyeit viselik.

Ha az orgonakarzat megkívánja, kettős szekrényt használ, maximálisan kihasználva a karzat boltíveit (Szőkelyudvarhely, Nagyenyed), a főportálé ablakát (Csíksomlyó, Gyulafehérvár). Az építészeti historizmus és eklektika az orgonaházak kiképzésén érezteti hatását. A gótizáló szekrények mellett a klasszicizmustól örökölt egyszerű formák szinte változatlanul tovább élnek. A XIX.század elején még gyakori urnadíszítés eltűnik, a rendszerint aranyozott fafaragás marad díszítőelemként. Ez általában növényi ornamentika a sármazók felett és néha alatta is, melyet a homlokzati nyílásokat határoló pilaszterek fejezetei, szobrok (Tusnádfalú, Gyulafehérvár),olykor néhány rozetta vagy a párkányok tojássorai egészítenek ki.

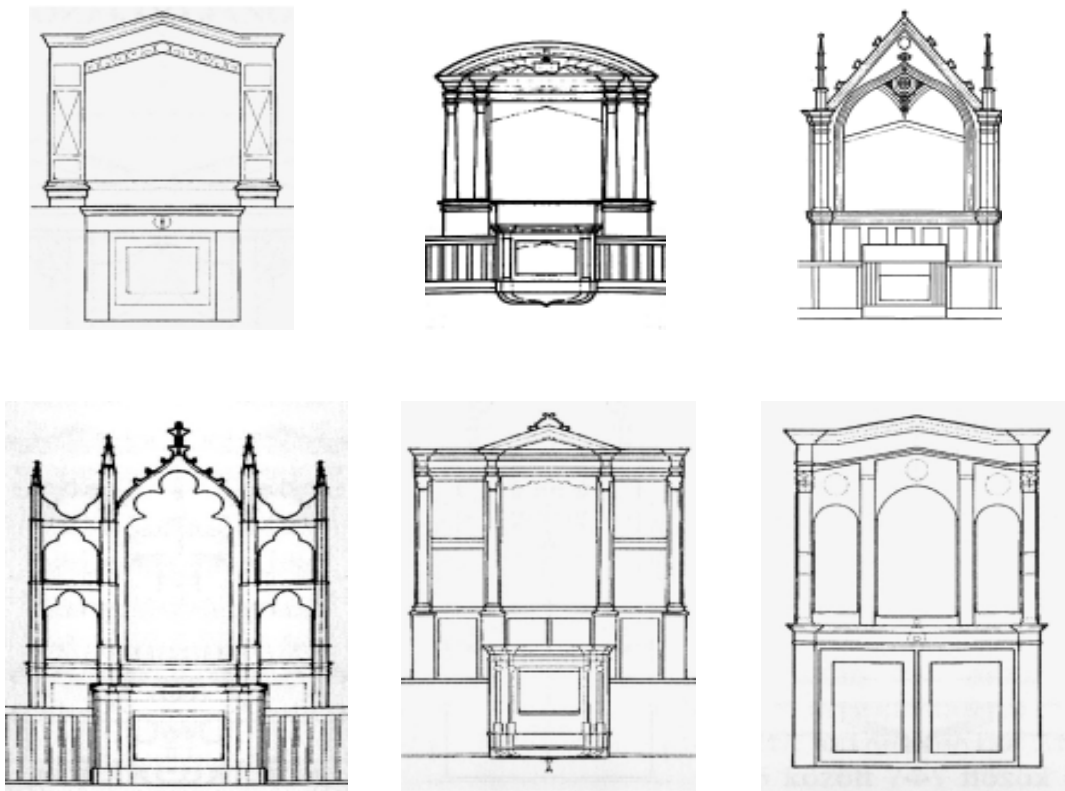
început și s-a și terminat reparația, recondiționarea și lărgirea orgilor lui Kolonics István din Gheorgheni și Odorheiu-Secuiesc.

Unitatea caracteristicilor de construcție a lui Kolonics se observă și în următoarele realizări:

- Folosește cuplajul *Închizătorului de vânt* care împiedică pe cale mecanică pomparea aerului.
- În orgile sale recurge adesea la aplicarea unui geam de sticlă la caseta de ventilare – *spunt de sticlă* - (Huedin, București, Tușnad-sat, Gheorgheni etc.);
- Confecciona în aceeași măsură cutii de suflu cromatice și diatonice (latura *C-Cis*);
- Claviatura pedală o învelea adesea cu lamele de aramă;
- În unele dintre orgile sale a construit, unul deasupra celuilalt, două burdufuri cu două deschizături, foale de pană având numai cel de jos;
- Dulapurile sale de orgă tind adesea spre monumentalitate, urmând stilul clasicizant, dar nu se ferește nici de stilul istorizant, romantic (Biserica Sf. Petru din Cluj, cele din Ciucsângeorgiu, Dioșod etc.).

7. Forma exterioară (design-ul)

Pe lângă orgi, în atelierul lui Kolonics s-au construit altare și amvoane, maestrul acordând o atenție deosebită și studierii specificului stilurilor arhitecturale. Pînă și cont de acestea, a manifestat o grijă deosebită și pentru forma exterioară a orgii. În cazul unor lucrări de mai mare anvergură a apelat și la părerile de specialitate ale inginerilor (de exemplu în construirea orgii catedralei din Alba-Iulia a fost ajutat de inginerul Steigl József).

Orgile sale mai mici poartă semnele stilului clasic, cele de dimensiuni mai mari, ale stilului neogotic. Dacă strana orgii o cere, folosește dulap (Orgelgehäus) dublu, exploatând la maximum arcadele stranei (Aiud, Odorheiu Secuiesc) și fereastra portalului principal (umuleu, Alba Iulia). Istorismul și eclectica arhitecturală îi fac simțite influențele în realizarea cutiilor acustice.

Alături de cutiile gotice, dăinuie în continuare, aproape neschimbate, formele simple moștenite de la clasicism.

8. A legkiemelkedőbb alkotások

8.1. Gyergyószentmiklós

Az orgonák építésének évét és sorszámát a játszóasztalon elhelyezett intarziás táblán jelzi, de Gyergyószentmiklóson a római katolikus templomban két szellemes kronosztikon igazít el az orgona építési éveiről.

Az orgonán elhelyezett felirat:

“Lételem én köszönöm PVspök FOGARASSY MIháLynak Kit áLDásVL adott ErdéLynak, ChrisztVs, a FőVr!”. A kiemelt betűk római számokkénti összeadásából az 1871-es évszám kerekedik ki, míg ugyanezt elvégezve az

Decorapia de urnă, frecventă încă la începutul secolului al XIX-lea, dispune rămânând ca unic element decorativ sculptura în lemn aurit. Aceasta reprezintă, de fapt, o ornamentație vegetal-florală/vegetală aflată deasupra, uneori și dedesubtul panourilor tuburilor, întregită de segmente ale pilastrelor ce mărginesc deschizăturile de frontispiciu, uneori de câteva rozete sau iruri de ouă ale cornișelor.

8. Cele mai reușite creații ale lui Kolonics István

8.1. Gheorgheni

(Gyergyószentmiklós)

Anul și numărul de ordine al construirii orgilor le semnalează pe tabla cu încrustații așezată pe consolă. În biserica romano-catolică din Gheorgheni aflăm însă despre anii construirii orgii prin două cronostichoane spirituale. Iată inscripția așezată pe orgă:

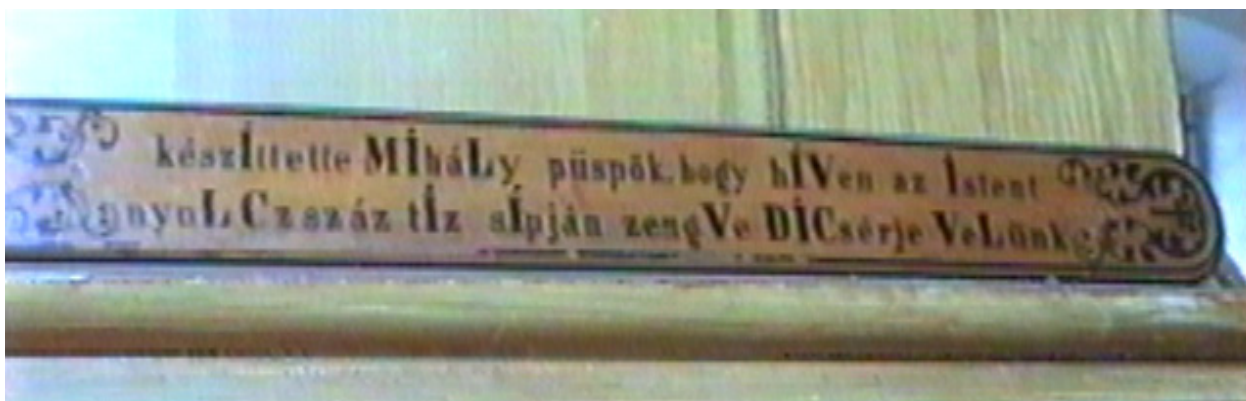

“Lételem én köszönöm PVspök FOGARASSY MIháLynak Kit áLDásVL adott ErdéLynak, ChrisztVs, a FőVr!” (Existența mea în o mulțime de episcopului Fogarassy Mihály pe care l-a dat drept binecuvântare Transilvaniei, Hristos, Domn al tuturor). Prin adiționarea literelor reliefate considerate drept cifre romane, rezultă anul 1871,

orgonista feje fölött elhelyezett tábla szövegével:
"Készítette Mihály püspök, hogy

pe când, efectuând aceeași operațiune pe textul aflat
pe tabla de deasupra capului organistului:

híven az Istent nyolcszáz tíz sájpán zengve Dicsérje Velünk". , megkapjuk a második évszámot, az orgona átadásának dátumát, azaz 1872-t.

Az első felirat utolsó három kiemelt betűje pedig jelzi az orgona sorszámát, amely egy harmadik intarzián is olvasható: "Kolonics István 11o. műve K. Vásárhelyt".

Szellemes üzenet az utókornak, mely egy hexameter-pár majd egy disztichon bravúros formájába öltöztetve nem akármilyen szellemi képességekkel megáldott mester képét rajzolják meg számunkra.

8.1.1 Az orgona eredeti diszpozíciója:

A pedál "c" billentyűje megduplázva, a homlokzatban 21 drb. *Principál* 8 fémsíp (C-gisz), a pedál billentyűi rézlemezzel borítottak, a *harmónium* sípsor a játszóasztalban nyert elhelyezést.

"Készítette Mihály püspök, hogy híven az Istent nyolcszáz tíz sájpán zengve Dicsérje Velünk"

(Ridicată la comanda episcopului Mihai pentru ca, credincioasă, să-l cânte pe cele opt sute zece tuburi ale sale pe Dumnezeu, împreună cu noi lăudându-l.), va rezulta cel de al doilea număr de an: 1872, adică data intrării în folosință a orgii. Iar cele trei litere groase din urmă ale primei inscripții semnaleză numărul de ordine al instrumentului, care poate fi citit și pe o a treia încrustație: „*Kolonics István 11o. műve K. Vásárhelyt*”. Un mesaj spiritual, ingenios pentru posteritate, care, îmbrăcat sub forma unei perechi de hexametri și a unui distichon, ne înfățișează chipul unui meșter binecuvântat cu capacități spirituale deloc obișnuite.

8.1.1 Dispoziția originală a orgii:*

Clapa *c* în mijlocul pedalei e dublată, în frontispiciu sunt 21 bucăți de tuburi metalice *Principál* 8' (C-gis), iar clapele pedalei sunt învelite cu plăci de aramă, țirul de ancie armoniu fiind amplasat în consolă.

I.Manuál

C-g'''

1.Manualbas	16'
2.Principal	8'
3.Nagydugott	8'
4.Holflöte	8'
5.Octav	4'
6.Csúcsflota	4'
7.Mixtur	4x 2'

II.Manuál

C-g'''

8.Bourdon	8
9.Salicionál	8'
10.Principál	4'
11.Fl.Traver	4'
12.Harmonika	8'

Man.copula

Ped.copula

Széleresztő

Pedál

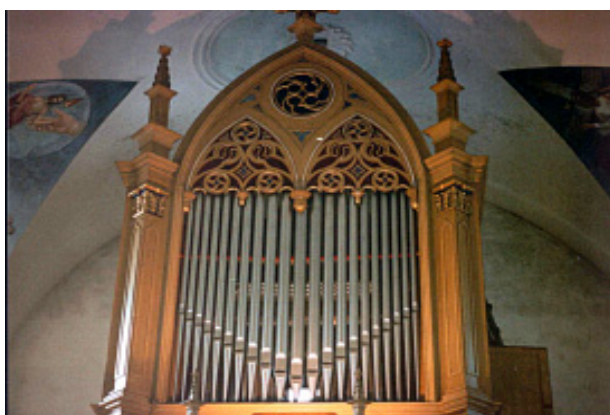
C-a

13.Vijolon	16'
14.Subbas	16'

8.1.2 A felújítás

Az orgona felújítását, javítását Pap Zoltán fiatal székelyudvarhelyi orgonaépítőre bízta.

A hangszer bővítését tervbe véve Dávid István orgonaművész ajánlatára már előre

megrendelték a Trombita és Vox humana sípsorokat, azaz a Kolonics által szándékosan (csak a kolozsvári Szent Mihály templom meg nem valósult orgonatervében találunk nála nyelvűsíp!) kihagyott nyelvűsípregistert igyekeztek pótolni. A mester a hiányzó nyelvregistereket gyakran az orgonába épített harmónium sípsorral próbálta pótolni, hiszen, nem csak nála, a nyelvregisterek az akkor épített orgonákból, objektív okokból is, hiányoztak.

A játszóasztal három manuálosra bővült és készült egy új szelláda is a harmadik mű számára.

8.1.2 Renovarea

Renovarea și repararea orgii i-a fost încredințată tânărului constructor de orgi, odorheianului *Pap Zoltán*. Prevăzând amplificarea instrumentului, la sugestia organistului Dávid István

Consola nouă cu trei manuale

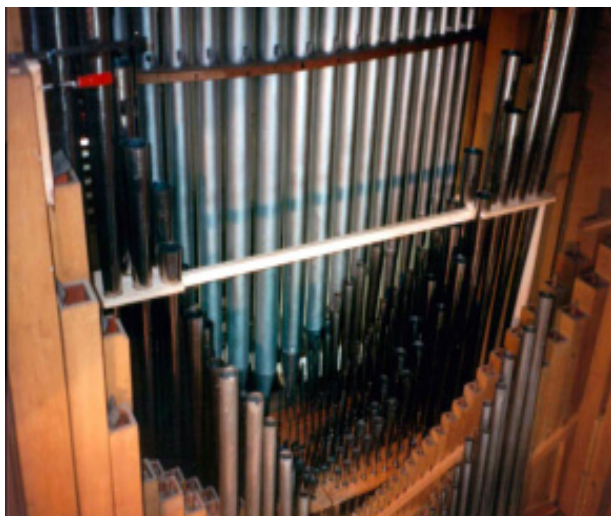
au fost comandate din timp őrurile de tuburi de *Trompetă* și *Vox humana*, adică s-a căutat să se completeze tocmai registrul de tuburi linguale omise intenționat de către Kolonics. În perioada respectivă registrele linguale lipseau din cauze obiective. Maestrul încerca să înlocuiască lipsa lor cu őrul de anicii de armoniu, încorporând în orgile sale registrul *Harmonium*.

Consola s-a lărgit la trei manuale, confecționându-se și o nouă cutie de vânt pentru cel de al treilea manual.

A fő mű úgy maradt gyakorlatilag, ahogy volt, változás annyi történt, hogy a Hohlflöte 8' helyére került a Trombita 8', mert itt a levegő ellátása biztosított és szebben is szól.

A második művön a Principal 4' helyett 2'

Manualul principal (Hauptwerk) a rămas, practic, precum a fost. Schimbarea a constat doar în aceea că, în locul lui *Hohlflöte 8'* a intrat *Trompeta 8'*, pentru că aici alimentarea lui cu aer este asigurată și sună mai frumos.

I. Manual

C-g'''

1. Manualbass	1	6'
2. Principál		8'
3. Nagydugett		8'
4. Trombita		8'
5. Csúcsflóta		4'
6. Mixtur		2' 4x.

Pedala

17. Vijolon		16'
18. Subbas		16'
Széleresztő		

II. Manual

C-g'''

7. Bourdon		8'
8. Salicional		8'
9. Fl. Traver		4'
10. Principál		2'

Man. copula		
Ped. copula		

III. Manual

C-g'''

11. Hohlflöte		8'
12. Vox humana		8'
13. Principál		4'
14. Principál		2'
15. Quint		2 2/3
16. Terc		1 3/5

van, s ezzel az orgonapozitiv hangzásához közelít.

A harmadik műbe került a Hohlflöte 8', a Principál 4' egy új Principál 2', Quint, Terc, és az új Vox humana. A Harmonika 8' viszont (természetesen) megszűnt.

Az új mű létrehozása mindenképpen szükséges, ha már bővítésről van szó, mert Kolonics általában a főművet és a második manuált egy szelládára építette és így a második művet szinte lehetetlen bővíteni, a kancellák szűkre méretezettek s a regisztterek szaporításával a mű légszegény lesz.

Pe al doilea manual în locul lui *Principal 4'* se află *Principal 2'*, prin aceasta apropiindu-se rezonanța pozitivă a orgii.

În cel de al treilea manual a intrat *Hohlflöte 8'*, *Principal 4'*, cu un nou *Principal 2'*, *Quinta*, *Terța*, și noul *Vox humana*.

Dacă este vorba de mărire, crearea noului manual este necesară oricum. De altfel, la orgile vechi o problemă o reprezintă secțiunea transversală a cutiilor de suflu. și Kolonics construia manualul

A régi orgonáknál (nem csak Kolonicsnál!) ezért probléma a szelládák keresztmetszete bővítés esetén.

A játszóasztal billentyűzete billenőkaros lett, így a pedálnál megnyílt a lehetőség a hely bővítésére. A pedál kiépült 12-ről 30 hangra, tehát a Subbass és a Vijolon kapott még 18 sípot, és kiépült még egy Flötte 4' függőleges csúszkával a szelláda sarkára, majd visszakötve az eredeti, Kolonics építette copularendszer, minden megbízhatóan működik.

8.2. Székelyudvarhely

Székelyudvarhelyen a római katolikus Plébánia templom orgonája, mely a "Kolonics István op. 135 Kézdivásárhely" feliratú intarziát őrző játszóasztalán, 1879-ben épült és ugyanazon év május 30-án Fogarasi Mihály püspök szentelte meg. Két manuálos, pedálos, mechanikus hangszer eredetileg 17 változattal és ezer síppal. A megjelenésében is igényes orgonát Kolonics a karzatmellvéden helyezte el. Jobbról és balról a mives klasszicista szekrény, köztük a pozitívnak álcázott játszóasztal áll, a mester által kedvelt némasípos díszítéssel.

8.2.1 Eredeti diszpozíció

principal 0i cel de-al doilea manual (ca 0i constructorii de renume ai barocului) pe o cutie de vânt, a 0a cã lãrgirea dispoziþiei celui de-al doilea manual este aproape imposibilã. Celulele sunt dimensionate strãmt 0i prin sporirea numãrului de registre sunetul va deveni astmatic.

Claviatura consolei s-a realizat cu pãrghie oscilantã, deschizãndu-se astfel posibilitatea mãririi spaþiului la pedalã. Pedala s-a amplificat de la 12 la 30 de sunete, adicã *Subbass* 0i *Vijolon* a primit încã 18 tuburi, 0i s-a construit încã un *Flötte 4'* cu plan 0etã verticalã, pe colþul cutiei de suflu, apoi, dupã ce s-a reglat sistemul de cuple original construit de Kolonics, totul funcþioneazã corespunzãtor.

8.2 Odorheiu Secuiesc (Székelyudvarhely)

Orga bisericii parohiale romano-catolice pãstreazã încrustaþia *Kolonics István op. 135 Kézdivásárhely*. Ea s-a construit ãn 1879, fiind sfinþitã ãn data de 30 mai de cãtre episcopul Fogarasy Mihály. Este un instrument cu douã manuale, pedalã cu tractorã mecanicã, iniþial cu 17 registre 0i o mie de tuburi.

8.2.1. Dispoziția originală

II.Manual C-g'''

1.Manualbass	16'
2.Principal	8'
3. Portun	8'
4. Pr. Minor	4'
5. Flaut.alto	4'
6. Quint	3'
7. Prestant	2'
8. Mixtura 4x	2'

II.Manual C-a

9. Flaut travers 8'	
10.Salicional	8'
11.H.princip	4'
12.T.silvestr.	4'
13.Quint	3'
14.Piccolo	2'

Pedal C-g'''

15.Subbass	16'
16. Quintbass	12'
17. Octavbass	8'

Manuálkopula,
Pedálkopula.

8.2.2 A felújítás

1936-ban az orgonát kijavították, a világháborúban leszerelt homlokzatsípokat pótolták. 1972-ben a fúvóberendezést átszerelték villanymeghajtására, 1983-ban Molnr József kitakarította, felhangolta, 85-ben a fúvóberendezést újra cserélte. 2003-ban Pap Zoltán itt is felújítást és bővítést végez, tanulva a gergyói tapasztalatból itt is átalakítja a nyomótechnikával működő billentyűzetet billenőkarosra.

A főműbe bekerült a Trombita 8' és a második manuálon a Quint helyett Scharf 1 1/3' 3

x-t találunk, ugyanakkor egy Rankett 8' is beépült a műbe. Habár az orgona hangképén (nem Kolonics ellenében!) változás történt, kiegyensúlyozott, nem szélsőséges diszpozíciót látunk.

Az első manuál erőteljes principálkarához a nyelvregiszterek arányos elhelyezése folytán most sem kapcsolódik hasonló átütő erő a II. manuálon. A manuálon itt is megtalálható a 16'-as sípsor.

A pedálon a Subbass 16' változat mellett

I

8.2.2. Renovarea

În 1936 orga a fost reparată, fiind completate tuburile de frontispiciu rechiziționate în timpul primului război mondial. În 1972 instalația de suflare a fost transpusă pe acționare electrică, iar în 1983 a fost curățată și acordată de către Molnár József care, în 1985, a înlocuit mecanismul de suflare cu unul nou. În 2003 Pap Zoltán efectuează și aici lucrări de înnoire și lărgire.

Utilizând drept ghid experiența acumulată

la Gheorgheni va transforma claviatura, care funcționa prin tehnică de împingere, în claviatură cu pârghie oscilantă.

În manualul principal (Hauptwerk) a introdus *Trompeta 8'*.

În manualul al doilea în locul lui *Quinta* va fi *Scharf 1 1/3 x 3*, introducându-se totodată și un *Rankett 8'*.

Cu toate că în paleta sonoră a orgii au intervenit

megtalálható a Quintbass 12' (1o 2/3') amely a 32' fekvésnek a harmadik természetes felhangja, vagyis a Subbassal együtt kapcsolva akusztikusan 32' benyomását kelti!

Mivel a karzatmellvéden elhelyezett orgona Manualbass 16'-as sípjai a boltív alatt helyezkednek el, a C, Cisz, D sípok helyszűke miatt törve vannak.

A 16'-osok sípjai ugyanakkor zárják a

schimbări, avem de a face cu o dispoziție echilibrată. Prin amplasarea proporționată a registrelor lincuale, de secțiunea *Principal* puternică a primului manual nu se leagă nici acum o forță de penetrare similară pe manualul doi.

Pe manual se regăsește și aici țirul de tuburi 16'.

Pe pedală, alături de varianta *Subbass 16'*

I. Manual C-g'''

1. Manualbass	16'
2. Principal	8'
3. Trombita	8'
4. Portun	8'
5. Pr. minor	4'
6. Flaut. alto	4'
7. Quint	3'
8. Prestant	2'
9. Mixtura	2'

Copula I-II
Pedal cop.

II. Manual C-g'''

10. Flaut traver	8'
11. Salicional	8'
12. T. silvestr.	4'
13. H. princip.	4'
14. Piccolo	2'
15. Scharf	1 1/3' x 3
16. Rankett	8'
	5x

Pedala C-f' (!)

17. Subbass	16'
18. Quintbass	12'
19. Octavbass	8'

boltívet, és e miatt a II. manuálnak a kihangzása teljesen más (mintha redőnybe lenne zárva), az orgonista viszont erősebbnek hallja, mint a főművet.

Ezt az akusztikai csapdát az építésnél felismerve zseniálisan oldotta meg Kolonics, a hallgató javára.

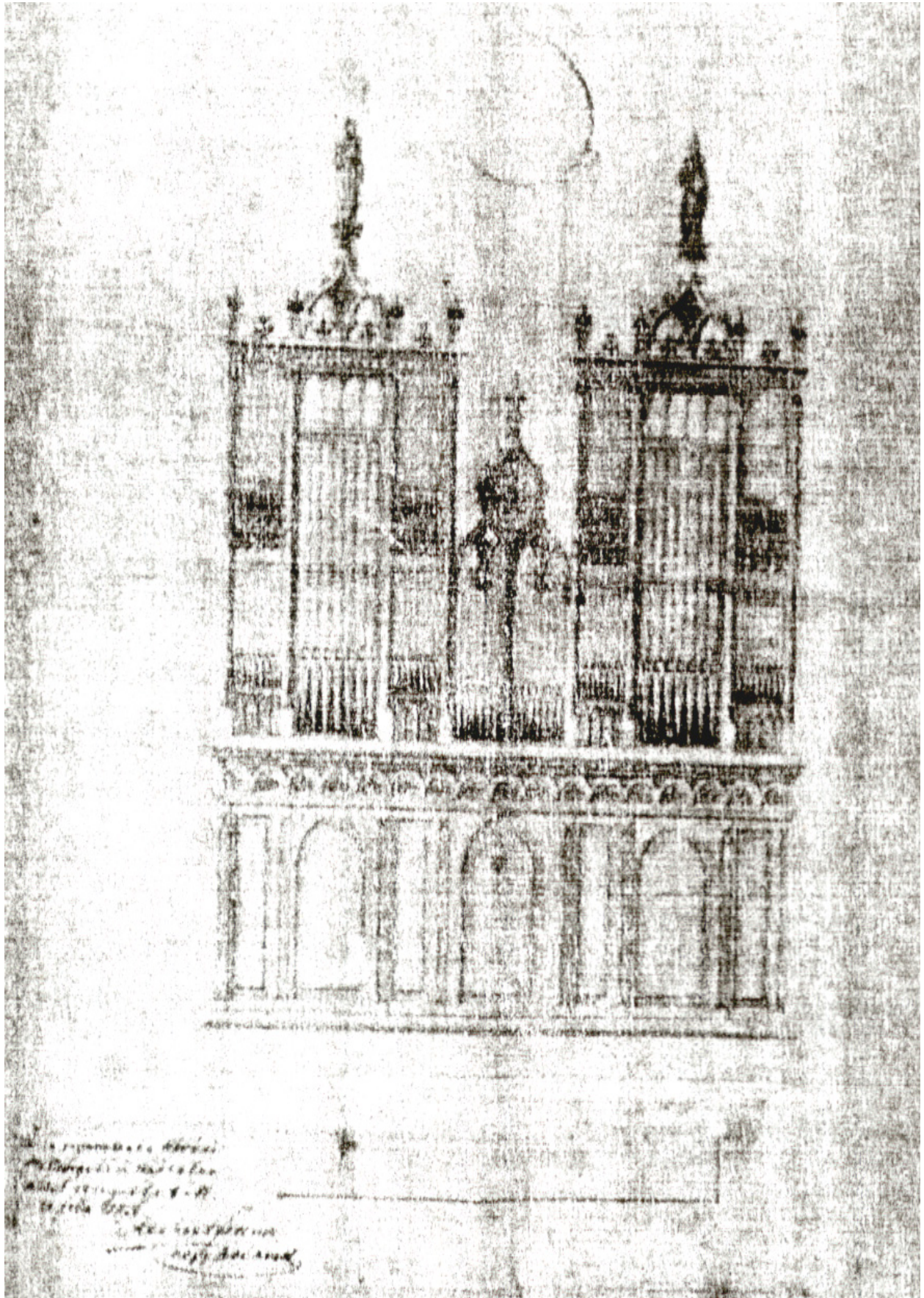
se află *Quintbass 12' (1o 2/3')* care reprezintă al treilea sunet armonic natural al registrului 32', adică acționat împreună cu *Subbass* dă impresia acustică a 32'. Întrucât tuburile *Manualbass 16'* ale orgii amplasate pe balustrada străniei, sunt așezate sub arcadă, din cauza spațiului strâmtorat tuburile *C, Cisz, D* sunt frânte. În același timp tuburile 16' închid arcada, generând o nouă rezonanță manualului II (de parcă ar fi închisă în rulou), organistul însă o aude mai puternică decât pe manualul principal. Dându-și seama de această capcană acustică cu ocazia construirii orgii, Kolonics a rezolvat-o în mod genial, în favoarea auditoriului.

8.3 Gyulafehérvár,

Székesegyház

8.3 Catedrala din Alba Iulia

Az orgonáról először 1716-ban hallunk: V. (Gyulafehérvár, Karlsburg)

5-én Márton nevű körmöcbányai orgonakészítő író Oláh Pál nagyszombati prépostnak Erdély valamelyik egyháza számára” készítendő orgonáról. (Entz 1958)

Az első orgonakészítési szerződés 1731. III. 20-án készült Nováczai Sámuel mesterrel.

A háromrészes szép barokk orgonaterv 1731. december 20-ról való. Az asztalos: Georg Strassilovszky. A szerződés 3000 forintról szól.

1736-ban West Izsák János segesvári és Waxmann György berethalmi mesterekre bízzák. Az orgona készítése 1783-ban az orgona kifestésével fejeződött be. (Entz 1958)

1849-ben a várat körbezáró és ostromló, Bem tábornok vezette magyar honvédség agyúinak egyik lövedéke eltalálta az osztrák védők által tüzérségi megfigyelőpontként használt katedrális tornyát és felgyújtotta tetőt. A tűz a karzatra áttérjedve az orgonát is tönkretette. Az okozott károkat Haynald Lajos püspök utasítására 1853-56 között felszámolták és e munkálatok befejezése után egy új orgona megrendelésére kerülhetett sor, mivel az előző, fél évszázadon át készült barokk orgona (melyet a szakértők már elkészültekkor sem találtak megfelelőnek) hasznavehetelenné vált.

Az új orgona építése előtt a régi karzatat is átépítették Steigel József kolozsvári mérnök vezetésével; ezért a munkáért az 1874. június hó 18-án kötött szerződés szerint 1249 forint 72 krajcár fizetséget állapítottak meg. A karzat szétbontása előtt a régi orgonát Kolonics István kézdívasárhelyi orgonaépítő kérte és kapta meg, minek ellenértékeként kis pozitív orgonát ajánlott fel. Így Kolonics István már abban reménykedhetett, hogy az új orgonát is majd tőle rendelik meg, ám a káptalan négy orgonaépítőtől kért be pályázati tervezetet.

A négy orgonakészítő: Wilhelm Hörbiger nagyszebeni, Karl Hesse bécsi, Ludwig Moser egri és Kolonics István kézdívasárhelyi mesterek. A tervek szakvéleményezésére és elbírálására Zsaskovszky Endre egri főszékesegyházi karnagy és tanár lett felkérve a káptalan által, akinek észrevételeit, mint az orgonaszakértői ténykedés egyik korai dokumentumát közöljük kivonatolva.

„Méltóságos és Főtisztelendő Káptalan, Kegyes Uraim!

A múlt hó 15-e és folyó hó 20-ról átvizsgálás végett hozzám utasított 4 orgonatervezetet van szerencsém ezennel visszaküldeni, s azokra vonatkozó véleményemet egész tisztelettel hozzájuk mellékelni.

Többiben legmélyebb tiszteletem kifejezésével maradtam.

A Méltóságos Káptalannak

*alázatos szolgálja
Zsaskovszky Ferencz
főegyházi karnagy és tanár.*

Eger, Augusztus 31. 875.

(...) Ha már most ezen diszpozíciókat összegyűjtjük

a) áruk tekintetében legelőnyösebbnek látszik a Hörbigeré 8.000 frt., azután jő a Moóseré 8.000 frt. – mert az orgonának Egerből való helyreszállítását a költségvetésbe nem igen tudta be-, utána a Kolonicsé 8.000 frt., végre a Hesse-é 9.082 frt.

b) benső becsük, kiállításnak tekintetében tagadhatatlanul első a Moóseré: 30 változat, ezek közt 32' Pedál, 16' Principal a prospectben f-től, öt 16', tizenkét 8' változat, három nyelvsípmű, 368 fa, 1493 cin, összesen 1862 síppal, úgyhogy e kiállításhoz a 8.000 frt.-t kicsinylem. utána

Primele informații despre orgă le avem din 1716: la 5 mai, constructorul de orgă numit Márton din Kőrmöcbánya (Kremnica- Slovacia-n. n.) scrie preotului Oláh Pál din Nagyszombat (Trnava –Slovacia-n. n.) despre o orgă „în curs de construcție pentru una dintre bisericile Transilvaniei.”(Entz 1958) Primul contract pentru construirea orgii s-a încheiat la 20.III. 1731 cu maestrul Novácz Sámuel.

Frumosul plan al orgii baroce, în trei părți, datează din 20 decembrie 1731. Tâmplarul: Georg Strassilovszky. Contractul se referă la 3000 de forinți.

În 1736 este încredințată meșterilor West, Izsák János din Sighișoara și Waxmann György din Biertan. Construirea orgii se încheie cu vopsirea ei în 1783.(Entz 1958)

Honvezii, care în anul 1849 au ținut cetatea sub asediu, cu unul dintre proiectile, au incendiat turnul și acoperișul cetății pe care soldații austrieci l-au folosit drept punct strategic al artileriei iar focul extinzându-se și la galerie, a degradat orga. Episcopul Haynald Lajos, între anii 1853-56 a restaurat orga. După terminarea lucrărilor de reconstrucție s-a ivit posibilitatea de a comanda construirea unei noi orgii, deoarece orga barocă veche, construită în decursul unei jumătăți de secol, din cauza incendiului a devenit impracticabilă.

Concomitent cu reconstruirea noii orgii, vechea galerie a fost reconstruită pe baza planurilor inginerului clujean Steigel József; lucrările fiind conduse chiar de el însuși, potrivit contractului încheiat la data de 18 iunie 1874; costul lucrărilor au ajuns la suma de 1249 forinți și 72 de creșari. Înainte de a se demola galeria, orga veche a fost predată lui Kolonics István, care în schimbul acesteia a oferit o mică orgă pozitivă.

Astfel, meșterul din Târgu-Secuiesc putea să nutrească speranța, că orga nouă va fi comandată la el. Capitulum însă a solicitat proiecte de la patru meșteri constructori de orgii. Cei patru au fost: Wilhelm **Hörbiger** din Sibiu, Karl **Hesse** din Viena, Ludwig **Mooser** din Eger și **Kolonics István** din Târgu-Secuiesc. Proiectele au fost trimise pentru expertiză profesorului Zsaskovszky Ferenc, directorul Catedralei Episcopale din Eger. Proiectele expertizate nu au fost încă descoperite. Considerăm însă important să redăm observațiile lui Zsaskovszky, acestea constituindu-se într-un document contemporan prețios privind construirea orgilor din țara noastră.

„Înaltul și Preasfințitul Capitulum, Domnilor milostivi!

Am fericita ocazie să Vă înapoiez cele patru proiecte de construire ale orgii, pe care mi le-ați trimis la data de 15 iulie-20 august, și să anexez părerea mea, privind calitatea proiectelor, împreună cu totalul meu respect către Preasfințitul Capitulum.

Supusa Dumneavoastră slugă

*Zsaskovszky Ferenc
Capelmeister și profesor*

Eger, 31 august 1875

(...) În cazul în care comparăm aceste proiecte, constatăm:

a) În privința prețurilor cel mai favorabil ni se pare prețul lui Hörbiger, de 8.000 forinți, urmând cel al lui Mooser, de 8.000 forinți - neîncluzând transportul orgii de la Eger la locul așezării; -urmează cel al lui Kolonics, de 8.000 forinți, și cel din urmă este al lui Hesse, de 9.082 forinți.

b) În ceea ce privește valoarea lor intrinsecă, pe primul loc se plasează orga lui Mooser cu 30 de

tenném a Hesse ajánlatát 24 változattal, ezek közt négy 16', hat 8', két nyelvűsípű (Zungenwerk), 258 fa, 1014 cin, összesen 1272 síppal. ezután a Hörbirgerét 28 változattal, ezek közt négy 16', kilenc 8' – 423 fa, 904 cin, összesen 1327 síppal. végre Kolonicsét 28 változatra, ezek közt négy 16', tizenegy 8' – nyelvű nélkül, 640 fa, 1122 cin, összesen 1762 síppal.

Zsaskovszky szakvéleménye természetesen leginkább Mosernek kedvezett, akivel baráti viszonyt ápolt, aki az ő tervei alapján építette meg az egri székesegyház orgonáját is. E szakvéleményezés után a gyulafehérvári káptalan jobbnak látta mégis Kolonics tervezetét elfogadni. „Ezen orgonaterv a Gyulafehérvári székesegyház káptalanja által elfogadtatik. 20 febr. 1876 Lönchárd Ferenc nagyprépost.” – áll a pályázatra írva. A szerződés megkötéséről és a fizetési feltételekről Fogarassy Mihály püspöknek a káptalanhoz intézett leiratát idézzük:

„A Főtisztelendő Káplánnak Helyben

A helybéli székesegyházban Kolonics István által felállítandó új orgonára vonatkozó szerződést, melyet a főtisztelendő Káptalan folyó évi október 21-én tartott üléséből 128. szám alatt nekem bemutatott, helyben hagyva és megerősítve, ezennel visszaszármaztatom, s egyúttal a szerződésben megjelölt fizetési részleteket u.m. a szerződés érvénybeléptekor 800 frt., attól számítva 4 hónap múlva 600 frt., ismét 4 hónap múlva 450 frt., mikor a mű a helyszínre lesz állítva 950 frt. és a műnek tökéletes elkészülése és jóváhagyásakor utolsó részletben 5.800 frt., összesen 8.600 frt. azaz nyolcezer hatszáz forintban a székesegyháznak hátrálékban levő s általam már többször sűrgetett számadásai legrövidebb idő alatt nekem bemutattassanak.

Károlyfehérvárt, 1875. november 5-én

Mihály püspök”

A több mint 120 éve álló és működő hangszer igazolja, hogy jó döntés született. Kolonics 134. művének építése az eredeti játszóasztal intarziás felirata alapján 1874-75-re keltezhető, s ez talán arról is árulkodik, hogy a karzat átépítésére kötött szerződéssel egyidőben Kolonics már nem csak remélte, hanem el is kezdte orgonatervezetének megvalósítását! Ez egyben Kolonics legnagyobb hangszere. Az orgonában, az egyik nagy fasípon található Kolonics-bejegyzés így szól: „Kolonics István saját kezű 134. műve, született magyar honban, Bácskában, Szabadkán, behívatott Erdélyben 1855., lakásom K.vásárhely(t), 1877. jún. 18.”

Kolonics az új (végül is általa tervezett és Steigel segítségével épített!) karzatot oly módon használta ki, hogy a negótikus orgonaszekrény teljes egészében uralhassa a főhajó záródását, szabadon hagyva a főportál fölötti hatalmas ablakot. A pozitív külön szekrényben, külön billentyűzettel kis önálló orgonát képez. Ez két orgonára írt művek megszólaltatására is lehetőséget ad, de a fő feladata az volt, hogy „ne csak köznapon, hanem vasárnapokon is kielégítően lehessen használni” (Kolonics 1877 dec.12-én írt leveléből).

„Kolonics István több mint 200 orgonát épített és nagyon sokat javított. Figyelembe véve tájainak éghajlati viszonyait (hideg telek, nedvesség) erős szerkezetű orgonákat készített, amelyek dacolva az idővel száz-százötven éve is szolgálnak felújítás nélkül. Nagyobb méretű munkáknál mérnökök szakvéleményét is igénybe vette (például a székesegyház orgonájának elkészítésében Steigel József mérnök segítette). Az orgonaépítéssel kapcsolatos szerződések és átvételi jegyzőkönyvek sokasága Kolonics lelkiismeretességén túl nagy tudásáról, mesteri pontosságáról tanuskodnak. Nem utasította el, sőt megtisztelőnek tartotta más,

variabiuni, printre care 32' Pedale, 16' Principala în prospect de la sunetul „f”, cinci cu 16', douăsprezece cu 8' variabiuni, trei tuburi linguale, 369 de lemn, 1493 de cositor, în total 1862 tuburi, astfel, încât pentru executarea acestora suma de 8.000 forinți mi se pare o sumă relativ mică.

În urma acesteia a° plasa oferta lui Hesse, cu 24 de variabiuni, printre care, patru cu 16', °ase cu 8', două tuburi linguale, 258 de lemn, 1014 de cositor, în total 1272 de tuburi.

Apoi ar urma propunerea lui Hörbiger cu 28 de variabiuni, printre care, patru cu 16', nouă cu 8', - 432 tuburii de lemn, 904 de cositor, în total 1327 tuburi; °i la sfâr°it, cea a lui Kolonics, cu 28 de variabiuni, printre care patru cu 16', unsprezece cu 8', - fără tub lingual, 640 de lemn, 1122 de cositor, în total 1762 tuburi.”

„In urma consultării unui specialist, Capitulul din Alba Iulia a acceptat proiectul lui Kolonics. 20 februarie 1876 Lönchard Ferenc”

In ceea ce prive°te încheierea contractului °i a condițiilor de plată, ne edificăm din rândurile episcopului Fogarasy Mihály, adresate Capitulului.

„Preasfințitului Capitul Loco

Contractul care mi-a fost prezentat, °i pe care Preasfințitul Capitul l-a înregistrat cu nr. 128, la adunarea care a avut loc la data de 21 octombrie a.c., referitor la construirea noii orgi în Catedrală pe baza proiectului lui Kolonics, aprobându-l °i susținându-l, vi-l înapoiez, cu această ocazie menționez că ratele plății cuprinse în contract la data intrării în vigoare a contractului să-mi fie mandatate astfel: 800 de forinți, peste 4 luni 600 de forinți, peste alte 4 luni, 450 de forinți, iar când opera va fi transportată la locul destinației, 950 de forinți, la realizarea perfectă a operei °i în urma aprobării finale a acesteia, 5.800 forinți, în total 8.600 forinți, adică optmii°asesute de forinți, să fie achitați din casieria Catedralei. A°tept să-mi fie prezentat într-un timp cât mai scurt, bilanșul, achitarea sumei restante, pe care deja eu în repetate rânduri am solicitat-o.

Alba – Iulia, 5 noiembrie 1875.

Episcopul Mihály”

Justeșea deciziei Capitulului o dovede°te funcționarea, timp de peste 120 de ani a orgii. Opera lui Kolonics, cea de-a 134-a construcție a sa este atestată pe baza inscripției a°ezată în partea interioară a mesei originale, datată: 1874-75. De altfel această operă se constituie în cel mai mare instrument muzical, creat de dânsul. Inscripția din interiorul orgii ne informează:” Aceasta este a 134-a operă proprie a lui Kolonics István, născut în țara Ungară, în regiunea Bácska, la Subotița, chemat în Ardeal, în anul 1855, cu domiciliul la Târgu-Secuiesc, 18 iunie 1877”. Maestrul a amenajat în a°a fel noua galerie, încât dulapul orgii neogotice să domine, închizând nava bisericii °i lăsând liberă imensa fereastră de deasupra intrării principale. Examinând cu atenție galeria se poate observa, că orga *pozitiv* separată reprezintă o orgă mică cu o claviatură de sine stătătoare, care de altfel oferă posibilitatea interpretării partiturilor compuse pentru două orgi, dar având principala menire “să fie folosite pe deplin, nu numai în zilele obi°nuite, ci °i duminicile”...

Kolonics István a construit mai mult de 200 °i a reparat un număr considerabil de orgi. Luând în considerare aspectele climaterice din părțile noastre (ierni reci, umiditate), a construit orgi cu o componență rezistentă, care au înfruntat intemperiiile vremii, funcționând chiar °i timp de 100 – 150 de ani, fără a necesita reparații. La construirea orgilor de dimensiuni mari s-a consultat cu ingineri de a căror părere a ținut cont. De exemplu, la construirea orgii din Catedrală l-a ajutat inginerul Steigel József. Contractele °i

avatott szakemberek jelenlétét és véleményét az átvételi aktusoknál.” *Geréd.*

Az orgona elkészültéről Kolonics az alábbi levelében értesíti megrendelőjét:

“*D. a J.Kr!*

Méltóságos Káptalan!

Istennek legyen hála, van szerencsém a méltóságos Káptalannak tudatni, hogy az orgona készen van Isten segedelmével, azért vagyok bátor a méltóságos Káptalant a legalázatosabban megkérni, hogy méltóztasson bölcs belátása szerint az orgonaművet folyó év december 12-én vagy legfeljebb 15-ig kalandíroztatni szíveskedjék, mivel tovább itten nem ülhetek, mert más kötelezettség vár rám és a pénzre is nagy szükségem van, mivel ezen elmúlt két év (...) mióta ezen orgonával voltam elfoglalva (...) mindenből kimerített, azért újból is a legalázatosabban kérem a méltóságos Káptalant, hogy a kért időn túl ne haladjon, bízva a méltóságos Káptalan igazságos eljárásába egész bizodalommal maradtam a méltóságos Káptalannak elkötelezett, legalázatosabb tisztelő kész szegény kis szolgálója.

Gyulafehérvárt, 1877. november 28.

*Kolonics István
orgona építész”*

Kolonics a következőkben, ismerve Zsasskovszky válaszelevelét a káptalan sürgetésére, megismételte kérését:

“Méltóságos Káptalan!

Értésemre esett, hogy tekintetes Zsasskovszky Endre egri székesegyházi karmester úr, kit a méltóságos Káptalan az általam készített székesegyházi orgona szakértői megbírálására felkért, a megbírállást tavaszra halandónak véleményezte, minthogy a télen hangolt orgona tavaszig változhatik, és a legkisebb változás is a hangolásban fontos hátrányokat vonhat maga után. Nekem, méltóságos Káptalan, semmi kifogásom sem volna az ellen, hogy az orgona jövő tavaszon kalandtálta sék, miután attól legkevésbé tartok, hogy akkorra valami változás fogna felmerülni az általam készített orgona hátrányára, mert ha valahol megtörtént, hogy nem annyira az anyagi haszonért, mint inkább a reputációért dolgoztam, az éppen ezen orgona iránt esett meg.

Hanem a nagy mű erősen kimerített, részint, mert legjobb tudomásom szerint nem akartam attól semmit se megvonni, ami annak tökéletességére megkívántatott.

Annál fogva a még bent lévő összegre üzletem fennakadás nélküli további folytatására multhatatlanul szükség van, minthogy pedig azon összeg forgóvátétele a kalandációtól van föltételezve, azért van érdekemben kívánni, hogy az mentül hamarabb megtörténjék.

Ez pedig meggyőzősége szerint megtörténhetik kockázat nélkül, akár az egyik, akár a másik félre nézve. Mivel az orgona nem úgy hamarjában lett felállítva, hanem öt fertály év alatt készült, mivel a változatok legnagyobb része a nyár folyamán lett beállítva és hangolva, - csak néhány maradt a hűvösebb év szakára -, mivel a szerkezetben a gyakoribb hangolások alá vetett hangművek nincsenek s az egész oly anyagból készült, minővel – merem állítani – egyik pályatársam sem rendelkezik s a legjobb módon készült.

Egyéb iránt én az orgonáért egész életemre jót állást vállaltam oly értelemben, hogyha

documentele de predare – preluare, legate de construcția orgilor, dovedesc nu numai conștiințiozitatea, desăvârșitul profesionalism, ci și exigența sa exemplară. Nu a respins niciodată, din contră, a considerat onorantă prezența și părerea unor specialiști la predarea și preluarea orgilor.

Din cauza greutăților de transport ale acelor vremuri, precum și din cauza travaliului imens solicitat, orga de la Alba Iulia a fost finalizată abia în anul 1877. Maestrul relatează aceste aspecte în scrisoarea pe care o reproducem în cele ce urmează, adresată celui care a comandat orga:

„Preamărite Capitul!

Mulțumită lui Dumnezeu, am onoarea de a Vă înțința, Preamărite Capitul, că orga este finalizată cu ajutorul lui Dumnezeu, și îndrăznesc a ruga cu respect pe preamăritul Capitul, ca potrivit concepției sale înțelepte, să binevoiască să accepte o „collaudatio”, la data de 12 decembrie, sau cel mai târziu, la data de 15 a lunii menționate, deoarece nu mai pot rămâne aici, fiind solicitat de alte obligații, și având mare nevoie de bani, în ultimii doi ani (...) timp, în care am fost preocupat cu această orgă (...), am rămas fără bani, și din această cauză mă adresez Dumneavoastră, Preamărite Capitul, cu cea mai respectuoasă rugămintă, ca plata sumei să nu depășească data semnalată; având deplină încredere în corectitudinea Preamăritului Capitul, rămân cu toată încrederea cea mai umilă și respectuoasă slugă a Preamăritului Capitul.

Alba Iulia, 28 noiembrie 1877

*Kolonics István
Constructor de orgi”*

Capitulul în vederea „expertizei reglementare” a orgii s-a adresat din nou lui Zsaskovszky Endre, iar Kolonics reformulează rugămintea:

„Preamărite Capitul!

Am fost înțințat că onorabilul domn, Zsaskovszky Endre, directorul Catedralei din Eger, căruia Preamăritul Capitul i-a adresat rugămintea de a face expertiza orgii destinată Catedralei construită de subsemnatul, a amânat expertiza pentru primăvară, considerând că orga acordată în timpul iernii, până în primăvară va putea produce o schimbare de tonalitate, iar cea mai mică modificare a tonalității poate avea dezavantaje. Eu personal nu aș avea nimic de obiectat, ca această „collaudatio” să se localizeze la primăvară, deoarece sunt convins că nu se va produce nici o modificare în detrimentul orgii construite de mine și dacă undeva am lucrat, nu atât pentru câștig material ci în mod evident pentru reputația mea profesională, este chiar cazul al acestei orgi.

Construirea marii opere m-a solicitat foarte mult, am construit-o cu maximă exigență, pretinsă de o asemenea execuție.

Pentru a-mi putea continua munca fără greutăți, în atelierul meu, am neapărată nevoie de suma pe care nu am primit-o încă (...) deoarece investirea acelei sume într-o nouă afacere, depinde de momentul “collaudatio”, și din acest motiv sunt interesat să o primesc cât mai curând posibil.

Acest fapt, conform convingerilor mele, s-ar putea rezolva fără ca vreuna din părțile contractante să riște. Deoarece orga nu a fost instalată în grabă, montarea ei a durat un an și un

önszerűleg bármi baja támadna, tartozom azt helyreállítani s azt évenként egyszer megsemmélni, ha hogy valami igazítandó merülne fel benne, hogy aki több mint 28 éve nem minden elismerés nélkül működött e téren, mint én, múltjának, a jövőjének kockáztatása nélkül ily feltételre nem vállalkozhatik, ha nem akar a vállalatnak vagy nem képes teljesen megfelelni. Azt csak az teheti, aki a pénz felvétele után tovább állhat. Én pedig ide vagyok telepedve. Hasonló jótállási felételek nélkül készítettem több nagyobb orgonát, mint: a csíksomlyói zárdatemplomban, Kolozsvárt a Szent Péteren és Gyergyószentmiklóson, a Plébániatemplom számára és másokat, több illetőleg igen igen sok évvel ezelőtt, melyeknek a mai napig semmi igazításra nem volt szükség.

Míg mások művei, például csak a marosvásárhelyi nagyobb s az apanagyfalusi kisebb orgonát hozom fel, kik rekláma útján hírnevet tudtak maguknak szerezni, ma beható javítás nélkül használhatatlanok. Azt hiszem tehát, hogy a Gyulafehérvári Székesegyház orgonájának megbíráására nézve is, nem annyira az időben, mint inkább eddig 134 orgonánál tanúsított eljárásomban kereshető és található fel a szükséges biztosíték.

Ami a hangok különböző hőmérsék szerinti emelkedését vagy szállását illeti, ez meg is van és meg lesz minden orgonában, ami a nyár és tél szabad behatásának van kitéve, annál fogva azon orgona, mely télen hangoltatott a villa szerint, nem fog találni a villával nyárban, és viszont. De azért meg lesz a hangmenet és összhangzás, mivel a kiterjedés és összehúzódnás minden részben arányos, ha nem is egyenlő mathematica, miután a sípok nem mind egy anyagból vannak készülve. De ez utóbbi körülmény labiál sípoknál annyira elenyésző kis különbséget hoz bé, hogy azt a tapasztalás szerint jó orgonánál, habár sok éven keresztül át hangolva nem voltak is, - éles szakértői fül is alig veheti észre.

Másképp áll kissé a dolog a nyelvműveknél, hol kisebb időközben is, néha már egyetlen játék után az utánhangolás szükségessé válik, mi azok saját szerkezetéből nyeri magyarázatát. És épp azért, mivel e gyakori utána nézés részint kényelmességből, részint ahhoz való nem értésből elhanyagoltatik, és így aztán az oly változatok kihagyása, sőt bédugása utoljára is szükségessé válik, mint éppen a régi orgonánál is történt, tartottam a mi viszonyaink között tanácsosabbnak, hogy az új orgonában a nyelvművek egészen mellőztessenek.

Mind ezeknél fogva azon alázatos kéréssel bátorkodom a méltóságos káptalanokhoz folyamodni, miszerint az általam igen tisztelt Karnagy urat ezen felfejtése közlése mellett az orgonának mielőbbi megbíráására újból felkérni méltóztassék.

Mély tisztelettel lévén a méltóságos Káptalannak.

Gyulafehérvárt, 1877. december 12.

Kolonics István
orgonaépítész.”

Kolonics egy másik kérvényt is benyújtott a káptalanhoz, felkészülve az újabb halasztásra:

„Méltóságos Káptalan!

(...) én a méltóságos Káptalannak írásbeli kötelezettség mellett a régi nagy orgona átengedése mellett (...) köznapra használatra egy 4 változatú orgona készítésére vállalkoztam, de (...) hogy ne (...) mondják, hogy (...) a régi orgona mégis többet ért ennél a 4 változatú orgonánál(...), elhatároztam magamban, hogy egy 6 változatú orgonát fogok készíteni, és még a pedálat össze fogom kötni, hogy összesen 8 változatú legyen, hogy ne csak köznapon, hanem vasárnapokon is

sfert, și deoarece majoritatea componentelor au fost plasate și acordate în timpul verii – doar câteva au rămas să fie acordate pe o vreme mai răcoroasă a anului - și deoarece mecanismul nu cuprinde registre linguale care ar necesita acordări repetate și fiind construite dintr-un asemenea material de care – pot susține cu tărie – nici un confrate de breaslă nu dispune, totul s-a efectuat în condiții corespunzătoare.

In altă ordine de idei eu, pentru orga construită am oferit garanție pe durata vieții mele, în cazul în care s-ar întâmpla ceva de la sine cu orga, mă oblig s-o repar și anual să constat dacă se va ivi ceva de corectat; la astfel de angajament nu se pretează oricine, doar subsemnatul, care lucrează de mai mult de 28 de ani în acest domeniu, fiind meșter recunoscut care nu și-ar periclita trecutul și viitorul, numai în cazul în care nu vrea sau nu se simte capabil să corespundă pe deplin angajamentului. Aceste fapte pot fi comise doar de acela, care după ce încasează banii, dispăre. Eu însă sunt aici stabilit. Fără asemenea garanții am executat mai multe orgi mari, la Biserica din „umuleu - Ciuc, la Biserica Sfântu Petru din Cluj, la Biserica Parohială din Gheorgheni, și altele, cu mulți ani înainte, care nici până-n ziua de azi nu au necesitat rectificări! Pe când opera altora (dau ca exemplu doar orga cea mare din Târgu-Mureș, și pe cea mică de la Nușeni –Apanagyfalu) ai căror creatori și - au dobândit un renume prin reclamă, iar astăzi fără reparații serioase nu funcționează. Deci, consider, că, pentru executarea expertizei orgii mele de la Catedrala din Alba Iulia, nu timpul ar constitui o garanție, ci acele procedee, pe care le-am folosit în executarea celor 134 de orgi.

In ceea ce privește ridicarea sau scăderea tonalității în funcție de temperatură, acest fenomen este caracteristic oricărei orgi la schimbarea anotimpurilor; acea orgă care a fost acordată iarna, nu va avea același sunet cu cea acordată vara. Dar scara și asonanța nu se modifică, deoarece dilatarea și contracția sunt egale la toate părțile componente, chiar dacă din punctul de vedere matematic nu sunt egale și tuburile nu sunt confecționate din același material. Această diferență, la orgile bune, chiar dacă nu au fost acordate timp de mai mulți ani, - abia poate fi sesizată de o ureche profesionistă.

Alta este situația lingualelor, care, în perioade de timp mai scurte, uneori după o singură folosință necesită acordare, datorită particularității construcției lor. Deoarece repetata verificare se neglijează fie din comoditate, fie din nepricepere și astfel se impune eliminarea variațiunilor, sau chiar astuparea lor, așa cum a fost în cazul orgii vechi; am găsit necesar să se ia în considerare condițiile noastre climatice și în consecință, în noua orgă aceste linguale să fie total eliminate. Luând în considerare toate acestea, îndrăznesc să mă adresez Preașritului Capitul, vă rog să-i comunicați domnului dirigor, pentru care am o deosebită stimă, solicitarea și rugămintea mea, să binevoiască efectuarea urgentă a expertizei orgii.

Rămân cu deosebită stimă domnului Capitul

Alba Iulia, 12 decembrie 1877.”

Kolonics - considerând că expertiza orgii, și în consecință și plata sumei restante va suferi amânare – a înaintat și o altă cerere Capitulului.

„Preașrite Capitul !

(...) subsemnatul m-am angajat în scris Preașritului Capitul, ca o dată cu predarea marii orgii vechi (...) să realizez construcția unei orgii cu 4 variațiuni, dar (...)ca nu cumva (...) să se spună, că (...) orga veche valorează mai mult, decât acea orgă cu 4 variațiuni (...) am luat hotărârea că voi construi o orgă cu 6 variațiuni la care să adaug și o pedală, ca astfel să aibă 8 variațiuni, să poată fi folosită în mod satisfăcător nu numai în zilele de lucru ci și duminicile. Dar regret că atunci când această orgă s-a demontat, s-a putut constata că valoarea acesteia nu este echivalentă nici pe

kielégítőleg lehessen használni. De sajnálom, mikor az orgona széjjel szedődött, akkor volt látható, hogy nemhogy egy 6 változatú, pedállal összekötött orgona árát érne meg, hanem még az ígért 4 változatú orgona árát is még meg se közelíti, mert egy 4 változatú orgona ára 600 frt., és én a régi orgonátul kaptam (...) összesen 140 frt. (...) Ha már e tekintetben a méltóságos Káptalan nem lenne hajlandó nékem kárpótlást szavazni, akkor a legalázatosabban kérem a méltóságos Káptalant, legyen kegyes nékem azon két változatot és a pedáli összekötés munkadíját megfizetni, (...) összesen 380 frt. Továbbá a legalázatosabban vagyok bátor kérni (...), hogy a hátralékot kiadhatná a méltóságos Káptalan a szerződés érvénybe maradása mellett, ha pedig ezt nem lenne hajlandó a méltóságos Káptalan tenni, akkor újból alázatosan kérem a méltóságos Káptalant, legyen szíves biztosítéku benntartani csakis 400 frt., hogy (...) legalább a legegésőbb szükségéimet tudjam leverhetni (...) igazságos kérésem újítása mellett mély tisztelettel lévén a méltóságos Káptalannak.

Gyulafehérvárt, 1877. december 12.

Kolonics István
Orgonaépítész”

(...) „miután nem a Káptalan hivatása más véleményre vezetni a Székesegyház új orgonájának megbíralására felhívott Karnagy urat”, december 13-i ülésén a káptalan elutasította Kolonics kérését. Egyúttal értesítették Zsasskovszkyt, hogy májusban várják az orgona átvételére.

„Hogy végül Kolonics 1877. decemberében többszöri kérelmezése után a bérét megkapta-e, eddigi kutatásaink alapján bizonytalan. A végösszeg kifizetése a szerződésben az átvételhez lett kötve, amihez a káptalan nagyon ragaszkodott – figyelmen kívül hagyva a mester nagy befektetését, kiadásait. Az átvételre fél éves eltolódással került sor.” Geréd

Részlet a jegyzőkönyvből:

„(...)

Midőn a felfedezett hiányokat röviden jeleztük, nem szabad megfeleledkeznünk ezen orgona előnyeiről is. Ugyanis:

A fívó, a szélszekerények és ládák kellő számmal a kikötött anyagból készítve lévén, valamint a gépezet is tartósságot és szilárdságot tüntetnek fel.

A változatok –czin[-] és fasípok az orgonát igen emelik.

A billentyűzet egy díszesen kiállított játékasztalban elhelyezve csinosan van készítve, a pedál billentyűk sárgarézszel borítva.

Az orgonatest a templomot igen díszíti, belsejében az orgona legkisebb részeihez is hozzá férhetni.

A változatok közt több leglepő nemes és jellemző van. Kiemelendő: az 1-ső manuáléban a Principál, Bourdon, Violin, Viola, a 2-ik manuáléban a Pricipál, a Salicionál, és az édesen-dugott. Az egész orgona pleno használva meglepő hangtömeget fejtven ki, a székesegyházat szépen betölti és az illető orgonásznak elég anyagot szolgáltat azt minél érdekesebb combinatiokban előtüntetni. Ezen orgona a bécsi „a” szerint (mely kissé feljebb van a párizsinál) hangolva lévén 8.600 frt.-ba került, mely ár – tekintve a drága anyagot, magas munkabért – túlzottnak nem mondható. Ezek után midőn e jelen műről szóló jelentésünket tiszteletteljesen és lelkiismeretesen kiállítjuk, azt hisszük, hogy az teljesen helyrehozva erős szerkezete mellett - melynek csak a templomban észlelt nedvesség idővel árthatna – századokon át hivatva lenne az Isten dicsőségét emelni és a hívek áhíthatát ébreszteni.

(...)

departe cu cea a uneia cu 6 variațiuni și cu pedalier, dar nu atinge nici prețul celei cu 4 variațiuni, se evaluează la 600 de forinți, iar eu, pentru vechea orgă am primit (...) în total 140 de forinți (...). În cazul în care, Preamăritul Capitul, nu va fi dispus să-i acorde o despăgubire, îl rog pe mult stimatul Capitul, să aibă amabilitatea de a-mi achita suma executării celor două variante, precum și pentru pedala de legătură (...), în total 380 de forinți. În cele din urmă îndrăznesc cu deosebită stimă a cere (...), ca Preamăritul Capitul să-mi achite restanța, totodată contractul să-și păstreze valabilitatea, iar dacă Preamăritul Capitul nu ar fi dispus să facă aceasta, atunci din nou îl rog cu stimă pe Preamăritul Capitul să păstreze ca o garanție doar cei 400 de forinți, ca (...) să-mi pot achita cele mai urgente necesități (...), împreună cu solicitarea mea justă. Vă rămân cu deosebită stimă.

Alba Iulia, 12 decembrie 1877.

Kolonics István
Constructor de orgi”

Capitulul la adunarea ce a avut loc la 13 decembrie, a respins cererea lui Kolonics din moment ce nu este menirea lui de a influența hotărârea privitoare la expertiza noii orgi a Catedralei. Cu această ocazie l-au întâmpinat pe Zsaskovszky Endre că este așteptat, în luna mai, pentru a prelua orga. Pe baza cercetărilor noastre, în momentul de față este incert faptul că în urma solicitării relatate în luna decembrie a anului 1877, Kolonics ar fi primit suma datorată. Plata sumei finale era condiționată de expertiza orgii, aspect asupra căruia Capitul a insistat foarte mult - neluând în seamă investițiile și cheltuielile maestrului.

Recepția orgii s-a realizat o jumătate de an mai târziu. Aceasta este dovedită de procesul-verbal, din care cităm:

”Certificat

(...)

În număr corespunzător dulapurile și lăzile de vânt și de suflat, au fost executate din materialele stabilite, iar mecanismul demonstrează durabilitate și soliditate.

Variațiunile – tuburile din cositor și lemn – sunt în număr suficient, executarea lor precisă merită laudă. Tuburile de pe frontispiciul orgii o decorează foarte mult.

Claviatura așezată într-o consolă decorată este executată cu gust, iar clapele pedalei sunt acoperite cu aramă.

Dulapul orgii decorează frumos biserica, în interiorul orgii se poate ajunge la cele mai mici componente.

Între variațiuni, multe ne surprind cu sunetele lor nobile și caracteristice. De subliniat: în primul manual, Principal-ul, Violin, Viola; în manualul al doilea Principal-ul, Salicional-ul și Flauto dulce.

Orga, în totalitatea ei, într-o desfășurare plenară, emană un sunet puternic, ce răsună în toată Catedrala, și oferă artistului organist suficiente posibilități pentru a realiza combinații cât mai interesante.

Această orgă, potrivit „a¹”-ului vienez (care este superior celui parizian), fiind acordată, costă 8600 forinți, preț pe care – luând în considerare materialul scump și salariul ridicat – nu-l considerăm exagerat.

După toate acestea, când depunem declarația expertizei noastre executate cu respect și conștiințiozitate, suntem încrezători că orga, prin structura sa solidă – căreia cu timpul numai umiditatea din biserică i-ar putea dăuna – timp de secole va fi menită să-l preamărească pe Dumnezeu și să trezească evlavie în rândul enoriașilor (...)

(...)

„A több mint száz éves használat alatt az orgona kisebb javításokra szorult, az 1970-es években átfogóbb javítások kezdődtek. A székesegyház orgonáját 1979-80 között dr. Jakab Antal püspök zenei igényességéből, Boros I. Valér orgonaművész ajánlatára, Medek János zenetanár ügybuzgóságával javítják és új, mechanikus játszóasztallal látják el. Az új játszóasztal regiszterszerkezetes kapcsolást is kap. Ugyanakkor az orgona hangképét is gazdagítják két nyelvregiszter beépítésével (ld. alább). Ezen munkálatok szükségességét illetően a szakemberek véleménye nem volt egyöntetű, de az egyházzellenes kommunista rendszer alatt nem adatott jobb kivitelezési lehetőség.

Az orgona fennállásának 120-ik évében, 1997. február 3-án egy szakbizottság (Albert József, Fülöp András, Hermann Binder, Papp Zoltán, orgonaépítők, Eckart Schlandt, Kovács L. Attila, Ursula Philippi orgonaművészek, Farkas Áron, Ferencz István, Gál Alajos és Geréd Vilmos az egyházzenei bizottság részéről) a hangszer jövőbeni sorsára vonatkozóan a következőket ajánlotta:

Az orgona jelenlegi állapotában nem felel meg rendeltetésének, sem liturgikus, sem zeneművészeti szempontból. Legsürgősebb az orgona általános tisztítása (az elmúlt évek során a templom restaurálásával sok por rakódott a hangszerbe), intonálása és a nem működő szerkezetek beszabályozása.

Mivel a Kolonics-orgona műemlékei érték, eredetiségét mindenképpen meg kell őrizni oly módon, hogy a hangszer egyúttal a legmodernebb igényeknek is megfeleljen. (Mivel Kolonicsnak van hárommanuális orgonaterve, ajánlott a három mű egy játszóasztalról való megszólaltatása és a pedálmű 25 hangról 30-ra való bővítése, néhány regiszter hozzáépítése a színgazdagság növelése céljából).” Geréd

A csillaggal jelzett sípsorokat 1980-ban az alábbi új regiszterek váltották föl: *-Trompete 8', ** - Posaune 16':

Positiv (C-g3)

Coppel	8'
Portunal	8'
Principal	4'
Hohlflöte	4'
Quint	3'
Octav	2'

I., Hauptwerk

Gedeckt	16'*	Violine 8'+	4'	Mixtur 5 f 2'
Flöte	16'	Octav	4'	Mixtur 3f 1 1/3'
Principal	8'	Flöte	4'	
Weichflöte	8'	Fugara	4'	
Waldflöte	8'	Quint	2 2/3'	
Flöte	8'	S. Octav	2'	

II. Oberwerk

Geigenprincipal	8'
Traversflöte	8'
Flauto dolce	8'
Salicional	8'
Gemshorn	4'
Rohrflöte	4'
Waldflöte	2'
Flöte	2'

Pedal (C-c1)

Violonbass	16'
Subbass	16'
Quint	10 2/3'
Principalbass	8'
Violonbass	8'***
Octavbass	4'

Alba Iulia, 3 iulie 1878,

Zsaskovszky Endre
Capelmeister și profesor la Eger

La această orgă, care a funcționat timp de peste o sută de ani, s-au efectuat doar mici reparații, însă prin anii 1970 a necesitat o reparație substanțială. Orga Catedralei între anii 1979-1980, datorită exigenței artistice a episcopului dr. Jakab Antal, la propunerea organistului Boros I. Valér și prin contribuția substanțială a profesorului de muzică Medek János se repară și se dotează cu o consolă nouă, mecanică. Sistemul de registre al noii console este prevăzut cu o deschidere electromagnetică, cu două rânduri combinate și un mecanism cilindric. Totodată și sonoritatea orgii este îmbogățită prin instalarea a două registre linguale (a se vedea mai jos). În privința necesității acestor reparații, părerea specialiștilor nu a fost unanimă, însă, regimul comunist cu caracterul său anticlerical nu a permis o altă posibilitate de execuție a reparației.

La data de 3 februarie 1997, la aniversarea a 120 de ani de la așezarea orgii în Catedrală, o comisie de experți formată din: Albert József, Bors László, Fülöp András, Hermann Binder, Papp Zoltán constructori de orgi, Eckart Schlandt, Kovács L. Attila, Ursula Philippi organiști, Farkas Áron, Ferencz István, Gál Alajos, și Geréd Vilmos din comisia de muzică a episcopiei, având în vedere soarta viitoare a orgii a făcut recomandarea:

„În starea actuală orga nu corespunde destinației sale, nici din punct de vedere al funcționării la liturghii și nici din cel concertistic. Se impune de urgență curățirea generală a orgii (de - a lungul anilor și mai ales la restaurarea bisericii, instrumentul s-a prăfuit), totodată se impune acordarea orgii și reglarea mecanismelor defecte.

Deoarece orga lui Kolonics are valoarea unui monument de artă, structura sa originală trebuie păstrată, în aș fel, încât instrumentul să corespundă și cerințelor timpului nostru. (Din moment ce Kolonics are un proiect de orgă cu trei manuale, se recomandă ca cele trei variante să fie asamblate, pentru ca sunetele lor să fie emise dintr-o singură consolă, să se lărgască pedala, de la 25 de sunete la 30, și să se constituie câteva registre, în vederea îmbogățirii coloritului sonor”.

Positiv (C-g3)

Coppel	8'	Gedeckt	16'*	Violine	8'+	4'	Mixtur	5 f 2'
Portunal	8'	Flöte	16'	Octav		4'	Mixtur	3f 1 1/3'
Principal	4'	Principal	8'	Flöte		4'		
Hohlflöte	4'	Weichflöte	8'	Fugara		4'		
Quint	3'	Waldflöte	8'	Quint		2 2/3'		
Octav	2'	Flöte	8'	S. Octav		2'		

II.Oberwerk

Geigenprincipal	8'
Traversflöte	8'
Flauto dolce	8'
Salicional	8'
Gemshorn	4'
Rohrflöte	4'
Waldflöte	2'
Flöte	2'

I., Hauptwerk

Pedal (C-c1)

Violonbass	16'
Subbass	16'
Quint	10 2/3'
Principalbass	8'
Violonbass	8'***
Octavbass	4'

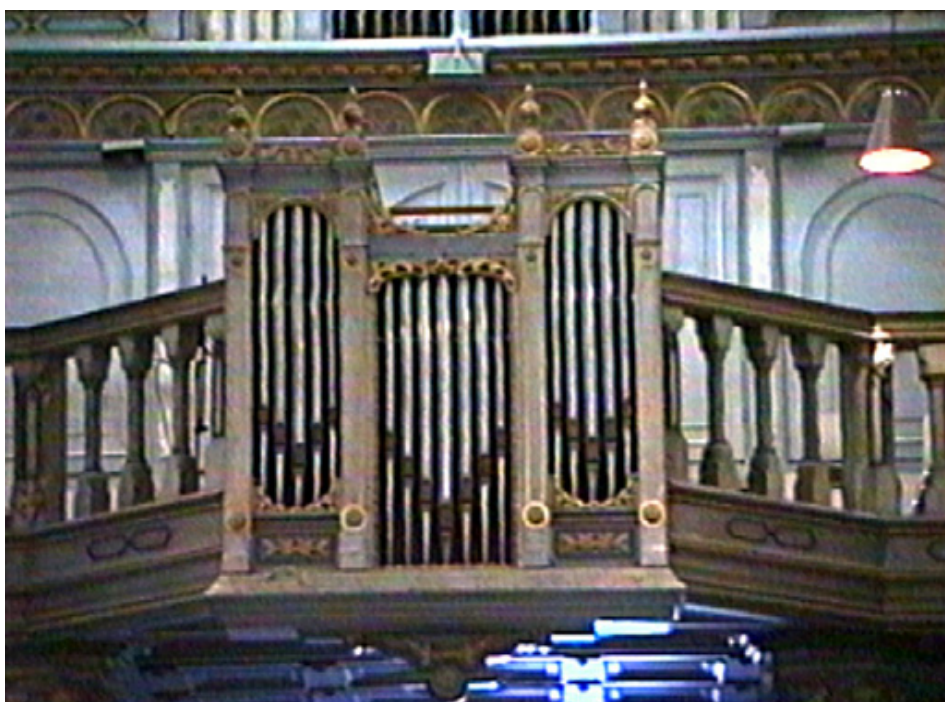
Az 1997-es szakértői vélemény – az 1980-as módosítások megtartásával – a hangképet az alábbi új regiszterekkel javasolta bővíteni:

Positiv: Larigot 1 1/3', Krummhorn 8', Tremolo

Hauptwerk: az egyik nyolclábas fuvola helyett Cornett 5 f

Oberwerk: az egyik nyolclábas fuvola helyett Hautbois 8', Mixtur, Terc 1 3/5', Tremolo

Pedal: Flötebass 8'

Dispoziția originală a orgii:

Ordinea tuburilor semnalate cu asterix, în 1980, a fost schimbată cu registre noi:

* – Trompete 8'

** – posaune 16'

Cuple II +I; I+P; II+P; 2X combinații libere; Preparații: p, mf, f. Tutti; Cilindru crescendo.

În vederea îmbogățirii imaginii sonore, ținând seama de părerile experților din 1997, și preluând modificările din 1980, s-au propus noi registre după cum urmează:

Positiv: larigot 1 1/3', Krummhorn 8', Tremolo

Hauptwerk: în loc de un flaut de 8 picioare Cornett 5f

Oberwerk: în loc de un flaut de 8 picioare Hautbois 8'; Mixtur, Terça 1 3/5', Tremolo

Pedală: Flötebass 8'

9., „A kolozsvári r. kath. anyatemlom új orgona-tervezete Kolonics Istvántól” (Az eredeti nyomán)

Alsó mű (Unterwerk)

	Láb	Sípszám
1. <i>Bourdon</i> nyitott, az 1ső 8at fedezve fából 2 felső 8vája juharfa, ugyanez sípoknak fedele körtve fából	16'	56
2. <i>Principal</i> 12 latos czinből	8'	56
3. Bourdonflota fából, nyitott, 2 felső 8távája juharfa ugyanezen sípoknak fedele körtvefa czin hangfedélzettel	8'	56
4. <i>Violin</i> 1ső nyolczad egyszerű fából, következő Oktávák kétszerűek 12 latos czinből	8'	100
5. <i>Viola</i> az 1ső nyolczadba 8 síp fából, a következők 12 latos czinből	8'	56
6. <i>Flautatraversapiano</i> rezonánc juhar és körtve fából, gömbölyű lyukakkal, czinhangfedélzettel	4'	56
7. <i>Flauto di Corpo</i> fából, nyitott sípok, 3 felső 8vája juhar és körtve fából, czinhangfedélzettel	4'	56
8. <i>Principal octav</i> 12 latos czinből	4'	56
9. <i>Superoctav</i> 12 latos czinből, felső nyolcada ismételve	2'	56
10. <i>Flautadecimo</i> 12 latos czinből	2'	56
11. <i>Mixtura</i> ötsoros 12 latos czinből, a következő hangfelosztással: G3 láb, C2 láb, G1 1/2 láb, C1 láb, C1/2 láb, a 3 ik nyolczadnál kezdve az ismétlést nyolczadonként, kivéve az utolsót, mely folytatólagosan végződik		280
12. <i>Trombita</i>	8'	56

Középmű (Mittelwerk)

13. <i>Gamba</i> 12 latos czinből, az 1ső 8adban 9 síp fából	8'	56
14. <i>Lieblich</i> , dugott fasípok a felső 3 nyolczada juhar és körtvefa	8'	56
15. <i>Salicional</i> 12 latos czinből, az 1ső nyolczadba 10 síp fából	8'	56
16. <i>Flautagedacht</i> 12 latos czinből	4'	56
17. <i>Principal</i> 12 latos czinből	4'	56
18. <i>Octav</i> 12 latos czin	4'	56
19. <i>Mixtura</i> 3 soros G1 1/2, C1, G1 1/3, a harmadik nyolczadnál kezdve az ismétlést		168

Felső mű (Oberwerk)

20. <i>Hegedűprincipal</i> 12 latos czinből	8'	56
21. <i>Traverflota</i> fából, a 2-ik c-től gömbölyű lyukakkal, rezonánc juhar és körtve fából	8'	56
22. <i>Flauta Cuspida</i> (csúcsfuvola) piramis alakú 12 latos czinből	4'	56
23. <i>Nádfuvola</i> (Rohrflöte) fából	4'	56
24. <i>Pikula</i> , fából	2'	56
25. <i>Harmoniumburdon</i> (nyelvmű)	16'	56
26. <i>Harmonium</i> (metsző hanggal) dto	8'	56

9. „Proiectul orgii noi a bisericii- mamă romano catolică din Cluj” (după original), de Kolonics István.

„Manual I. (Unterwerk)

	Picioare	Tuburi
1. <i>Bourdon deschis</i> , primele octave închise, din lemn. Cele două octave superioare sunt din lemn de paltin, capacele acelorași tuburi din lemn de pâr.	16'	56
2. <i>Principal</i> din staniu de 12 lat* .	8'	56
3. <i>Bourdon flota</i> din lemn, deschis, cele două octave superioare din lemn de paltin, capacul acelorași tuburi lemn de pâr cu acoperământ sonor din staniu.	8'	56
4. <i>Violin</i> prima octavă din lemn simplu, următoarele octave de două ori din staniu de 12 lat.	8'	100
5. <i>Viola</i> în prima octavă 8 tuburi din lemn, următoarele din staniu de 12 lat.	8'	56
6. <i>Flautatransversopiano</i> rezonant din lemn de paltin și de pâr cu găuri sferice, cu acoperământ sonor din staniu	4'	56
7. <i>Flauto di Corpi</i> din lemn, tuburi deschise, trei octave superioare din lemn de paltin și pâr, cu acoperământ sonor din staniu	4'	56
8. <i>Principal octav</i> din staniu de 12 lat.	4'	56
9. <i>Superoctav</i> din staniu de 12 lat, octava superioară repetată.	2'	56
10. <i>Flautadecimo</i> din staniu de 12 lat.	2'	56
11. <i>Mixtura</i> de 5 iruri de staniu de 12 lat cu următoarea împărțire a sunetelor: G 3 picioare, C 2 picioare, G 1.1/2 picioare, C 1 picior, C 1/2 picior, începând de la a treia octavă repetarea pe octavă, cu excepția ultimului care se termină continuativ.		280
12. <i>Trompetă</i> .	8'	56

Manual II. (Mittelwerk)

13. <i>Gamba</i> din staniu de 12 lat, în prima octavă 9 tuburi din lemn.	8'	56
14. <i>Lieblisch</i> , tuburi închise din lemn, cele trei octave superioare din lemn de paltin și pâr.	8'	56
15. <i>Salicional</i> din staniu de 12 lat, 10 tuburi din lemn în prima octavă.	8'	56
16. <i>Flautagedacht</i> din staniu de 12 lat.	4'	56
17. <i>Principal</i> din staniu de 12 lat.	4'	56
18. <i>Octav</i> staniu de 12 lat.	4'	56
19. <i>Mixtura</i> de 3 iruri: G 1.1/2, C 1, G 1.1/3, începând repetarea la cea de a treia octavă.		168

Manual III. (Oberwerk)

20. <i>Principal</i> – vioară din staniu de 12 lat.	8'	56
21. <i>Traverflota</i> din lemn, cu găuri sferice de al 2-lea c rezonanță din lemn de paltin și de pâr.	8'	56
22. <i>Flauta Cuspida</i> (Spitzflöte) de formă piramidală,		

Lábmû (Pedal)

27. <i>Contraviolonbaß</i> nyitott fasípok	16'	25
28. <i>Subbass</i> dugott fasípok	16'	25
29. <i>Principalbaß</i> 12 latos czin	8'	25
30. <i>Octavbaß</i> 12 latos czin	4'	25
31. <i>Viuoloncello</i> fából, nyitott sípok	8'	25
32. <i>Quintbaß</i> fából, nyitott sípok	6'	25
33. <i>Bourdon</i> kétszeres nyitott fasípok, minden hangra két síp szól, C nyolcláb, C 4 láb és így tovább	8'	5

Mellékhuzyonyok

1. *Kapcsolat a középûhöz az alsóval*
2. *Kapcsolat a felsõûhöz*
3. *Pedálkapcsolat az alsóûhöz*
4. *Pedálkapcsolat a középûhöz*
5. *Pedálkapcsolat a felsõûhöz*
Mindezen kapcsolatok játék közben eszközölhetõk anélkül,
hogy a játékot meg kellene szakítani
6. *Szélzár az alsóûhöz*
7. *Szélzár a középûhöz*
8. *Szélzár a felsõûhöz*
9. *Szélzár a lábmûhöz*
10. *Szélkieresztõ és fúvó-nyomózár*

Az összes ûhöz minden farészek legnagyobb gonddal lesznek megválasztva ú.m. a 3 kézmûhöz megkívántató szelládák rámázatai, spuntok, démek, shleifnik, úgy a széltokok alsóournézata, amely a scleifnival találkozik, finom egyenes szálú tölgyfából fog kiállítani, a többi részei egészséges tiszta fenyõfából. Ezekhez hasonlóan fog a lábmûhöz megkívántató szelláda is. A szelládákba a ventileknél a huzyonyok sárgarézbõl vason keresztül fog eszközöltetni a járása. Az orgona játékasztala az orgonatest elébe fog tétetni, függõleges alakba, a mérnök Úr által elõadandó terv szerint. A játékasztal játszó helye diófával leszen borítva és politúrozva. A változatok huzyonyai gömbölyûek, fekete politúrozott gombokkal. A változatok nevei porcelánba égetett táblácskák, a gombok, vagyis a huzyonyok végeibe lesznek alkalmazva. A billentyûzetek egészhangjai fehér elefántcsontból, félhangjai fekete ébenfából fognak kiállítani. Az orgonák összes gépezete gyertyán, tölgy, juhar és fenyõfából fog kiállítani, úgy a gépezetnél minden hajló részekhez rézdrõt és patent srófok fognak alkalmaztatni. A gépezet összekötéseinél különös figyelem fog arra fordítatni, hogy a réz mindig vassal találkozzon. Az egész orgonamû elkezdve a test belsejétõl minden egyes fenyõfarészek bé lesznek vonva szúellenes festékkal. Az orgona mûnek nagyságához kimért Cilinder (magazin) fúvó fog készíttetni szélkitartókkal, egy nyomóval és egy szélkijelzõvel külön szekrénybe. Az orgonatest a mérnök úr által kijelölendõ helyeken faragványok úgy egyes simarészek minden esetre a templom stílje szerint arannyal fognak megaranyoztatni. Az orgonatest színezete a majd megállapítandó színt fogja kapni. Az orgonatesten készíttendõ ajtók sarokkal és zárral fognak ellátatni, úgy az ajtók rostélyzatai, mint a homlokzatban álló díszsípok megetti üvegek bé lesznek vonva finom organtinnal, amely

din staniu de 12 lat.	4'	56
23. <i>Rohrflöte</i> din lemn.	4'	56
24. <i>Pikula</i> (Picolo) din lemn.	2'	56
25. <i>Burdon</i> – armoniu (mecanism lingual).	16'	56
26. <i>Armoniu</i> (cu sunet acut).	8'	56

Pedala (Pedalwerk)

27. <i>Contraviolonbass</i> tuburi deschise din lemn.	16'	25
28. <i>Subbass</i> , tuburi închise din lemn.	16'	25
29. <i>Principalbass</i> , staniu de 12 lat.	8'	25
30. <i>Octavbass</i> , staniu de 12 lat.	4'	25
31. <i>Violoncello</i> , tuburi deschise din lemn.	8'	25
32. <i>Quintbass</i> , tuburi deschise din lemn.	6'	25
33. <i>Bourdon</i> , tuburi deschise duble, fiecare sunet este produs de 2 tuburi: C 8 picioare, C 4 picioare °.a.m.d..	8'	50

Butoane de tractură secundară (Cuple)

1. Manual I. + II.
2. Manual I. + III.
3. Pedală + manual. I.
4. Pedală + manual. II.
5. Pedală + manual. III.

Toate aceste cuplări se vor face în timpul performării, fără ca să fie întrerupt cântatul la orgă.

6. Închizător de vânt la manual. I.
7. Închizător de vânt la manual. II.
8. Închizător de vânt la manual. III.
9. Închizător de vânt la pedalier.
10. Deschizător de vânt °i închizător de pompă.

Toate componentele din lemn ale tuturor mecanismelor vor fi alese cu cea mai mare grijă, precum ramele cutiilor de vânt cerute de cele trei manuale, spunte, deme, sheiftnii, la fel furniruitul de jos al cutiilor de suflu care se întâlnește cu sheiftnii vor fi lucrate din lemn fin, de stejar cu trunchiul drept, celelalte părți din lemn de brad sănătos, curat. În mod asemănător °i cutia de vânt necesară mecanismului pedalei. Miocarea spre cutiile de vânt la ventile se va face cu tracturi de alamă prin fier. Consola orgii va fi aezată înaintea corpului orgii, în formă verticală, potrivit proiectului ce urmează a fi prezentat de Domul inginer. Locul claviaturii, al consolei va fi acoperit cu lemn de nuc °i poleit. Tracturile variațiilor – rotunde, cu butoane negre poleite. Denumirile variantelor vor fi pe tăblițe arse în porțelan, aplicate pe capetele butoanelor, adică ale tracturilor. Clapele de ton vor fi confecționate din filde° alb, cele de semiton din lemn negru de abanos. Toate mecanismele orgilor vor fi compuse din lemn de carpen, stejar, paltin °i brad, °i părșilor curbate de mecanism le vor fi aplicate sârme de cupru °i °uruburi – patent. Legăturilor mecanismului li se va acorda o atenție deosebită pentru ca, cuprul să se întâlnească întotdeauna cu fierul. Întregul mecanism al orgii, începând cu interiorul corpului, toate părșile componente din brad vor fi acoperite cu vopsea contra cariei. Se va face un mecanism de suflat cilindru dimensionat la mărimea mecanismului orgii, cu

biztosítani fogja az egész orgonaművet a por és a legyek ellen. Továbbá pedál-claviatura kemény fából fog kiállítatni, nyomó helyei sárga rézzel borítva, a gépezetekenél előforduló szegletek, melyek a játékot eszközlik, vasból fognak készítettetni.

A fentebb leírt orgonaműnek összes ára 8600.frt.o.é., beleértve a kiszállítási és fölállítási költséget is avval a megjegyzéssel, hogy a fölállítási idő alatt egy alkalmas szállást, s még a hangolás tart, egy rendes fűvónyomót a nemes megye legyen szíves adni. A jelenlegi régi orgonáért 1000.o.é.frt. adok, avval a megjegyzéssel, hogy amikor az új orgona kezd felállítódni, akkor a régi essen a birtokomba. A fizetések a következő módon történjenek, jelesen: a kötlevel aláírása után három hónapra, amikor a munka teljes folyamatban van, 1000 frt., később, 8 hónapra 1000 frt., a munka kiszállításakor 800 frt., a felállítási idő alatt közben, mikor a hangolás kezdődik 300 frt., a többi a mű tökéletes jóváhagyása és átadása alkalmával. Az előlegben kiadandó összeg biztosítékául lekötöm Kézdivásárhelyen a brassai birodalmi útban lévő 10.000.o.é.frt. értékű lakházamat kertestül. Az egész orgonamű tartósságáért, jóságáért életembe 5 egymásutáni évekig vállalom felelősséget, avval a meghagyással, hogy minden évben saját költségemen az egész művet tartozom átnézni, halálom esetén ezen jótállási kötelezettségem családomat nem fogja terhelni. Az összes mű elkészítésének 22 hónap igényeltetik, ha az utolsó négy hónap nem esik télbe.

Kelt, Kolozsvártt, Október 17. 874-ben,

Kolonics István
K: Vásárhelyi orgonaépítész”

menșinător de presiune, o pedală și un semnalizator de presiune în dulap separat. În locurile ce vor fi indicate de domnul inginer, atât cele sculptate cât și cele netede, în toate cazurile vor fi aurite cu aur potrivit stilului bisericii. Coloratura corpului orgii va fi cea care urmează a fi stabilită. Ușile care vor fi confecționate pentru corpul orgii, vor fi dotate cu balamale și zăvoare, atât grătarele ușilor, cât și sticla din spatele tuburilor ornamentale ce stau pe frontispiciu vor fi poleite cu organtină fină, care va proteja întreaga orgă de praf și muște. De asemenea, tastele pedalei vor fi făcute din lemn tare, locurile alimentatoare învelite cu alamă, cuiele întâlnite la mecanismele care execută jocul vor fi făcute din fier.

Prețul total al orgii este de 8600 forinți, cuprinzând și cheltuielile de aducere la fața locului și de instalare, cu observația că pe timpul instalării nobila eclezie să binevoiască a-mi asigura sălaș cum se cuvine, iar pe timpul cât durează acordajul, un câlcant corespunzător (n.a. alimentarea cu vânt). Pentru orga cea veche existentă dau 1000 de forinți cu mențiunea că atunci când va începe instalarea orgii noi, cea veche să-mi cadă în posesie. Plățile să aibă loc în mod următor, anume: la trei luni după semnarea scrisorii de contractare, când munca va fi în plină desfășurare, 1000 de forinți; mai târziu, la opt luni 1000 de forinți, la ducerea la destinație a produsului 800 de forinți, în timpul instalării, când începe acordajul, 300 de forinți, restul cu ocazia acceptării și predării perfecte a operei. Drept garanție pentru suma ce urmează a mi se achita ca arvună ofer ipotecă casa mea de locuit împreună cu grădina aflată în Târgu – Secuiesc pe Calea imperială brașoveană, valorând 10 000 de forinți. Pentru rezistența și calitatea întregului mecanism de orgă îmi asum răspunderile timp de 5 ani consecutiv în timpul cât trăiesc cu clauza că în fiecare an voi fi dator să revăz opera în întregime, pe cheltuială proprie, iar în cazul decesului meu aceste obligații nu vor împovăra familia mea. Terminarea totală a întregii opere va necesita 22 luni, dacă ultimele patru luni nu vor fi de iarnă.

Data în Cluj, Octombrie 17. în 874.

Kolonics István
Constructor de orgi din
Târgu – Secuiesc.”

III. Felmérések, számbavételek

A létező hangszerállomány első széles körű felmérését, az orgonák jelentős részének jegyzékbe vételét – horribile dictu - az I. világháború hadiipari igényeinek köszönhetjük. A háború utolsó évében hadügyminiszteri rendeletre végrehajtott orgonasíp-rekvirálás “eredményeként”, a több mint 800 rekvirálás aloli felmentési kérelem felhasználásával jöhetett létre legértékesebb orgonáink adatainak, fényképeinek és rajzainak az a gyűjteménye, melyről Éber László művészettörténész (1918) számol be rövid értékelésben. Ez a tanulmány orgonáinkról nem csak az első művészettörténeti leírásokat jelenti, hanem az első olyan tudósítás is, melyből már sejthető a hangszerörökség korabeli eloszlása és egy-egy tájegység jelentős szerepe. A rekviráló cégek közül az Angster-üzem közel teljes, kéziratos rekvirálási jegyzéke ismert, mely mintegy 1100 korabeli orgonáról szolgáltat értékes adatokat (ez csak 1994/95-ben került feldolgozásra Solymosi Ferenc által). Ekkor azonban sem a felmentési kérelmekkel összegyűlt anyag Éber által is remélt részletes feldolgozására, sem a rekvirálási jegyzék elemzésére nem került sor.

Bartha Dénesnek az erdélyi zenetörténetéről írt, e műfajba tartozó, de jelentősebb számú és fontos orgonatörténeti forrásra épülő összefoglalása 1936-ban jelent meg.

A 40-es évek elején Jászay Károly kolozsvári evangélikus egyháztanácsos foglalta össze levéltári kutatások alapján templomuk orgonatörténetét.

Az erdélyi orgonaépítésről a II. világháború után a 60-70-es években jelentek meg újabb tudósítások. A besztercei szászok XVI. századi orgonakultúrájáról közölt fontos levéltári adatokat Benkő András zenetörténész, az első rövid összefoglaló tanulmányokat pedig helybeli szász orgonistáknak, a brassói Victor Bickerichnek és a nagyszebeni Franz Xaver Dresslernek köszönhetjük. 1983-ban publikálta Kolozsvár történeti orgonáinak leírását Dávid István helybeli orgonaművész, ugyanebben az évben jelentkezett az egyik jeles késő barokk orgonaépítő munkásságáról szóló híradással a szebeni Hermann Binder orgonaépítő mester.

1980-ban Simén Domokos írt rövidebb tanulmányt az unitárius Küküllői Egyházkör hangszereiről, 1987-ben Kozma Mátyás orgonaművész és Makkay Edit munkájaként készült el egy másik jelentős erdélyi város, Marosvásárhely műemlékorgonáinak monográfiája, 1991-ben Csíky Csaba közölt tanulmányt Kolonics István kézdivásárhelyi orgonaépítőről.

Dávid István már 1977-ben kezdeményezte az Erdélyi Református Egyházkerület orgonáinak összeírását. Hasonló felmérésekre egy évtizeddel később, 1987-ben került sor az erdélyi unitáriusok és a Királyhágó-melléki Református Egyházkerület templomaiban. Dávid e kérdőíves felméréseket saját kutatásaival és Geréd Vilmos római katolikus, Hermann Binder szász evangélikus, illetve Kovács László Attila magyar evangélikus gyűjtéseivel egészítette ki, s így jelenhetett meg 1996-ban a mintegy 1046 orgonát felsorakoztató erdélyi orgonarepertórium.

Újabban Enyedi István szatmárnémeti mérnök foglalkozik a város és környéke orgonaépítésének feltárásával (Szatmár megye műemlék orgonái, 2004) és Ro°ca Felician temesvári orgonaművész írt doktorátusi dolgozatot orgonaismereti és -pedagógiai témából. A Bánság orgonaépítészetéről Josef Brandeisz és Luzien Geier ugyancsak a 70-es években közölt tudósítást, majd szélesebb körű helyi kutatásokat követően, a 80-as évektől, Franz Metz jelentkezett publikációival (Te Deum Laudamus 1995), aki az orgonák felmérését is elvégezte.

III. Relatări despre orgile din Sud-Estul Europei

Într-un mod paradoxal, prima estimare amplă a fondului de instrumente existente s-a făcut datorită necesităților industriei militare ale primului Război Mondial. În ultimii ani ai războiului s-au rechiziționat multe tuburi metalice de orgă, și astfel, ca un produs „secundar” a apărut colecția celor mai importante orgi, cu datele și fotografiile acestora, datorită a celor peste 800 de cereri de dispensare. Istoricul artelor Éber László relatează, pe scurt, în anul 1918 despre această colecție. Acest studiu nu este doar prima descriere de istoria artelor de acest gen, dar este și prima relatare din care se poate deduce împărțirea moștenirii de instrumente, și importanța unor regiuni. Catalogul de rechiziționare al uzinei rechiziționator Angster este cunoscută în totalitate, și conține date valoroase despre 1100 orgi ale timpului. Însă în perioada războiului nu s-au prelucrat în detaliu aceste date, cum spera și Éber László după adunarea cererilor de dispensare, și nu s-a analizat nici catalogul de rechiziționare.

Rezumarea timpnică de muzică, bazată pe mai multe date importante și surse ale istoricului orgii în muzica transilvană, scrisă de Bartha Dénes, a apărut în anul 1936. La începutul anilor 40 consilierul bisericesc evanghelic din Cluj, Jászay Károly a rezumat istoria orgii din biserica Clujeană, pe baza cercetărilor sale de arhivă.

Noi relatări despre construcția de orgă din Transilvania au apărut în anii '60 și '70, după cel de-al doilea Război Mondial. Benkő András a publicat importante date arhivale despre cultura de orgă a sașilor bistrițeni din secolul al XVI-lea. Primele studii scurte de sinteză sunt semnate de organiști sași Victor Bickerich din Brașov și Franz Xaver Dressler din Sibiu.

În 1983 artistul organist clujean Dávid István a publicat la Cluj descrierea orgilor istorice din localitate. În același an a apărut o lucrare despre un meșter organist din perioada barocului târziu, semnat de maestrul sibiuan constructor de orgi Hermann Binder.

În anul 1980 Simén Domokos a scris un mic studiu despre instrumentele din bisericile unitariene, aflate pe valea Târnavei, iar în 1987 artistul organist Kozma Mátyás și Makkay Edit au semnat monografia orgilor - monumente de artă - dintr-un alt oraș important: Târgu – Mureș.

În anul 1991 Csíky Csaba a publicat un studiu despre viața și activitatea constructorului de orgă Kolonics István. În 1977 Dávid István a avut deja inițiativa de a înscrie într-un registru orgile teritoriilor reformate. Peste un deceniu, în anul 1987, au avut loc înregistrări similare în bisericile unitariene din Transilvania, și în cele reformate de pe teritoriul Eparhiei din Oradea. Dávid István a adăugat acestor aprecieri de tip chestionar rezultatele cercetărilor sale, și cele ale catolicului Geréd Vilmos, sasului evanghelic Hermann Binder, și ungarului evanghelic Kovács László Attila. Astfel a apărut în anul 1996 repertoriul de 1046 de orgi din Transilvania.

Inginerul sătmărean Enyedi István se ocupă mai nou de explorarea construcțiilor de orgă în orașul Satu Mare și în împrejurimile sale¹. Iar artistul timișorean Roșca Felician și-a scris teza de doctorat cu tema „Noțiunea și pedagogia orgii”.

În anii '70 Josef Brandeis și Luzien Geier publică o relatare despre construirea orgilor în Banat, iar începând cu anii '80 Franz Metz publică mai multe studii pe această temă, efectuând cercetări locale mai ample, și apreciând orgile în detaliu

1. A hangszer és szerepének alakulása az európai zenei életben

“Nincs még egy hangszer, melynek történetéből olyan nagy rész lenne a kitalálás, mint az orgonának. Mivel általában a keresztény istentiszteletre asszociálnak róla, elkezdtek mindenfélét állítani arról, miként használták az orgonát már az ókori templomokban is, ám erre nemigen van bizonyíték”. (A. Wilson-Dickson) Keresztény környezetben a korai középkorban kezdték használni az orgonát, de rendszerint nem a liturgiához kapcsolódva. VIII. János pápa (872- 882) írt egy hangszerről, amit a zenei arányok tudományának oktatásához használtak, más orgonákat a körmenetekhez, és esetleg arra a célra is szolgálhatott, hogy templomba hívja az embereket, mint a harang.

A *római katolikus* templomokban az orgona hosszú ideig nem kísérte a gyülekezet énekét, de megvolt a saját szerepe, az énekesekkel egyenlő súllyal, de tőlük függetlenül. A korai orgonakéziratok nem egységesek, de azt mutatják, hogy az orgona leggyakrabban a szertartás valamelyik énekelt részét helyettesítette.

Ha egy ünnepi alkalommal himnuszt énekeltek, előfordulhatott, hogy a kórus felváltva énekelt az orgonajátékkal, amikor az orgonista a gyülekezet helyett játszott. Ez a helyettesítési gyakorlat a liturgia különböző részeire is kiterjedt - az antifónákra, a zsoltárookra, a canticumokra vagy a mise állandó részeire. Ezekben az orgona a legváltozatosabb helyeken átvette a kórus vagy a gyülekezet szerepét egy, a dallamra alapozott darabbal (versettus). Ez központi helyet biztosított az orgonának az istentiszteletben, a kórusal egyenlő rangot. Ezért a XIV. század elején Párizsban a Notre Dame-ban is építettek egy orgonát. Az, hogy az orgona az éneket helyettesíti, és díszesebbé teszi, azon középkori kedvtelések közé tartozott, mellyel a liturgiát csinosították. Ezt egyes helyeken minden fenntartás és kritika ellenére is egészen a legutóbbi időkig megőrizte a hagyomány.

A *kálvinisták* orgonával szembeni ellenérzésének (ami végül oda vezetett, hogy kiűzték a genfi templomokból az orgonát) semmi köze sem volt az orgonához kapcsolódó világi asszociációkhoz (mint az a táncokkal kapcsolatos hangszerek - schalmei, krumhorn, viola és más hozzá hasonlók esetében volt). Inkább az a “pápista” szokás nem tetszett nekik, hogy elvették a gyülekezetből istenadta jogukat, hogy maguk mondják el a szövegüket. Persze egy himnusznak a dallama is az emlékezetbe tudja idézni a hozzá tartozó szöveget, de sok reformátor számára ez nem volt elég. Kiűzték az orgonát a liturgiából, mert gátolta a gyülekezetet abban, hogy aktívan részt vegyen az istentiszteletben. Az orgonát csak örömteli nyilvános alkalmak zenei díszítésére lehetett használni, így tehát hosszú időre nem szerepelhetett temetési szertartásokon, litániákon, és az eretnekek megégetésekor. Az orgona használata a *Credóban* a matutinumnál (szerzetesek hajnali zsolozsmája) is ellenállást váltott ki, legalább is Franciaországban.

A *lutheránusok* vegyes érzelmekkel viseltettek az orgonával szemben. Nem alkalmaztak szigorú és meghatározó szabályokat, és sok nagyvárosi templomban volt is pompás hangszer, melyet örömmel használtak a canticumok és himnuszok éneklésében a gyülekezettel, vagy a kórusal váltakozva, - főleg húsvét és karácsony különleges ünnepein.

Az orgonát egyelőre kitiltották a szertartás egyes részeiből, bár a XVI. század végére elfogadták, hogy folyamatosságot tud biztosítani és alkalmat ad a meditációra. Attól kezdve a lutheránus templomokban az orgonisták státusa egyre emelkedett; megengedték, hogy előjátékokat játsszanak a himnuszokhoz, akár a gyülekezet által énekelt versszakok között vagy más helyen, hogy játsszanak az úrvacsora alatt, és esetleg az “úrfelmutatás” alatt is (az úrvacsora előtt, amikor a pap felmutatja a kenyeret, hogy a gyülekezet lássa). Sok bizonyíték van rá, hogy a lutheránusok más hangszerek használatát is elfogadták az istentisztelet során.

Az 1500-at követő évszázadokban az orgonépítők szerepe dominánssá vált. Nemcsak az orgonák stílusát, de ezen keresztül a zeneszerzők stílusát is befolyásolták. A hangszer korszakot meghatározó szerepe különösen 1600-tól érvényesült, mert szinte minden jelentős zeneszerző orgonista volt és ez által az orgona rányomta a bélyegét Európa zenei gondolkodására.

Az orgona gyors fejlődését belső programja - a gótikus időkben tett három felfedezés: a menzura,

1. Orga și rolul orgii în vechea muzicală europeană

„Nici un alt instrument muzical nu are în istoricul său așa multe invenții ca și orga. De obicei orga se asociază cu liturgia creștină, și astfel au început să apară fel și fel de presupuneri asupra folosinței sale în bisericile antice, însă nu prea sunt dovezi...”. (A. Wilson-Dickson)

În Evul Mediu timpuriu s-a început folosirea acestui instrument în mediul creștin, însă fără a fi legat de liturghie. Papa Ioan al VIII-lea (872-882) a scris despre un instrument, care a fost folosit pentru predarea conținutului raporturilor muzicale, iar alte orgi au fost folosite pentru procesiunile, eventual pentru a chema mulțimea la biserică, îndeplinind funcția de clopot.

Timp îndelungat orga nu a însoțit cântecul adunării în bisericile romano-catolice, dar a avut rolul său definit, la fel de important ca și cântecul, dar independent de acesta. Manuscrisele timpurii despre orgă nu sunt unitare, totuși ne arată, că de cele mai multe ori orga a înlocuit unele părți cântate ale ceremoniei.

Dacă se cânta imnul cu ocazia unei sărbători, se întâmpla ca deseori cântecul corului și al orgii să-l altereze, organistul cântând în locul cântecului adunării. Acest exercițiu de înlocuire s-a extins mai apoi asupra diferitelor părți liturgice - asupra antifonelor, psalmilor, canticurilor, sau asupra părților stabile ale liturghiei. În acestea, orga a preluat în cele mai diferite părți rolul corului sau al adunării, cu o piesă bazată pe melodie (*versetus*).

Acesta a asigurat un rol central în liturghie, un rol egal cu cel al corului. Din această cauză la Paris, în secolul al XIV-lea s-a construit o orgă în catedrala Notre Dame.

Înlocuirea și ornamentarea în același timp a cântecului de orgă, este una dintre plăcerile tipice cu care s-au înfrumusețat liturghiile Evului Mediu. În unele locuri tradiția a păstrat acest obicei până în ultimele secole, în pofida tuturor îndoielilor și criticilor.

Resentimentele *calviniștilor* față de orgă (ceea ce a condus la expulzarea orgilor din bisericile din Geneva) nu au avut legătură cu asociațiile lumești legate de orgă (cum s-a întâmplat în cazul altor instrumente - schamei, krumhorn, viola - asociate cu dansul). Calvinistii, mai degrabă nu le-a plăcut obiceiul papist care a luat adunării dreptul său dumnezeiesc de a-și rosti singur cuvintele. Desigur melodia unui imn poate revoca versurile acestuia, dar multor reformatori acest lucru nu le-a fost de ajuns. Au expulzat orga din liturghie, pentru că împiedica adunarea să participe activ la ceremonie.

Orga a putut fi folosită doar cu ocazia sărbătorilor festive pentru a ornamenta muzica. Astfel nu a putut fi folosită la ceremoniile funerare, la litanii, și la arderea ereticilor. Folosirea orgii la matutinumul din Credo (rugăciunea de zori a călugărilor) a stârnit împotrivire pe teritoriul francez.

Lutheranii au avut și ei resentimente față de acest instrument muzical, dar nu au avut reguli severe și stabile. În multe biserici citadine se aflau orgi fastuoase, pe care le-au folosit cu bucurie la cântarea imnurilor și a canticurilor alternând cu adunarea sau corul, îndeosebi cu ocazia sărbătorilor speciale de Crăciun și de Paști.

Orga a fost expulzată deocamdată din unele părți ale ceremoniei, deși la sfârșitul secolului al XVI-lea s-a acceptat faptul că ea poate oferi continuitatea ceremoniei, și dă prilej meditației. Începând de aici, statutul organistilor a început să crească, li s-a permis interpretarea unor mici preludii înaintea imnurilor, în spațiul dintre două versete cântate de adunare, în timpul împărțirii și înaintea împărțirii (când preotul ridică pâinea în fața adunării). Există multe dovezi privind folosirea mai multor instrumente muzicale în liturghie la lutherani.

În secolele ce au urmat anului 1500, rolul constructorilor de orgă a devenit dominant. Ei au influențat stilul orgii, și prin acesta și stilul compozitorilor de muzică. Rolul determinant al orgii s-a resimțit începând cu anii 1600, căci fiecare compozitor important era și organist, astfel orga impunându-se în gândirea muzicală europeană.

Dezvoltarea rapidă a orgii s-a datorat construcției sale interioare – în perioada gotică s-au făcut trei descoperiri privind menzura, tehnologia și dulapul orgii. Aceste descoperiri au adus un avans calitativ și cantitativ, asigurând compozitorilor simțul perspectivei, le-au oferit inspirație, iar interpreților, care de

technológia, és az orgonaszekrény területén - tette lehetővé. E felfedezések önmagukat bontották ki, minőségi és mennyiségi előrelépést okozva, ami perspektivikus érzést biztosított a zeneszerzőknek, alkotásra ihlette őket, az előadóknak pedig általános megbecsülést adott, akik többségükben maguk a szerzők voltak.

Az orgonaépítő, a zeneszerző és az orgonista tevékenysége az egyház területén a templomokban nyert értelmet, társadalmi funkciót.

Egy orgona akkor válik művészi szempontból híressé, ha hangzását a történelmileg kialakított variábilis menzura törvényszerűségeivel alakították ki, ha szerkezete tökéletes és az orgonaszekrény stílusa jelentős képzőművészeti korszakot képvisel.

Mitől tökéletes egy orgona szerkezete? Ha az orgonaépítő a legegyszerűbb eszközökkel éri el, hogy a billentyű megnyomásával, felengedésével párhuzamosan ugyanabban az időben nyílik és záródik a sípszelep, megfelelő mennyiségű levegőt engedve a sípokhoz és mindezt a játékos a klaviatúrán természetes erő kifejtéssel, folyamatosan irányíthatja.

Ezt az orgonaépítők a mechanikus traktúra kialakításával, tökéletesítésével valósították meg a barokk orgonaépítészet idején.

A csúszkaládáról is szót kell ejtenünk, mint a legegyszerűbb és legtermészetesebb szelládáról, amit szintén a barokk orgonaépítészet idején tökéletesítettek. A sípszelep megnyitásakor a levegő az ún. kancellába megy. Amelyik regiszter be van kapcsolva, annak a kancellára fölött álló sípja megszólal. Az egyes billentyűhöz tartozó sípok ugyanazon rekeszből kapják a szelet, aminek az a nagy előnye, hogy a kancellára az egyes billentyűkhöz tartozó sípokot egységbe foglalja, a különbözőeket elválasztja, és ezzel a polifon zene szólamait érzékelhetővé teszi.

Mindezeket az Emil Rupp (1872-1948) fellépésével a XX század elején elindított és Albert Schweitzer (1875-1965) által később széles körben hirdetett "elzászi reform" fogalmazta meg először. minőségének mércéje az lett, hogy lehet-e rajtuk Johann Sebastian Bach műveit játszani.

1.1 A Kolonics-orgonák szerepvállalása

Erdélyben Kolonics Istvánnak, ugyanúgy mint elődeinek és kortársainak alkotásai, nagy részükben kis orgonák, ezek a hangszerek általában kis egyházközségek kis templomaiban állnak, ahol minden bizonnyal korábban sem játszottak egy hangot sem Johann Sebastian Bachtól. A Schweitzer-féle felfogás szellemében sok esetben megtörtént például, hogy kis orgonák egy oktávos pedálját kibővítették. Ma már az a vélemény vált uralkodóvá, hogy egyetlen hangszer nem alkalmas minden zene tolmácsolására, és adott esetben az orgona különleges adottságai és értékei éppen saját korlátaiban rejlenek. Ezért ma ezeket a megszorításokat nem csak elfogadják, hanem bizonyos már kibővített hangszereket "visszarestaurálnak" eredeti állapotukba.

A Kolonics alkotta kis orgonák előnyei és hátrányai nyilvánvalóak. Későbarokk hangzást, értékes hazai hagyományt őriznek, korábbi erdélyi mesterek örökségét. Számos barokk mű megszólaltatható egy manuálon, de a koralművészet java alkotásai és a liturgikus művek jórésze elképzelhetetlen két manuál és teljes pedál nélkül. Gyülekezeti ének orgonakísérete mellett tehát legfeljebb kevés pedáljátékot igénylő toccáták és egyszerű előjátékok előadására alkalmasak. A hangzás és az eszmény azonban értékes.

Voltaképpen vonós regisztere nincs ezeknek az orgonáknak. Singend Gedackthoz közelítő hangzású és az alsó egy-két oktávban feltehetően fedett sípsort rejt a többféle regiszterfajtára használatos *Portunal* elnevezés. Nyoma sincs a romantikus orgonák unalomig ismétlődő *Bourdon* és *Salicional* hangszínének. Megvan viszont a hazai kisorgonáknál elterjedt 8' és 4'-as flótapár. Sem a magas *mixtura*, sem a *quint - aliquot* nem hiányzik, holott ebben a korban már általános a 8 lábás változatok uralma és a magas *principálok* hiánya. A 4 lábás principálra alapozott hangszereken a pedálban ott találjuk a 8 lábás fapincipált a később elmaradhatatlan Cello helyén. Alacsony szélnyomású, fényesen intonált regiszterek alkotják a hangképet.

"Az orgonatörténet kevés kivételtől eltekintve nem más, mint gyülekezeti hangszerek felépítésének története, s mint ilyen tevékenység elsősorban emberi kapcsolatokra épül, és közösségeket minősít"(Dávid

obicei erau în același timp și compozitori, le-a asigurat un respect general.

Activitatea constructorului de orgă, a compozitorului și a organistului a primit funcție socială în atribuția bisericii.

O orgă devine cunoscută din punct de vedere artistic, dacă sunetul său este format după legitatea menzureri variabile, dacă are o structură perfectă și dacă stilul dulapului orgii reprezintă o epocă importantă a artei plastice.

Ce face o structură de orgă să fie impecabilă? Dacă constructorul orgii obține cu cele mai simple mijloace ca supapa să se deschidă și să se închidă concomitent și odată cu apăsarea clapei, lăsând să intre o cantitate corespunzătoare de aer la tuburi, și toate acestea să poată fi dirijate încontinuu de interpret prin efortul său asupra claviaturii. Constructorii de orgă au realizat acest lucru prin formarea și perfecționarea tracturii, în perioada barocă a construcțiilor de instrumente.

Trebuie să amintim și cutia de suflu cu culise, ca fiind cea mai simplă și naturală cutie de suflu, fiind perfecționată de asemenea în perioada barocă a construcțiilor de instrumente. La deschiderea valvei de tuburi aerul intră în aș a numitul compartiment. Tubul aflat deasupra compartimentului a cărui registru este în funcțiune, va emite sunetul. Tuburile, aparținând anumitor clape, primesc aer din același compartiment, având astfel marele avantaj ca tuburile să fie cuprinse într-o unitate, sau să fie despărțite de către compartiment, făcându-se astfel simțite vocile muzicii polifonice.

Toate acestea au fost rezumate pentru prima oară de către „reforma alsaciană”, inițiată în secolul al XX-lea de apariția lui Emil Rupp (1872-1948), și propagată mai apoi amplificat de către Albert Schweitzer (1875-1965). În prima parte a secolului al XX-lea tachea calității unei orgi s-a stabilit după faptul că se pot cânta cu ea sau nu piese scrise de Johann Sebastian Bach, mai ales datorită activității lui Albert Schweitzer.

1.1 Rolul orgiilor lui Kolonics István

Operele lui Kolonics István sunt îndeosebi orgi de mărime mai mică, ca și majoritatea operelor predecesorilor și contemporanilor săi. Aceste instrumente se află de obicei în micile biserici ale micilor teritorii religioase, unde nu se cânta nici un sunet scris de Johann Sebastian Bach. În conformitate cu ideologia lui Schweitzer, în multe cazuri pedalele de o singură octavă au fost lărgite, amplificate. Astăzi predomină o altă părere: nici un instrument nu poate fi potrivit pentru redarea tuturor muzicilor, astfel calitățile tipice ale unei orgi pot consta chiar în limitele ei. Astfel unele instrumente sunt astăzi „re restaurate” la starea lor inițială, limitele instrumentelor fiind acceptate.

Avantajele și dezavantajele micilor orgi construite de Kolonics sunt evidente. Ele păstrează un acord de baroc târziu, o valoroasă tradiție națională și moștenirea meșterilor predecesori ardeleni. Pe un manual se pot cânta multe piese baroce, însă creațiile artei coralilor și marea parte a operelor liturgice sunt de neimaginat fără două manuale și o pedală completă. În afara însoțirii cântecului mulțimii ele pot fi folosite eventual la interpretarea unor toccate, care necesită puțin joc de pedală, și a preludiilor și fugi simple. Sunetul și idealul sunt însă valoroase.

Orgile mici nu au un aș a numit registru de coarde. Denumirea Portunal este folosită pentru denumirea diferitelor registre, care presupunem că au în primele octave de jos rândul tuburilor acoperite, și este similară sunetului Singend Gedackt. Nici o urmă a timbrului Bourdon și Salicional, tipic romantic care se repetă în mod plictisitor. Regăsim însă perechea flota 4' și 8' care s-au răspândit la orgile mai mici din țară. Nu lipsesc nici mixtura, nici quint-aliquotul, deși în această perioadă deja domină versiunile cu 8 picioare și lipsa Principalelor înalte. La instrumentele bazate pe principala cu 4 picioare, regăsim la pedală Principala din lemn cu 8 picioare în locul Celloului, indispensabilă mai târziu. Tabloul muzical este alcătuit din registre lucios intonate și cu presiune mică de aer.

„Istoricul orgii este, cu puțin excepții prezentarea orgilor din biserici, și astfel este bazată mai ales

István). Kolonics István megjelenése Erdélyben egy ilyen életreszóló kapcsolat eredményeképpen sikerült. A gyergyószentmiklósi születésű Fogarasy Mihály gyulafehérvári püspök neve a mester haláláig végigkíséri munkásságát, tényként állapítható meg hogy Gyergyószentmiklóson és Gyulafehérváron ő támogatta Kolonics két nagyszerű alkotásának a létrejöttét. Ezek már két manuális, pedálos orgonák, ezeken természetesen lehet Bachot játszani. Ilyen orgonákat épített még Kolonics Székelyudvarhelyen és Csíksomlyón.

Valamennyi mechanikus traktúrával, csúszkás szelládával készült. Két olyan orgonát is épített, melyen a két manuált egy zseniális újítással egyetlen manuállal helyettesítette (Tusnádfalu és Csíkszentgyörgy). A XX.-XXI. század folyamán szinte mindegyikhez "hozzányúltak" már:

-Csíksomlyón Wegenstein a traktúrát pneumatikusra cserélve, a regiszterek számát 24-ről 35-re növelve a romantikus hangzási stílushoz igazította az orgonát,

- Gyulafehérváron új, mechanikus játszóasztallal cserélték ki a régit, az orgona hangképét is gazdagították –sikertelenül- két nyelvregiszter beépítésével, egy szakbizottság további módosításokat is javasolt, hogy a hangszer a modernebb igényeknek is megfeleljen,

-Csíkszentgyörgyön pedig "megkönnyítették"! (horribile dictu) az egy manuálon történő megszólaltatást és kicserélték a játszóasztalt egy új, két manuálisra.

Ezek a hibák csak részben organológiai eredetűek, nagyjából a messzemenően ipari módszerekkel dolgozó újabb orgonaépítés következményei. Természetes volt, hogy a XIX. század közepén az orgonaépítészetben ipari módszerek honosodtak meg. A Walcker vagy Sauer üzemeiből 1900 körül kikerült nagy hangszerek hangzása ezen ipari összetevő nélkül nem képzelhető el, ez hozzátartozik minden korszak esztétikai és zenetörténeti valóságához. Csakhogy a hangképvázlatokon, menzúrákon, traktúrákon, csúszkaládákon és temperatúrákon túl a kézművesség és a felhasznált anyagok történetére is gondolkodni kell. Hogy csak két példát említsék: a fémsípok kikalapált lemezei más hangot adnak, mint a hengereltek; eresztékelt, tömör fából készült orgonaházak a hangszer hangzásának más rezonanciát kölcsönöznek, mint a csavarozott és szegelt, ha még oly szépen befestett és feldíszített, de rétegelt lemezből készült szerkezetek.

"Amikor Cavallé-Coll párizsi orgonaépítő az 1838-ban megkezdett négymanuális, 70 változatú StDenis-i orgona munkálatainak vége felé járt, és már előre hallotta orgonáján az általa rég megálmodott új orgonahangszínt, egyszer csak hirtelen megdöbbsent. Úgy érezte, hogy egész munkája csődöt mondott, mert a billentyűk rendkívül nehéz járata miatt a hangszeren lehetetlen volt játszani.(. .)Az elcsüggedt mesterek ekkor jött váratlan segítségére Barker angol orgonaépítő a maga találmányával, amit róla ma is Barker-emelőnek nevezünk (. .)Más megoldást talált fel a billentés megkönnyítésére E. Fr. Walcker, el is készítette, és 1842-ben leszállította Tallinba az első kúpszelepes orgonáját."(Szigeti Kilián)

Ebben az időben Kolonics is csúszkaládás orgonákat épít Erdélyben, azonban a nagyobbak működését megkönnyítő Barker-szerkezet számára teljesen ismeretlen A kúpszelepes szelláda is csak a XX. század elején jut szóhoz nálunk. Ez már a mi szerencsénk. A nehézkes játék az egyetlen, amelynek könnyítő megoldására nem sikerült rájönnie, s ennek a megkönnyítésére koncentrált a székelyudvarhelyi és a gyergyószentmiklósi orgonák restaurátora Papp Zoltán, aki Kolonics elképzeléséhez alkalmazkodva a hangképet is egy-egy nyelvsorral megemelte. Bár igaz, hogy a regiszterek választéka az, amiben megmutatkozik az orgona hangzó profilja, de maga a játékmód, különösen az artikuláció is meghatározó eleme a hangzás létrehozásának.

A XX. század sok neves hazai és külföldi organistája ült már Kolonics István orgonáinak padjára és szólaltatta meg az egyetemes organirodalom remekműveit ezen orgonák hangján.

"Én nem azt tartom szem előtt, hogy egy bizonyos hangszer műemléki védettség alatt áll-e vagy sem, hanem azt, hogy egy elmúlt kor hangszerén játszom. És ha az orgona művészi szempontból valóban értékes, ha a részletek és az egész összhangban vannak, akkor az különleges inspirációt jelent." (Hans Haselböckel) Ha az ember eleget kíván tenni a hangszer adottságainak, akkor természetesen a megfelelő korszak és stílus irodalmát játssza rajta. Tapasztalatom az, hogy olyan régi orgonákon, amelyeknek valódi személyiségük van, bizonyos újabb stílusok zenéje is meggyőzően, sőt jobban szól, mint egy karakter nélküli kompromisszum-orgonán, amin talán mindent el lehet játszani, de végül is semmi nem szólal meg kielégítően.

pe relații umane, caracterizând comunitățile”(Dávid István). Apariția lui Kolonics István în Ardeal s-a datorat unei relații durabile cu episcopul de Alba Iulia Fogarasy Mihály, născut la Gheorgheni. Numele episcopului a însoțit activitatea meșterului până la moarte, dovadă fiind și suportul acestuia la construcția celor două opere magnifice ale lui Kolonics la Alba Iulia și la Gheorgheni. Acestea sunt deja orgi cu două manuale și pedale, putându-se desigur cânta cu ele și piese Bach. Orgi similare a construit Kolonics și la Odorheiu-Secuiesc și la Țumuleu-Ciuc. Fiecare instrument a avut tractură mecanică și cutie de suflu cu culise. Meșterul a construit și două orgi la care cele două manuale au fost înlocuite printr-o invenție genială, cu un singur manual (la Tușnad-sat și Ciucsângeorgiu).

De-a lungul secolelor XX și XXI au fost schimbate structurile celor mai multe instrumente ale lui: -la Țumuleu-Ciuc tractura a fost transformată într-una pneumatică de către Wegenstein, numărul registrelor fiind ridicat de la 24 la 35, pentru a căpăta astfel un sunet al stilului romantic;

-la Alba Iulia, vechea consolă mecanică a fost înlocuită cu una nouă, sunetul orgii fiind „îmbogățit” (fără mari succese) cu două registre linguale. O comisie de specialitate a mai propus noi schimbări pentru ca orga să „corespundă” cerințelor moderne. -la Ciucsângeorgiu însă – horribile dictu - au „urât” folosirea instrumentului cu înlocuirea consolei care avea un singur manual, la o consolă cu două manuale. Aceste greșeli sunt de origine organologică, consecințele construcției moderne de orgă cu tehnici preponderent industriale. Este normal ca în secolul al XX-lea să apară metode industriale în construirea orgilor. Sunetul orgilor construite în uzinele Walcker și Sauer în jurul anilor 1900 nici nu se poate închipui fără aceste elemente industriale, acesta aparține realității istorice și estetice a fiecărei epoci. Doar că, în afară de schemele de sunet, a menzurilor, a tracturilor, dulapurilor și a temperaturilor, trebuie să ne gândim și la istoria artei manuale și a materialelor folosite. Ca să amintesc doar două exemple: plăcile tuburilor metalice bătute cu ciocanul au alt sunet decât cele laminate; dulapurile cuie, chiar dacă acestea sunt frumos pictate și împodobite, ele sunt construite din plăci stratificate.

„Când meșterul constructor de orgi Cavallé-Coll își termina opera începută în anul 1838 la biserica Saint Denis, cu patru manuale și 70 de variațiuni și își imagina deja sunetul demult visat al instrumentului, a fost uluit. Deodată a avut impresia că munca sa a fost în van, deoarece din cauza greutății tastaturii și a disfuncționalității sale, era imposibil să se cânte pe orgă... Meșterul dezamăgit a fost ajutat de invenția constructorului englez Barker, pârghia denumită și astăzi pârghia-Barker(...). E. Fr. Walcker a găsit o altă modalitate pentru a ușura atacul, și și-a transportat prima orgă cu cutie de suflu cu supape conice la Tallin.”(Szigeti Kilián)

În perioada aceasta Kolonics construiește în Transilvania orgi cu cutie de suflu cu culise, fără a fi auzit vreodată de invenția lui Barker care ajută la o mai bună funcționare a tastelor instrumentelor mai mari, și doar la începutul secolului al XX-lea ajunge la noi orgi cu cutie de suflu cu supape conice prin constructorul arădean Dangel János. Înlesnirea țesutului a fost singurul lucru pe care nu l-a putut rezolva, ușura Kolonics. Asupra acestei probleme s-a concentrat restauratorul orgilor din Odorheiu-Secuiesc și Gheorgheni, Pap Zoltán. El s-a gândit la o modalitate de a ușura cumva țesutului greoi prin schimbarea claviaturii care funcționa prin tehnică de împingere în claviatură cu pârghie oscilantă, și adaptându-se planului lui Kolonics, paleta sonoră a orgii a fost completat cu registre linguale. Deși profilul de sunet al instrumentului se arată mai ales prin sortimentul registrelor, totodată și stilul de joc, mai ales articularea, este un element hotărâtor în formarea sunetului.

Mulți artiști organici din țară și de peste hotare, au stat deja pe băncile orgilor construite de Kolonics, interpretând capodoperele universale ale acestui instrument.

„Eu nu țin cont de faptul că un anumit instrument este sau nu declarat monument de artă, ci cânt la un instrument al unei epoci din trecut. Și dacă orga este valoroasă din punct de vedere artistic, dacă elementele sunt în perfectă armonie, asta mă inspiră și mai mult.” (Hans Haselböckkel)

Dacă vrem să folosim calitățile instrumentului, atunci va trebui să cântăm pe orgă piesele stilului corespunzător. Experința mea personală atestă faptul că pe orgile vechi care au deja personalitate proprie se poate cânta chiar și muzica stilului nou, ea sună mai bine și mai convingător decât ar suna o orgă-compromis, care nu are caracter, deși poate fi folosită pentru interpretarea tuturor stilurilor, fără a suna însă satisfăcător.

2. Az orgonaművek

Egy ezredév európai kultúrájának zeneszerzői, a többszólamúságtól napjainkig, az orgonára írt művek csodálatos tárházát alkották meg. Ez az a hangszer, amely színgazdaságával a többszólamúság egyik leghívebb tolmácsolására született és megszólalási lehetőségeivel képes a hallgatóságot bármikor lenyűgözni, magával ragadni, szárnyalásra készíteni lelket és képzeletet.

Hangzásvilágában az alkotó az emberi érzés minden rezdülését képes csírájától a virágbaszökkenésig végigkísérni, megragadni és felmutatni. Buxtehude, Bach, Liszt, Cézár Franck, Albert Sscweizer, Messiaen, a zene óriásai érintették meg korokon átnyúlva egymást ebben a megismerhetetlen megismerni akaró muzsikában.

2.1. A korszakok

Erős és szenvedély, heves, olykor féktelen lendület, amikor minden hullámzik, csavarodik, minden mindenkivel beszélni akar, tetszeleg, érzéki hatásokra törekszik, minden színpadias és mindez roppant mesterségbeli tudással létrehozva, – ez az a kor, amelyben a hangszerek királynőjét forró szenvedéllyel lángelmék, korszakalkotó mesterek babusgatják. Igazán az **európai barokk** soha el nem múló hangja ez a hangszer.

A legkiválóbb orgonaművészek – mint az olaszok: Diruta, Merrulo, Zipoli, Pasquini, Frescobaldi, a németek: Scheidt, Scheidemann, Pachelbel, Böhm, Reiniken, Buxtehude, Bach, - mind ragyogó mestere a rögtönzés művészetének is és képes megragadni az eliramolt, a változót, a különlegest, s ezzel a hallgatót lenyűgözni. De egyszemélyben ők ennek a kornak a legkiválóbb zeneszerzői is és az ő kezükben folyamatosan kikristályosodnak a művek szerkezeti törvényei is. A tonális kapcsolatok a dúr és moll hangnemiség keretei között erősebbé válnak, kialakulnak a diszsonanciakezelés törvényei, majd kiteljesedik és megszilárdul a tonalitás rendszere.

Az orgonazene szabad formái – Canzona, Ricercare, Fantasia, Toccata, Preambulum, Preludium, Fuga stb. (Frescobaldi), az orgonavariáció (Sweelinck, Scheidt) – a XVII. század végére kezdenek ritkulni, az átmeneti formák felbomlanak és letűnnek, a Toccata név már kombinált formát takar, lassan kialakul a Preludium és Fuga is kétrészes formaként, a Preludium néha a toccata, néha a fantasia névvel is behelyettesíthető.

A lutheránus (evangélikus) Istentiszteletben nagy szerepet játszó vallásos népének, a korál dallamvilága és a liturgia zenei szabadsága szolgáltatva tér, a hangszeres zene számára számos feldolgozási és megszólalási lehetőséget teremtett. A korálfeldolgozások lehetőségei – korálpártita (korálvariáció), korálfantázia, korálfúga, korálelőjáték – a népének újszerű értelemben történő megszólalását eredményezik, és nagy hatással vannak a fúga-technika fejlődésére is: „a gyülekezeti dallam minden sorát külön imitációs előjáték vezet be, s a melódia végül úgy bontakozik ki, mint egy ezergyökerű fa, számtalan hajtás és milliónyi lomb csodálatos kiterjedésében.” írja Szabolcsi Bence. A hangszerét virtuóz módon kezelő organista pedig az Istentisztelet elején és végén lehetőséget kap még preludiumokat, toccátákat és fúgákat is előadni.

Az orgonazene fénykora ez. A kor leghíresebb orgonaépítői Hans Scherer, Friedrich Stellwagen, Arp Schnitger és Gottfried Silbermann voltak. Zenéjének legjelesebb mesterei a francia Francois Couperin, az olasz Bernardo Pasquini, Francesco Durante, Domenico Scarlatti, a német Nikolaus Bruhns, Vincent Lübeck, Georg Böhm, Johann Pachelbel, Jan Adam Reinken, Johan Gottfried Walther, Dietrich Buxtehude, - ők mindannyian részben Handel de igazán a legnagyobb organista, Bach művészetének közvetlen előkészítői.

Johann Sebastian Bach orgonaművészetében, zenei nyelvében a hangszer, az orgona megkapja a muzsika koronaékszereit. És Bach halála a hangszer Csipkerózsika-álmát is jelenti jó hosszú időre. A barokk kor értékes örökségét Németország eltékozolta, talán egyedül Franciaország érezte meg a fejlődés további lehetőségeit, ahol az érdemek oroszlánrésze Cavaillé Coll XIX. századbeli híres francia orgonaépítőé.

2. Creșterea pentru orgă

Compozitorii unui mileniu de cultură muzicală europeană au îmbogățit literatura orgii cu cele mai vibrante piese. Instrumentul acesta, a cărui gamă de timbre și polifonie echivalează cu o întreagă orchestră, le-a provocat mereu stări extatice, comunicate de spontaneitate și auditoriului.

Este demn de remarcat faptul că orga este – prin exploziile ei sonore – expresia cea mai autentică a frezei vitale. Buxtehude, Handel, Bach, Liszt, Saint-Saens, César Franck, Albert Schweizer i-au incredințat destăinuirile lor cele mai profunde, elegii de iubire și imnuri ale spiritului căutător de absolut.

2.1 Epocii

Creând în spațiu punși de sunete, tuburile de orgă suie spre înălțimi elanurile fără astâmpări, ale inimii omenești; când bubuitul ei izbucnește în liniștea mare a bisericii, joacă și alungarea sunetelor, a acordurilor pe clape și în registre înfiripă una dintre cele mai mari minuni ale muzicii: organistul stăpânește de unul singur, zeci de voci, zeci de culori, zeci de intensități, cufundându-se în vârtejul de armonii ce-l ridică sus, tot mai sus, pe aripile cântecului.

Orga, instrument de predilecție a Barocului european, etalează prin însăși alcătuirea sa complexă și monumentală, resursele cultivate cu magnific de muzica epocii.

Protagonistul – asemenea unor Merulo, Frescobaldi, Pasquini, Zipoli, Diruta (în Italia) sau Pachelbel, Böhm, Reiniken, Buxtehude, Bach (în Germania) - este, prin tradiție, un improvizator strălucit, capabil să descătușeze spectacular imensul potențial sonor al instrumentului și, totodată, un maestru al dezvoltării polifonice meticuloasă elaborate și codificate. Estetica dualismelor și contrastelor, care se conturează treptat în epoca postrenascentistă, pretinde frecvența îngemănare, într-o aceeași ambianță modal-tonală, a genurilor improvizatorii de tipul *preludiului*, *toccatei*, *fanteziei* (aparținând unui a-a-zis „stil fantastic”, tipic instrumental) cu cele care derivă din *motetul* coral-polifonic – dus la apogeul de Palestrina – cum ar fi *ricercarul* și mai ales *fuga*.

Expresivitatea pe care o dezvoltă arta organistică a Barocului izvorește astfel atât din vitalitatea pulsației melodice impetuoase, stăvilite sporadic de împunătoare mase acordice, cât și din complexe suprapuneri sau interferențe de planuri tematice și timbrale, favorizate de existența multiplelor claviaturi și registre coloristice ale orgii. În genurile instrumentale ale Barocului persistă întotdeauna un fir conducător: motivul concis, sau fractura de semnal a preludiilor, preluate uneori ca model și în imitațiile metodice ale fugii, tiparul melodiilor de coral sau al ariilor de largă răspândire asupra căruia muzicianul brodează ornamente sau iruri de variațiuni.

Născut ca o reacție împotriva greoaiei și complicatelor cântări bisericești polifonice – în limba latină – ale cultului catolic, *coralul* protestant cântat în limba națională, format în simple linii melodice intonate la unison, cu acompaniament de orgă, a fost denumit „Marseilleza secolului al XVI-lea”, marcând astfel și pe plan muzical ascensiunea reformei lutherane.

Cu timpul, compozitorii premergetori lui Bach, ca Pachelbel, Böhm, Reiniken, Buxtehude, au creat lucrări libere pentru orgă, preludii la corale (Choralvorspiele), în care se integrau liniile melodiei simple a coralului. Coralul atinge apogeul în cantatele lui Bach, în care constituie elementul dominant. Armonizând coralele, Bach le ridică la rangul unei muzici de un adânc umanism, pătrunse de un sentiment de înaltă etică și având o valoare extra-bisericească, universală.

Cum se vede, izvoarele muzicii germane de orgă sunt foarte diverse; între ele, trebuie menționată înrâurirea colii italiene, și în primul rând, a lui Girolamo Frescobaldi, compozitor de o mare fantezie, și sensibilitate poetică. Pe de altă parte, la școala organistilor venețieni s-a format olandezul Jan Pieterszoon Sweelinck, care a fost îndrumătorul unei întregi generații de instrumentiști; a avut atâția discipoli de talent, încât contemporanii l-au numit „făuritorul de organiști germani”. În aceeași epocă prinde temelii tot mai trainice arta variațiunii, a prelucrării melodiilor populare, și mai cu seamă, a coralelor protestante, care avea să-și găsească în Samuel Scheidt, principalul discipol al lui Sweelinck, un eminent reprezentant.

Az alkotóművészet és az előadóművészet amilyen szerencsésen kísérte az orgonaépítészet magas színvonalát a barokk korban, épp oly hűen kísérte most is a csődje - a gyári, romantikus széria-orgona – felé vezető úton is. A **klasszikus** mesterek nem igen szólaltak meg az orgonán. A **romantikusok** már annál inkább.

Liszt Ferenc a romantika legnagyobb magyar zeneszerzője és zongoravirtuóza számos orgonaművet alkotott. Ezeknek azonban szinte kivétel nélkül megtaláljuk a zongora- zenekari- vagy kamarazenekari változatait, sőt sokukat csak utólag fogalmazta át orgonára. 1850-ben kezdett orgonára írni, 47 orgonadarabja 1850 és 1884 között keletkezett. Azt is el kell mondani róla, hogy az általa alapított budapesti Zeneakadémián személyesen kezdeményezte az orgona tanszak létrejöttét és a Zeneakadémia orgonája is az ő kérésére építettett Dangl Antal aradi orgonaépítő által.

A XIX. század orgonamuzsikáját igazán a belga César Franck és a német Max Reger alkotásainak művészi értéke határozza meg. Mindkettőjük kiindulási pontja J.S.Bach művészete, de mindketten különböző eredményekre jutnak.

Franck orgonamuzsikája korszakos jelentőségű, a bachi tradícióknak és a romantikus nyelv harmóniai gazdagságának sajátos ötvözete, főleg az érzékeny dallami inspiráció vezet, muzsikája meleg, kifejező és harmóniavilága színes. Az orgona hangképvilágát alkotói tehetsége minden részében kihasználta. Reger orgonamuzsikáját az agyonkromatizálás, a tonalitás kódosítása jellemzi, alkotásmódja elsődlegesen harmóniai ihletésű s bár életműve gerincét orgonaművei alkotják, szövevényes zenei szerkezetei nem találtak pozitív visszhangra.

A **XX. század** orgonazenéjének nagy francia képviselője Olivier Messiaen, aki a mindenkori francia orgonista-zeneszerzők közül a legnagyobb elismerést vívta ki magának. Kezdetben az inkább emelkedő, mint dinamikus, inkább egyetemes, mint személyes, inkább szimbolikus, mint retorikus zenei alkotás híve. Később szimmetrikus elrendezésű egész és félhangokból álló saját skálarendszert, kiszámíthatatlan ütemeket, majd a gregoriánra épített melodikus vonulatokat, hindu zenei hagyományokból átvett ritmusképleteket alkalmazott. Új hangkészletet és olyan regiszterkombinációt használt, ami előtte senki sem tartott zeneileg életképesnek.

Nálunk is kiemelkedő zeneszerzők és rangos előadóművészek neve kapcsolódott és kapcsolódik az orgonamuzsikához. A hangversenyeket az értő és érző hallgatóság igen nagy számban látogatja s válik a mélységet és magasságot megjáró zenei élmény részesévé maga is. Az utóbbi évtizedek hazai orgonamuzsikájának jelentős részét alkotják Terényi Ede szerzeményei. Határozott formálással, nagy művészi gonddal kiérlelt partitúrák, izgalmas és értékes, spontán virtuozitással és drámai erővel létrehozott, mégis szigorú rendszerbe illeszkedő zenei építmények ezek. Alkotásait az egyetemes orgonamuzsika legújabb művészi teljesítményei között a megújulás felé mutató híd alkotó részeként tartjuk számon.

Mindaz a zene, amit orgonára írtak, és ami megszólal ezen a hangszeren – adottságainak köszönhetően - valahogy más, mint a többi muzsika. Mert minden orgona – ami nem szériában gyártott egyenruha - magában álló tünemény. Ebből adódóan ugyanazon mű ugyanazon előadóművész előadásában különböző orgonákon előadva azt jelenti, hogy máshol és másként kel életre. Nem beszélve arról, hogy a különböző zenei korszakok „saját képükre” teremtették újjá mindannyiszor ezt a hangszeret.

Bár Kolonics orgonái már a romantizmus túlsúlyba jutásának idején készültek, hála a mester műgondjának, az ő hangszerei jobbra a barokk hangzásideált képviselik. Benedek Kálmán, Csíky Csaba, Csíky László, Dávid István, Guttmann Emese, Kovács Attila, Kozma Mátyás, Philippi, Ursula, Roóca, Felician, Schlandt, Hans Eckart, Zászkaliczky Tamás, Zsizsmann Rezső és sok más hazai és külföldi orgonaművész játszott a Kolonics orgonákon Johann Sebastian Bachot és az orgonairodalom más remekeit.

Ursula Philippi 1992-ben dupla CD-t készített, melyen Erdély 12 műemlékorgonáját mutatta be orgonajátékával, s ezzel elnyerte a német zenekritikusok nagydíját. Az egyik orgona ezek közül Kolonics István gyulafehérvári alkotása volt.

Ajungem astfel la generația de compozitori-organiști imediat premergătoare lui Johann Sebastian Bach, din rândul căreia se desprind personalitățile puternice ale lui Johann Froberger, Dietrich Buxtehude și Johann Pachelbel, considerat ca cel mai de seamă maestru al orgii din Nürnberg.

Creșterea pentru orgă a lui Johann Sebastian Bach este una dintre cele mai valoroase momente muzicale lăsate de acest genial compozitor. Ea reprezintă o sinteză a tuturor cuceririlor anterioare pe tărâmul muzicii de orgă și totodată o revoluție în tratarea acestui instrument, ale cărui surse expresive sunt aici pe deplin dezvoltate. Din păcate, compozitorii de renume a clasicismului nu au protejat orga cu lucrări remarcabile. Mai degrabă a fost sprijinit de maștrii a romantismului.

În ciuda faptului că Franz Liszt a fost în primul rând pianist, el s-a familiarizat foarte bine cu scriitura organistică, construind astfel un limbaj specific în care blocurile sonore se întind în dimensiuni foarte largi, cu un colorit aproape orchestral, plin de nuanțe și contraste surprinzătoare. Odată cu anul 1850 începe să scrie și pentru orgă. Cele 47 de piese pentru orgă s-au născut între anii 1850 și 1884. Dintre acestea doar câteva sunt compuse special pentru orgă. Marea majoritate sunt transcrise după piese orchestrale sau camerale scrise de el, sau chiar de alți compozitori. Metoda aceasta a fost des folosită în epocă.

Orga contemporană lui Liszt era cea romantică, corespunzând întocmai sonorităților concepute de marele creator. Cunoaștem câteva orgi la care a cântat Liszt sau care a fost construit la cererea dânsului¹.

Muzica de orgă a secolului al XIX-lea este dominată de două mari figuri: César Franck, în Franța și Max Reger în Germania. Lor le revine meritul de a fi ridicat iarăși creșterea destinată „reginei instrumentelor” la o înaltă valoare artistică. Cei doi compozitori au același punct de plecare: Bach. Dar ei ajung la rezultate diferite: în timp ce Reger este pasionat de latura constructivă, limbajul sonor regerian, pătruns de armonii complicate, bogat cromatizate, lasă să se presimtă disoluția sistemului tonal, Franck mizează mai mult pe inspirația melodică. Muzica sa este caldă, expresivă, intens colorată: melodic, printr-o melismatică bogată în cromatisme; armonic, prin acele progrese specifice creației franckiene, iar instrumental, prin folosirea timbrului vibrant al anșilor.

În muzica de orgă a secolului al XX-lea Olivier Messiaen este, fără îndoială, o puternică personalitate a muzicii franceze contemporane și, deopotrivă, cel mai important compozitor în viață de muzică pentru orgă, de pretutindeni. Asimilând profund tradiția franceză, el a dat creației organistice noi impulsuri. Prin folosirea unor sisteme modale personale, consacrate drept „modurile lui Messiaen”, prin introducerea în muzica de orgă a unor ritmuri complexe, prin crearea unui criteriu armonic aparte, unitar și echilibrat, el a ridicat muzica de orgă pe o nouă treaptă calitativă, punându-l totodată pe organist în fața unor probleme tehnice nemăiîntâlnite.

Orga se bucură și la noi de interpreți și compozitori aleși; concertele au de fiecare dată un public numeros, care înțelege și prețuiește arta minunatului instrument, cu atât de vechi și de bogate tradiții pe întregul continent. În ultimele decenii compozitorul Terényi Eduard prin lucrări grandioase și de mare respirație, a căror virtuozitate și forță dramatică se manifestă cu spontaneitate în cadrul unei arhitectonici clare și sever organizate a realizat o punte care duce spre noi cuceriri pe tărâmul muzicii pentru orgă. Muzica scrisă pentru orgă are anumite caracteristici care o deosebesc față de altă muzică, caracteristici datorate particularităților instrumentului. Fiecare dintre aceste instrumente este de fapt un unicat, cu caracteristicile lui proprii, mărime specială, sonoritate, timbru, posibilități tehnice aparte etc. Ca urmare a acestui fapt rezultă că aceeași lucrare, cântată pe diferite instrumente, va suna de fiecare dată altfel, chiar dacă e interpretată de același artist. Mai mult, fiecare epocă muzicală a construit tipul de orgă adaptată particularităților stilului respectiv, instrumentul care se potrivea întocmai muzicii scrise în acea vreme.

Orgile lui Kolonics, cu toate că au fost construite relativ târziu, în perioada în care romantismul a început să domine, datorită concepției lor, a sistemului tehnic, se încadrează în grupa orgilor baroce.

Benedek Kálmán,- B. Molnár Tünde,- Bartha Tibor dr.- Dressler, Franz Xaver,-Csíky Csaba, Csíky László, Dávid István, Guttmann Emese, J. Gerstengst, Kozma Mátyás, Philippi, Ursula, Roșca, Felician, Schlandt, Hans Eckart, Zászkaliczky Tamás, Zsizsmann Rezső și mulți alții au interpretat piese scrise de Johann Sebastian Bach și alte capodopere pe orgi construite de meșterul Kolonics. Unul dintre cei mai reprezentativi artiști organici contemporani din România, Ursula Philippi prin interpretarea sa a prezentat în anul 1992 douăsprezece din cele mai importante orgi monumente artistice din țară pe un dublu CD. Cu această interpretare ea a câștigat în anul următor premiul „Preis der Deutschen Schallplattenkritik”

2.2 Válogatás a bemutatott műsorokból (1930-2004)

Benedek Kálmán: (1970-1990 között) Csíksomlyó, Gyergyószentmiklós, Székelyudvarhely, Kolozsvár, Tusnádfalu, Zsögöd, Csíkcsatóság, Csíkverebes, Csíkszentkirály, Csíkszentgyörgy, Bánffyhyunad. Műsorán: J. S. Bach - G-dúr preludium és fuga, G-dúr fantázia, korálok, Handel - B-dúr orgonaverseny, Pachelbel - Magnificat fúgák, Liszt - Introitus, Ave Maria, Weinen, Klagen variációk, Adagio, C. Franck - á-moll korál, Pastoral, Preludium, fúga és variációk, Chirescu-Benedek - Korál variációkkal, Benedek K. - Hullámok

B. Molnár Tünde: (1975-2004) Székelyudvarhely, Kézdivásárhely, Nagyenyed, Bukarest, Szárhegy, Bánffyhyunad. Műsorán: GDiruta - Toccáták, S. Scheidt - Bergamasca, Pachelbel - Toccata C-dúr. e-moll, Bach - 3 korálelőjáték, Fantázia és fúga c-moll, Preludium és fúga c-moll (kis), Canzona, c-moll Partita, G-dúr preludium és fúga; g-moll fúga, F-dúr Pastorale, 8 kis preludium és fúga N. Bruhns - preludium é-moll, Buxtehude - F -dúr preludium és fúga, Kodály Z. Epigrammák, Praeludium, Hidas Fr. - Sonata (III. Tétel), Liszt - Gebet, Introitus, Praeludium, Fantázia és fúga, B A C H, Csíksomlyón: J.S. Bach - G-dúr preludium és fúga, d-moll tokkáta és fúga, c-moll preludium és fúga, korálelőjáték „O Mensch, bewein...”, Haendel - Largo, Liszt - Ave maris stella, Tu es Petrus, Dante, BACH fantázia és fúga, L. Vienne - Carillon de Westminster, O. Messiaen - Dieu parmi nous, Terényi E. - Semper felice, Purcel-epitaph, Szent László király legendája, Messianesque Gvulafehérvár. Bach - D-dúr preludium és fúga, Trio sonata e-moll, Korálelőjáték „Jesus Christus, unser Heiland,..”

Bartha Tibor dr. (1980) Bukares J.S. Bach - Fantasia con imitatione, Sweelinck - Tokkáta (2004) Székelyudvarhely J. Chr. Bach - Tételapó, Cr. Rinck - Koncert, J.S. Bach - a-moll preludium és fúga, Albinoni - Adagio, Fr. Liszt - Rosario (Gaudiosa, Dolorosa, Gloriosa), Salve araegina, Fr. Schubert - Ave Maria

Csíky Csaba: (1980-2004) Csíksomlyó, Gyergyószentmiklós, Székelyudvarhely, Cserefalva, Dicsőszentmárton, Kézdivásárhely, Bánffyhyunad, Szárhegy, Műsorán: G. Diruta - Il Transilvano; Bakfark B. - Két fantázia; J.P. Sweelinck - C -dúr toccata; G. Ph. Telemann – Két korál: „Allein Gott..”, „Vater unser im..”, T. Albinoni - Adagio, J.S. Bach - G-dúr preludium és fuga, g- moll preludium és fuga, G-dúr fantázia, In dulci iubilo, M. Reger - Két korál, J. Brahms - Korál (Es ist ein..), Liszt - Introitus, Boellmann - Suite gotique, A. Hesse - Esz-dúr preludium és fúga, M. Reger - Két korál, Chirescu-Benedek - Choral varié. O. Messiaen - Le banquet céleste, Lászlóffy Zsolt -., In memoriam Kacsó Sándor

Csíky László: (1942-43) Gyergyószentmiklós, Csíksomlyó. Műsorán: J.S. Bach - d-moll tokkáta és fúga, Pikkéthy T. - Változatok a Himnusz dallamára, L. Boellmann - .Suite gotique

Dávid István: (1980-2000) Csíksomlyó, Gyergyószentmiklós, Székelyudvarhely, Bánffyhyunad, Kolozsvár, Műsorán:

N. Bruhns - é-moll preludium, D. Zipoli Pastorale, G. Böhm - C-dúr preludium és fuga, J. Pachelbel - Aria quarta a “Hexacordum Apollinis”-ból, J.S. Bach - é-moll preludium és fúga, f-moll korál, c-moll Passacaglia

Dressler, Franz Xaver: Csíksomlyó Műsorán:

M. Reger - B A C H fantázia és fuga J. Brahms - Korálelőjátékok C. Franck - á-moll korál

J. Gerstengst: 1980 Bukarest Műsorán: Bach - G-dúr fantázia, két korál, J. Pachelbel Partita

Guttman Emese: Gyergyószentmiklós, Bánffyhyunad, Kolozsvár, Nagyenyed, Műsorán: J. Pachelbel - Toccata, Choral, D. Zipoli – Offertorio, Elevazione, Pastorale, Liszt Fr. – Introitus, Salve Regina, Tu es Petrus, Kodály Z. – Preludium, J.S. Bach – d-moll tokkáta és fuga

Kozma Mátyás: Csíksomlyó, Székelyudvarhely, Gyergyószentmiklós Műsorán:

G. Battista Pescetti - Presto, S. Scheidt - Modus ludendi in pleno organo, J.P. Sweelinck - Változatok egy szép dalra, G. Frescobaldi - Passacaglia, J. Pachelbel - Hat tokkáta

Philippi, Ursula: (1992) Gyulafehérvár Műsorán:

Kisorgonán: Samuel Marckfelner Oreambulium Secundi Toni, Intonation in G, Intonation in F, Veni Sancte

din Germania. Una dintre cele 12 orgi este construcția lui Kolonics de la Alba Iulia.

2.2 Sondaj de repertoriu (1930-2004)

Benedek Kálmán: (1970-1990) *„umuleu Ciuc, Gheorgheni, Odorheiu Secuiesc, Cluj, Tu^onad-sat, Jigodin, Cetățuia, Vrabia, Sâncrăieni, Huedin, Ciucsângeorgiu. În program: J.S.Bach* – Chorale, Preludiu °i fuga în sol major, Fantazia în Sol-major. Handel – Concert în Sibemol major. Pachelbel – Magnificat fugen. Liszt Fr. – Introitus, Ave Maria, Variațiuni Weinen, Klagen..., Adagio. Franck C. – Choral în la-minor, Pastoral, Preludiu, fuga °i variațiuni, Chirescu-Benedek. – Choral °i variațiuni. Benedek K.: Valuri

B. Molnár Tünde: (1975-2004) *Odorheiu Secuiesc, Târgu-Secuiesc, Aiud, Bucure^oti, Huedin, Lăzarea. În program: G.Diruta* – Toccate, S.Scheid – Bergamasca, Pachelbel – Toccata în Do major, N. Bruhns – Preludiu în mi-minor, Buxtehude – Preludiu °i fuga în Fa-major, J.S.Bach – Trei chorale, Fantazia °i fuga în do-minor, Preludiu °i fuga în do-minor, Canzona, Partita în do-minor, Preludiu °i fuga în Sol-major, Fuga în sol-minor, Pastoral în Fa-major, 8 preludii °i fugi mici, Ave Maria (Gounod), Liszt Fr. – Ave Maria, Introitus, Preludiu, fantazia °i fuga BACH, Kodály Z. – Epigrame, Preludiu, Hidas Fr. – Sonata partea III. -a. *„umuleu Ciuc: J.S.Bach* – Preludiu °i fuga în Sol-major, Toccata °i fuga în re-minor, Preludiu °i fuga în do-minor, Chorală „O Mensch, bewein..., Haendel – Largo, Liszt Fr. – Ave maris stella, Tu es Petrus, Dante, Fantazia °i fuga BACH, L. Vierne – Carillon de Westminster, O. Messiaen - Dieu paermei nous, Terényi E. – Semper felice, Purcel-epitaph, Legenda regelui Szent László, Messianesque, „La fille aux cheveux de lin” (Debussy), Seară la secui (Bartók), *Alba Iulia: J.S.Bach* – Preludiu °i fuga în Re-major, Trio. sonata în mi-minor, Chorală „Jesus Christus, unser Heiland...”.

Bartha Tibor dr.: (1980) *Bucure^oti. În program: J.S.Bach* – Fantasia con imitacione, Sweelinck – Toccata, (2004) *Odorheiu Secuiesc. Înreg. CD. J.Chr.Bach* - Mo^o Crăciun, Cr.Rinck – Concert, J.S.Bach – Preludiu °i fuga în la-minor, Albinoni – Adagio, Liszt Fr. – Rosario (Gaudiosa, Dolorosa, Gloriosa) Salve regina, Fr. Schubert – Ave Maria.

Csíky Csaba: (1980-2004) *„umuleu Ciuc, Alba Iulia, Odorheiu Secuiesc, Gheorgheni, Aiud, Cluj, Târgu Secuiesc, Târnăveni, Stejeri^o, Huedin, Lăzarea, Cetățuia. În program: G.Diruta* – Il Transilvano, Bakfark B. – Două fantezii, J.P.Sweelinck – Toccata în Do-major, G.Ph. Telemann – Chorale „Allein Gott.”, „Vater unser im.”, T. Albinoni – Adagio, A.Hesse – Preludiu °i fuga în Mi bemol-major, G. Frescobaldi - Messa della Madonna (Toccata avanti la Messa, Canzon dopo l’ Epistola), J.S.Bach - Preludii °i fugi mici în Sol major, sol minor, Fantazie în Sol-major, In dulci iubilo, Aria, M.Reger – Două chorale, J.Brahms – Es ist ein Ros entsprungen, Liszt Fr. – Introitus, L.Boellmann – Suite gotique, Chirescu-Benedek – Choral varié, E.Martin. Evensong, O.Messiaen: Le banquet céleste Lászlóffy Zsolt – In memoriam Kacsó Sándor.

Csíky László: (1942-43) *„umuleu Ciuc, Gheorgheni În program: J.S.Bach* – Toccata °i fuga în re-minor, Pikéth T. – Variațiuni pe o temă de Imn, L.Boellmann – Suite gotique.

Dávid István: (1980-2000) *„umuleu Ciuc, Odorheiu Secuiesc, Gheorgheni, Huedin, Cluj. În program: N.Bruhns* – Preludiu în mi-minor, D.Zipoli – Pastoral, G.Böhm – Preludiu °i fuga în Do-major, J.Pachelbel – Aria quarta din „Hexacordum Apollinis”, J.S.Bach – Preludiu °i fuga în mi-minor, Choral în fa-minor, Passacaglia în do-minor

Dressler, Franz Xaver: *„umuleu Ciuc În program: M.Reger* - Fantezie °i fuga pe numele BACH, - J.Brahms – Preludii de corale, C.Franck – Coral în la minor.

J.Gerstengst: (1980) *Bucure^oti În program: J.S.Bach* – Fantazia în Sol-major, două Chorale, J.Pachelbel – Partita

Guttman Emese: (1994-2004) *Gheorgheni, Huedin, Cluj, Aiud În program: J.Pachelbel:* Toccata, Choral, D.Zipoli – Offertorio, Elevazione, Pastoral, Liszt Fr. – Introitus, Salve Regina, Tu es Petrus, Kodály Z. – Preludium. J.S.Bach - Toccata °i fuga în re-minor,

Kozma Mátyás: *„umuleu Ciuc, Odorheiu Secuiesc, Gheorgheni În program: G.Battista Pescetti* – Presto, S.Scheidt – Modus ludendi in pleno organo, J.P.Sweelinck – Variațiuni pe un cântec frumos, G.Frescobaldi – Passacaglia, J.Pachelbel – așe toccate

Spiritus. *Nagyorgonán*: Waldemar von Baussnern - Két korálfeldolgozás (Mit Fried und Freud, Sollt ich meinem Gott nicht singen?)

Ro^oca, Felician: (2004) *Székelyudvarhely Mûsorán*:

Daniel Croner- Magnificat 8 Toni, G. Diruta - Ricercare, Toccata, Ricercare, V. G. Bakfark - Preludiu "Kzarna Krowa", J. Cajoni - Ecce Panis Angelorum, J. Pachelbel- Ciacona in f, N. Bruhns - Preludiu in mi minor, D. Buxtehude Preludiu si fuga in sol minor, J.S.Bach - Preludiu si fuga in Es major BWV 552.

Schlandt, Hans Eckart: *Csíksomlyó, Mûsoron*:

D. Buxtehude - fis-moll preludium és fuga, Bruhns - é-moll preludium, J. Pachelbel - f -moll Chacon, J. S. Bach - c-moll fantázia és fuga, Dór tokkáta

Zászkaliczky Tamás:(1993) *Csíksomlyó, Mûsoron*:

Pierre du Mage- Suite der premier ton, Buxtehude- Nun bitten wir den heiligen Geist, J.L.Krebs- Fúga a BACH témára, J.S.Bach- c-moll preludium és fuga, G.Diruta- II Transilvano.

Zsizsmann Rezső: (1930) Gyulafehérvár, (1931) *Csíksomlyó, Mûsorán*:

J.S. Bach- g-moll fantázia és fuga, c-moll preludium és fuga, d-moll tokkáta és fuga, J.Haydn- Tavaszkar, Bossi- Preludio festivo, Bonnet- Caprice heroique

Philippi, Ursula: (1992) *Alba Iulia În program: la Pozitiv: Samuel Marckfelner* – Preambulum Secundi Toni, Intonation in G, Intonation in F, Veni Sancte Spiritus, *la orga mare: Waldemar von Bausnern* – două prelucrare a coralelor „Mit Fried und Freud, Sollt ich meinem Gott nicht singen?”

Ro^oca, Felician: (2004) *Odorheiu Secuiesc În program: Daniel Croner* – Magnificat 8 Toni, *G.Diruta* – Ricercare, Toccata, Ricercare, *V.G.Bakfark* – Preludiu „Kzarna Krova...” *J.Caioni* – Codex Caioni: Ecce Panis Angelorum, *J.Pachelbel* – Ciacona in f, *N.Bruhns* – Preludiu in mi minor, *D.Buxtehude* – Preludiu °i fuga in sol minor, *J.S.Bach* – Preludiu °i fuga in Mi bemol major.

Schlandt, Hans Eckart: *umuleu Ciuc În program: D.Buxtehude* – Preludiu °i fuga în fa diez minor, *N.Bruhns* – Preludiu în mi minor, *J.Pachelbel* – Chacon în fa minor *J.S.Bach* – Fantazia în do minor, Toccata în Dor.

Zászkaliczky Tamás: *umuleu Ciuc În program Pierre du Mage* – Suite der premier ton, *G.Diruta* – Il Transilvano, *D.Buxtehude* – Nun bitten wir den heiligen Geist, *J.L.Krebs* – Fuga pe temă BACH, *J.S.Bach* - Preludiu °i fuga în do minor,

Zsizsmann Rezső: (1930) *Alba Iulia* (1931) *umuleu Ciuc În program: J.S.Bach* – Fantazia °i fuga în sol minor, Preludiu °i fuga în do minor, Toccata °i fuga in re minor, *J.Haydn* - Cor din primăvară, *Bossi* – Preludio festivo, *Bonnet* – Caprice heroique.

2.-3 Az orgonák szerinti válogatás

Egy manuálos, pedál nélküli orgonák	Egy manuálos pedálos orgonák	Két ma pedálos
<p>Csíkverebes M 5 reg.</p> <p>Zsögöd M 6 reg.</p> <p>Csíkszentkirály M 6 reg.</p> <p>Cserefalva M 6 reg.</p> <p>Dicső M 6 reg.</p> <p>Nagyenyed M 10 reg.</p>	<p>Bukarest M+P 7 reg.</p> <p>Csíkcساتószeg M+P 9 reg.</p> <p>Kolozsvár M+P 9 reg.</p> <p>Szárhegy M+P 10 reg</p> <p>Csíkszentgyörgy M+P 11reg</p> <p>Bánffyhunyard M+P 11reg</p> <p>Tusnádfalú M+P 12 reg</p> <p>Kézdivásárhely M+P 13reg</p>	<p>Gyergyósz</p> <p>Székelyud</p> <p>Gyulafehé</p>
<i>Bemutatott művek</i>	<i>Bemutatott művek</i>	<i>Bemutu</i>
<p><i>G.Diruta: Il Transilvano</i> <i>Bakfark B.: Két fantázia</i> <i>N.Bruhns: É-moll</i> preludium <i>G.Ph.Telemann: Korál</i> <i>J.S.Bach: c-moll (kis)</i> korál, preludiumm és fuga, Canzona <i>D.Zipoli: Offertorio,</i></p>	<p><i>G.Diruta: Tokkáták</i> <i>Bakfark B.: Két fantázia</i> <i>S.Scheidt: Bergamasca</i> <i>D.Buxtehude: F-dúr</i> preludium és fuga <i>J.P.Sweelinck: C-dúr</i> tokkátá <i>T.Albinoni: Adagio</i> <i>D.Zipoli: Offertorio,</i></p>	<p><i>D.Croner:</i> <i>Bakfark B.</i> Preludiu „F <i>J.Caioni: C</i> „Ecce panis <i>G.Diruta: 5</i> ricerkarok. <i>S.Scheidt:</i> <i>Cr.Rinck: 0</i></p>

2.-3 Sondaj de repertoriu pe orgi

Orgi cu un singur manual, fără pedală	Orgi cu un singur manual, cu pedală	Orgi cu două manuale și pedală
Vrabia M 5 reg. Jigodin M 6 reg. Sâncrăieni M 6 reg. Stejeriș M 6 reg. Târnăveni M 6 reg. Aiud M 10 reg.	București M+P 7 reg. Cetățuia M+P 9 reg. Cluj M+P 9 reg. Lăzarea M+P 10 reg. Ciucsângeorgiu M+P 11reg Huedin M+P 11reg Tușnad-sat M+P 12 reg Târgu-Secuie M+P 13 reg	Gheorgheni Odorhei Alba Iuli
<i>Piese prezentate</i>	<i>Piese prezentate</i>	<i>Piese prezentate</i>
<i>G.Diruta:</i> Il Transilvano <i>Bakfark B.:</i> Două fantezii <i>N.Bruhns:</i> Preludiu în mi minor. <i>G.Ph.Telemann:</i> Corale <i>J.S.Bach:</i> Corale, Preludiu și fuga în do minor (mic), Canzona <i>D.Zipoli:</i> Offertorio, Elevezione, Pastorale <i>J.Pachelbel:</i> Magnificat fugen, Toccata în Do major, mi minor, Coral <i>J.Chr.Bach:</i> Moș Crăciun	<i>G.Diruta:</i> Toccate <i>Bakfark B.:</i> Două fantezii <i>S.Scheidt:</i> Bergamasca <i>D.Buxtehude:</i> Preludiu și fuga în Fa major <i>J.P.Sweelinck:</i> Toccata în Do major <i>T.Albinoni:</i> Adagio <i>D.Zipoli:</i> Offertorio, Elevezione, Pastorale <i>G.Frescobaldi:</i> Messa della Madonna (Toccata avanti la Messa, Canzon dopo l'Epistola) <i>J.Pachelbel:</i> Aria quarta din "Hexacordum Apollinis",	<i>D.Crone:</i> toni <i>Bakfark B.:</i> Preludiu <i>J.Caioni:</i> Preludiu <i>J.Pachelbel:</i> "Ecce parvulus natus est mihi", <i>G.Diruta:</i> ricercari. <i>S.Scheidt:</i> Preludiu <i>Cr.Rinck:</i> Preludiu <i>T.Albino:</i> Preludiu <i>G.Böhm:</i> în Do major <i>G.Battistini:</i> Preludiu <i>S.Scheidt:</i> pleno organo

	<p>(Gounod), In dulci iubilo <i>G.F.Handel</i>: B-dúr koncert, Largo <i>M.Reger</i>: Korálok <i>J.Brahms</i>: Es ist ein Rosentsprungen <i>A.Hesse</i>: Esz-dúr preludium és fuga <i>Liszt Fr.:</i> Introitus <i>Gárdonyi Z.:</i> Korál, <i>Kodály Z.:</i> Epigrammák, Preludiu <i>Hidas Fr.:</i> Sonata .III. rész</p>	<p>moll tokkát <i>D.Buxtehude</i> moll preludiu <i>N.Bruhns:</i> é <i>G.F.Handel</i> orgonavers <i>J.S.Bach:</i> G moll, é.moll, preludium é trio szonáta és fuga, G-c moll fantázi pastorale, c Nr.2, g-moll kis preludiu ChoralVors passacaglia <i>J.Chr.Bach</i></p>
		<p><i>Liszt Fr.:</i> In Maria, Ada Fantázia és Rosario (Ga Dolorosa, C Regina <i>Franck C.:</i> Preludiu, fu <i>Fr.Schuber</i> <i>Pikéthy T.:</i> Himmelswe</p>

	<p><i>Liszt Fr.:</i> Introitus <i>Gárdonyi Z.:</i> Coral, <i>Kodály Z.:</i> Epigrame, Preludiu <i>Hidas Fr.:</i> Sonata p.III.</p>	<p>minor <i>G.F.Hand</i> bemol maj <i>J.S.Bach:</i> și fuga în : major, la n Mi bemol sonata în : și fuga în : Fantazia în Fantazia ș minor, Pas major, Par minor, Fuğ Opt preluc ChoralVor Passacagl</p>
		<p><i>J.Chr.Bac</i></p>
		<p><i>Liszt Fr.:</i> l Maria, Ad Fantazia ș BACH, Rc Dolorosa, Regina <i>Franck C.</i> Preludiu, f <i>Fr.Schube</i></p>

Az orgona, mint művészeti alkotás megítélése nagy fokban szubjektív, és így egyénenként különböző. Sokszor az idő múlásával, újabb tapasztalatok birtokában is változik az ízlésünk, később egy-egy hangszert, egy-egy sajátos orgonatípust egészen másképp ítélünk meg. Így van ez Kolonics hangszereivel is. Egyesek rajonganak értük, mások pedig elutasítják azokat, vagy - elismervén értékeiket - megváltoztatnák, átépítenék őket. E hangszerek a XIX. század második felének barokk és későbarokk erdélyi hangzásideálját képviselik, amikor Európa nyugati felében már a romantikus és későromantikus hangzásideál uralkodik, tükrözve egyúttal a századvég kapitalista gazdaságának sajátosságait is.

Az ettől való "lemaradásért" kárpótól bennünket a Kolonics- orgonák kidolgozásának minősége, a precíz működés, a mesteri intonáció, a gyönyörű barokk hangzás. Ezek a hangszerek nagy többségükben eredeti, liturgikus funkciójukat ma is maradéktalanul ellátják, és koncerthangszerként is megállják helyüket (mint a fenti táblázat bizonyítja!), a szép és alkalmazkodó intonációnak köszönhetően más stílus irodalma is jól előadható e hangszereken.

Az elmúlt évtizedek gyakorlata tanúsítja, hogy az átépítésekkel, traktúracserékkel, hozzáépített és kicserélt regiszterekkel "romantizált" barokk orgonák alapvetően egy diszharmonikus ízlésvilágot képviselnek nálunk is, az átépített orgona nem lesz sem barokk, sem modern.

Az I. világháború után, a romantikából való kiábrándulást követően, az orgonaépítészetben egy új, a barokk orgonakészítést középpontba állító irányzat terjedt el, mely nem csak a századforduló stílusát kérdőjelezte meg" hanem fokozatosan meghaladottnak, feleslegesnek és értéktelennek nyilvánította az akkor kifejlesztett szinte teljes technikai apparátust is. Ma, a neobarokk korszak elmúlásával, a különféle stílusok iránt nagyfokú nyitottság tapasztalható, s immár évszázados, történelmi távlatból higgadtanban értékelhetjük a néhány éve még kiátkozott későromantikus hangszereket is.

Kolonics István nagy orgonái közül a legnagyobb átalakítást a csíksomlyói szenvedte el, ez előnyére és hátrányára is szolgált. Geyer József, az első nemzetközileg is elismert magyar organológus tervei alapján 1931-ben a "Wegenstein Lipót és fiai" temesvári cég pneumatikus traktúrára cserélte a mechanikus (később a játszóasztal elektronikus átalakításon esett át) a játszóasztalon a hangsort C-a"-ig 58 hangra építette ki és az eredeti 24 regisztert előbb 36, majd a későbbi orgonaépítők 41-re bővítették.

A négy évszázad orgonaépítészeti elképzeléseit magában hordozó hangszer (Johann Motus din Eperjes - Kájoni János - Kolonics István - Geyer József, Wegenstein Lipót - Dr. Walter Kindl, Hermann Binder) ma az egyik leggyakrabban megszólaló, egyik legkedveltebb hangversenyorgonánk, ahol az egyetemes orgonairodalom legkisebb és legnagyobb remekei is megszólaltathatóak. De sajnos a kúpláda - néhány előnye ellenére - technikai és zenei szempontból a hangrekeszes szelláda mellett másodrangú; összetett szerkezete a csúszkaládáénál több meghibásodást okozhat, javítása annál összehasonlíthatatlanul költségesebb. A játékos számára - a pontosan meg nem határozható szelepnyitás következtében - nem teszi lehetővé az egzakt hangindítást, a regiszterrekeszben keletkező rezonancia pedig kellemetlen hangreszketést okozhat. Ezekén túl a regiszterrekeszes szelláda - szerkezetének nagyobb helyigénye miatt - mindig terjedelmesebb is, mint a hasonló regiszterszámú csúszkaláda.

De azt is tudomásul kell vennünk, hogy a romantikus orgonairodalom jó része pneumatikus hangszerekre íródott (pl. Max Reger és követői) és bizonyos szempontból a pneumatikus traktúra és a kúpláda talán jobban megfelel a szerző elképzeléseinek, mint a transzparenshangzású mechanikus csúszkaláda.

Kolonics István alkotói munkássága - akár a többi jelentős erdélyi vagy európai orgonaépítőé az elmúlt századokban - olyan, mint egy nagy repertoár, hiszen mást igényel egy katedrális és mást egy falusi gyülekezet.

A barokk korban jól adatolt tény, hogy a nagy teljesítmények egy nagy területre kiterjedő, szolid gyakorlatra támaszkodtak. Erdély kisebb és nagyobb városaiban orgonaépítő mesterek egész sora, több generációja működött, akik minőségileg és mennyiségileg is nagy, a különböző lehetőségeket figyelembe vevő, változatos orgonaépítészeti kultúrát hoztak létre.

Az a hangzás, mely megkülönbözteti a Kolonics orgonákat a kortársakétól, talán megfogalmazható, de nem igazán mérhető, csak körülírható, mert az orgonahangzás elsősorban az orgonaépítő hangzásbeli elképzeléseitől és attól a hagyománytól függ, amelynek elkötelezettje, és csak másodsorban a megbízóktól

Aprecierea orgi, ca obiect de artă este în mare măsură subiectivă, și astfel diferă de la om la om. Cu trecerea timpului și cu acumularea noilor experiențe, gustul nostru se poate schimba, deja apreciem în mod diferit câte-un instrument, câte-un tip special de orgă. Așa se întâmplă și cu instrumentele lui Kolonics. Unii sunt entuziasmați, alții refuză aceste instrumente, sau – recunoscând valoarea lor – le-ar schimba, le-ar reconstrui. În cea de-a doua parte a secolului XIX-lea, când în Europa domină deja idealul sunetului romantic și romantic târziu, reflectând totodată caracteristicile specifice ale economiei capitaliste de sfârșit de secol, aceste instrumente reprezintă în Ardeal idealul de sunet baroc și baroc târziu. Această „rămânere în urmă” este recompensată de calitatea prelucrării orgilor lui Kolonics, de funcționarea precisă, de intonația perfectă, de magnificul sunet baroc. Cele mai multe din aceste instrumente îndeplinesc neîndoiește și astăzi funcția lor originală de instrument liturgic, și își au locul și printre instrumentele de concert (precum arată și tabelul de mai sus!). Mulțumită intonației frumoase și ușor acomodabile, pe aceste instrumente pot fi bine interpretate și stilurile diferitelor literaturi muzicale.

Experiența ultimelor decenii ne arată că orgile baroce, care au fost „romantizate” prin reconstrucții, schimbări de tracturi, și prin adăugarea și schimbarea registrelor, reprezintă și la noi un gust disharmonic. Orga reconstruită nu va fi nici barocă, nici modernă.

După primul Război Mondial și după dezamăgirea romantismului, s-a răspândit o nouă direcție în construcția orgilor, care a așezat în centrul atenției însăși construirea orgilor baroce. Această direcție nu numai că a pus sub semnul ipoteticului stilul sfârșitului și începutului de secol, dar treptat a declarat ca fiind vechi, depășit și fără valoare, aproape întregul aparat tehnic care se formase în acea perioadă. Astăzi, după încheierea epocii neobaroce, putem sesiza o deschidere amplă față de diferitele stiluri, și din perspectiva îndepărtată istorică putem aprecia cu mai mare calm și instrumentele romantice târzii, excomunicate încă și acum câțiva ani.

Dintre orgile mari ale lui Kolonics István, cea mai mare transformare a suferit-o cea din „umuleu-Ciuc. Această reconstrucție s-a dovedit a fi și spre binele, și spre răul instrumentului. În 1931 societatea timișoreană „Wegenstein Lipót și fii”, a schimbat tractura mecanică într-una pneumatică, a lărgit ambitusul (C-a¹) până la 58 de sunete pe manuale, au lărgit cele 24 de registre originale cu 12 registre (la 36 de registre), toate acestea după proiectele primului organolog maghiar de avangură națională Geyer József. Mai târziu alți constructori de orgă au lărgit numărul registrelor la 41.

Instrumentul, care poartă pe el apurențele închipuirilor a patru secole (Johannes Motus din Eperjes – Ioan Căianu – Kolonics István – Geyer József, Wegenstein Lipót – Dr. Walter Kindl, Hermann Binder) este orga de concert cel mai des folosită. Perlele celor mai diferite stiluri ale literaturii muzicii scrise pentru orgă pot fi interpretate pe ea.

Din păcate cutie de suflu cu supape conice are rol secundar și din punct de vedere tehnic și muzical pe lângă cutie de suflu cu compartimente de ton – în pofida avantajelor pe care le are. Structura mai complicată decât cea a cutiei de suflu cu culise poate cauza defecțiuni, iar spezele de reparație sunt mult mai mari. Interpretului – din cauza deschiderii nedefinite a valvei – îi este imposibil o începere exactă din punct de vedere a sunetului, iar rezonanța formată în compartimentele de registre, poate cauza o vibrație neplăcută. Cutie de suflu cu compartimente de registre este întotdeauna mai mare decât cutia de suflu cu culise cu același număr de registre – din cauza necesității de un spațiu mai larg. Dar trebuie să ținem cont și de faptul că literatura muzicii romantice pt. orgă este alcătuită mai ales din piese scrise pentru instrumente pneumatice (de exemplu Max Reger și urmașii), și dintr-un anumit punct de vedere tractura pneumatică și cutia de suflu cu supape conice corespunde mai bine intenției autorului, decât cutia de suflu cu culise mecanică cu sunet transparent.

Activitatea creatoare a lui Kolonics István – la fel ca și activitatea altor importanți constructori de orgă din Transilvania sau Europa – este ca și un repertoriu mare, deoarece pretențiile unei catedrale și a unei comunități rurale sunt foarte diferite. În perioada barocă este bine documentată faptul că marile performanțe s-au bazat pe experiența solidă, răspândită pe un teritoriu întins. Numeroși meșteri, și întregi generații de constructori de orgă au activat în orașele mici și mai mari ale Ardealului. Ei au înființat o cultură variată de construcție a orgii, și din punct de vedere calitativ, și cantitativ, luând în seamă diferitele posibilități. Caracterul sonorității care face diferența dintre orgile lui Kolonics și ale contemporanilor săi poate fi

és az orgonistáktól, amennyiben azok befolyást gyakorolnak az orgonaépítésre. Egyáltalán nem elhanyagolható tény, hogy Kolonics több mint 80 orgona javítását, intonálását, vagy éppen átépítését is elvégezte, amelyek kortársai vagy jóval előtte élt, érett- vagy későbarokk hangzástípust reprezentáló szász mesterek alkotásai voltak.

Meggyőződésem, hogy a Kolonics orgona jellemzőit és a hangzó tér adottságait figyelembe véve a regisztrálásnál, az orgonisták saját egyéniségüknek megfelelő, hiteles előadást produkálhatnak.

3. Összegezés

„Művész úr”-nak titulálták. Közel 200 orgonájából, amelyet a XIX. század második felében kézdivásárhelyi műhelyében készített, több mint 100 ma is használható állapotban zengi Isten dicséretét.

Figyelembe véve tájaink éghajlati viszonyait, Kolonics erős szerkezetű orgonákat készített melyek, dacolva az idővel, száz-százötven évet is túlélték felújítás nélkül.

Erdélyben, ahol eddig az orgonaépítés csak szász kiváltság volt, egyre-másra jelennek meg a magyar nevek, - Takácsy, Szabó, Vass, Bodor, Matisfalvi, Klink, Bartha, stb. Az orgonán kívül több oltár és szószék is került ki műhelyéből, valamint csodálatos orgonakarzatok is dicsérik keze munkáját. Kolonics építő és nevelő munkájának is köszönhető hogy ma van honnan kiindulni, van mit folytatni, hogy a nagynevű világcégek stílusromboló szériagyártmányai a földnek ebben a kis sarkában csak a századforduló után, és akkor sem döntő módon jutottak szóhoz.

Az általa javított, vagy átalakított orgonákat nagy lelkiismeretességgel kezelte, megőrizve a hangszer sajátosságait és nem használva a maga opus-számait, megbecsülve ezzel a más mesterek alkotását.

redactat, dar nu prea poate fi măsurat, poate fi doar descris, deoarece sunetul unei orgi depinde în primul rând de intenția autorului asupra sunetului, și de tradiția a cărui adept este. Doar în al doilea rând depinde sunetul de cel care a comandat instrumentul, sau de organist, în cazul în care acesta pot avea influență asupra construcției orgii. Un alt lucru foarte important de amintit este că meșterul Kolonics a reparat, intonat, sau eventual reconstruit peste 80 de orgi. Aceste instrumente au fost operele contemporanilor săi, sau a meșterilor vechi săi, reprezentând un sunet baroc sau baroc târziu.

Sunt convins că având în vedere caracteristicile ale orgilor Kolonics și aptitudinile spațiului de sunet la registrare, organistii pot să producă pe aceste instrumente spectacole corespunzătoare personalităților individuale ale fiecărui artist.

12. Concluzii

„Domnul artist” – iată apelativul întrebunșat de cei aflați în jurul maestrului. Din cele aproape 200 de orgi pe care le-a creat în atelierul său din Târgu - Secuiesc în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, peste 100 se află și azi în stare de funcționare, cântând slavă lui Dumnezeu.

Luând în considerare condițiile climaterice ale meleagurilor noastre (ierni geroase, umiditate), a confecționat orgi de construcție rezistentă care, înfruntând timpul, au supraviețuit o sută cincizeci de ani fără a necesita reînnoiri.

În Transilvania unde construcția de orgi reprezenta până acum un privilegiu doar al sașilor, apăruseră, unul după altul, numele maghiare-Takácsy, Szabó, Vass, Bodor, Matisfalvi - Szöcs, Klink Sándor, Bartha György, etc. Din atelierul său au „ieșit” în afara orgilor, și numeroase altare, amvoane dar sunt și balcoane de orgă care se constituie în laude ale muncii mâinilor sale.

Faptul că numai la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea produse de serie ale unor firme de renume mondial din această parte a Globului ajung să câștige teren, se datorează și muncii constructive și educative a lui Kolonics István.

Orgile pe care le-a reparat sau transformat, au fost tratate de el cu multă scrupulozitate, păstrând

Munkái megtalálhatóak az erdélyi egyházmegyék határain túl is a Krasznától a szeretparti csángó falvakig, dolgozott Bukarestben is.

Mindent: - szerkezet, sípanyag, diszpozíció, menzúra, építési stílusjegyek - egybevetve, Kolonics Istvánról elmondhatjuk, hogy európai szinten gyakorolta az orgonaépítés művészetét. A kisebb vagy nagyobb mértékben vele foglalkozó, vagy munkásságát megemlítő, netalán értékelő írások között tallózva kiemelek néhány ide vonatkozó szemelvényt, gondolatot:

“Kolonics István(...) Erdélybe költözött. Kézdivásárhelyen alapított kitűnő műhelyt, amelyben sok magyar orgonaépítő tanult.” *Szigeti Kilián organológus, bencés szerzetes (Régi magyar orgonák – Szeged, Zeneműkiadó, Budapest 1982, 286 old.)*

„Az egész orgona plenot használva meglepő hangtömeget fejt ki, a székesegyházat szépen betölti és az illető orgonásznak elég anyagot szolgáltat azt minél érdekesebb kombinációkban előtűntetni. A változatok közt több meglepő nemes és jellemző van.” “Ezek után midőn e jeles műről (a gyulafehérvári székesegyház orgonája.-szerk.) szóló je lentésünket tiszteltteljesen és lelkiismeretesen kiállítjuk, azt hisszük, hogy az... századokon át hivatva lenne az Isten dicsőségét emelni és a hívek áhívatát ébreszteni.” *Zsaskovszky Endre, egyházi karnagy, Eger 1878 (Átvételi jegyzőkönyv)*

“Az orgonának mechanikai oldala, a fűvónak kitartósága, a szelláda hibátlansága, a sípművek változatlansága, azok gyönyörű hangja az egész műnek correct szerkezete a tizenhat évi kipróbálás után eléggé tanúskodik, és biztosítanak bennünket a mű messze ideig leendő fennmaradása felől; miknek folytán mi t. Kolonics István urat a jó orgona művészek egyik legjobbjának elismerni és így ajánlani legkedvesebb kötelességünknek ismerjük.” *Kóboron kiállított jegyzőkönyv rész/ete 1886.*

“Az orgonaépítéssel kapcsolatos szerződések és átvételi jegyzőkönyvek sokasága Kolonics lelkiismeretességén túl nagy tudásáról, mesteri pontosságáról tanúskodik...figyelembe véve tájaink éghajlati viszonyait (hideg telek, nedvesség), kemény szerkezetű orgonákat is készített, amelyek dacolva az idővel száz-százötven évet is túléltek felújítás nélkül.” *Geréd Vilmos egyházi karnagy Gyulafehérvár (Keresztény Szó V/7 1994)*

caracteristicile instrumentului, nefolosind propriile numere de opus, respectând astfel creările celorlalți meotri.

Creările sale se regăsesc și peste hotarele diecezei transilvănene, de la Crasna și până în satele ceangăiești de pe malurile Siretului, lucrând și în București.

Confruntând toate acestea: structura, tubulatura, dispoziția, mensura, trăsăturile de stil ale construcției, putem afirma despre Kolonics István că, a protejat arta construcției de orgă la nivel european. Spicui din scrierile care se ocupă, în măsură mai mică ori mai mare, de el, sau cele care invocă ori apreciază chiar activitatea lui, a prezenta câteva fragmente, gânduri referitoare la acesta:

„Kolonics István (...) s-a mutat în Transilvania. La Târgu-Secuiesc a întemeiat un atelier excelent, în care au învățat mulți constructori maghiari de orgă.” *Szigeti Kilián organolog (Régi magyar orgonák – Szeged, Zeneműkiadó Budapest 1982. pag. 286 l.magh.)*

„Folosindu-se întregul pleno, produce un volum fonic surprinzător care umple în mod plăcut catedrala, oferă respectivului organist suficient material spre-a-l pune în evidență prin mai multe combinațiuni. Printre variațiuni sunt multe surprinzător de nobile și caracteristice (...) După acestea, atunci când eliberăm cu toată onoarea și scrupulozitatea referința noastră despre această excepțională operă (*orga Catedralei din Alba Iulia – n.aut.*), suntem încredințați că ea (...) ar fi merită de a proslăvi pe Dumnezeu peste veacuri și de a trezi evlavia credincioșilor.” *Zsaskovszky Endre, capelmastru bisericesc din Eger. – Fragment din Declarația expertizei făcută, din 3 iulie 1878, Alba Iulia, l.magh.*

„Latura mecanică a orgii, mecanismul de suflat, cutia de suflu fără cusur, starea neschimbată a tubulaturii, sunetul minunat al acesteia, construcția corectă a întregii opere, după probări timp de oisprezece ani se constituie în mărturie suficiente și ne asigură despre dăinuirea încă mult timp de acum înainte a operei; urmare căora noi considerăm drept cea mai plăcută datorie a noastră de a-l recunoaște pe domnul Kolonics István ca pe unul dintre cei mai buni artiști organici și a-l recomanda ca atare.” *Fragment din procesul-verbal dresat la Cobor – jud. Brașov, l.magh. 1886.*

„Numărul mare al contractelor și proceselor-

“Csaknem 200 hangszerét az erdélyi orgonaállomány legmegbízhatóbb példányai közt tartják számon. Dolgozott a Kárpátokon túl, moldvai csángó egyházközségeiben is(...) Kolonics munkássága külön tanulmányt érdemel.” *Dávid István orgonaművész, egyetemi tanár (Magyar Egyházzene 1994-5, 79-94 old)*

“A Kolonics István által épített orgonák hangszínei közül különösen a fuvolák olyan csodálatosak, hogy szebbet elképzelni sem lehet. Orgonái úgynevezett mechanikus rendszerű orgonák, melyek sokkal jobban bírják a hideg és melegebb ingadozásokat. Számos pedálnélküli orgonája közül a csíkzsögödi csak hat változattól áll, de olyan csodálatosan szép a hangja, különösen a fuvolák, hogy bármely világhírű cég - pl. Angster - orgonájával felveszi a versenyt.” *Benedek Kálmán orgonaművész (Kolonics István nyomában. Hargita, 1983 XVI/296)*

„Kolonics István (1826-1892) a legtermékenyebb orgonaépítő volt Erdélyben. Leginkább kis orgonákat épített, de ezzel párhuzamosan jelentős tevékenységet fejtett ki a régi erdélyi orgonák felújításában, javításában is, melyeknek száma meghaladja a 80 (!)-at is. Saját építésű orgonáinak száma a 200-at haladja meg, mely szám még nincs kellően leellenőrizve, hiszen csak megmaradt orgonáit lehetett számbavenni. Kizárólag csúszkaladás, mechanikus szerkezetű orgonákat épített. Legnagyobb orgonáját a gyulafehérvári székesegyházban állította fel. Jelentős kétmanuális hangszereket épített még Csíkсомlyó, Gyergyószentmiklós, Székelyudvarhely katólikus templomaiba”. *Hermann Binder orgonaépítő (Orgeln in Siebenbürgen 2000., 103 old.)*

“Hangszerei *hangos* útjelzői életművének, hagyatékának, melynek megmaradása, karbantartása, és megbecsültetése rajtunk, az (...) utódain múlik.” *Pünkösti Apor orgonaépítő. (Diplomadolgozat. Budapest 1998, 33. old)*

A csíkcsatószegei temetőben síremléke idővel kidőlt, belepte a gyep és a feledés. Az 1970-es években Incze Dénes plébános templomrestaurálás és a környéken levő értékek mentése közben talált rá Kolonics István síremlékére és eredeti helyére állította vissza azt. A síremléken ez áll: „Itt nyugszik Kolonics István orgonaépítőművész 1826-1892. Béke poraira”

verbale de recepționare legate de construcțiile de orgi, dincolo de conștiințiozitatea lui Kolonics constituie dovezi ale cunoștințelor sale largi, ale punctualității sale de maestru (...) ținând cont de condițiile climaterice ale plaiurilor noastre (ierni friguroase, umezeală), a confecționat și orgi de construcție rezistentă care - înfruntând vremea - au dăinuit o sută - o sută cincizeci de ani, fără a fi recondiționate.” *Geréd Vilmos, capelmaistru bisericesc Alba Iulia. Fragment din „Istoria orgii din catedrala din Alba Iulia” l.magh. apărut în revista Keresztény Szó V/7 1994. pag. 12-13.*

„Cele aproape 200 de instrumente muzicale ale lui se au în vedere printre cele mai de încredere exemplare ale orgilor existente în Transilvania. A muncii și dincolo de Carpați, în comunitățile bisericesti ale ceangăilor (...) Activitatea lui Kolonics merită un studiu aparte.” *Dávid István, organist, prof. universitar. Fragment din revista Magyar Egyházzene, Budapest 1994-95, pag.79-94 cu titlul Istoria construcțiilor de orgi în Transilvania l.magh. „Din paleta sonoră a orgilor construite de Kolonics István mai ales flauturile sunt atât de uimitoare, încât ceva mai frumos nici nu poate fi imaginat. Orgile sale sunt orgi de sistem a-a-numit mecanic, care suportă mult mai bine oscilațiile de temperaturi reci și mai calde. Printre numeroasele sale orgi fără pedală cea de la Jigodin-Ciuc conține numai oase variabile, dar sunetul ei, mai cu seamă cel al flauturilor este atât de frumos, minunat, încât poate concura cu al oricărei firme de faimă mondială, de ex. al lui Angster.” *Benedek Kálmán, organist. Fragment din Kolonics István nyomában. Ziarul Hargita 1983 XVI/296. l.magh.**

„István Kolonics (1826-1892) a fost cel mai productiv constructor de orgă în Ardeal. El a construit mai cu seamă instrumente mici, dar paralel cu aceasta a avut și o bogată activitate de reînnoire, reparare a numeroase (cca. 80! n.n.) instrumente din Transilvania. În domeniul construcțiilor a depășit chiar și cifra de 200, date care nu au fost încă suficient confirmate, fiind incluse în număratoarele doar construcțiile noi. Kolonics a construit în exclusivitate orgi cu cutie de suflu cu culise. Cea mai mare orgă a fost construită în Domul din Alba Iulia. Alte instrumente remarcabile cu două manuale a construit pentru mănăstirea din Țumuleu-Ciuc, la Gheorgheni și pentru biserica parohială romano-catolică de la Odorheiu-Secuiesc”. *Hermann Binder constructor de orgi. Fragment din cartea apărută în 2000*

A szerb származású mester hagyatéka transzilván örökségünk, melynek értéke felbecsülhetetlen, s számbavétele, megőrzése kötelező – gyermekeink és unokáink, a következő nemzedékek örömére.

Orgeln in Siebenbürgen pag. 103. I.germ.

„Instrumentele sale muzicale reprezintă repere sonore ale operei sale de o viață, moștenirii sale, a căror păstrare, întreținere și respectare depinde de noi, urmașii săi.” *Pünkösti Apor*, constructor de orgi, Lucrare de diplomă. Academia de muzică „Liszt Ferenc” Budapesta 1998. pag.33. I.magh.

Cu timpul, monumentul lui funerar de la Cetățuia s-a dărâmat fiind acoperit de pașii și de uitare. În anii 1970, acesta a fost găsit de către parohul Incze Dénes în timpul restaurării bisericii și salvării valorilor existente în împrejurimi, reașezându-l la locul său inițial.

Kolonics a fost sârb, fapt consemnat de numele și de originea sa, dar moștenirea lui ne aparține nouă. Noi încercăm să păstrăm cunoștințele, munca și moștenirea valoroasă a înaintașilor noștri și numai de noi depinde în ce măsură vor mai răsună orgile existente și funcționale din bisericile noastre spre încântarea copiilor și a nepoșilor noștri.

Fragment din necrologul original:

„Cu nemărginită durere în suflet, cei apropiași și mai jos menționași, Vă înțînșează, că soșul credincios, bunul și neuitatul tată, frate și cumnat

KOLONICS ISTVÁN

meșter organist și proprietar din Târgu-Secuiesc

la data de 30 noiembrie 1892, ora 10, la Cetățuia, în urma unui apoplexii, la vârsta de 68 de ani și după o căsnice armonioasă de 31 de ani, a trecut la cele veșnice. Lumea celor rămași, a devenit mai săracă prin pierderea unui adevărat creștin; a cărui viață a fost consacrată muncii creatoare și a cărui inimă bună a fost devotată semenilor săi. Corpul neînsufleșit, va fi condus pe ultimul său drum, la Cimitirul din Cetățuia.

Fie-i lumina veșnică.

amuleu-Ciuc, 30 noiembrie 1892

A!ólírottak a szerető szív legmélyebb fájdalomának érzetével tudatják,
hogy a hű férj, feledhetlen jó apa, testvér és sógor

KOLONICS ISTVÁN

kézdívásrhelvi orgonakészítő és birtokos

életkorának 68-ik, boldog házasságának 31-ik évében, szívszélhűdés következtében, Csik-Csatószegben f. hó 30-án d. e. 10 órakor jobblétre szenderült.

Egy valódi keresztény, lankadást nem ismerő munkás élet, egy övéi és embertársaiért igazán dobogó jó szív távozik vele az örök hazába.

Hült tetemei f. évi december hó 8-án d. u. 3 órakor helyeztetnek a csikcsatószegi köztemetőbe örök nyugalomra.

Az örök világosság fényeskedjék neki!

Csik-Somlyón, 1902. november hó 30.

Üzv. Kolonics Istvánné szül. Dézsi Rózália,
mint neje.

Dr. Kolonics Dénes,
Kolonics Gizella,
Kolonics Matild,
Kolonics Vilma,
mint gyermekei.

Dr. Kolonics Dénesné
sz. Gombos Gizella,
mint menyegye.

Kolonics Viola,
mint unokája.

Vojnics Jánosné
sz. Kolonics Juliánna,
mint testvér.

Id. Dézsi Bálint,
mint após.

Dézsi Bálint
és neje Kovács Amália,
Kovács István
és neje Dézsi Amál,

Szabó Géza
és neje Dézsi Polixena,
Nagy Géza
és neje Dézsi Zeuzsánna,

mint sógorok.

**5. Kolonics István (1826 – 1892) orgonarepertórium
az 1855-ös évtől**

**5. Repertoriul creăşiei de orgă al lui Kolonics István (1826 - 1892)
începând cu anul 1855**

K = *katólikus templom-biserica romano-catolică*

R = *református templom - biserica reformată*

U = *unitárius templom - biserica unitariană*

M = *manuál- manuală*

P = *pedál - pedală*

A =

Reg. = *regiszter – registre*

		Év-Data	Nr.	Reg.
Nagyenyed, Aiud Strassburg am Mierech	AB	K 1855	M	10
Csíksomlyó – Kegyetemplom, ^a umuleu-Ciuc	HR	K 1858	2M+P	24
Felvinc, Unirea, Oberwinz	AB	R 1859	M+P	14
Málnás, Malna ^o	CV	R 1859	M	5
Kézdivásárhely, Târgu-Secuiesc				
Sekler Neumarkt	CV	R 1861	M+P	13
Magyarzsákod, Ungarich – Sacken, Jacodu	MS	K 1862	M	8
Tamási, Tăma ^o - Moldova	BC	K 1863	M	6
Csíkcsobotfalva, Cioboteni	HR	K 1863	M	9
Bikfalva, Bicfalău	CV	K 1864	M+P	10
Hilib Hilib	CV	K 1865	M	6
Csíkszentkirály, Sâncrăieni	HR	K 1865	M	6
Csíkszögöd, Jigodin	HR	K 1865	M	6
Bereck, Breşcu, Beretzk	CV	K 1865	M+P	10
Székelyzsombor, Jimbor		A 1862	M	10
Újszékely, Secuieni	HR	R 1865	M	6
Cserefalva, Stejeri ^o	MS	R 1866	M+P	6
Köpec, Căpeni	CV	R 1866	M+P	10
Bodos, Bodo ^o	CV	R 1866	M	5
Miklósvár, Miclo ^o oara	CV	K 1867	M	7
Tekerőpatak, Valea Strâmbă	HR	K 1867	M	6
Sepsibodok, Bodoc	CV	R 1867	M	8
Felsőrákos, Raco ^o ul de Sus	CV	U 1867	M+P	10
Ége, Ighiu, Egendorf	HR	R 1868	M	6

Székelykeresztúr, Cristuru Secuiesc, Kreutz	HR	R	1868		M	8
Székelyszentmihály, Mihăileni	HR	U	1868	71	M	8
Kide, Chide	CJ	R	1868	73	M	6
Esztelnek, Estelnic	CV	K	1869		M	6
Marosnagylak, No ^o lac	AB	R	1869		M	6
Bită, Bită	CV	R	1869		M	6
Kissolyos, ^o oimo ^o u Mic	HR	U	1869		M	8
Sáromberke, Dumbrăvioara	MS	K	1870		M	8
Kóbor, Cobor, Kiwarn)	BV	R	1870	77	M	10
Algyógy, Geoagiu, Gergensdorf)	HD	R	1870		M	6
Gerendkeresztúr, Grindeni	MS	R	1870		M	6
Szárhegy, Lăzarea	HR	K	1870		M+P	10
Homorodalmás, Mere ^o ti	HR	U	1870		M+P	12
Szászfenes, Flore ^o ti, Fenesch	CJ	K	1870	91	M	6
Lujzikalagor, Luizi Călugăra – Moldva	BC	K	1871	106	M	8
Kecsed Kisfalud, Păltini ^o	HR	R	1871	108	M	6
Bágy, Bădeni	HR	R	1871	109	M	6
Gyergyószentmiklós, Gheorgheni, Niklasmarkt	HR	K	1872	110	2M+P	13
Atyha, Atia	HR	K	1872		M	7
Hátszeg, Hașeg, Hötzing	HD	R	1872		M	6
Kolozspata, Pata	CJ	R	1872		M	5
Fotomartonos, Foto ^o	CV	R	1872		M	5
Árkos, Arcu ^o	CV	U	1872		M+P	10
Alsócernáton, Cernatul de Jos	CV	R	1872	112	M+P	8
Székelyszáldobos, Dobo ^o eni	CV	R	1873		M	6
Nyárádmagyarós, Măgherani	MS	R	1873	117	M	8
Magyarkiskapus, Căpu ^o u Mic	CJ	R	1873	118	M	
Székelyszenterzsébet, Eiseni	HR	R	1873	119	M+P	8
Sóvárád, Sărăpeni	MS	R	1873	120	M+P	11
Szombatfalva, Sâmbăteni	HR	K	1874	121	M	6
Ozsdola, Ojdula	CV	K	1874	123	M+P	9
Kolozsvár, Cluj Napoca						
Szent Péter templom, Klausenburg	CJ	K	1874	124	M+P	9
Bánffyhunyard, Huedin, Heynod	CJ	R	1874	126	M+P	11
Diószád, Dio ^o od	SJ	R	1875		M	12
Krasznahorvát, Horoatu Crasnei	SJ	R	1875		M+P	6
Búzásbocsárd, Bucerdea Grânoasă, Botschard	AB	R	1876	129	M	6
Kalotaszentkirály, Sâncraiu	CJ	R	1876	130	M	8
Haró, Hărău	HD	R	1876	131	M+P	4
Magyarláros, Târgu Lăpu ^o	MM	K	1876	132	M	6
Gyulafehérvár, Alba Iulia, Karlsburg)	AB	K	1877	134	2M+P	28+6
Székelyudvarhely,						
Odorheiu Secuiesc, Odorhallen	HR	K	1879	135	2M+P	17

Szederjes, Mureni, Neuf-laigen MS	R	1879	M	6
Altorja, Turia CV	K	1879	145 M+P	10
Sepsiszentkirály, Sâncraiu CV	R	1879	146 M	5
Kézdiszázpatak, Valea Seacă CV	K	1879	147 M	8
Bucure ^o ti Bukarest	R	1880	150 M+P	7
Felsőcsernáton, Cernatu de Sus CV	R	1880	M	5
Nyíres, Nire ^o , Nieresch CJ	R	1885	M	6
Székelytamásfalva, Tama ^o faláu CV	R	1881	154 M	6
Nyárszó, Near ^o ova CJ	R	1881	M	4
Csomakörös, Chiuru ^o , Eschendorf CV	R	1881	M	6
Ikafalva, Icafaláu CV	R	1881	158 M+P	6
Jegenye, Leghia, Tannendorf CJ	K	1881	159 M	6
Alsórákos, Raco ^o , Ratsch BV	R	1881	160 M+P	13
Hatolyka Hātuica CV	K	1881	161 M+P	6
Kajántó, Chinteni CJ	R	1881	163 M	4
Vajdahunyad, Hunedoara, Eisenmarkt HD	R	1882	164 M	8
Csíkszentgyörgy, Ciucsângeorgiu HR	K	1882	165 M+P	11
Gyalu, Giláu, Julmarkt CJ	R	1882	166 M+P	12
Nyújtód, Lunga CV	K	1883	167 M+P	8
Tusnádfalu, Tu ^o nad Sat CV	K	1883	168 M+P	12
Bardóc, Brăduși CV	R	1883	169 M	8
Csíkszentlélek, Liliceni HR	K	1885	M+P	6
Szilágykerked, Archid, Erkedeni) SJ	R	1885	M	6
Szabéd, Săbed MS	U	1885	M	8
Csíkverebes, Vrabia HR	K	1885	173 M	5
Varsolc, Vâr ^o olș SJ	R	1886	M	6
Kászónújfalú, Casinu Nou HR	K	1886	178 M+P	11
Románláros, Lăpu ^o MM	K	1887	179 M	4
Kézdisárfalva, Tinoasa CV	K	1887	180 M	8
Magyarláros, Târgu Lăpu ^o , Laposch MM	R	1887	181 M+P	11
Szilágyszér, Ser SM	R	1887	182 M	6
Nyáradgálfalva, Găle ^o ti MS	U	1887	M	8
Zsibó, Jibou, Siben SJ	R	1887	M+P	9
Beszterce, Bistrița, Bistriz BN	R	1887	M	7
Lele, Lelei SM	R	1888	M	8
Cegőtelke, Pigău, Zegendorf BN	R	1890	M	6
Dicsősztmárton, Târnăveni, Sankt-Martin MS	R	1890	192 M	6
Székelypetőfalva, Peteni CV	K	1891	M	4
Szentlélek, Bisericani HR	K	1891	195 M+P	7
Sarmaság, ărmă ^o ag SJ	R	1891	M+P	10
Inaktelke, Inucu CJ	R	1891	197 M	6
Kraszna, Crasna SJ	R	1892	198 M+P	8
Csíkcsatóság, Cetățuia HR	K	1892	199 M+P	9

(...)

(...)

Balánbánya, Bălan HR	K	M	6
Boica, Boița HD	K	M	6
Bözödújfalú, Bezidu Nou MS	K	M	5
Budafalva, Buda – Moldova BC	K		
Csicsókeresztúr, Criste ^o tii Ciceului BN	K	M	5
Diószén, Gioseni – Moldova BC	K	M	6
Hidalmás, Hida SJ	R		
Sepsibesenyő, Pădureni, Beschendorf CV	R	M	6
Tövis, Teiu ^o , Dreikirchen AB	R	M	5
Trunk, Galbeni – Moldova BC	K	M	6

6. Az 1918-as orgonasíp-rekvirálást elszenvedő Kolonics-orgonák listája

6.Orgile lui Kolonics István din care au fost rechizitionate/confiscate tuburile metalice din frontispiciu în primul război mondial din ordinul ministrului de apărare al Ungariei

Din lista „Angster” listarészlet

Registrierszám * = nr.registrelor

Építés évszáma ** = data construirii

		*	**
Atyha, Atia HR	K	8	1872
Árkos, Arcu° CV	U	10	1872
Bágy, Bădeni HR	R	6	1871
Bikfalva, Bicfalău CV	R	10	1864
Székelyszentlélek, Bisericani HR	K	6	1891
Bitá, Bitá CV	R	6	1869
Sepsibodok, Bodoc CV	R	7	1867
Bodos Bodo° CV	R	6	1865
Bardóc, Brăduși CV	R	8	1883
Bereck, Brepcu, Beretzka CV	K	9	1865
Alsócsernáton, Cernatul de Jos CV	R	8	1872
Felsőcsernáton, Cernatul de Sus CV	R	7	1880
Csíkcsatószeg, Cetățuia HR	K	9	1893
Köpec, Căpeni CV	R	10	1886
Kászonújfalú, Casinu Nou HR	K	11	1886
Csomakőrös, Chiuru°, Eschendorf CV	R	6	1878
Csíkszentgyörgy, Ciucsângeorgiu HR	K	11	1882
Székelykeresztúr, Cristuru Secuiesc (Kreutz) HR	R	10	1869
Székelyszáldobos, Dobo°eni CV	R	6	1873
Székelyszenterzsébet, Eliseni HR	R	8	1873
Esztelnek, Estelnic CV	K	6	1869
Gyergyószentmiklós, Gheorgheni, Niklasmarkt HR	K	14	1872

Hilib, Hilib CV	K	6	1865
Hatolyka, Hătuica CV	K	6	1881
Ége, Ighiu, Egendorf HR	R	6	1868
Ikafalva, Icafalău CV	R	6	1881
Gyergyóalfalú, Joseni HR	K	8	1862
Szárhegy, Lăzarea HR	K	10	1870
Csíkszentlélek, Liliceni HR	K	6	1885
Nyujtód, Lunga CV	K	8	1883
Miklósvár, Miclo ^o ara CV	K	7	1867
Homoródalmás, Mere ^o ti HR	U	12	1870
Málnás, Malna ^o CV	R	6	1879
Székelyszentmihály, Mihăileni HR	U	8	1868
Szederjes, Mureni, Neuflaigen M ^a	R	6	1878
Székelyudvarhely, Odorheiu Secuiesc, Odorhallen HR	K	17	1872
Oltszem, Olteni, Altzen) CV	R	6	1857
Székelypetőfalva, Peteni CV	K	4	1891
Kecset, Păltini ^o HR	R	6	1871
Felsőrákos, Raco ^o ul de Sus CV	U	12	1867
Sepsiszentkirály, Sâncraiu CV	R	6	1879
Kissolymos, ^o oimo ^o u Mic HR	U	8	1869
Csíksomlyó, ^o umuleu Ciuc HR	K	24	1859
Csíkcsobotfalva, Cioboteni HR	K	9	1863
Szombatfalva, Sâmbăteni HR	K	6	1874
Székelytamásfalva, Tama ^o falău CV	R	6	1881
Kézdisárfalva, Tinoasa CV	K	8	1887
Kézdivásárhely, Târgu Secuiesc, Sekler-Neumarkt.CV	R	13	1864
Gyergyótekerőpatak, Valea Strâmbă HR	K	6	1867
Kézdiszárzapatak, Valea Seacă CV	K	8	1879
Ludaspusztá, Ludas, Szerbia, Serbia-Montenegro	K	7	1874

7. A Kolonics által gyakrabban használt, magyarosított regiszternevek és megnevezések román és német magyarázata.

7. Micul dicționar de registre al lui Kolonics István.

Ajaktromba; Lágy puzon; Bordon = Bourdon, Bordun
Alnyolcad = Octavbass
Copula 8', Copula major 8' = Coppel 8', Gedackt 8'
Copula minor 4' = Flauta 4'
Copula; Kopula; Kapcsolat = Cuplă, legătură = Koppel
Cölöpfuvola = Blockflöte
Cselló, = Violoncel = Cello 8'
Csöves fődött; Csöves fuvola; Flauta tibia; = Rohrflöte
Csúcsflóta = Spitzflöte
Csúcsgamba = Gamba
Dob = Timpan
Dugott, fődött, fedett = tub închis = gedeckte, gedackte Pfeife
Erdei fuvola = Waldflöte
Fedett fuvola = Rohrflöte
Flauta aperto = Blockflöte
Flauta cuspidă = Spitzflöte
Flóta traver, Traver flóta = Querflöte
Főszólam = Principal = Prinzipal
Fuvola édes = Flauto dolce
Fúvózár = burduf regulator = regulator
Fűzfasíp = Salizional
Harmonika, Harmonium = Armoniu
Hegedű principál = Geigenprinzipal
Kevert = Mixtura = Mixtur
Kisfuvola = Piccolo (2')
Kisdugott = fődött fuvola, flaut închis, flauto coperto
Kismű = secțiune secundară (Manual II.) = Rückpositiv
Korálbass = Principal 4' în pedala = Choralbass
Lábmű = Pedala
Nagydugott = Subbass
Nagyfuvola = Flauta major (8')
Nagymű = secțiunea principală (Manual I.) = Hauptwerk
Nádfuvola = Rohrflöte
Nytott éji kürt = Nachthorn
Nyolcad = Principal octav = Prinzipal 4'

Ötöd = Quintatön

Pedálkopula = Cuple pt. pedala

Piczifuvola, Pikula, Piculo = Piccolo

Portun, Portunál = Flauta (deschis)

Prestant = tuburile *Principal 4'* din frotispiciu = Oktave

Subcopula = Subbass

Széleresztő, Szélürítő = Sperrventil, deschizător de vânt, evacuantul.

T. Silvestrina, T. silvestr., T. Silvestris = tub îngust, conic, cu timbru de coarde,
invenția lui Angster = Sylvestrina

Traver flóta = Traversflöte

Trombita = Trompetă = Trompete

Vájt fuvola = Hohlflöte

Vijolon = Violonbass = Violon 16'

Zokogó = Tremolo

8 Irodalom

8. Bibliografie

1. **A Királyhágó-melléki Református Egyházkerület orgonaösszeírása (Recensământul de orgi din Eparhia din Oradea) 1987**
2. **Az Erdélyi Református Egyházkerület orgonaösszeírása (Recensământul de orgi din Eparhia Reformată a Clujului) 1977**
3. **Az Unitárius Püspökség orgonaösszeírása (Recensământul de orgi din Episcopia Unitariană) 1987**
4. **Angster József:** Az orgona története, lényege, szerkezete (Istoria, esența și mecanismul orgii). *Pécs 1886*
5. **Arhiva Batthyány** (1877. Cutia nr. XLVII. Document nr.251)
6. **Bartha Dénes:** Erdély zenetörténete (Istoria muzicii din Transilvania) *Budapest, 1936*
7. **Bédos de Celles, Dom Francois:** L'art du facteur d'orgues *Paris 1766-1778*
8. **Benkő András:** Az erdélyi fejedelmi udvar zenei életéről (Despre viața muzicală din curtea principală a Transilvaniei) *Művelődéstörténeti tanulmányok, Bukarest 1979*
9. **Benkő András:** Date privind prezența unor instrumente și instrumentiști în viața Bistrița din sec. XVI. *Lucrări de muzicologie nr.2 Cluj 1966*
10. **Benkő András:** Kájoni János, a humanista muzikus (Muzicianul umanist Ioan Căianu). *Korunk 1981, pag. 819-823*
11. **Bálint András:** A *Kolonics István* kulturális egyesület (Asociația culturală *Kolonics István* din Cetățuia) *Hargita népe 1993 iun. 16*
12. **Benedek Fidél, P.:** A csíksomlyói Kegyetemplom orgonái (Orgile Bisericii din Țumuleu-Ciuc) *manuscris*
13. **Benedek Kálmán:** *Kolonics István Hargita 1983 dec.*
14. **Binder, Hermann:** Orgeln in Siebenbürgen (Orga în Ardeal –Irineu Buga) GMV. D-55481 Kludenbach 2000
15. **Cosma O.L.:** Hronicul muzicii românești. *București, 1973*
16. **Cosma V.:** Aspects de la culture musicale sur le territoire de la Roumanie entre XIV.-é et le XVIII.-é siècle. *Musica Antiquae Europae. Orientalis I. pag. 403-418. 1966*
17. **Dávid István:** Gondolatok orgonaépítészetünkről (Idei despre construcția de orgii) *Művelődés 1984/5 București*
18. **Dávid István:** Az orgonaépítés története Erdélyben I. (Istoria construcției de orgi în Transilvania) *Magyar egyházzene, Budapest 1993 –1994, 467-478 old.*
19. **Dávid István:** Az orgonaépítés története Erdélyben II. (Istoria construcției de

orgi în Transilvania) *Magyar egyházzene 1994 –1995*, 79-94 old..

20. Dávid István: Műemlék orgonák Erdélyben (Orgi, monumente istorice din Transilvania) *Polis könyvkiadó, Balasi könyvkiadó, Kolozsvár, Budapest 1966.*

21. Dávid László: Református templomok Udvarhely környékén (Biserici reformate din Odorhei și împrejurimi) *Teză de doctorat 1978*

22. Dressler, Franz Xaver: Orgelbaukunst in Siebenbürgen. *Karpaten Rundschau 1975/8*

23. Entz Géza: A gyulafehérvári székesegyház (Catedrala din Alba-Iulia) *Budapest 1958.*

24. Enyedi István: Szatmár megye Műemlék Orgonái (Orgile istorice din județul Satu Mare) *Editura Muzeului Sătmărean 2004*

25. Enyedi Pál: A magyarországi orgonaépítés kutatása *ME. 2000-2001.1.49-60 old.*

26. Fülöp Gábor András: Műemlékvédelem és az erdélyi orgonák (Protecția monumentelor artistice și orgile din Transilvania) *Új kezdet I./10 2000.*

27. Geréd Vilmos: A gyulafehérvári Székesegyház orgonáinak története (Istoria orgilor catedralei din Alba-Iulia) *Magyar Egyházzene V. 1997-1998, 217-230 old..*

28. Geréd Vilmos: Orgonák mestere (Maestru al orgilor) (*Vasárnap, Cluj-Napoca 1992 nov. 29*)

29. Geréd Vilmos: A gyulafehérvári Katólikus Egyházmegye orgonái (Orgile Eparhiei Catolice din Alba Iulia). (*kézirat-manuscris 1995*)

30. Geyer József: Egységes orgonatervezet (Proiect unificat de orgi) *Budapest, Zeneközlöny 1914*

31. Gugger, Hans: Das Orgelgehäuse (Dulapul/bufetul orgii) *Katalog zur Ausstellung, Bern 1985*

32. György J.: A ferencrendiek élete és működése Erdélyben (Viața și activitatea franciscanilor în Transilvania) *Kolozsvár 1930*

33. Iosif Sava—Petru Rusu: Istoria muzicii universale în date. *Editura Muzicală. București 1983.*

34. Jegyzőkönyvek, számlák, tervezetek a Kolonics-orgonákról (Procesele verbale, facturi, planuri ale orgilor Kolonics)

35. Kiss A.: A XVI. sz.-ban tartott magyar református zsinatok végzései (Hotărârile sinodiale protestante maghiare din sec.XVI) *Budapest 1881*

36. Klotz, Hanz: Az orgonáról (Das Buch von der Orgel) *Kassel 1965, Budapest 1972.*

37. Kokits Zsigmond: Adalékok az orgonás műemlékvédelem történetéhez (Contribuții la istoria conservării orgilor monumente istorice) *ME.1993-1994 nr.2*

38. Korb Imre: Az orgona I-II.(Orga) *Budapest 1991*

39. Kovács László Attila: A Romániai Zsinatpresbiteri Ágostai hitvallású Evangélikus Egyház orgonái (Orgile Bisericii Evanghelice din România.) *Kézirat-Manuscris 1996*

40. Kovács László Attila: Orgonaismeret (Despre orga) *Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadása Kolozsvár, 2002*

- 41. Lakatos István:** „Il Transilvano” G. Diruta orgonaiskolája a XVI. századból. (°coala de orgã a lui G. Diruta din secolul al XVI-lea. *Zenetörténeti írások, Kriterion 1961*)
- 42. Lehotka Gábor:** Az én hangszerem az orgona (Orga, instrumentul meu preferat) *Oltalom Alapítvány 1993.*
- 43. Marian A. Mayer:** A szlovákiai orgonaépítészet története (Istoria construcției de orgi din Slovacia) *ME. 1993-1994 nr.2.*
- 44. Mandity György:** Délvidék orgonaépítésze (Construcția de orgi în Voivodina) *Budapest, 1967 edit de Bónis Ferenc*
- 45. Muckenhaupt Erzsébet:** A csíksomlyói ferences könyvtár kincsei (Podoabe din biblioteca franciscanilor din °umuleu-Ciuc) *Editura Polis, Cluj-Napoca; Balassi Kiadó, Budapest 1999*
- 46. Papp Géza:** Kájoni János orgonakönyve (Cartea de orgã a lui Ioan Cãianu) *Magyar Zenei Szemle, Budapest II/ nr.5 pag.1-23*
- 47. Pécsi Sebestyén:** A magyar orgonakultúra fejlődése (Dezvoltarea cultura organisticã maghiarã). *Pécs 1944*
- 48. Praet, Wilfried:** Organ dictionary-Dicționar de orgã. *2000 Ed.CEOSv.z.w*
- 49. Pünkösti Apor-Miklós:** Szakdolgozat (Tezã de specialitate) *kézirat-manuscris 1998. Academia de muzicã „Liszt Ferenc”*
- 50. Ro°ca, Felician:** Doktori dolgozat (Tezã de doctorat.) *Cluj-Napoca 2000. Academia de muzicã „G. Dima”.*
- 51. Schweitzer, Albert:** Internationales Regulativ für Orgelbau (Reguli internaționale ale construcției de orgi), *Wien, Leipzig 1909*
- 52. Schweitzer, Albert:** Deutsche und französische Orgelbaukunst und Orgelkunst (Arta organisticã °i a construcției de orgi a germanilor °i a francezilor) *Leipzig 1906, 1927*
- 53. Schweitzer, Albert:** Ma vie et ma pensée (Viața mea °i ideile mele) *Paris, 1966*
- 54. Levelek-Scrisori a gyulafehérvári Káptalani Levéltárból-pãstrate în Arhiva din Capitlul din Alba Iulia**
- 55. Seprõdi János:** A Kájoni-kódex irodalom és zenetörténeti adalékai (Contribuții literare °i muzicologice a codicelui lui Cãianu) *Bucure°ti 1974*
- 56. Solymosi Ferenc:** A budapesti Liszt Ferenc Zeneakadémia orgonatanszakának története (Istoria secției de orgã al Academiei de muzicã „Liszt Ferenc” din Budapesta.) *Budapest, 1995*
- 57. Solymosi Ferenc:** Az 1918-as orgonasíp-rekvirálás és az Angster-féle „Rekvirált orgonasípok lajstroma” (Rechiziționarea tuburilor metalice de orgi din 1918, „Lista tuburilor rechiziționate” de Angster) *ME.1994-1995 nr.4-5*
- 58. Suci, Coriolan:** Dicționar istoric al localităților din Transilvania. *Edit. Academia Bucure°ti 1968*
- 59. Sugár Viktor:** Az orgona szerkezete és fejlődéstörténete (Mechanismul °i istoria dezvoltării orgii) *Budapest, 1913*
- 60. Szabó M. Attila – Szabó M. Erzsébet:** Erdélyi helységnevek szótára-Dicționar al localităților din Transilvania, *Kriterion Bucure°ti 1992.*

- 61. Szigeti Kilian:** Régi magyar orgonák (Orgi vechi maghiare) Szeged, Győr, Kőszeg, Szombathely, Eger, Pécs. *Budapest Zeneműkiadó 1982.*
- 62. Tornyai Ferencz:** Orgona és orgonálás (Orga °i cântatul la orga) Győr; 1906.
- 63. Töpfer, Johann Gottlob:** Lehrbuck der Orgelbaukunst (Manual al artei construcției a orgilor) *Weimar 1856, Alliku-Mainz 1888, Smetz 1934*
- 62. Wolff, Christoph:** Az orgonahangzás eszményének zenetörténeti változásairól (Despre schimbările istorice ale idealul rezonanței la orgi) *ME.III. 1995-96 NR.1.*

9. Fényképek jegyzéke

1. Loiret Notre Dame templomának Yves Koenig által restaurált XVII. században épült orgonája.
2. A Hermann Binder által (1990) restaurált Kisdisznód-i (Michelsberg 1724)) pozitív.
3. A Johannes Vest által épített (1671-73) Nagyszebeni orgona homlokzata
4. A Carl August Bochoz által épített (1836-39) brassói (Fekete templom) orgona homlokzata
5. A szilágypaniti ref. templom orgonájának homlokzata (Thomas Balthasar)
6. Johannes Binder karácsonyfalvi orgonája (1834, ref. templom)
7. Takácsy Ignátz csittszentiváni (ref. templom, 1876) orgonája
8. Johannes Hahn marosvécsi (ref. templom, 1756) pozitívja
9. Nagy József székelyudvarhelyi (ref. templom, 1885) orgonája
10. Takácsy Ignátz májai (ref. templom, 1862) orgonája
11. Szabó József bögözi (ref. templom, 1846) orgonája
12. Wilhelm Hörbiger fogarasi (ref. templom, 1886) orgonája
13. Kolonics István gyergyószentmiklósi (r.kat. templom, 1872, op.110) orgonája
14. Kolonics István gyulafehérvári (Székesegyház, 1877) orgonapozitívja és a nagyorgona homlokzata
15. A harasztkereki (Szabó János, 1848), mezőbándi (Szabó János, 1844), teremújfalui (Takácsy Ignátz, 1895) és magyarsárosi (Nagy József, 1888) orgonák szekrényípusainak rajza
16. Takácsy Ignátz orgonái : Káposztásszentmiklós, Marosvásárhely, Ákosfalva
17. Serester Dávid vargyasi, Vass István marosszentgyörgyi, Bodor Péter mezőbodoni és Blahunka Lajos somosdi orgonája
18. Id.Mátisfalvi Szöcs Sámuel betfalvi, ifj. Mátisfalvi Szöcs Sámuel csekefalvi, Szabó János mezőbándi, Nagy József marosvásárhelyi és Boda József csíkkozmási orgonája
19. Samuel Binder szentgericei, nyárádszeredai és Johannes Binder nyárádkarácsonyfalvi orgonája
20. Johannes Prause feketehalmi, Samuel Metz kolozsvári, Carl Schneider zsászágotai, Wilhelm Hörbiger sepsiszentgyörgyi orgonája
21. Misztótfalusi és somkeréki orgonapozitívok (ismeretlen építők XIX sz.).
22. A mechanikus traktúra rajza és makettje.
23. Girolamo Diruta: Il transilvano. Fedőlap és részlet az első és második kötetből.
24. Pater Kájoni János (1629?-1687). A csíksomlyói orgona egyik fasípjának dugójánál talált kézírattöredék.
25. Országgh Sándor érmihályfalvi orgonájának homlokzata. Angster József sepsiszentgyörgyi orgonája.
26. Kolonics István feleségével és egyik gyerekével
27. A nagyenyedi orgona billentyűzete és intarziája
28. A nagyenyedi orgona homlokzata
29. A gyulafehérvári orgona
30. A bukaresti orgona játszóasztala és homlokzata
31. A kászónújfalusi orgona és játszóasztala
32. A csíkcsatószegei orgona és játszóasztala
33. A kolozsvári Szent Péter templom orgonája és játszóasztala
34. A gyergyószentmiklósi orgona, a játszóasztal díszsípjai és a homlokzatsípok
35. A nyárádmagyarósi orgona homlokzata (részlet) és a játszóasztal
36. A székelyudvarhelyi orgona új játszóasztala
37. A kecseti orgonaszekrény rajza
38. A cserefalvi orgonaszekrény (részlet)
39. A cserefalvi orgona játszóasztala
40. A kézdivásárhelyi orgona játszóasztala

18. Indice de ilustrații, poze

1. Orga din Val de Loire din biserica Notre-Dame sec. XVII, restaurat de Yves Koenig în 1970-74. pag. 3
2. Orga pozitivă din Ciznădioara construit în 1724, restaurat de Hermann Binder în 1990. pag.4.
3. Fațada orgii din Sibiu construit de Iohannes Vest (1671-73) pag. 7.
4. Orga din Brașov – Biserica Neagră – de Carl August Buchholz (1836-39) pag. 12.
5. Orga din Panic, /R/ de Balthasar, Thomas sec. XIX pag. 16
6. Orga din Crăciunești, /R/ de Johannes Binder, 1834 pag. 18
7. Orga din Sântioana de Mureș, /R/ de Takácsy Ignác, 1876 pag. 19
8. Orga pozitivă din Brâncovenești, /R/ de Johannes Hahn, 1756. pag. 23
9. Orga din Odorheiu-Secuiesc, /R/ de Nagy József, 1885, pag. 23
10. Orga din Maia, /R/ de Takácsy Ignác, 1862 pag. 24
11. Orga din Mugeni. /R/ de Szabó János, 1846 pag. 24
12. Orga din Făgăraș /R/ de Wilhelm Hörbiger, 1886, pag. 25
13. Orga din Gheorgheni /C/ de Kolonics István, 1872, op.110. pag. 26
14. Orga din Alba Iulia /C/ de Kolonics István, 1877, pag. 27-28
15. Forma exterioară (frontispiciul) desenată a orgilor din Roteni, Band, Satu Nou și Deleni pag. 28-29
16. Orgi construite de Takácsy Ignác – din Nicolești /R/ 1860, Târgu Mureș /R/ 1866, Acățari /C/ 1882, Acățari /R/ 1887 pag. 47
17. Orgi construite de Samuel, Binder - din Gălăbeni /U/ 1845, Miercurea Nirajului /R/ 1855 și Johannes, Binder din Crăciunești /R/ 1834 pag. 48
18. Orgi construite de Serester Dávid din Vârghiș /U/ dulapul 1834; de Vass István din Sângheorghiu de Mureș /C/ 1880; de Bodor Péter din Papiu Ilarian /R/ 1847 și Blahunka Lajos din Cornești 1862. pag. 49
19. Orgi construite de Országh Sándor din Valea lui Mihai /R/ 1888 și de Angszter József din Sfântu Gheorghe /R/ 1894 pag. 50
20. Orgi construite de Mátyásfalvi Szöcs Sámuel sen. din Betea /R/ 1844; de Mátyásfalvi Szöcs Sámuel jun. din Cechești /U/ ? ; de Szabó János din Band /R/ 1844; de Nagy József din Târgu Mureș /C/ ? ; și de Boda József din Cosmeni /C/ 1899 pag. 51
21. Orgi construite de J. Prause din Codlea /E/ 1783; de Samuel Metz din Cluj, (Academia de Muzică) 1820; de Carl Schneider din Agnita /E/ și de W. Hörbiger din Sfântu Gheorghe /R/ 1874 pag. 52
22. Orga pozitivă din Tăușii /R/ 1803 și din Intereag /R/ sec.XVIII pag. 53
23. Două scheme de structură mecanică pag. 53
24. Girolamo Dirura: Il Transilvano I – II. Foaie de titlu și două pagini pag. 54
25. P.Ioan Căianu și manuscrisul găsit în orga din Umuleu-Ciuc. pag. 55 26. Kolonics István cu familia (soția și unul dintre copii) pag. 58
27. Claviatura cu incrustația orgii din Aiud pag. 58
28. Prospectul orgii din Aiud pag 59.
29. Orga din Catedrala din Alba Iulia pag.59
30. Consola și orga din București /R/ Kolonics 1880 pag. 61
31. Orga și consola din Casinul Nou /C/ Kolonics 1886 pag. 63
32. Orga și consola din Cetățuia /C/ Kolonics 1892 pag. 64
33. Orga și consola din Cluj-Napoca, biserica Sf. Petru, Kolonics 1874 pag.66
35. Mască, tuburi din fațadă și orga din Gheorgheni /C/ Kolonics 1871-72 pag. 68
36. Fațada și consola din Măgherani /R/ Kolonics 1873 pag. 72
37. Consola reînnoită din Odorheiu Secuiesc pag. 73.

41. A kézdivásárhelyi orgona
42. Tusnádfalú, az orgona homlokzata
43. Az orgona játszóasztala és a copula húzonyok
44. Sípművek és a fűvő
45. A felvinci orgonaszekrény rajza
46. Krasznahorvát,- játszóasztal az intarziával, az orgona homlokzata, regisztergombok
47. Diósd. Az orgona játszóasztala és az orgona
48. Gyulafehérvár. A Székesegyház karzata az orgonával
49. Szobordíszek (Szent Péter és Szent Pál), a karzat a mellművel
50. A pozitív játszóasztala, a nagyorgona új játszóasztala a pozitívval
51. Bukarest. Az orgonaszekrény a szószékkal. Az orgona homlokzata
52. A játszóasztal oldalnézetből. A játszóasztal az intarziával
53. Törtsípok és pedálsípok.
54. Kraszna. Az orgona játszóasztalának intarziája és a nyomómechanika összekötői
55. A krasznai orgona és a játszóasztal regiszterhúzóí
56. Sípművek
57. A bánffyhungyadi, az érmihályfalvi és a sepsiszentgyörgyi orgonák homlokzata
58. Kolonics sajátkezû ceruzairása a marosvásárhelyi ref. Kistemplom Takácsy-orgonájánakegyik fa sípján (Disz hang a Flaut 4' regiszterben) :”1888 október havába takarította, javította és intonálta hangolta kézdivásárhelyi orgona műépítész Kolonics István 77-dik javítás”
59. Kolonics összekötő szerkezete a klaviatúrától a szelládáig
60. Az üvegspunddal zárt szelláda az összkötő szerkezettel
61. A nagyenyedi, a székelyudvarhelyi és a csíksomlyói orgonaszekrények
62. A gyergyószentmiklósi, a csíkszentgyörgyi, a csobotfalvi és a kolozsvári Szent Péter templomok orgonaszekrény-rajzai
63. A kézdivásárhelyi, köpeci és a búzásbocsárdi orgonák homlokzata a karzattal
64. A gyergyószentmiklósi orgona játszóasztal-hátoldalának dízsípjai az adományozó nevével,- az orgona az orgonakarzattal és az egyik kronosztikon.
65. Az orgonaszekrényen elhelyezett kronosztikon
66. Az eredeti játszóasztal
67. Az orgonahomlokzat és a megújított játszóasztal
68. A sípmű az új Trombit 8' regiszterrel
69. A székelyudvarhelyi orgona és az eredeti játszóasztal
70. A felújított játszóasztal az új pedállal
71. A gyulafehérvári orgonakarzat
72. Az orgonaterv
73. A gyulafehérvári orgona
74. A karzat alsó dísze Kolonics nevével
75. A csíkcsatószege síremlék és a szerző1995-ben
76. A gyászjelentés
77. Kolonics útvonalai
78. Kolonics gyergyószentmiklósi, diósdai, székelyudvarhelyi és bukaresti orgonái
79. Kolonics krasznahorváti, gyulafehérvári, krasznai orgonái
80. Kolonics intarziák

38. Frontispiciul (desen) din Păltini° /R/ Kolonics 1872 pag. 73
39. Dulapul orgii din Stejări° /R/ Kolonics 1866 pag.75
- 40.. Consola orgii din Stejări° pag. 76
41. Consola cu pedalier °i orga din Târgu-Secuiesc /R/ Kolonics 1861 pag.78-79.
42. Prospectul, manualul °i butoane de cuple a orgii din Tu°nad-sat /C/ Kolonics 1883-85
pag.79-80
43. Tubulatura orgii din Tu°nad-sat pag. 81
44. Două foale cu pliuri suprapuse la orga din Tu°nad-sat pag. 81
45. Prospectul orgii din Unirea /R/ (desen) de Kolonics 1859 pag. 82
46. Manualul cu încrustaþia °i orga din Horoatu Crasnei /R/ Kolonics 1875 pag. 84
47. Butoane de registre a orgii din Horoatu Crasnei pag. 84
48. Orga din Dio°od /R/ Kolonics 1875 pag. 85
49. Consola orgii din Dio°od..pag. 85
50. Orga din Catedrala din Alba Iulia de Kolonics 1877 pag. 86
51. Sculptura °i balustrada orgii din Alba Iulia pag. 87
52. Pozitivul, pozitivul cu consola mare din Alba Iulia pag. 88
53. Orga cu amvonul, prospectul orgii din Bucure°ti /R/ de Kolonics 1880 pag. 89
54. Consola cu pedalier, manualul cu incrustaþia din Bucure°ti pag. 91
55. Tuburi de Octavbass °i tuburi frânte a orgii din Bucure°ti pag. 92
56. Încrustaþia a orgii din Crasna /R/ de Kolonics 1892 pag. 92
57. Orga °i butoanele pt. registre din Crasna pag. 93
58. Tubulatura din interior °i din prospect pag. 95
59. Prospectul orgilor din Huedin, Valea lui Mihai °i Sft. Gheorghe de Kolonics, Országh °i
Angszter pag 96
60. Manuscris original al lui Kolonics pe partea laterală a tubului din lemn Dis din Flaut 4' din orga
lui Takácsy din Târgu Mure° „1888 október havába takarította, javította és intonálta hangolta
kézdivásárhelyi orgona műépítész Kolonics István 77-dik javítás” pag.103
61. Tractura originală a lui Kolonics pag. 104
62. Tractura mecanică cu caseta de ventile acoperit lateral cu spunt de sticlă pag. 104-105
63. Prospectul orgilor din Aiud, Odorheiu Secuiesc, °umuleu-Ciuc de Kolonics pag.105
64. Prospectul orgilor din Gheorgheni, Ciucsângeorgiu, Cioboteni, Cluj-Napoca,Târgu-Secuiesc,
Căpeni, Bucerdea Grânoasă de Kolonics pag.106
65. Frontispiciul original din Gheorgheni /C/ cu cele două cronosticoane de Kolonics 1871-72.
pag.107-108
66. Consola originală pag. 108
67. Frontispiciul reînnoit °i consola nouă după renovare de către Pap Zoltán (1991)..pag.109
68. Tubulatura reînnoită din Gheorgheni..pag. 110
69. Pedala nouă a orgii din Gheorgheni pag. 110
70. Frontispiciul °i consola originală a orgii din Odorheiu Secuiesc /C/ de Kolonics 1879..pag. 111
71. Pedalierul °i tractura consolei reînnoită de Pap Zoltán (2003)..pag. 112
72. Balustrada din Alba Iulia pag. 114
- 73.. Proiectul original al orgii din Catedrala din Alba Iulia de Kolonics pag.115
74. Frontispiciul orgii din Alba Iulia pag. 119
75. Emblema lui Kolonics sub balustrada pag.122
76. Monumentul funerar din Cetăþuia al lui Kolonics pag. 145
77. Necrologul original al lui Kolonics pag.146
78. Itinerarul activităþii lui Kolonics.. pag. 147
79. Orga din Gheorgheni, Dio°od, Odorheiu Secuiesc °i din Bucure°ti pag. 168
80. Orga din Horoatul Crasnei, Alba Iulia, Crasna °i încrustaþia lui Kolonics din Aiud °i
Crasna..pag. 169

Székelyudvarhely- Plébániatemplom

Templomunk mai orgonáját Kolonics István építette 1879-ben és ugyanazon év május 30-án Fogarasi püspök fölszentelte. Két játszóasztalos mechanikus hangszer, 17 változattal és két pedálkopulával, ezer síppal. A korábbi kisebb orgonát a régebbi, középkori templomból szerelték át a mostani, 1787 és 1791 között épült klasszicista stílusú templomunkba.

Ezt az orgonát Kájoni János építette 1664-ben. Domokos Pál Péter, 1938-ban az Erdélyi Iskola VI. Évfolyamában, Kájonira emlékezve többek között ezeket idézi a polihisztor följegyzéseiből: „...1664-ben pro gloria Dei megcsináltam Udvarhelyre Patribus Jesuitis et alia instrumenta és Fratris Stephanum Alfalvi et Nicolaum Ferenczi clericos meg is tanítottam annak nyomására.”

Magyarázatként fűzi hozzá Domokos Pál Péter: -, Ez adatokat az Udvarhelyen őrzött Feketekönyv bejegyzése egészíti ki”-: „, A templomban az orgonát megújította, mert egy igen szép pedált csináltatott, melléje egy pozitívumot hátul pro cantu Ungarico.”

/Erdélyi Iskola, 1938/39 1.é. sz. 23.lap./

Ezt a Feketekönyvet ,sajnos sehol nem találtam, pedig bizonyára sok érdekességet rejtegethet magában.

A Kolonics –féle orgonaépítésről sem találtam semmiféle leírást, bővebb feljegyzést a jelenleg meglévő plébániai irattárban.

Ellenben egy korábbi pénztárnoki elszámolásban szerepel egy új orgona építésére vonatkozó gyűjtés és annak elszámolási jegyzőkönyve.

1818-ból való az alábbi gyűjtőív.:

„Nevei azon Jóltevőknek, akik az új orgonára önkéntesen ígértek és adtak 1818 Octobris

Szent Imre utca	Kr.	Xr.
Ntgos,pléb Sombori József	50.	
T. Sándor János	10.	
T. Simó Ferenc Úr	10.	
Sándor József	10.	
Daróczi János Úr	5.	
Szeles Jakab	5.	
Czikmántori István	10.	
Barkotzi György	5.	
Tájján Miklós	2.	
Idő. Daróczi József Úr	5.	
Idő.László János	3	
Kiss József	1.	
Kiss Ferencz	1.	
Kiss András		
György Imre		
János Antalné(ezeknél semmi bejegyzés, megj.tőlem)		
Tibád Antal	1.	
Zakariás Ferenc	1.	
Ferenc József	30	
A felesége	30	
Mogor János	1.	
Pásztor Ferenc (semmi bejegyzés)		

Kovács József		1.	
Idő.Szeles János		1.	
Ifj. Szeles János		1.	
Matskási Mihály			
T. Csányi Mihály			
T. Kovács Mihály (semmi bejegyzés)			
Elek Antal		1.	
György Pálné		1.	
Ifj. Péter Jánosné		-	
48.			
Péter János		1.	
Ifj. Péter Lőrintz		1.	
Idő.Péter Lőrintz		1.	
Hannh József		1.	
30.			
Jánosi Mihály	1.		
Rátz Sándorné	-		30.
Kováts Pálné		-	
30.			
Kováts Lőrintz	1.		
Szeles Mihályné		-	
30.			
Szeles Pál			
Bálint Ferentz (semmi bejegyzés)			
Szöts Ferencz		1.	
Péter Mihály		1.	
Dési Pál		1.	
Kováts Antal		1.	
Sánta Ferentz		1.	
Dési Katalin		50.	
Dési Antal		1.	30
Ifj. Kaptza János		1.	
Czikmántori János		2.	
Zakariás András		2.	
Ifj. Zakariás József		1.	
Ifj.legény Kaptza Albert		1.	
Idő.Zakariás József		1.	
Zakariás Antal	1.		
Imre József		2.	
Bányázt Józsefné		2.	
Sándor Mihály	1.		
Hajadon Sándor Karolina		2.	
Czikmántori Istvánné		4.	
Szabó István		1.	
Xantus József		1.	
Özv. Bölöni Sándorné	30		
Szentpéteri Mihály		2.	
Nemes Kristóff	5.		
Özv. Meggyesi Józsefné		3.	
Kantsal János		5.	

Moldován János	1.	
Kaptza Ignác	1.	
Márton Antal		
A.Ns. Timár Czéh (semmi bejegyzés)		
Ifj. Legény Szeles József	5.	
Református Kotsis Zsigmond	1.	
Szabó József	5.	
Zakor	1.	
Kántor Ferenc	1.	
Kaditsflv. Tibád János	5.	
Kántor Mihály	1.	
Szász Antal	1.	
Szász Istvánné	30.	
Szentkovist Ferencz úr.	1.	
Darótzai Ferenc	1.	
Török Ferenczné	1.	
László Katalin		-30
Szász Márton	1.	
Idő.Szász János	5.	
Szász Tamásné	-30	
A Kerekes	1.	
T.Simó Mihály Úr	3.	
T.Dániel János Úr		
Barkótzki József	1.	
Idő.Kováts		
Barkótzki Antal		2.
Magdó József	1.	
Barkótzai Györgyné	5.	
Reform Mihály Elekné	1.	
Idő.Darótzai István Úr	10.	
Szebeni Antal	2.	
Boldisár Mátsás	1.	
Dési Györgyné	1.	
Karátson Dánielné	2.	
Lengyel József	1.	
Lengyel Ferentz	1.	
Bartos Pál	2.	
Bartos Balás	2.	
Fülöp Ferentz	1.	
Szebeni Imre	1.	
Sorbán János	2.	
Sipos Mihály	2.	
Matskási József		
Pál Ferentz	1.	
Szabó Ferentz	1.	
Darótzai Antal	5.	
Dresszer Ferentz	1.	
László János		-30.
Olajos Ferentz	3.	
Fábián Mihály		

Daróti Mihályné	1.	
Kántor Borbála	1.	
Fodor Jakab	1.	
Boros Sándorné		-30.
Bartha Ilona		-30.
Gáspár József	2.	
Geréb Mártonné	2.	
Ágota József		
Sántha Pál	2.	
Ágota Antal	2.	
Rab Antal		
Szabó János	1.	
Bontz Istvánné	1.	
Karátson Kristóf		
Tamásovits János	1.	
Márton Antal	5.	
Csiszár Ferentz		
Özv.Szár Antalné	4.	
Boér Imre	4.	
BoérJózsef		
Meggyesi Antal	3.	
Özv. Tamásné	2.	
Ifj.legény Á, Antal	3.	
Ifj. Legény Szeles József	5.	
Szeles Ágnes	1.	
Olasz Antal	2.	
Pál József	5.	
Fülöp Miklós		
Dulló Jakabné ifjuassz.		
Koronkai Ferentz	3.	
Laiber Ferentz	3.	
Lukáts Anna asszony	1.	
Zakariás Miklós		- 30.
Tamás József	2.	
Özv. Tamás Jánosné	2.	
Árvai Antal Úr	2.	
Özv. Balás Mártonné	1.	
Sándor János		
Öreg Patakiné	1.	
Özv. Nagy Mihályné		
Barkóti József	1.	
Az Özvegy Mesterné	2.	
Lengyel János	2.	
Hegyi Ferentz	1.	30.
Gál István	1.	
Gál József		
Stemmer József	2.	
A Festőné	1.	30.
Tamás Sándor	2.	
Tamás András	1.	

Kitsi János	1.	
Markovits Márton	1.	
T. Szájdek János	5.	
Reform Heltai Dániel	1.	
Bartos József	5.	
Özv. Friss Miklósné	2.	
Kaptza Antal és János	5.	
Simó János	1.	
Kováts Ferentz		-30
Gyurka Tamás	2.	
Gyurka Pál	1.	
Bede Antalné	3.	
Kóbori Mihály		
Kóbori György		
Bodó János	1.	
Csiki Pál		-30
Kóbori János	5.	
Kováts József		
Ifj Kóbori Mihály		
Ifj Sándor József	1.	
Tassaly József	5.	
Fábián József	1.	
Mtsg.Fábián Ferentz ezüstökbe		-20
Reform.Bodrogi Sámuel	1.	
A patikárius Úr		
Csurkuj Miklós (nincs bejegyzés)		
Református megyebíró,Déssi István Úr	3.	
Tájján Anna asszony		
Ifj.Szőts Antal		
Csiszár László		
Szabó Antal		
Szentkovics Antal (nincs bejegyzés)		

Ezek szerint összesen begyűlt **392 korona 28 krajcár**. A fentiekből kitűnik, hogy a katolikus hívek mellett voltak reformátusok is akik szívügyüknek tekintették az új orgona építését. Ezen kívül a más egyházközség hívei is adományoztak erre a célra. 1818-ból való az a feljegyzés mely szerint: „Az udvarhelyi új orgonára szeptember 6-án Török Xav. Ferenc Felcsíkról gyűjtött 12 koronát.

Az egyháztanács 1819-ben végérvényesen eldöntötte az új orgona építését és komolyan beszél az orgona építőivel. Ezt örökítette meg a következő jegyzőkönyv tartalma:

„Anno 1819 Die 2-febr, Főtisztelendő Esperes és plébános Sombori József parancsolatjából és engedelmeivel tartatik megyegyűlés Nagyméltóságú Czikmántori István uram házában, mikor is:

1-0. Felolvastatik az Contractus mely szól N.szebeni orgona Tsináló Eitel Andrással alkut új orgona tsinálásáról, oly véggel ha vajon a megye akarja-e.

Egész buzgósággal ohajtja a Megye az új orgona tsináltatást és kész minden segedelemmel lenni, ugy mint azon által, hogy az jó keresztények alamizsnálkodással próbálták a segedelmezést.

2-0. Ezen Contractussal és a 200 koronával küldetnek Nagy Szebenbe, Udvh. Czimbalmos Mihály, Boncz József uraimék kik köteleztessenek ezen contractust törvényesen expedíálni.

3-0. Az ígért segedelmeket hogy sietve haladék nélkül felszedjék kirendeltetnek: Páll József, Sándor János és Szentés József uraimék.”

/Az eredeti a plébánia irattárában van./

Az orgona építésére vonatkozó több adattal nem találkoztam. De annál több adatunk van a meglévő orgona javításáról.

Az 1850/51-es, valamint 1856/57-es pénzügyi elszámolásokban több rovatban szerepel az orgona javítása.

A kiadott összegek nagyságából arra következtethetünk, hogy komoly javításokat eszközöltek az orgonán.

1850-ben: „Az orgona reparátziójáért 15 forint.”

1851-ben: „Az orgona reparátziójáért 18 forint”

1855-ben. „Az orgona megcsinálásáért 60 forint.”

Tehát az látszik valószínűnek, hogy az 1818/19-ben emlegetett orgona építés elmaradt. Ellenkező esetben miért az a sok javítás és alig 80 év múlva miért vált szükségessé egy újabb orgona építése. Így bizonyos, hogy a Kájoni-féle régi orgonát a mai Kolonics építette követte.

Gróf Mikes János főesperes-plébános 1906-ban tervbe vette az orgona kicserélését egy Agster-féle orgonára. A plébánia irattárában megtalálható a költségvetés tervezete melyből megtudjuk, hogy az építendő orgona két manuális, játszóasztalonként 54 billentyűvel 17 fő és ugyanannyi mellékváltozattal, 1041, melyből 225 fa, 81 cink és 735 ón sippal rendelkezett volna.

Építése azonban anyagi oko, valamint az egyháztanács idegenkedése miatt elmaradt. Beérték a régi kijavításával és gondos karbantartásával. Ezt Sándor Imre plébános 1936-ban meg is tette. A Domus historia így örökítette meg: „Az 1936. évnék szép teljesítménye volt az orgona megjavítása, a világháborúban leszerelt homloksípok pótlásával. Ennek munkálatai 38715 lejt tettek ki.”

De nem ilyen büszkén emlékeznek meg az 1943-ban történt javításról: „A templom orgonájának javítását Bonta Árpád ajánlatára Magyar Árpádra bízták, 700 pengőért végezte el kevés lelkiismeretességgel. Szóba került az orgona fujtatónak villanyerővel való hajtásra leendő átépítéséről is.

”

Ez azonban váratott magára egészen 1971-ig, amikor László Ignác főesperes az orgona nagyobb javításával együtt beszereltette a villanymotorral meghajtott fúvót:

„Úgy a plébániatemplom, mint a ferencesek és a szombatfalvi templomban nagyon szükségessé vált az orgonák rendbe hozása, kijavítása. Mindhárom helyen nagyon megviselt állapotban vettem át. Hiányzó sípok, játszóasztal, vastag porréteg....stb. miatt alig használható volt az orgona.

A rendbehozására Brassóból Eisebenk Ottót kaptam. Heteken át harmadmagával ő végezte a munkálatokat: 1971-ben a plébánia és szombatfalvi templomban, 1972-ben pedig a ferencesek templomában.

A plébániatemplomban villanyfúvót is szereltek.

Lelkiismeretes munkát végeztek az országosan közismert szakemberek.

Az orgonák rendbehozása után templomi hangversenyeket rendezhettünk-úgy a plébánia mint a ferencesek templomában-Kolozsvárról, Brassóból hívtunk orgonaművészeket. Mindhárom alkalommal zsúfolásig megteltek a templomok.

Nagyon fegyelmezetten viselkedett a közönség.”(Domus historia)

A korabeli egyháztanács úgy látszik nem tanult a Magyar Árpád 1943-ban végzett lelkiismeretlen munkájából, mert „1948-ban Magyar Árpád helybeli lakos az orgona javítását ingyen felkínálta 1-2 síp megromlása miatt. Szükség is volt a reparációra, a kántor ajánlatára megengedték az orgonához való jutását. Az engedéllyel rutul visszaélt, mert kiderült, hogy az ingyen végzett munkájának díját, az orgonából elvett sípokkal számította díjazni.

56 sípot vitt el, beolvasztotta, s mint nyersanyagot bádigosoknak kg. számra értékesítette. Magyar

14 napi haladékokat kért, az orgona rendbehozatalára, a tanács megadta, ígéretét nem váltotta be.
A tanács bírói eljárás indítására tett javaslatot. Az eljárást nem indították meg, mivel Magyarinak semmije
nincs, a felmerülő költségek csupán az eddigi kárt növelték. „(Domus historia)

Legutóbb, 1983-ban Molnár József nagyváradi orgonajavító kitakarította és újrahangolta az
orgonát, majd, 1985-ben a fűvóberendezést jobbal kicserélte.

++++
++++

+

„Ajkam örvendezzen,
Amikor neked énekel.
Nyelvem naphosszat
Igazságosságodat emlegesse,
Amikor neked énekel.”

Lábjegyzet

¹A pozitív a portatívhoz hasonló, hordozható orgona. Egy manuált és viszonylag kevés regisztert tartalmaz. A pedál nem jellemző a hangszerre. Csak ajaksípokkal rendelkezik 8' és 4' fekvésben. Főleg kamarahangszerként használták, a continuo játékra kiválóan alkalmas volt. A 15. század körül fejlesztették ki, és a 18. század közepéig volt használatban.

²A portatív hordozható kisorgona. Már a 12. században használatos volt, de népszerűségének csúcsa a 15. századra tehető. A hangszer sípjai a helytakarékoság miatt többnyire két sorban, nagyság szerint álltak egymás mögött, a baloldalon általában a burdonsípok helyezkedtek el. A portatív játékához mind a két kézre szükség volt: a bal kéz a fújtatót nyomta, a jobb kézzel pedig a billentyűzetet játszottak.

³A 11-12. századtól ismeretes billentyűs hangszer. A portatívától és a pozitívától eltérően nem csak ajakjátékokat tartalmaz, hanem fémből vagy fából készült nyitott vagy fedett nyelvcsípjakat is. Keskeny szekrényekből áll, ebben helyezkednek el a sípjok és a szellőláda. A klaviatúra a szekrény előtt foglal helyet.

⁴A regiszterek az orgona különböző hangmagasságokra beállított, de hangszínében egységes sípjainak sora. Mechanikus, pneumatikus vagy elektromos regiszterhúzóval működtetik. A regisztereket két csoportra osztják: ajakregiszterekre (Principál-méretezésű regiszterek és Bőkar-regiszterek) és nyelvregiszterekre (hangszínüket a nyelv anyaga és méretezése, valamint a rezonátor bősége adja meg).

⁵Az említett orgonaépítő műhelyek mellett még más külföldi cégek is képviseltetik magukat a hazai piacon, pl. a jagendorfi Gebrüder Rieger, a pécsi Angster, az újpesti Ország, a frankfurti Sauer és a ludwigsburgi Walker.

⁶A játszóasztal és a sípjok szelepei közti kapcsolatot a traktúra (összekötő szerkezet) biztosítja. Három fő típusa: mechanikus, pneumatikus és elektromos. A mechanikus összekötést egymásba szerelt lécek vagy huzalok biztosítják, ezek révén nyitjuk a billentyűk lenyomásakor a sípjok szelepeit. A pneumatikus traktúra ólomcsövekben sűrített levegővel működik. Az elektromos traktúránál az elektromos kapcsolók és az elektromágnesek közötti kapcsolatot elektromos vezetékek biztosítják. Az egyes típusok között átmenetet képeznek a Barker-emeltyűs és az elektrópneumatikus traktúrák és az újabban alkalmazott mechanikus traktúra elektromos kopolákkal.

⁷Az orgona hangját közvetlenül képező sípjok a szellőládán (szellőládákon) állnak. Ezek keményfából készült, rekeszesen kiképzett dobozok, melyek tartalékolják és elosztják a fúvók által termelt szelet. Kolonics a szelepek felőli oldal fáját üveggel helyettesítette.

⁸A sípjok megszólalásához szükséges sűrített levegőt a fúvómű szolgáltatja. A széltermelés a fújtató (ékfúvó, réteges fújtató, újabban elektromotor) segítségével történik. A kívánt levegőnyomást a tartályfúvó terhelésével szabályozzák. A fúvómű által termelt szelet a szellőládákba a szélcsatornák szállítják.

⁹*Ajakregiszterek:* principálok, kevert játékok, Hintersatz, mixtura, Scharf, cimbel, zúgósíp, Schryari, tercián, harmonica, sesquialtera, kornett, hegedűprincipál, violon,- éjkürt, vájtfuvola, nazát, dulcián, salizional, Subbass, burdon, csövesfuvola stb. *Nyelvregiszterek:* Trombita, clairon, kornett, pozan, tuba, musette, schalmei, oboa, görbekürt, dulcián, regál, rackets.

Nota

¹ Pozitivul este o orgă de dimensiuni reduse, denumirea instrumentului se datorează poziționării fixe în timpul cântatului. Sistemul de alimentare cu aer îi permite generare constantă de sunet, în perioada renașterii și în cea barocă încadrându-se în familia instrumentelor de bas continuu.

² Portativele sunt prototipul miniaturizat al orgilor, cunoscând o traiectorie paralelă față de dezvoltarea instrumentelor mai mari. Presupune un număr redus de octave care se desfășoară în discant, are 2-3 registre, alimentarea cu aer se face cu ajutorul unei singure foale, fapt care-l plasează în familia instrumentelor melodice, se poate folosi atât stând în picioare cât și șezând.

³ Regalul este un instrument din familia orgii a cărei dispoziție se constituie dintr-unul sau mai multe registre de anci în diferite mărimi sau timbre. Alimentarea cu aer este continuă și la acest instrument.

⁴ Registre: Butoane sau taste plasate la stânga, frontal sau la dreapta claviaturilor (manuale). Fiecare buton corespunde unui registru timbral – și de tuburi sonore de aceeași formă, intensitate și timbru, însă de înălțimi și diametre diferite. Numărul lor este variabil, determinat de mărimea instrumentului. Butonul sau tasta are înscris: a) determinarea registrului al cărui timbru îl reprezintă; b) o cifră care indică lungimea tubului măsurat în picioare (unitate de măsură engleză, egală cu 32,4 cm) exprimată grafic cu o virgulă. Registrul de bază, care este în același timp diapazonul orgii îl constituie registrul *principal* de 8’.

⁵ În afara atelierelor menționate există mai multe firme din străinătate care lucrează pentru bisericile din întreaga țară. Dintre acestea amintim Gebrüder Rieger din Jagendorf, Angster din Pécs-Fünfkirchen, Ország Sándor din Újpest, Wilhelm Sauer din Frankfurt pe Oder cu Walker din Ludwigsburg.

⁶ Sistemul de transmisie sau de tractură face legătura între consolă și tubulatură. Acesta poate fi : 1. mecanic – ventilele de ton sînt acționate cu ajutorul unui mecanism complex de pîrghii; 2. pneumatic – ventilele de ton sunt manevrate prin presiunea aerului direcționat prin conducte și țevi din plumb cu ajutorul unor foale; 3. electric – aici ventilele de ton reacționează la impulsul unor electromagneți așezați dedesubtul tuburilor; 4. electro-pneumatic.

⁷ Cutie de suflu sau Camerele de vînt (pe care sunt așezate tuburile sonore) sunt rezervoarele cu aer ale instrumentului. Ele conțin conductele de vînt, ordonate după o schemă de cruce pentru a realiza comenzile primite de la claviatură și de la registre. Aceste dispozitive reprezintă însăși inima orgii. Aici se desfășoară cele trei faze de formare a sunetului: pornire a aerului spre tuburi, de susținere și de încetare a sunetului

⁸ Burdufele sau foalele, conectate între ele prin canale tubulare, alimentează cu aer camerele de vînt. Alimentarea cu aer a burdufelor se face ori mecanic, cu foale cu forjă, ori cu ajutorul unui motor trifazic.

¹⁰ A hangképzés szempontjából az orgonasípok kétfélek: ajaksípok és nyelvsípok. Az *ajaksípok* elnevezésüket a síp formájáról kapták. A síptest hossza meghatározza a hang magasságát is. Minél hosszabb egy síptest, annál mélyebb hang keletkezik, és minél rövidebb a síp, a hang annál magasabb. Ajaksípkból készülnek a következő orgonaregiszterek: principálok, fuvolák, vonósok, felhangregiszterek, mixtúrák. A *nyelvsípok* hangját a sípláb belsejében elhelyezett nyelv rezgése hozza létre. A nyelvsípok alkotják a következő orgonaregisztereket: trombita, oboa, vox humana, harsona, regál, klarinét stb.

¹¹ A Barker-emelő a billentés megkönnyítésére szolgáló D. Hamilton által 1833-ban létrehozott szerkezet. A klaviatura fölé Hamilton egy kis játszószelládát épített, melyre mindegyik billentyű számára egy kis fúvócskát helyezett el. Ez segít a billentéskor meghúzni a húzóléceket.

¹² A sípok nagyrésze az orgonaszekrény belsejében, a szelládán (szelládákon) helyezkedik el. Az orgonaszekrény homlokzati része (prospekt) díszíti, ékesíti a templomot és ebben a részben a homlokzati sípok elhelyezése is szerepet játszik. Az esztétikum szolgálatában néma sípok felhasználása is növeli a formagazdagságot. Sok esetben néma homlokzatsíppal álcázzák a karzat mellvédjén levő játszóasztalt is.

¹³ Copula minor, Subcopula, Copula, Coppel = Koppelflöte, földött ajaksíp, a *fuvolakar* –ba tartozik, kissé nazális.

¹⁴ Orgonaszekrény = bufet (F), Orgel Gehaus (D), organ casse (En), dulap (R)

¹⁵ Diszpozíció = Az orgona regisztereinek és technikai segítőeszközeinek jó és gazdaságos kiválasztása, a szelládákon és billentyűsorokon való helyes elosztása.

¹⁶ Pütkösti Apor Miklós zilahi orgonaépítő, a „Liszt Ferenc” Zeneakadémia mellett működő Hangszerépítő Iskola végzettje (1998). Számos erdélyi orgona javítása, felújítása (Marosvásárhely – Kistemplom, Somosd, Nyárádkarácsonyfalva, Szalacs stb.) fűződik a nevéhez.

¹⁷ Angster József (1834-1918) világhírű magyar orgonaépítő. Cavaillé-Coll tanítványa, pécsi orgonaüzemében 1300 orgona készült el, köztük a szegedi Dóm, a budapesti Szent István bazilika, a pécsi Székesegyház orgonája is. A magyar romantikus orgonaépítészet legnagyobb alakja.

¹⁸ Ország Sándor József (1838-1917) Budapest - Rákospalotai műhelyében kb. 900 új orgona készült. A mesterséget apjától tanulja, első sikerét 1885-ben a Budapesti Kiállításon bemutatott kecskeméti orgonájával éri el. Az orgonagyárrá alakult műhely 1920-ig működött.

¹⁹ Takácsy Ignác marosvásárhelyi orgonaépítő Kolonics István méltó tanítványa, a XIX. század második felének reprezentatív erdélyi mestere. Kb. 80 orgonát épített, számos javítását, átalakítását ismerjük.

²⁰ A fényképen Kolonics kézírását látjuk Takácsy marosvásárhelyi (Kistemplom) orgonájának *Disz* fasípján a négylábás fuvolasorban.

²¹ C- f''' = (oktávszakaszok) a nagy C-től a három vonalas f- hangig.

²² 16' = régi hosszmérték *16 láb*. (1 láb = 30-31 cm.)

²³ copula, Kopula = kapcsolat, összekötés

²⁴ 4 x, 4 fach = négy sor (pl.négy soros Mixtura)

⁹ Registrele timbrale pot fi: de tip *labial* și de tip *lingual*. Registre labiale: grupa de Principale, de Flaut, de Coarde, de Aliquote, de Mixturi simple sau compuse. Registre de tip lingual sau cu ancie: clarinet, clarinet, cromhorn, fagot, trombon, trompetă, vox humana etc.

¹⁰ Tubulatura se constituie ca dispozitiv sonor compus din tuburi construite din metal și din lemn. Forma lor poate fi cilindrică, conică, dreptunghiulară etc. Cele mai mici au lungimea de câțiva centimetri și pot ajunge la dimensiuni ce depășesc 10 m. Tuburile sonore se împart în două categorii: cu buză sau labială, cu limbă sau liguale. Tuburile labiale se construiesc după modelul și principiul acustic de formare a sunetului la flautul drept (fluier cu dop). Ele pot fi deschise sau închise. La tuburile liguale înălțimea sunetului și timbrul sunt determinate de vibrațiile unei lamele (ancie) din alamă montată la baza tubului.

¹¹ Mecanica pneumatică inventată de Barker – comenzile de tractură date de la consolă se realizau prin intermediul unor pârghii prevăzute cu mici burdufe secundare. Ele asigurau deschiderea supapelor de admisie.

¹² Cea mai mare parte a tubulaturii se montează în interiorul instrumentului pe camerele de vânt. Tuburile plasate vizibil auditoriului pot fi tuburi sonore sau chiar tuburi decorative, mute.

¹³ Copulei minor, Subcopula, Copula, Coppel etc. = Koppelflöte, tub labial cu capsulă din familia *flautelor cu 4'*, cu sunet puțin nazal.

¹⁴ Dulap (n,-uri), bufet (n,-e). = Orgel Gehaus (D), organ case (En).

¹⁵ Dispoziția = ansamblul registrelor și al mecanismelor de lucru.

¹⁶ Pünkösti Apor-Miklós, constructor de orgi din Zaláu, licențiatul obținut în 1998, la școala de constructor al instrumentelor muzicale din Budapesta al Conservatorului „Liszt Ferenc”

¹⁷ Angster József (1834- 1918) , constructor de orgi cu renume mondială din Pécs (Ungaria).

¹⁸ Országh Sándor (fam. Országh, sec.XIX partea a doua,sec.XX prima parte) constructor de orgi cu renume mondial din Rákospalota (Budapesta, Ungaria).

¹⁹ Takácsy Ignác – Constructor de orgi din Târgu-Mureș în a doua jumătate a secolului XIX. Prieten și fost ucenic al lui Kolonics.

²⁰ Fotografie: Manuscris original al lui Kolonics într-o orgă de Takácsy, pe partea laterală a tubului *Dis* din Flaut 4'.

²¹ C-f''' - De la C(*Do*) din octava mare până la f(*fa*)''' din treia octava cu linie.

* Dispozițiile sunt prezentate în apariția lor originală. Dicționarul denumirilor maghiarizate a registrelor de către Kolonics se găsește în „Mic dicționar”.

²² 16' – lung de 16 picioare (măsură de lungime, 1 picior (1') = 30-31 cm.)

²³ copula = cuplă, legătură secundară

²⁴ 4x = patru și-uri

²⁵ Pap Zoltán, constructor de orgi din Odorheiu Secuiesc, a învățat meseria la Binder Hermann

²⁵Pap Zoltán székelyudvarhelyi orgonaépítő, Binder Hermann tanítványa. Mestere oldalán számos erdélyi orgona felújításában, javításában (Kolozsvár – Szent Mihály templom, Brassó – Fekete templom stb.) vett részt. Orgonát épített a temesvári Zeneakadémián, átépítette és felújította Kolonics székelyudvarhelyi és gyergyó- szentmiklósi orgonáját, számos javítása, felújítása ismeretes.

²⁶Molnár József sz. 1955, nagyváradai orgonaépítő, 1979-ben végezte a kolozsvári Műépítészeti Egyetemet, Szabó Gy. László orgonaépítő unokája, a mesterséget is nála tanulta. 1984-től önálló műhellyel rendelkezik Két hat regiszteres új orgona építése, és számos felújítás, javítás fűződik a nevéhez (Nagyvárad premontrei,- olaszi templom orgonájának felújítása, az érmihályfalvi orgona javítása, a marosvásárhelyi plébániatemplom Mooser-orgonájának felújítása, az avasújjvárosi Szabó. Gy. László – orgona újjáépítése stb.)

²⁷lat (ném. Lot) régi mértékegység, felhasználásától függően változik. *1 bécsi lat* = 17,502 g., 1 lat = fél uncia.

²⁸Enyedi István: szatmár megye műemlék orgonái (2004)

²⁹Franz Metz: Jozef Angster. Das Tagebuch eines Orgelbauers (2004)

³⁰A mersenburgi (Németország) orgona, a budapesti Zeneakadémia 1882-ben Dangl Antal által épített orgonája.

²⁶ Molnár József, constructor de orgi din Oradea

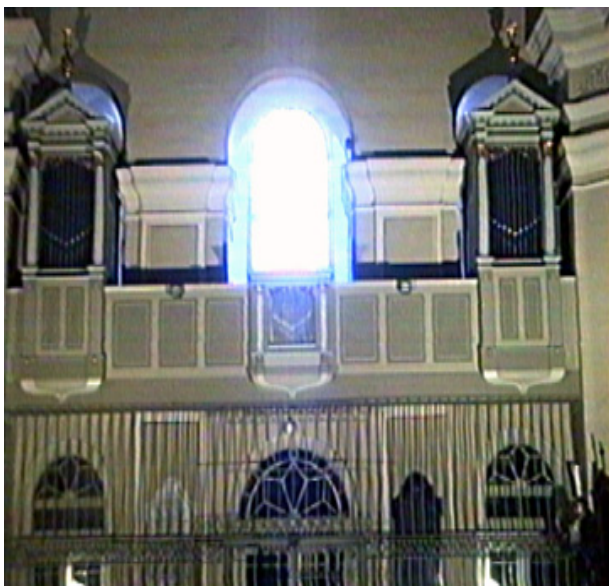
* lat (germ. Lot): unitate de măsură veche pentru volum; diferă în funcție de locul folosirii, ex.: 1 lat vienez = 17,502 g. , 1 lat vamal = 16,666 g. etc.; jumătate de uncie.

²⁷lat (ném. Lot) régi mértékegység, felhasználásától függően változik. *1 bécsi lat* = 17,502 g., 1 lat = fél uncia.

²⁸ Enyedi István: Orgile, monumente de artă din județul Satu-Mare (2004).

²⁹ Franz Metz: Jozef Angster. Das Tagebuch eines Orgelbauers (2004).

³⁰ Orga din Mersenburg (Germania), un instrument valoros, bogat de sonoritate. Orga din Academia de Muzică din Budapesta, construit de Dangel Antal din Arad în 1882.

Nagyenyed - Aiud 1855.

A karzat az orgonával, a játszóasztal, szekrényrészlet, díszsípok.

Nagyenyed - Aiud 1855.

Strana cu orga, consola, o parte din dulap, tuburi pt. ornamentatie.

1. Krasznahorvát - Horoatu Crasnei, 1875
3. Kraszna - Crasna, 1892
5. Diósád - Diosod, 1875

2. Dicsőszentmárton - Tárnáveni, 1890
4. Szer - Ser, 1887
6. Kászónújfalu - Casinu Nou, 1886

1

2

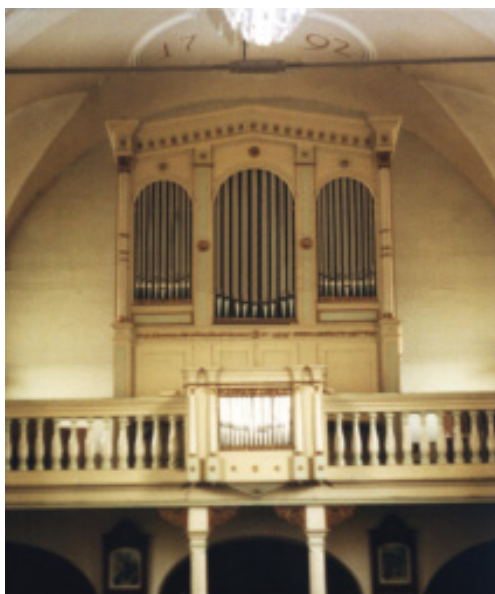
3

4

5

6

1

2

3

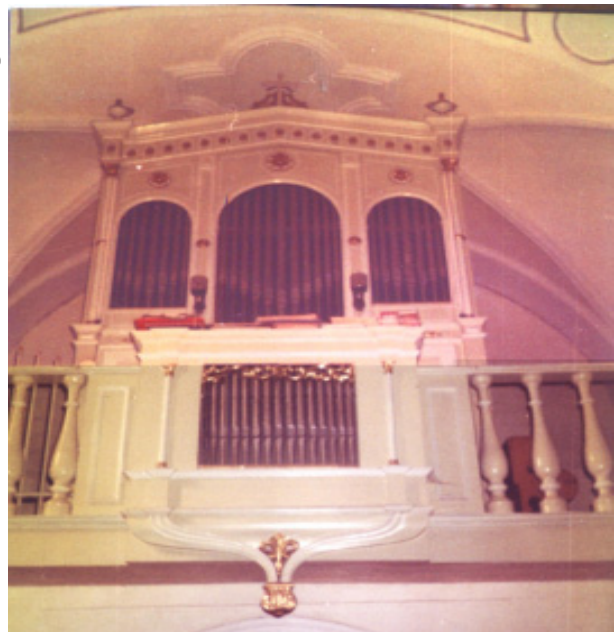
4

5

6

Gyulafehérvár, Székesegyház - Alba Iulia, Catedrala
1877

Az új játszóasztal a pozitívval
Consola nouă cu pozitivul

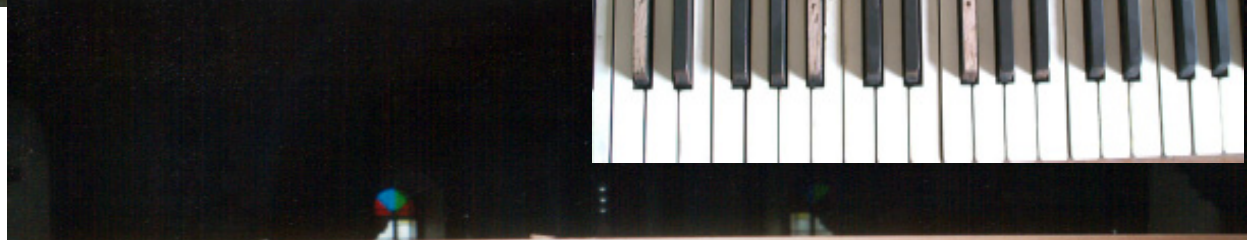

A pozitív játszóasztala - consola pozitivului

1. Gyergyószentmiklós - Gheorgheni, 1871-72
2. Bánffyújnyad - Huedin, 1874
3. Bukarest - Bucuresti, 1880
4. Bukarest - Bucuresti, 1880
5. Csíkcsatószeg - Cetățuia, 1892
6. Csíkcsatószeg - Cetățuia, 1892

Az orgonakarzat a pozitív orgonaszekrényével
Strana orgii cu dulapul pozitivului

Kurzfassung

Die Historik der Rumänischen Orgelbau ist eine wunderbare Erklärung für das Schreiben der Musikhistorik. Doch man kann kaum zu eine Zusammenfassung der Arbeit kommen, bis die Suchungen nicht zu einem bestimmten Schicht aufbrechen. Die Lösung einer Einzelsuchung werden Sie jetzt von näher kennenlernen. Die rumänische Orgelbau, besser gesagt, die Siebenbürgische Orgelbau lässt Sie in die Einzelheiten hineinzublicken. Im ersten Teil vermittelt die 19. Jh. die harte Arbeit der sächsischen und ungarischen Orgelbauer, Ihre Traditionen und Vorkommen, welche er mit reichen Bilder vor Ort verteidigt. In historischer Reihenfolge wird alles beschrieben. Erstens die Meistern und Musikinstrumente, und dannach folgend beschäftigte ich mich mit Stefan Kolonics, mit seine Tätigkeiten und dessen Wichtigkeit. Es entsteht eine wichtiger Diskrepanz zwischen das was existiert und das was die Leute dazu geben damit das einmal entsteht. So einen Einfluss hat auch die kulturelle Erinnerung auf die absolute Werte und bezieht sich auf die Historik der Kultur und zwar, was für eine Position das betritt. In jeder Zeit der Geschichte finden wir eine Musikinstrument, welche als eine Liebling behandelt wird. So eine behandelnder Liebling war auch „das Orgel“ Mehrmals zum Beispiel die griechischen Weissen beim höhren des Orgelmusiks beendeten Sie das Streiten. Aus diesem Grund hatte auch Neró den Senat verlassen und auch vor dem Selbstmord meinte er in sich wegen die Dichter und wegen den Orgelmeister. Albert Schweitzer schrieb in seinen Erinnerungsnotizen, dass Sylvia Carmen, die rumänische Königin, ihm mehrmals zum Ferien bei sich einlitt, in ihrem Schloss, wo er nur eine einziges Pflicht gehabt hätte; zwei Stunden pro Tag Orgelmusik zu spielen.

Ich vermute, dass ich nichts unglaubliches behaupte, wenn ich sage, dass ein Wurzel des europäischen Orgelbaus bei uns sich befindet. Ohne die zu uns gehörenden typisch bekannten Stücke des geschichtlichen Orgelbaus, könnte nicht mal Europa eine komplette Kultur der Musikinstrumente haben. Und in einem engen Zusammenbund mit den europäischen Kultur entstand bei uns die liturgische Orgelmusik.

Dieses Zusammenbund entstand mit das Einkommen der Sachsen im Mitte des 12-ten Jahrhunderts. Ohne die, auch wenn es entstanden wäre, würde nicht so eine hohe Position besitzen, aber die hier wohnenden Völker haben eine „Durst“ auf Kultur was eine große Rolle in das Entstehen spielte. Der Karlsburg fürstlicher Garten, dessen Rang des musikers Leben mit das Geburt der ersten Orgelschule in Europa begann, und dessen Titel „Il Transilvano“ von Girolamo Dimita den siebenbürgischen Fürstentum empfohlen wurde. Der wichtigste Persönlichkeit der 17-ten Jahrhundert war der Kájoni János, der zur zeit der Barock Mönch, Kodexschreiber und Orgelbauer war. Nach ihm folgt Daniel honer's und der Arbeit der Lehrling von J. S. Bach, Petrus Schimert aus St. Petersburg. Alle diese Persönlichkeiten sind anschlüsse zur Europa.

Das östliche Vergleich des Kulturgläubens und das liturgische Benutzen der Orgel erscheint erstens in Karlsburg. Im 15. Jh. wurden St. Petersburg und Kronstadt Musikzentrums und mit der Zeit spielte auch Bistritz eine große Rolle. Das Orgel steht im Mittelpunkt der Kirchenmusik und die Orgelbauer hatten schon mit sicherheit eine große Erfahrung. Die kalvinische Reformatum lässt die Orgelspiele vom Liturgie mit einundeinhalb Jh. weiterschichen. Das Orgel wird „a victim“ zur Zeit der Kriege, Feueranschläge und zur Zeit der Tataren. Nur in den sächsischevangelischen Kirchen lebt das Orgel diese Voraussetzungen vor Johannes Vest hat im Jahre 1673 im St. Petersburg drei manualischen Orgeln gebaut, welche die Vortsetzung der Orgeln im Siebenbürgen beeinflusste.

Im 19. Jh. hat die siebenbürgische Orgelkultur eine neue Wende gebracht. Am Ende des 18. Jhs. hat man den silesischen Johannes Prause im Kronstadt gebracht. Zu dieser Zeit, im Jahre 1789 hat Zoltán Pap eine den schönsten Barokker Orgel von Johannes Prause renoviert in die Katedrale aus Neumarkt. Seine Lehrling Andreas Eitel war sein treuer Nachfolger. Ein wichtiger Vertreter war noch Petrus Gottlieb Schneider und sein Sohn. Carl Schneider, dessen Bauort eine Glaubenswürdige Rolle spielte. Danach folgt Johann Binder und seine Söhne Friedrich und Samuel. Sie haben meistens neben **Schassburg** gearbeitet. Es gibt nach den Samuel, Josef Maetz und seine Söhne Friedrich und Wilhelm, die die Orgelbauplatz von

Birthalm vertreten. Die Wendepunkt der siebenbürgischen Orgelbau bezieht sich auf Kronstadt und ist das Geburt des Musikinstrumentes für die Schwarze Kirche. Im 17-ten April 1837 feiert man das Entstehen der größten Orgel, dessen Meister der bekannteste zu dieser Zeit war. Er war der Karl August Buchholz.

Nach das Entstehen der Orgel aus Kronstadt, die Zahl der Orgelbauer und Orgelmeister wurde immer größer. Es kommen Meistern und Orgelbauern auch aus anderen Ländern, wie der serbische Stefan Kolonics, aber auch aus unseren Nachwuchstalente werden mit der Zeit Meister werden. Kolonics hat sein Wissen auch den anderen Lehrlingen weitergegeben und zwar zu Ignác Takácsy; Johannes Szabó; Stefan Vass; Mátfalvi Szücs Sámuel, Klink Sándor, Boda József und den anderen. József Nagy lernt sein Wissen in Kronstadt und er ist der einzige der in Sachsen bleibt. Sein Wissen gibt er weiter zu den sächsischen meister, Karl Einschenk.

Der Orgel aus Kronstadt zeigt sich wichtiger zu sein, denn es zeigt den richtigen Weg zur Entwicklung. Sein Austrahlung ist sowas von groß, das die romantischen Orgeln bei uns zu einen minimalen Wert gelangen und benützt das Sein, damit keiner das modifiziert oder zerstört. Die Nachwuchstalente haben alles von den vorigen Meistern gelernt, damit Sie richtige und wertvolle Orgeln herstellen können. Unsere Orgelbauer konnten wahrhaftige Orgeln bauen, weil sie von denen Vorfahren diese "Kunst" richtig erlernt haben: ein Orgel wird kunstlerisch berühmt, wenn seine Toene nach dem historischen Gesetz der **variabilische Menzura** erstellt wurden, wenn seine **Zusammensetzung perfekt ist** (mechanische Traktur, Schleiflade), und das **Stil des Gehäuse** eine relevant kuenstlerische Epoche bewahrt.

Der Bischof konnte den Stefan Kolonics darüber überzeugen, dass er in Siebenbürgen sein Werkstadt herstellt. Im Jahre 1826 wurde er geboren, doch im 1854 hat er noch an den Baja evangelischen Orgel gearbeitet. Nach einem Jahr siedelte er sich in Sekler-Neumarkt an. Sein erster siebenbürgischer Orgel hat er den Strassburg Kirche gebaut, doch nicht langer Zeit danach setzte er die Art der Kájoni Orgel fort und baute es gründlicher. Seine Werke und Musikinstrumente gehören zu den 200 wertvollsten künstlerischen Instrumente jener Zeit. Er setzte seine Arbeiten sogar in Moldau und Bukarest durch. Auf seinen Orgel steht sein Handschrift „ Stefan Kolonics eigene 143 Werke. Geboren in *Bácska, Szabadka*. In Siebenbürgen gerufen werde ich im 1855. Mein zu Hause in *Kézdivásárhely*. 18. jun. 1877 *Gyulafehérvár*.”

Kolonics hat nur mechanischen Orgeln gebaut, kleinere und größere, aber eine schöne Menge. Insgesamt verbeserte und intonierte 199 Stücke und 80 Stücke wurden von seinen Händen ungebaut. In seinen Werken benutzt er mit den großen vergnügen Neuigkeiten und er selbst erneuert die Werke auch.

Mein Anschluss mit die Orgel von Kolonics begann mit mein Orgellehrer, Benedek Kálmán. Ich bedanke mich, dass ich der einzige hierlebende Verwant von ihm kennenlernen konnte und seine Werke waren die Gründe dafür, dass ich mit meinen 10-jährigen Forschungsarbeiten begann. Aber nicht diese waren die wichtigsten Gründe, denn die Orgeln waren und werden für mich immer die wertvollsten sein. Das Kennenlernen des Aufbauens der Konstruktion, das Tonbild, das überformen der Orgelhaus und das vergleich von dies alles mit das Konstruktion anderer Meistern hat mir bewiesen, dass all die harte Arbeit sich lohnte.

In seinem Leben noch war er als HERR genannt. Von seinen Briefen hat es sich rausgestellt was für ein Mensch er eigentlich war, und alle die diese Briefe gelesen haben, konnten für sich ein Bild über diesen wunderbaren Künstler und Lehrer machen. Der Ton seiner Orgel ist ein würdiger Partner der sächsischen und den europäischen Bildung jener Zeit. Ich kann zu dieser Meinung als ich ein Einblick auf Stefan Kolonics Arbeiten legte, auf sein 75 Jahre harte Arbeit. Es hat sich rausgestellt, dass nichts umsonst war.

In die zweite Hälfte des 19. Jhs. zirka 570 neue Orgeln wurden in Südosten hergestellt, doch davon wurden ungefähr 200 verbessert und erneuert. Im 1926 der Plan der Orgelreform begann wegen den II. Weltkrieg und wegen die politischen Bedingungen nur im XX-ten Jh. bei uns zu existieren. Wir können den Stefan Kolonics bedanken, dass bei uns dass Zerstoren der Stil nicht so verbreitet ist, wie anderswo in Europa, und das wir haben wovon wir alles vortsetzen können.

Résumé

Elaborer intégralement l'histoire de la construction des orgues en Roumanie est un devoir merveilleux pour notre historiographie de la musique. Mais on pourrait arriver difficilement à un travail de synthèse jusqu'à ce que les recherches partiales n'aboutissent pas à un niveau déterminé.

J'ai l'honneur à déposer devant Vous un des résultats de ces recherches partiales qui Vous permettra, de jeter un coup d'oeil dans les ateliers de construction d'orgue en Roumanie, plus précisément dans ceux de Transylvanie. La **première partie**, de mon écrit présentera l'activité des constructeurs d'orgue du XIX siècle en Transylvanie. J'aborderai leur activité et les antécédants qui avaient déterminés les origines et les racines, tout mon travail étant basé sur des recherches dans les archives, des analyses à l'endroit établi, de même que sur des photos permettant une riche documentation. Dans la **deuxième et troisième** partie de cet écrit je m'occuperai surtout de l'activité et de l'importance professionnelle du travail de Kolonics István, constructeur d'orgue d'origine serbe, venant de Szabadka (Subotica) qui s'était établi à Kézdivásárhely (Târgu-Secuiesc).

Aussi bien que la vraie valeur économique d'une nation, la valeur absolue des monuments culturels sont influencés de ce qu'on reçoit des autres nations et du rôle qu'ils jouent dans l'histoire culturelle de l'Europe, respectivement dans celle de l'humanité.

Au cours de l'histoire on retrouve toujours à différentes époques, un instrument musical qui était spécialement préféré. Un tel instrument musical préféré était l'orgue, à plusieurs reprises même. Le son de l'orgue fait cesser la discussion des savants grecs. Néron avait tellement préféré l'orgue qu'il avait quitté le Sénat pour lui et on dit qu'avant de se suicider il avait déploré non seulement le poète qu'il se croyait être mais l'organiste aussi. Albert Schweitzer a noté dans ses mémoires que la reine de Roumanie, Carmen Silva l'avait plusieurs fois invité à passer les vacances dans son château de Sinaia, son seul devoir étant de jouer de l'orgue deux heures par jour.

Je crois ne pas affirmer quelque chose d'incroyable disant que l'un des berceaux de la construction d'orgue en Europe se trouvait chez nous. L'Europe ne pourrait donc pas considérer sa culture d'instruments musicaux complète, sans connaître les époques des exemples typiques de construction d'orgue qui s'était aussi formée et développée étroitement liée à la culture européenne.

Cet entrelacement de cultures avait commencé au milieu du XII-e siècle au moment où les Saxons s'étaient établis en Transylvanie. Sans eux même s'était formé il ne représenterait peut-être pas, cette valeur supérieure, et tout en admettant que la soif de culture et la capacité de création des peuples qui y vivaient avaient joué aussi un rôle déterminant.

Cette liaison étroite avec l'Europe était déterminée au fond par plusieurs facteurs:

- Dans la cour princière de Gyulafehérvár (Alba Iulia) on assistait à une vie musicale de niveau européen.

- Girolamo Diruta, fondateur de la première „école de l'orgue” qu'il avait nommé *Il Transilvano*, avait dédié cette école justement au prince de Transylvanie.

- Kájoní János, le moine franciscain d'origine roumaine, homme de grande culture, auteur de manuscrits et constructeur d'orgue était l'une des personnalités les plus importantes du baroque en Transylvanie.

- Daniel Croner en était aussi parti pour Wrocław et Wittemberg. –

- L'orgue de Sibiu, qui avait joué d'un grand renom dans le monde, avait attiré en Transylvanie le disciple de J.S.Bach, Petrus Schimert, pour y déployer son activité importante.

- Il faut aussi mentionner qu'au milieu du XIX –ème siècle, la construction d'orgue de Brasov a suscité l'intérêt des milieux internationaux et des spécialistes. Voilà seulement quelques exemples pour faire ressortir l'étendue de cette liaison avec l'Europe.

Les signes d'identification avec la culture religieuse occidentale et les traces de l'emploi de l'orgue dans le sens liturgique ont apparu d'abord en Transylvanie à Alba Iulia. Dès le XV-ème siècle Brasov et

Sibiu sont déjà deux grands centres musicaux, puis Bistrita ser de plus en plus important. L'orgue sera au centre de toute la vie musicale en Transylvanie et probablement les constructeurs d'orgue transylvains en disposaient déjà une vaste et riche expérience.

Mais le courant calviniste de la Réforme a éliminé pour plus d'un siècle et demi la musique d'orgue de la liturgie. Beaucoup d'orgues sont victimes du conflit confessionnel, de l'invasion des Tatars, des incendies, des guerres, qui produisent des ravages partout. L'orgue y survécut surtout dans les églises des communautés évangéliques protestantes saxons. Johannes Vest, le constructeur d'orgue qui arrive de Slovaquie, construit en 1673 à Sibiu l'unique orgue trimanuel de l'Europe de l'Est, ce qui déterminera, plus tard, la ligne directrice de la construction d'orgue en Transylvanie.

C'était le XIXe siècle qui a apporté les grandes transformations dans la culture de l'orgue chez nous. À la fin du XVIIIe siècle le silésien Johannes Prause s'établit à Brasov. - L'un de ses plus belles orgues baroques construits en 1789 vient d'être renové par le constructeur d'orgue de Odorhei Pap Zoltán dans l'église de la citadelle de Targu Mures. – Andréas Eitel était un successeur digne du maître constructeur J. Prause. Petrus Gottlieb Schneider et son fils Carl Schneider avec leur atelier de Brasov représentent une ligne importante de création. Johann Binder et ses fils Frédéric et Samuel travaillaient surtout dans les environs de Sighisoara. Samuel Jozef Maetz et ses fils Fridrich et Wilhelm ont rendu encore plus grand de renom de l'atelier de construction d'orgue de Biertan.

La naissance de l'immense orgue de l'„Églie Noire” à Brasov est un tournant dans la construction d'orgue en Transylvanie. La 17 avril 1839 on y inaugure l'une des plus grandes orgues baroques de l'Europe, dont le constructeur est un des meilleurs maîtres, Carl August Bucholtz de Berlin. Après inauguration de l'orgue de Brasov le nombre des spécialistes, des constructeurs d'orgue et des organistes augmente. On y arrive de partout, ainsi Kolonics István, spécialiste d'origine serbe. Dans son excellent atelier de Targu Secuiesc étudient beaucoup de constructeur d'orgue hongrois et ses élèves deviennent peu à peu maîtres eux aussi. Il transmet ses connaissances à Takácsy Ignác, Klink Sándor, H.Bartha György, Boda József et à d'autres. C'est à Brasov que Nagy József apprend le métier. Il est le seul qui se sent chez lui, par mi les Saxons et qui transmet ses connaissances à Carl Einschenk, maître constructeur saxon.

L'importance majeure et déterminante de l'orgue de Brasov consiste dans le fait qu'il indique aux constructeurs d'orgue – tel un phare – la voie correcte du développement et le sens de celle-ci. Son rayonnement est si fort qu'il diminue l'avancement et extension des orgues romantiques et protège celles qui existent contre les ravages de la reconstruction et du remplacement.

Nos constructeurs d'orgue travaillaient, sachant bien qu'ils ont appris de leurs précurseurs le code du métier:

- de point de vue artistique un orgue ne jouit de renom que s'il établit la résonance de son après les lois de la **mensuration variable**, règles formulées au cours de l'histoire,
- si sa **structure** est parfaite (traction mécanique ou avec sommier à glissières),
- et si le **style du buffet d'orgue** représente une époque significative dans le domaine de l'art plastique.

C'était l'évêque de Alba Iulia, Fogarasy Mihály qui a réussi à convaincre Kolonics István de fonder un atelier en Transylvanie. Ce jeune homme qui est né en 1826 à Subotica en Voïvodina, en 1854 y travaille encore à l'orgue de l'église évangélique protestante de Baja. Mais une année plus tard on le retrouve établi à Kézdivásárhely (Targu Secuiesc). Il avait construit encore son premier orgue transylvain dans son atelier de Subotica. Ce premier orgue au nom *Kolonits* est fait pour l'église catholique de Nagyenyed (Aiud). Le travail dans l'atelier de Kézdivásárhely prend bientôt élan et le maître Kolonics constructeur d'orgue ont déjà travaillé à Csíksomlyó où il fait des modifications et agrandit l'ancien orgue construit par Kájoni.

Il a construit à peu près 200 orgues qu'on considère être parmi les meilleurs exemplaires de grande valeur du patrimoine transylvain.

Il avait aussi travaillé, au-delà des Carpathes, en Moldavie et à Bucarest même.

Sur un immense tuyau en bois de son plus grand orgue qui se trouve dans la cathédrale de Gyulafehérvár (Alba Iulia) on peut lire l'inscription qu'il a écrit en crayon lui-même et qui dit „134ième

oeuvre, fait par Kolonics István de sa propre main. Né en Voivodina á Subotica. Invité en Transylvanie en 1855. J'habitè Kézdivásárhely, la 18 juin 1877 Gyulafehérvár”.

Kolonics n'a construit que des orgues mecaniques á glissières qui sont soit plus petite soit plus grandes 199 en tout (c'est ce chiffre qu'il gravé de sa propre main a côté de son nom). Il avait réparé, accordé, reconstruit aussi environ 80. C'est á son nom qu'il est sovent lié la construction des chaires et des galeries des églises. Leur style classique, néoclassique crée une harmonie merveilleuse, un ensemble pourfait avec le frontispice du buffet de'orgue et l'intérieur de l'église.

Kolonics István préfère appliquer a ses instruments de musique des innovations étant lui-même innovateur.

Mes débuts et mes rapports avec les orgues Kolonics sont dû à mon professeur d'orgue Benedek Kálmán. Grâce à lui j'ai fait la connaissance de la seule descendente de la famille Kolonics (Borcsa Julianna, professeur de chimie á la retraite). Mon goût pour la recherche et mon le travail qui dure déjà de plus de dix années, ont aussi eté éveillés par les écrits de mon professeur sur ce grand maître qui fut Kolonics.

La documentations dans les archives constitue seulement un partie minime de ce travail de chercheur. Ce fait qui une impression vraiment importante et déterminante pour moi le c'est contacte personnel avec les orgues, et toujours.

La construction structurale des orgues, l'effect accustique, la mensuration, la forme du buffet d'orgue, les connaissances acuisées sur ceux-ci et leur comparaison avec les ouvres d'autres grands maîtres, le résultat positif de cette comparaison voilà ce qui m'a donné de la satisfaction dans ce travail.

De son vivant Kolonics István était appelé „Monsieur l'artiste”. Ses écrits, les kriptogrammes divertissants de Gheorgheni, les procès-verbaux des réunions des dirigeants de la comminanté, les contracts tout cela peut nous conturez le profil d'un spécialiste de grande valeur, de grande culture, un érudit qui connaît plaenement la vie et l'enseignement musical de l'époque qui a eu la force de lutter jour par jour contre les soucis quotidens pour pouvoir subsister en tant que spécialiste.

Le son de ses orgues est partenaire digne de celui des oeuvres des maîtres saxon ou bien de celui des autres maîtres de l'époque. Je suis arrivé à cette conclusion que je soutiens en tant qu'organiste pratiquant, parce que j'ai parcourru et analysé dans une perspective de 75 années le programm de 15 maîtres organistes qui jouienant de l'orgue Kolonics. Ma conviction est donc plainement soutenue poreux.

Pendant la seconde moitié du XIX-ème siècle dans cette partie de l'Europe de Sud-Est on a construit environ 570 nouvelles orgues, le nombre des réparations et des renovations dépassant 200. Á la suite des deux guerres-mondiales et de la situation politique, le projet de réforme des orgues proposé en 1926 commence á peine á s'imposer en Transylvanie á la fin des dernières décénies du XX-ème siècle.

Admettant le fait qu'on dispose d'un point de départ, qu'on a une voie á suivre et que la destruction de style chez nous n'a pas les dimensions des degâts produits dans les autres parties de l'Europe nous devons être reconnaissants aux maître constructeurs d'orgue transylvains et á Kolonics István aussi, á que nous serons toujours redevables.

Csíky Csaba (ford. Darvas Erzsébet)

Precis

The full compilation of Romanian organ architecture history is an exquisite task of our musical history writing. But a complete treatise is not likely to emerge until in-depth detail study reaches a certain level. I present now the results of one such enquiry, which offers a glimpse of Transylvanian organ-building in Romania; in the first part, the paper reviews the work, roots and defining antecedents of 19th century Transylvanian Hungarian and Saxon organ architects with the help of archive research, studies performed on location and an abundant photographic material. Discussing the masters and instruments in a chronological order, in the second part I accentuate the work and professional significance of István Kolonics, organ architect of Serbian origin who relocated from Subotica to Tîrgu Secuiesc.

As the true value of a nation's economic products is significantly influenced by what other nations are willing to trade for them, so is the absolute value of cultural recollections influenced by the role they play in European and worldwide cultural history. In different periods of history, we always find a musical instrument that was the favorite of its age. One such favorite was the organ. On several occasions, Greek philosophers would pause their arguing upon hearing the sound of the organ. Nero would leave the senate in mid-debate, and, before he had killed himself, he mourned the poet and the organist as well in his soon-to-be-departed person. In his memoirs, Albert Schweitzer writes that Romanian queen Carmen Sylva invited him many times to her castle in Sinaia for a holiday, where his only duties would have been to play the organ for two hours every day.

I believe I am not making an impossible statement when I say that one cradle of European organ architecture is found here in Transylvania. Without the knowledge of typical instances of organ architecture history found in here, the European culture of musical instruments would be incomplete; liturgical organ music also took shape and evolved closely entwined with European culture.

This interweaving began with the Saxons settling in Transylvania in the 12th century; without them, all of this, if indeed possible in the first place, would have represented a much poorer level of value than it does today. The receiving medium, the insatiable cultural thirst and creativity of the peoples living here also played a defining role in this. The European level of musical life in the prince's court of Alba Iulia, the birth of the first "organ school", "*Il Transilvano*", which Girolamo Diruta dedicated to the Transylvanian prince himself; the greatly educated Franciscan monk of Romanian origin, codex-writer and organ artisan János Kájoni, who is one of the most important figures in 17th century Transylvanian baroque; the presence of Daniel Croner at Wroclaw and Wittenberg; the activity in Sibiu of J.S. Bach-student Petrus Schmiert, who was lured to Transylvania by the organ at Sibiu; or an example of organ construction that piqued the interest of professionals around the world – each of these are links to Europe.

The traces of identifying with Western religious culture and the liturgical use of organs first appear at Alba Iulia. From the 15th century, Bra^oov and Sibiu both are large musical nuclei, later, Bistrița also increases in prominence, and the organ becomes the axis of church life; thus, Transylvanian organ architects must have already had a great deal of experience by then. The Reformation's Calvinist branch, however, banishes organ-play from churches for more than 150 years. Many organs fall prey to congregational strife, Turkish pillaging, fires and wars. It only survives in the Saxon evangelist churches, and in 1763, Johannes Vest, relocating from southern Slovakia to Sibiu, builds the only organ with three manuals in Eastern Europe, which will come to define the general direction of organ architecture in Transylvania.

It was the 19th century that brought great changes to Transylvanian organ culture. The Silesian native Johannes Prause settles in Bra^oov at the end of the 18th century. His student, Andreas Eitel, is a worthy follower of his master. Petrus Gottlieb Schneider and his son Carl Schneider's workshop in Bra^oov represents a striking line of organ architecture; Johannes Binder and his sons, Friedrich and Samuel mainly worked in and around Sighi^ooara; Samuel Jozef Maetz and his sons, Friedrich and Wilhelm contributed to the reputation of the workshop at Berethalom. The turning point of Transylvanian organ architecture is linked to Bra^oov, and it is the birth of the Black Church's massive organ. On the 17th of April 1839, one of

the largest baroque organs in Europe is unveiled. Its builder, Carl August Buchholtz from Berlin is one of the best masters of his period.

After the construction of the organ at Bra^oov, professional artisans, organ architects and organists increase in number. They come from other places as well, like the Serbian István Kolonics, but the students of organ architects at home slowly become masters themselves. In the outstanding workshop of István Kolonics in Tîrgu Secuiesc, a great number of Hungarian organ architects have learned and taught: Ignác Takácsy, János Szabó, István Vass, Sámuel Mátfalvi Szõcs, Sándor Klink, József Boda and others. József Nagy learned the craft in Bra^oov, he is the only one among the Saxons to take root; he passed on his knowledge to the Saxon master Carl Einschenk.

The defining significance of the Bra^oov organ culminates by showing organ architects the correct path and reason of progress almost like a beacon; its inner glow is so strong that it restrains the advance of romantic organs, thus preventing the organ stock from being refitted or replaced. Our organ architects worked knowing that they had learned the craft from their predecessors: an organ becomes artistically famous if its sound has been developed by the historically shaped **variable menzura's** regularities, if its **mechanism** is perfect (mechanic, swell box tracture) and if the style of the **organ case** represents a significant period of the fine arts.

Mihály Fogarasy, the bishop of Alba Iulia was the one to succeed in convincing István Kolonics to establish a workshop in Transylvania. Born in Subotica, the south of Slovakia in 1826, the young man was still working on the Evangelic church's organ at Baja in 1845, but a year later he settled in Tîrgu Secuiesc. He built his first organ here for the church in Aiud, but not long after he was working in ^aimleu Ciuc, refitting and expanding the Kájoni-organ. His musical instruments of almost 200 pieces are regarded as the most reliable instruments in the Transylvanian organ stock. He had worked in the Moldavian region beyond the Carpathians and in Bucharest as well. On his largest organ, which is kept in the cathedral at Alba Iulia, one of the humongous pipes reads in pencil: "István Kolonics's 134th self-made piece of work. Born in Bácska, Subotica. Called into Transylvania 1855. My home is in Tîrgu Secuiesc. 18th of June 1877."

Kolonics only constructed mechanical, swell-box organs, small and large, and quite a number of them: 199 in all; he repaired, tuned and refitted around 80, and often the construction of the organ-loft and the pulpit was his work as well, their historicizing (classicistic and neo-gothic) style along with the organ case and the façade forms an exquisite unity with the church interior. He readily uses innovations and makes up his own as well.

My relationship with Kolonics-organs began through my late organ teacher, Kálmán Benedek, I have him to thank for making it possible for me to meet the only descendant of the Kolonics family living here and his first writings were what started this research work spanning over the course of more than ten years. Gathering information in archives is only a small part of the research, the really important and defining sequence was and will be the personal acquaintance with the organs themselves.

The mechanical composition and sound pattern, the menzural construction, coming to know how the organ houses were shaped and comparing all these to the creations of other masters, and the positive results of the comparative test: this is what was worth the effort.

In his life, he was called Sir Artist. From his letters, his playful cryptogram from Gheorgheni, the records of the church's elders and the contracts, a portrait starts to take shape: that of a professional artisan of great knowledge and education, who is perfectly acquainted with the musical life and tutoring of his era, and, alongside the vast volume of work he is doing, still has to struggle with the difficulties of surviving professionally.

The sound of his organs is a fitting counterpart to the contemporary works of Saxon and other European masters. I have reached this conclusion by reviewing and analyzing 75 years' work of 15 different organists, played on István Kolonics's organs, both small and large, and I continue to profess it as a practicing organ-player myself.

In the second part of the 19th century, around 570 new organs were constructed in this part of southeastern Europe; the number of restorations and repairs exceeds 200. The Organ Reform of 1926 has only started to come into being in the last decades of the 20th century because of the two world wars and the ensuing political situation. But the fact that we have a starting point, and there still exists something to be continued, and the devastation of style is not as heavy as in other parts of Europe: for that, it is the organ artisans, and István Kolonics as well, who we owe gratitude to.

Csíky Csaba (ford. Keresztesi Péter)